

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2011

Marek Szotkowski

Vysoká škola ekonomická v Praze

Fakulta mezinárodních vztahů

Hlavní specializace: Mezinárodní politika a diplomacie

Název diplomové práce:

**Hospodářská politika posledních
amerických prezidentů a jejich vliv na
transatlantické vztahy**

Vypracoval: Marek Szotkowski

Vedoucí diplomové práce: doc. Ing. Ingeborg Němcová, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomovou práci na téma:

„Hospodářská politika posledních amerických prezidentů a jejich vliv
na transatlantické vztahy“

jsem vypracoval samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Praze dne 11. května 2011.

Podpis

Poděkování

Děkuji paní doc. Ing. Ingeborg Němcové, CSc. za její přístup při vedení diplomové práce, trpělivost a četné praktické rady. Mimořádné poděkování náleží mé manželce Lence za její trpělivost, chápavý přístup, vytvoření vhodného zázemí pro práci a cenné připomínky. Můj dík patří rovněž všem mým blízkým, kteří mi vytvořili klidné pracovní podmínky často na úkor svých potřeb.

Abstrakt

Předkládaná práce se zabývá proměnami hospodářské politiky Spojených států a vývojem jejich vnějších ekonomických vztahů s důrazem na transatlantické vazby na konci 20. a počátku 21. století. Na pozadí nejdůležitějších vnitropolitických a zahraničněpolitických událostí dvou posledních desetiletí sleduje a porovnává ekonomickou a politickou situaci americké společnosti, přičemž se snaží zachytit podstatné změny v hospodářské politice USA. Činí tak nejen pomocí základních makroekonomických ukazatelů, fiskální a monetární politiky, ale také ve spojení s tradičně problematickými systémy sociální a zdravotnické péče. Vnitřní vývojové tendence jsou pak dávány do souvislosti s proměnami ve vnějších vztazích Spojených států s důrazem na jejich ekonomickou stránku. V tomto ohledu se práce zaměřuje zejména na transatlantické vztahy a rodící se strategické partnerství mezi USA a Čínou. Stranou ovšem nezůstávají ani procesy globalizace, hospodářská krize let 2007 - 2009 či postavení amerického dolaru ve světové ekonomice.

Abstract

The thesis focuses on changes in economic policy in the United States and on their external economic relations, with emphasis on transatlantic relations in the end of 20th and early 21st century. Against the backdrop of the most important domestic policy and foreign affairs in last two decades, it monitors and compares the economic and political realities of U.S. society while trying to capture significant changes in U.S. economic policy. It does so not only with basic macroeconomic indicators, fiscal and monetary policies, but also in conjunction with the traditionally problematic systems of social and health care. Internal developments are then put into the context of changes in the external relations of the United States with an emphasis on the economic side. On this count, the thesis focuses on transatlantic relations and the emerging strategic partnership between the U.S. and China. Hand, it does not leave even the processes of globalization, the economic crisis of 2007 - 2009, or the position of the U.S. dollar in the global economy.

Seznam zkratek

ABM	Smlouva o omezení protiraketové obrany (Anti Ballistic Missile Treaty)
BRICS	Hospodářské uskupení Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jižní Afriky
CHIPRA	Zákon na rozšíření veřejného zdravotního pojištění pro děti (Childrens's Health Insurance Program Reauthorization Act)
ČLR	Čínská lidová republika (Čína)
CRFTA	Zákon o měnové reformě pro spravedlivý obchod (Currency Reform for Fair Trade Act)
DJIA	Index Dow Jones (Dow Jones Industrial Average)
EGTRRA	Zákon na snížení daní a podporu hospodářského růstu (Economic Growth and Tax Relief Reconciliation Act)
EHMU	Evropská hospodářská a měnová unie
EITC	Úvěr z federální daně z příjmu (Earned Income Tax Credit)
ES	Evropská společenství
EU	Evropská unie
FRB	Výbor guvernérů Fedu (Federal Reserve Board)
FRS (Fed)	Americká centrální banka (Federal Reserve System)
FTAA	Panamerická zóna volného obchodu (Free Trade Area of the Americas)
GATT	Všeobecná dohoda na clech a obchodu (General Agreement on Tariffs and Trade)
HDP	Hrubý domácí produkt
ICT	Informační a komunikační technologie (Information and Communication Technologies)
JAR	Jihoafrická republika (Republika Jižní Afrika)
JGTRRA	Zákon na snížení daní, podporu hospodářského růstu a tvorby pracovních míst (Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act)
KLDR	Korejská lidově demokratická republika (Severní Korea)
MMF	Mezinárodní měnový fond
MWP	Daňové nástroje sociální politiky (Make Work Pay)
NAFTA	Severoamerická dohoda o volném obchodu (North American Free Trade Agreement)

NASA	Národní úřad pro letectví a kosmonautiku (National Aeronautics and Space Administration)
NATO	Severoatlantická aliance (North Atlantic Treaty Organization)
NEI	Nová exportní iniciativa (New Export Initiative)
NMD	Národní raketová obrana (National Missile Defense)
NTMA	Dohoda o Novém transatlantickém trhu (New Transatlantic Marketplace Agreement)
OEEC	Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci (Organisation for European Economic Co-operation)
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OSN	Organizace spojených národů
PPACA	Zákon na ochranu pacienta a finanční dostupnost péče (Patient Protection and Affordable Care Act)
RB OSN	Rada bezpečnosti OSN
RTE	Rozvinuté tržní ekonomiky
SCHIP	Státní program zdravotního pojištění pro chudé děti (State Children's Health Insurance Program)
SDI	Strategická obranná iniciativa (Strategic Defense Initiative)
SSSR	Sovětský svaz (Svaz sovětských socialistických republik)
START	Rozhovory o snížení strategických zbraní (Strategic Arms Reductions Talks)
TAFTA	Dohoda o transatlantickém volném obchodu (Trans Atlantic Free Trade Agreement)
TARP	Program sanace problematických aktiv (Troubled Assets Relief Program)
TAV	Transatlantické vztahy
TEC	Transatlantická ekonomická rada (Transatlantic Economic Council)
TEP	Transatlantické ekonomické partnerství (Transatlantic Economic Partnership)
USA	Spojené státy americké (United States of America)
USD	Americký dolar (United States dollar)
WFTC	Daňový úvěr pro rodiny (Working Family Tax Credit)
WTO	Světová obchodní organizace (World Trade Organization)
Y2K	Problém roku 2000 (Year 2000 problem)

Obsah

1. ÚVOD	1
2. EKONOMICKÁ A ZAHRANIČNĚ-POLITICKÁ HEGEMONIE USA A JEJÍ VÝZNAM PRO SVĚTOVOU EKONOMIKU	4
2.1 HEGEMONIE ČI DOMINANCE?	4
2.2 ZROZENÍ VELMOCI	5
2.3 POSÍLENÍ POZICE A IZOLACIONIZMUS	6
2.4 VELKÁ KRIZE A NOVÝ SMĚR ZAHRANIČNÍ POLITIKY	7
2.5 DEFINITIVNÍ POTVRZENÍ DOMINANCE	9
3. KONZERVATIVNÍ REVOLUCE RONALDA REAGANA	12
4. CLINTON A MODERNÍ KEYNESIÁNSTVÍ?	17
4.1 STAV EKONOMIKY USA V 90. LETECH	17
4.2 POLITICKÝ VÝVOJ USA V 90. LETECH A NÁSTUP B. CLINTONA DO BÍLÉHO DOMU ...	19
4.3 1993 - 2000	23
4.4 NOVÁ EKONOMIKA	25
4.5 DAŇOVÝ SYSTÉM	27
4.6 ZMĚNY VE FEDERÁLNÍCH VÝDAJÍCH	30
4.7 VÝDAJE NA OBRANU	31
4.8 ZMĚNY V JINÝCH VÝDAJOVÝCH OBLASTECH	32
4.9 ROZPOČTOVÉ PŘEBYTKY A SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ	33
4.10 VÝVOJ DEFICITU FEDERÁLNÍHO ROZPOČTU A FEDERÁLNÍ DLUH	35
4.11 MONETÁRNÍ POLITIKA	37
4.12 VNĚJŠÍ EKONOMICKÉ VZTAHY - ZROZENÍ TRANSATLANTICKÉHO PARTNERSTVÍ	39
5. EKONOMIKA USA PO NÁSTUPU BUSHOVY ADMINISTRATIVY	42
5.1 STAV EKONOMIKY USA NA POČÁTKU NOVÉHO TISÍCILETÍ	42
5.2 POLITICKÝ VÝVOJ USA NA PŘELOMU TISÍCILETÍ A NÁSTUP G. W. BUSHE DO BÍLÉHO DOMU	45
5.3 2001 - 2008	49
5.4 POTVRZENÍ MANDÁTU A PERIPETIE DRUHÉHO FUNKČNÍHO OBDOBÍ	54
5.5 HYPOTEČNÍ KRIZE A MONETÁRNÍ POLITIKA	57
5.6 NÁSLEDKY – HDP, NEZAMĚSTNANOST A AKCIOVÉ TRHY	60
5.7 DAŇOVÝ SYSTÉM	62
5.8 ZMĚNY VE FEDERÁLNÍCH VÝDAJÍCH	64
5.9 VÝDAJE NA OBRANU	67
5.10 VÝVOJ DEFICITU FEDERÁLNÍHO ROZPOČTU A FEDERÁLNÍ DLUH	68
5.11 VNĚJŠÍ EKONOMICKÉ VZTAHY S DŮRAZEM NA POKLES AMERICKÉHO DOLARU A VÝVOJ TRANSATLANTICKÝCH VAZEB	70
6. PRVNÍ AFROAMERIČAN V BÍLÉM DOMĚ A OČEKÁVÁNÍ VELKÝCH ZMĚN	74
6.1 POŽÁR NA FINANČNÍCH TRZÍCH A HOSPODÁŘSKÁ KRIZE	74
6.2 POLITICKÝ VÝVOJ V USA A VOLEBNÍ ROK 2008	76
6.3 2009 - 2010	79
6.4 DAŇOVÝ SYSTÉM	81
6.5 ZMĚNY VE FEDERÁLNÍCH VÝDAJÍCH	84
6.6 REFORMA ZDRAVOTNICTVÍ	87

6.7 VÝDAJE NA OBRANU.....	90
6.8 VÝVOJ DEFICITU FEDERÁLNÍHO ROZPOČTU A FEDERÁLNÍ DLUH.....	92
6.9 MONETÁRNÍ POLITIKA.....	93
6.10 REFORMA WALL STREETU.....	96
6.11 VNĚJŠÍ EKONOMICKÉ VZTAHY - ČÍNA STŘÍDÁ EU	98
7. ZÁVĚR.....	104
7.1 SOUHRN EKONOMICKÉHO A POLITICKÉHO VÝVOJE V USA A JEHO DOPADY NA VNĚJŠÍ VZTAHY SPOJENÝCH STÁTŮ PO ROCE 1989.	104
7.2 ÚVAHY NAD BUDOUCNOSTÍ SPOJENÝCH STÁTŮ A PROMĚNAMI JEJICH VNĚJŠÍCH VZTAHŮ.....	107
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	111
PŘÍLOHY:	138
SEZNAM TABULEK	138
SEZNAM GRAFŮ	139

1. Úvod

Na pozadí hospodářské politiky amerických prezidentů a událostí v USA zejména v posledních dvaceti letech se v předkládané práci snažím zachytit vývoj transatlantických ekonomických vztahů a jejich proměny, co do jejich obsahu i významu, z pohledu Spojených států a jejich priorit v oblasti vnějších ekonomických vztahů. K tomuto cíli slouží především podrobný náhled do vývoje americké společnosti na přelomu tisíciletí a také stručná geneze postavení USA v soustavě mezinárodních vztahů, prakticky od raného období v 19. století až po ukončení studené války a rozpad bipolárního systému na konci 20. století.

Vzhledem k předmětu zkoumání je nutno přistupovat k problematice na jedné straně s důrazem na ekonomické aspekty a jejich význam ve vývoji americké společnosti, avšak na straně druhé nelze opomenout ani politickou sféru, a to jak z hlediska praktické hospodářské politiky, tak i s ohledem na proměny politického diskursu. V této oblasti se má pozornost zaměřila především na období převažující (neo-)konzervativní politiky, jež je v prostředí Spojených států spojována především se jménem amerického prezidenta Ronalda Reagana a jeho působením v Bílém domě po většinu 80. let minulého století.

Co se týče hospodářské politiky USA, byl Reaganův konzervativní odkaz zřejmě nejvíce naplněn v poslední dekádě 20. století, a to zejména v souvislosti s rozpočtovými přebytky, jichž bylo dosaženo za vlády demokratické administrativy Billa Clintona. Toto období je rovněž přelomové z hlediska formování vnějších vztahů Spojených států, které se po rozpadu SSSR a celé soustavy socialistických států stávají jedinou hospodářskou a politickou velmocí v mezinárodních vztazích.¹ V souvislosti s uvolněním mezinárodní situace se USA, a zejména Clintonova administrativa, začínají také více soustředit na rozvoj vnějších ekonomických vztahů, přičemž je v tomto ohledu zdůrazněna především transatlantická vazba z období studené války.

Po událostech z 11. září 2001 a následné invazi USA do Afghánistánu a Iráku však dochází k první významné politické roztržce mezi oběma partnery od začátku jejich spolupráce na konci druhé světové války, což má přímý dopad na kvalitu a intenzitu transatlantických vztahů zejména na půdě bezpečnostních organizací jako jsou NATO a

¹ V tomto okamžiku se USA ocitají ve zcela ojedinělé situaci, jež je v moderní kapitalistické době srovnatelná snad pouze s postavením Velké Británie v 19. století.

RB OSN.² Nicméně určitý rezervovanější přístup republikánské administrativy George W. Bushe k rozvoji transatlantických vztahů je spjat rovněž s některými spory v hospodářské či legislativní oblasti a především pak s očekáváním budoucího vývoje rodící se EHMU. Mezitím dochází již na konci 90. let minulého století k hospodářskému sblížení Spojených států, jako světového spotřebitele číslo jedna, a Čínské lidové republiky, která díky ekonomickým reformám rapidně zvýšila svůj význam na světových výrobních trzích.

Tento vývoj ve vnějších vztazích USA byl zcela potvrzen s vypuknutím finanční a hospodářské krize, která americkou ekonomiku sužovala v letech 2007 - 2009, přičemž zasáhla především zadlužené západní země, jejichž výrobní sektor je zaměřen na produkci luxusnějších statků s vyšší přidanou hodnotou. Dopady krize pocítily jako první Spojené státy, jež se propadly do nejhlubší recese od doby strukturálních krizí 70. let minulého století.³ Jelikož však USA, podobně jako většina západních ekonomik, dlouhodobě bojují se značným zadlužením svého hospodářství, musejí se americké politické elity poohlížet po vnější pomoci zejména v souvislosti s narůstajícím rizikem dluhové krize. V tomto ohledu vzrostl význam Číny jako jednoho z významných pilířů mezinárodního měnového systému a ve vztahu ke Spojeným státům také jako nejvýznamnějšího garanta jejich budoucí prosperity. Nelze přitom říci, že by vztah USA k Číně výrazněji podléhal změnám na postu amerického prezidenta, což dokládá působení nynějšího (Baracka Obamy) i předešlého (George W. Bushe) prezidenta v Bílém domě.

V souvislosti s výše zmíněnými událostmi, jejichž význam považuji z hlediska tématu práce za rozhodující, se na závěr pokouším o určitou syntézu vnitropolitického vývoje USA s proměnami v jejich zahraničněpolitické orientaci. V průběhu celé práce je přitom kladen důraz na souvislost ve vývoji vnitřní hospodářské a politické sféry americké společnosti s trendy vnějších ekonomických vztahů USA. Oblast vnitřní hospodářské politiky Spojených států je pak zkoumána podrobněji s důrazem na fiskální i monetární politiku a jejich dopady na federální rozpočet, výdaje na obranu, systémy sociální a zdravotní péče, inflaci, nezaměstnanost, akciové trhy a hospodářský růst. Větší pozornost je také věnována změnám ve federálních výdajích a daňovém systému s přihlédnutím ke komplexnímu pojetí příjmové a výdajové strany federálního rozpočtu USA. Nejvýznamnější změny ve vnitřní politice jsou v textu zachyceny většinou

² Výjimku tvoří v tomto ohledu tradičně výborné vztahy USA a Velké Británie, které se po teroristických útocích staly ještě intenzivnějšími.

³ Některé dopady nedávné krize jsou navíc srovnatelné s následky Velké hospodářské deprese třicátých let 20. století, přičemž jde především o propad na trhu práce a sociální aspekty krize v relativním vyjádření.

v souvislosti s tvorbou nové legislativy, která je jednak výsledkem dobových událostí jakož i zvoleného programu vládnoucí administrativy.

S ohledem na zvolený způsob nastínění problematiky jsem jako metodu⁴ zkoumání použil kromě klasických metod analýzy a syntézy i metodu komparace, která dle mého názoru nejlépe postihuje rozsah zkoumané problematiky, a to jak z hlediska časového, tak i s ohledem na politické a ekonomické změny a jejich vnitřní a vnější aspekty. Interdisciplinární charakter práce a zkoumání změn stejných proměnných v čase přímo vybízí k použití komparativní analýzy hospodářské politiky USA, jejich vnitřní politické situace s přesahem do obranné politiky, dále pak nejvýznamnějších událostí v dějinách USA s důrazem na poslední dvě dekády a také vnějších ekonomických vztahů Spojených států, jež jsou schopny ve své syntéze poskytnout jedinečný obraz vývoje americké společnosti a také předobraz jejího dalšího směřování.

⁴ **Metodou** rozumíme promyšlený, objektivně správný způsob (postup, prostředek) nebo soustavu způsobů (postupů, prostředků), které umožňují nalezení nebo objasnění vědeckých poznatků a zákonitostí, umožňujících poznat daný objekt.

2. Ekonomická a zahraničně-politická hegemonie USA a její význam pro světovou ekonomiku

2.1 Hegemonie či dominance?

Termíny „hegemonie“ či „hegemonické postavení“ jsou samy o sobě široce diskutovány v literatuře nejpozději od konce 19. století a jejich vymezení není zdaleka zřetelné. Lze vysledovat poměrně široké názorové proudy, které globální hegemonické postavení i z historického hlediska označují za čistě teoretický koncept bez reálného obrazu ve skutečnosti. V moderní historii – tedy zhruba od počátků novověku – dle kritiků hegemonické teorie nenastala situace, kdy by jakýkoliv subjekt mezinárodního ekonomického či politického systému splňoval nároky na označení termínem globálního hegemonu. Ve starověkém světě s výrazně omezeným horizontem (v platónském smyslu slova) se na druhou stranu nedalo hovořit o globálním rozměru, což je další z argumentů proti použití výše uvedeného označení globální hegemon.

Z uvedených důvodů panují rozpory ohledně relevance použití spojení hegemonické postavení v jiném než regionálně či věcně chápaném pojetí a všeobecnější shody bylo dosaženo na termínu „dominance.“ Do značné míry jde však skutečně o terminologickou diskuse a proto můžeme vyjít z teorií formulovaných např. Charlesem Kindlebergerem⁵ či Edwardem H. Carrem⁶, kteří termín „hegemonie“ de facto ve významu dominance běžně používají.

Přijmeme-li tedy termín hegemonické postavení jako relevantní pro označení postavení jakéhokoliv subjektu v systému současných mezinárodních vztahů, pak neexistuje žádný aktér, jehož postavení by na globální úrovni bylo srovnatelné s pozicí Spojených států amerických co do schopnosti prosazovat své představy o fungování světového ekonomického a politického systému. Mezinárodní řád se od konce studené války nachází ve zcela výjimečné situaci (a to i z historického pohledu), kdy mu dominuje jediná velmoc, jejíž postavení není navíc v dohledném horizontu kýmkoliv jiným ohrožováno, a to i v případě, že uvažujeme nestátní aktéry mezinárodních vztahů.

⁵Viz např. jeho práce *The World in Depression: 1929 – 1939*, Berkeley: University of California Press, 1975, S. 289.

⁶Viz např. jeho klasická práce *The Twenty Years' Crisis, 1919 – 1939: an Introduction to the Study of International Relations*, Palgrave Macmillan, 2001, S. 217.

Přelom druhého a třetího tisíciletí je unikátním případem existence unipolárního systému globálního rozsahu bez známé historické analogie. V této kapitole se tedy pokusím poskytnout základní charakteristiky daného systému včetně stručného nástinu geneze výsadního postavení USA.

2.2 Zrození velmoci

Spojené státy za více než dvě století své existence – coby samostatného subjektu – prošly mimořádným vývojem, jenž se pochopitelně s jistým časovým zpožděním projevil i v jejich mezinárodně-ekonomickém a mezinárodně-politickém vlivu. USA jsou učebnicovým příkladem přímé souvislosti mezi hospodářskou, vojenskou a politickou silou v realisticko-pragmatickém pohledu na fungování mezinárodního systému⁷. Momentálně se Spojené státy nacházejí na jednom z vrcholů své moci a je samozřejmě otázkou, jakým směrem se bude jejich postavení v následujících letech (spíše však desetiletích) vyvíjet. Vzhledem k zákonitostem fungování a tudíž relativní kontinuitě vývoje mezinárodního systému lze některé základní tendence s určitou mírou pravděpodobnosti odhadnout (či alespoň ex ante vyargumentovat) na základě znalosti předchozího období.

Postavení USA v mezinárodním systému bylo po velkou část 19. století dáno jejich pozicí velmi mladého státu, jehož ekonomická síla se teprve rodila. Dalším faktorem – jenž vtiskl svou zřetelnou pečeť následujícímu vývoji – byl samotný model vzniku Spojených států. USA se totiž konstituovaly vymezením se vůči evropským velmocím (tedy zejména Velké Británii), což v tehdejší prakticky europocentrickém světě nemohlo nemít formativní vliv na jejich mezinárodní angažmá.

To do značné míry vycházelo z dokumentu zveřejněného prezidentem Jamesem Monroem 2. 12. 1823, který se stal pod označením „Monroeova doktrína“⁸ základním

⁷Přesto jsou to právě USA, kde se v době vlády W. Wilsona zrodil koncept označovaný jako idealistický či utopický. **Idealismus** nadřazuje univerzální etická pravidla politice, kdežto **realismus** považuje etiku za výsledek politiky (resp. politické praxe). Politický realismus i politický idealismus mají svůj původ v USA. Srov. DRULÁK, P., *Teorie mezinárodních vztahů*. Portál, Praha, 2003, S. 54-88.

⁸**Monroeova doktrína (Monroe Doctrine)** byla dílem státního tajemníka J. Q. Adamse a k jejímu vyhlášení došlo 2. 12. 1823 prezidentem Jamesem Monroem. Doktrína stanovila principy, které chtěla zachovávat americká vláda vůči aktivitám evropských mocností na západní polokouli. USA tehdy bezprostředně reagovaly na úsilí Španělska a Ruska zajistit si podporu evropských mocností pro svou expanzivní územní politiku na americkém kontinentu. Španělsko v té době kolonizovalo značnou část Latinské Ameriky a Rusko se snažilo o rozšíření pozic na kontinentě z tzv. ruské Ameriky (historické označení pro pobřeží Aljašky kolonizované Rusko-americkou obchodní společností) dále na jih. Spojené státy neměly podle doktríny dovolit, aby se kterákoli z evropských velmocí pokusila o kolonizaci volného a svobodného území na americkém kontinentě. Takový postup by byl dle doktríny považován

pilířem americké zahraniční politiky na dalších 125 let. Základním rámcem tzv. politiky izolacionismu tak bylo americké nevměšování se do mezinárodních vztahů⁹ a soustředění se na vnitřní hospodářský rozvoj, což však mělo z hlediska budoucího vývoje USA nežádoucí reciproční charakter ve sféře mezinárodního obchodu. Spojené státy tak v mezinárodním systému víceméně neexistovaly a jejich zahraniční politika se omezila na definici vlastních národních zájmů v defenzivním pojetí, jejichž středobodem bylo naplňování tzv. „zjevného údělu“¹⁰ formulovaného prezidentem Tylerem ve 40. letech 19. století. Ten spočíval ve vnitřní kolonizaci severoamerického kontinentálního území a snaze maximálně využít „Bohem svěřené bohatství“ k růstu blahobytu nově se formujícího národa.¹¹

2.3 Posílení pozice a izolacionismus

S tím, jak sílila americká ekonomika, a rodil se – zejména na Severu – moderní průmysl, stoupaly i vnitřní tenze, jež vyvrcholily v první polovině 60. let válkou Jihu proti Severu. Jejím výsledkem bylo výrazné posílení ekonomického potenciálu Spojených států a tím i stále významnější role znovu jednotného státu ve vznikajícím světovém hospodářství. Přestože díky vysoké celní bariéře nešlo hovořit o plnohodnotném včlenění americké ekonomiky do mezinárodního systému, pozice USA coby jedné z nejsilnějších – a od 90. let 19. století již nejsilnější – průmyslových zemí světa byla neopomenutelná.

za přímé ohrožení USA a jeho zájmů. Z politického hlediska jde tedy o zahraničněpolitické zásady USA v přístupu k dalším regionům amerického kontinentu.

Podrobněji viz *Monroe Doctrine*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Monroe_Doctrine

⁹**Izolacionismus (Isolationism)** je politický směr v USA, požadující výhradní nebo převažující orientaci zahraniční politiky USA na americký kontinent, odmítající účast USA v ozbrojených konfliktech mimo tento kontinent a jejich angažovanost ve světové politice, zvláště v evropských záležitostech. Vznik teorie a praxe izolacionismu spadá do období války za nezávislost v letech 1775–83. Principy izolacionismu a s nimi spojené *Monroeovy doktríny* byly zdrojem panamerikanismu a pláštikem pro expanzionistické snahy USA, zejména v Latinské Americe. Po první světové válce byl izolacionismus výrazným směrem v americké zahraniční politice. Jeho stoupenci žádali důslednou orientaci na problémy amerického kontinentu, odklon od evropské politiky a omezení přistěhovalectví. Podařilo se jim prosadit zamítnutí vstupu USA do Společenství národů i vydání zákona o neutralitě (1935 - 1937). Ekonomickou podstatou izolacionismu bylo zaměření velké části amerického kapitálu výhradně na vnitřní trh.

Podrobněji viz *United States non-interventionism*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_non-interventionism

¹⁰**Zjevný úděl (Manifest Destiny)** je označení přesvědčení, podle něhož jsou USA osudově předurčeny rozšiřovat svůj společensko-politický systém a způsob života po celém americkém kontinentě a posléze i v dalších částech světa. Manifest byl formulován v polovině 40. let 19. století v souvislosti s připojením Texasu k USA a následující americko-mexickou válkou.

Viz *Manifest Destiny*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Manifest_Destiny

¹¹Srov. TINDALL, G. B., SHI, D. E., *Dějiny Spojených států amerických*, NLN, Praha, 2000, S. 258-259.

V žádném případě však se nedalo hovořit o jakkoli rozhodujícím či dokonce dominantním postavení; tuto roli stále ještě plnila – i když vzhledem ke klesající relativní síle stále méně efektivně – Velká Británie a to zejména díky své nadvládě nad světovým oceánem, bezkonkurenčnímu koloniálnímu panství a libře coby transakční a rezervní měně číslo jedna.

Zlomem ve vývoji se tak staly události 1. světové války, které učinily ze Spojených států dominantní ekonomiku s podílem na světovém HDP, který v některých poválečných letech činil i více než 50 procent. USA se staly suverénně největším světovým věřitelem, tezaurovaly většinu zlatých rezerv a vytlačily dřívější mocnosti – Velkou Británii, Francii či Německo – z trhů, na nichž tyto země minimálně po řadu předcházejících desetiletí dominovaly. Logicky se očekávalo, že Spojené státy v jistém smyslu převezmou od Velké Británie odpovědnost a nahradí ji v pozici stabilizátora¹² a „balancéra“ mezinárodního systému, a to jak částečně v politické, tak zejména v ekonomické rovině. Záhy však bylo evidentní, že se tak z různých důvodů nestane.

Spojené státy se rozhodly neparticipovat na Společnosti národů, jež se měla (teoreticky) stát pilířem poválečného mírového uspořádání, neratifikovaly Versailleskou smlouvu a fakticky se tak vrátily k předválečnému izolacionismu. Ke své tradiční politice se přiklonily i na poli ekonomickém, kdy se základem jejich přístupu ve dvacátých letech stal silný protekcionismus. Mezinárodní ekonomický systém se tak opět po dlouhé době ocitl bez jasného hegemonu resp. bez dominující a stabilizující mocnosti. Spojené státy, jediný aktér s dostatečným potenciálem nebyl schopen a ochoten tuto roli převzít, přičemž politika Velké Británie již byla beze všech pochybností za zenitem své pozice celosvětového impéria.

2.4 Velká krize a nový směr zahraniční politiky

Nestabilita a zranitelnost světového hospodářství se plně projevila v době Velké krize na přelomu dvacátých a třicátých let, kdy Spojené státy postupovaly při řešení svých problémů jako každá jiná země, tzn. bez vědomí svého výsadního postavení a z něj vyplývající „globální“ odpovědnosti za chod mezinárodního systému. S mírnými korekcemi tato politika přetrvávala až do přelomu třicátých a čtyřicátých let, kdy byly

¹²Srov. BRZEZINSKI, Z., *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení*, Praha, 2004, S. 17.

Spojené státy vnějšími okolnostmi nuceny zaujmout jednoznačnou pozici vzhledem k akcelerujícímu válečnému konfliktu.

Druhý válečný konflikt celosvětového rozsahu a následná léta rekonstrukce 1945 - 1949 se tak staly definitivním přelomem na cestě USA k uvědomění si svého dominantního postavení a zejména k ochotě přijmout závazky z tohoto faktu vyplývající. Země disponovala dlouhodobě vhodnými geograficko-ekonomickými podmínkami: jak relativním dostatkem materiálních zdrojů a množstvím kvalifikované, dynamické pracovní síly, tak i rozsáhlým trhem. USA mohly tedy upevňovat svoje vůdčí postavení mezi ostatními státy oslabenými ve 40. letech válečným konfliktem, včetně růstu jejich závislosti na americké ekonomice.¹³

Tyto skutečnosti přivedly USA po roce 1945 do role politické a ekonomické supervelmoci. Ještě na počátku 50. let představovala americká ekonomika jednu třetinu světového HDP, 60 % průmyslové výroby a 16 % světového exportu.¹⁴ Absence destruktivního vlivu války a naopak využití jejích poptávkových efektů zvýraznily vedoucí postavení většiny průmyslových oborů, zemědělské výroby i moderního, rychle se rozvíjejícího sektoru služeb. Na úspěchu ekonomiky se podílela i mohutná vědecko-výzkumná základna. Spojené státy stanuly v poválečném období před úkolem řešit nedostatečnou vnitřní celkovou poptávku existující v protikladu ke značnému rozsahu výrobních kapacit a tedy i produkce ve válkou nepostižené ekonomice. Potřeba udržení ekonomické dynamiky a obhájení výsadního postavení země znamenala zvolit odpovídající linii hospodářské politiky, která by poptávku povzbudila. Tento úkol byl vcelku úspěšně řešen neokeynesiánskou politikou v 50. a 60. letech. Zásahy státu do ekonomiky, zejména pomocí nárůstu veřejných výdajů, popř. úpravou zdanění, však v tomto období spíše vzrůstaly. Tento vývoj – který zdaleka nebyl bezproblémový – podpořila počínající studená válka, v níž se Spojené státy staly vůdčí mocností západního demokratického bloku.¹⁵

Odlišný přístup k poválečnému uspořádání deklarovaly USA již na Měnové a finanční konferenci Spojených národů v Bretton Woods v červenci 1944, kde bylo rozhodnuto o vytvoření nového měnového pořádku, jehož pilířem se měl stát právě americký dolar. Ekonomika USA tak měla nadále sehrávat úlohu kotvy světového hospodářství a tak zabezpečit – primárně coby ochranu vlastních obchodních zájmů –

¹³Srov. NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 83.

¹⁴Viz tamtéž.

¹⁵Srov. tamtéž.

relativně stabilní vývoj globální ekonomiky¹⁶. Spojené státy byly hlavním iniciátorem liberalizačních jednání na několika rovinách, z nichž mezi nejvýznamnější patřil GATT na celosvětové úrovni a OEEC – resp. od roku 1961 OECD – na primárně evropské či euro-americké úrovni.

Vzhledem ke své ekonomické a tím i vojensko-bezpečnostní a politické síle tak Spojené státy převzaly roli hegemonu resp. dominantní mocnosti – byť pouze v "části" světa – a světový ekonomický systém tak téměř po půl století spočíval na základech, které se aspoň částečně daly označit jako pevné. Nemalou roli zde sehrála i negativní zkušenost z meziválečného období, kdy USA svou rezignací na plnění stabilizační funkce ve svém důsledku uškodily především své vlastní ekonomice.

2.5 Definitivní potvrzení dominance

Do ekonomického vývoje USA zasáhly v 70. letech strukturální krize. V odpověď na předchozí rychlý a v mnoha směrech extenzivní vývoj hospodářství došlo v určité fázi k prudkému růstu cen výrobních vstupů (zejména paliv a surovin). Tento tlak vyvolal pokles rentability řady technologií i celých odvětví a následný pokles ekonomického růstu doprovázený atypickým vzednutím inflace.¹⁷ Keynesiánská politika se dostala za této situace do krize, zejména ve Spojených státech, jestliže byla dosud zaměřená převážně na růst poptávky a byla tedy málo citlivá k nutným změnám na straně struktury výroby.

V mnohém směru pozitivní, i když vnitřně rozporný vývoj, přinesla fáze 80. let, která znamenala – v reakci na klesající účinnost předchozí politiky v době strukturálních krizí – naopak programový odklon od státní intervence. USA pomocí neokonzervativní politiky začaly řešit bariéry na nabídkové straně ekonomiky.¹⁸ Tyto kroky se staly velmi aktuálními v důsledku ekonomických problémů 70. let.¹⁹

¹⁶Pojem „globální ekonomika“ lze v tomto období chápat spíše v zúženém významu zahrnujícím západní, resp. nekomunistický svět a jeho faktickou periferii v podobě části třetího světa.

Srov. WALLERSTEIN, I., *Culture as Ideological Battleground of the Modern World-System*, In Featherstone, M. (ed): *Global Culture*, London, Sage, 1990, S. 390 (cit. 2. 7. 2010); dostupné na http://books.google.cz/books?id=C5ei_BEpObkC&pg=PA31&lpg=PA31&dq=Culture+as+Ideological+Battleground+of+the+Modern+World+System&source=bl&ots=t0A44siCbg&sig=rEJqku_bd_eFNek9cstVnI9OAni4&hl=cs&ei=MkLuTKzYGcGYOqrF5f0J&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&sqi=2&ved=0CCcQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false

Podle Wallersteina je jádrem globalizace expanze světového systému kapitalistické tržní ekonomiky. Globální charakter západní světové ekonomiky lze tedy během studené války právě tak spojit se smluvním rámcem GATT a institucemi jako Mezinárodní měnový fond, Světová banka a OEEC, resp. OECD.

¹⁷Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 83.

¹⁸Viz HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, C. H. Beck, Praha, 2005, S. 470-474.

¹⁹Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 83.

I přes úspěšné přizpůsobování se podmínkám světového hospodářství se však do počátku 90. let postavení americké ekonomiky vzhledem k ostatním centrům ekonomického vývoje zhoršovalo. Za nejvýraznější příčinu tohoto stavu bývá považován pomalý růst produktivity práce, nedostatečně stimulovaný v situaci, kdy USA disponují nejvyšší absolutní úrovní tohoto ukazatele na světě. Tempo růstu produktivity souviselo dlouhodobě na jedné straně s nízkou potřebou strukturálních změn v době značné technologické převahy země a tudíž i s nízkou mírou investic, na druhé straně i s tradičně nízkou mírou úspor způsobenou vysokou spotřebou.

Postupně došlo do 80. let ve Spojených státech k relativnímu poklesu konkurenční schopnosti některých odvětví. Uvedený jev se váže i k vysokému zatížení ekonomiky vojenskými náklady, včetně pohlcení značných vědecko-výzkumných kapacit, které byly oproti jiným zemím méně využity v rozvoji civilních odvětví. Manévrovací schopnost ekonomiky a hospodářské politiky byla od 80. let také výrazně omezena prudce rostoucí vnitřní a vnější zadlužeností.²⁰

Po oslabení pozice USA v 70. letech a na počátku let osmdesátých přišlo s ekonomickou stabilizací a pádem východního bloku období let devadesátých, kdy Spojené státy plně obnovily svou pozici světové ekonomické a vojensko-politické supervelmoci a jejich schopnost ovlivňovat vývoj mezinárodního ekonomického uspořádání dosáhla na přelomu tisíciletí dalšího ze svých vrcholů.

Pro období druhé poloviny 20. století je tak symptomatická schopnost Spojených států prosazovat v bezprecedentní míře vlastní národní zájmy víceméně v celosvětovém měřítku, přičemž po pádu komunistického impéria a rozkladu tzv. socialistických ekonomik lze skutečně hovořit o takřka globální dominanci.

Jedním z definičních znaků unipolárního světa je tak výsadní postavení ekonomiky USA v technologicky rozhodujících odvětvích národního hospodářství. Takové postavení umožňuje americkým podnikatelským subjektům na jedné a americkému státu na druhé straně s reálně uplatnitelnou silou efektivně prosazovat své představy o základních principech fungování světového hospodářského systému zejména prostřednictvím orgánů Světové banky a OSN.

Podstatnou měrou k tomuto postavení přispívá naprosto jednoznačná vojensko-bezpečnostní převaha Spojených států, kterým silná ekonomika umožňuje vydávat na obranu stejné prostředky, které vydává dalších devět nejsilnějších ekonomik světa

²⁰Viz tamtéž, S. 84.

dohromady. V plné míře se tak naplňuje klasické paradigma realistického konceptu mezinárodních vztahů,²¹ který považuje za základní atribut mezinárodní dominance kteréhokoliv subjektu silnou armádu podepřenou výkonnou a efektivní ekonomickou strukturou se schopností prosazovat zájmy mateřské země v celém známém světě.

Po shrnutí výše nastíněné geneze a vývoje postavení Spojených států ve světové ekonomice nelze přehlédnout jedinečnost role, jakou USA zastávají a to jak na poli mezinárodně-politickém tak i -ekonomickém. Zejména po pádu reálné komunistické síly na přelomu 80. a 90. let lze již směle hovořit o čisté hegemonii resp. dominanci USA a jejich obrovském vlivu na světovou ekonomiku, který nemá v moderních dějinách obdoby.

²¹Podrobněji k tomuto tématu viz např. DRULÁK, P., *Teorie mezinárodních vztahů*, Portál, Praha, 2003, S. 54-55.

3. Konzervativní revoluce Ronalda Reagana²²

Od svého zvolení čtyřicátým prezidentem Spojených států realizoval Ronald Reagan kroky směřující k obnově ústavního postavení výkonné moci ve vztahu k moci zákonné. Vahou své osobnosti se zasazoval o navrácení autority federální vládě stejně jako zdravé sebedůvěry americkému lidu. V zahraničně-ekonomické oblasti vedly první kroky nové administrativy k zrušení kontroly cen ropy a uvalení embarga na vývoz obilí do Sovětského svazu. Nejnaléhavější problémy domácí ekonomiky pak spatřoval ve dvojciferné inflaci, vysoké míře nezaměstnanosti a vysoké úrokové míře, jež v té době dosahovala 19 %, což bylo vůbec nejvíce od občanské války. Zvýšenou pozornost věnoval rovněž výdajům na obranu, kde se v rámci programu SDI²³ zasazoval o navrácení prestiže americké armádě a o její celkovou spíše kvalitativní než kvantitativní rekonstrukci.²⁴ Potvrzení nastoleného kursu, který R. Reagan uplatňoval již ve funkci guvernéra státu Kalifornie, se mělo projevit především v omezení sociálních výdajů, prosazení návrhů na radikální daňovou reformu a podstatnou redukci a zefektivnění státní správy.²⁵

²²Přelom 70. a 80. let je charakterizován jako konzervativní obrat v hospodářské politice, ke kterému došlo historicky nejdříve ve dvou zemích, ve Velké Británii v době, kdy Margaret Thatcherová byla premiérkou (1979 - 1990) a v USA za vlády prezidenta Ronalda Reagana (1981 - 1984, 1985 - 1988). Jde o radikální změnu v orientaci hospodářské politiky, která spočívá v odklonu od keynesiánské poptávkově orientované politiky a návratu k liberálnímu pojetí, což mělo v praxi znamenat omezení dosavadních zásahů státu do ekonomiky (jako byla kontrola mezd a cen na základě důchodové politiky, zvyšování vládních výdajů spojené s růstem daní aj.), rozšíření sféry tržní regulace a odlišné chápání úlohy hospodářské politiky. Příklad USA a VB inspiroval vlády i ostatních vyspělých zemí, a tak období 80. let můžeme označit jako desetiletí, během něhož probíhá postupný příklon k liberální (konzervativní) hospodářské politice.

Viz URBAN, L., *Praktická hospodářská politika*, Praha, 1995, S. 147.

²³**Strategická obranná iniciativa** (SDI – Strategic Defense Initiative) je veřejnosti známa spíše jako tzv. Hvězdné války. Jednalo se o iniciativu amerického prezidenta Ronalda Reagana, který v 80. letech navrhl vybudování špičkového obranného systému s použitím nejmodernějších technologií. Protiraketový obranný systém měl sloužit k eliminaci hrozby případného jaderného útoku ze strany SSSR. Ačkoliv nebyl program nikdy plně realizován, jeho vyhlášení, popularizaci a demonstraci dílčích výsledků lze rozhodně považovat za strategický úspěch americké zahraniční politiky především v 80. letech 20. století. Většina komentátorů americké zahraniční politiky v novodobých dějinách totiž považuje SDI za významný faktor, který přispěl k porážce SSSR na poli vyzbrojování, aby tak urychlil ukončení studené války a následný pád sovětského bloku. "

Srov. *Strategic Defense Initiative*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 30. 7. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Strategic_Defense_Initiative

²⁴Srov. NISKANEN, W. A., *Reaganomics, An Insider's Account of the Policies and the People*, Oxford University Press 1988, S. 30.

²⁵Inspirací pro „Nový začátek Ameriky: program hospodářského ozdravení“ (jak zněl oficiální název Reaganovy agendy) byly především ekonomie strany nabídky představovaná tzv. Lafferovou křivkou, monetarismus a tradiční americké konzervativní hodnoty, jako jsou *individuální svoboda, iniciativa a zdravé sebevědomí*, jež podle americké tradice vedou k osobnímu úspěchu.

Viz *America's New Beginning: A Program for Economic Recovery*, White House, Washington, 18. 2. 1981 (cit. 30. 7. 2010); dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=43427>

Prezident Reagan věřil, že svobodná ekonomika je základem svobodné společnosti a kapitalismus je efektivním systémem, protože podporuje osobní iniciativu a zodpovědnost. Zároveň ovšem kritizoval plíživou expanzi federálního státu do života jednotlivců i států Unie a centralizaci moci byrokraty ve Washingtonu. Na druhé straně se Ronald Reagan plně hlásil k odkazu „otců zakladatelů“ a jejich vize demokratické federální vlády omezené ústavou, která garantuje práva občanů a jednotlivých států Unie. Obnovu tradiční rovnováhy mezi mocí států a Unie nazýval novým federalismem.²⁶

V době nástupu Reagana k moci však bylo nutno ze všeho nejdříve řešit palčivé hospodářské problémy, jež aktuálně sužovaly ekonomiku Spojených států. Týkalo se to především rostoucí nezaměstnanosti a nízké produktivity práce, dvouciferné inflace a příliš vysoké úrokové míry, která jednak podstatně prodražovala úvěry a jednak demotivovala ekonomické subjekty k rozšiřování činnosti prostřednictvím dalších investic.

Útlum vysoké a stále rostoucí inflace patřil nesporně k nejpozoruhodnějším výsledkům Reaganovy politiky.²⁷ Hlavní příčinou rychlého poklesu inflace na začátku 80. let byl restriktivní charakter peněžní politiky spolu s dalšími protiinflačně působícími faktory, jako např. vysoká úroveň úrokových sazeb a pokles cen ropy.²⁸

V 70. letech, zejména pak za Carterovy vlády byla patrná a okolnostmi vynucená tendence k odstranění regulačních zásahů, která za Reaganova období ještě zesílila. Deregulace se dotkla všech oblastí, zejména pak životního prostředí a bezpečnosti práce. Významně se projevila i v oblastech energetiky, dopravy, bankovníctví²⁹ a

²⁶Viz PETŘÍK, L., *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*, Centrum pro studium demokracie a kultury, Brno, 2008, S. 157.

²⁷V letech 1979 a 1980, po trojnásobném zvýšení cen ropy, inflace v USA dosahovala 13,5 % a inflační očekávání rostlo. Po nástupu Reagana se jí podařilo snížit na 3 - 4 % v letech 1983 - 85 a v r. 1986 dosáhla nejnižší úrovně 2,5 %.

²⁸Restriktivní monetární politika byla již zahájena dávno před nástupem prezidenta Reagana. Očekávalo se, že Reagan bude pokračovat ve strategii započaté v říjnu 1979, kdy prezident Carter jmenoval předsedou Fedu (Federálního rezervního systému-americké centrální banky) Paula Volckera, který zahájil „monetaristický experiment“, spočívající ve snaze řídit pouze množství peněz v ekonomice bez ohledu na vývoj úrokových sazeb. Přechod k peněžní politice prováděné řízením peněžní masy prostřednictvím regulace bankovních rezerv a spojený s ponecháním úrokových sazeb tržnímu vývoji měl za následek jednak zásadní obrát ve vývoji inflace, jednak růst úrokových měr, nejdříve krátkodobých, později i dlouhodobých. Výsledkem bylo snížení výroby, nejdelší a nejhlubší recese od konce druhé světové války, čili tzv. deflační krize (1981 - 1982), která sice nebyla hluboká, ale nejdelší od 30. let. V prosinci 1981 nezaměstnanost dosáhla 9,8 %, tj. nejvyšší míry od konce války. V tomto období přišlo Reaganovo snížení daní a uvolnění měnové politiky.

²⁹Deregulace bankovníctví spočívala v uvolnění stropů pro úrokové míry, v zavedení nových služeb a v uvolnění konkurence ve finančním sektoru.

telekomunikací.³⁰ Následovalo zrušení kontroly cen ropy a později byla provedena úplná deregulace trhu se zemním plynem.³¹

V letech 1981 a 1986 byly také ve dvou krocích citelně sníženy daně právnických i fyzických osob. Došlo k výraznému snížení mezních daňových sazeb ze 70 % na 50 %, resp. 28 % u jednotlivců a ze 46 % na 34 % u zisků korporací.³² Dále bylo provedeno zjednodušení daňové soustavy a odstranění preferencí, což značně přispělo k zmírnění deformace podnikatelského prostředí. Zároveň se snížilo rozpětí daňových sazeb z původních 14 - 70 % na 10 - 50 %.³³ Počínaje rokem 1982 začal nejdelší hospodářský vzestup, který kdy USA v době míru zažily. Ekonomičtí experti tvrdili, že obrat začal v listopadu 1982, přesně rok po zahájení první etapy tříletého 25% snížení daní. Trvalo ještě další rok, než se hospodářství dostalo do plného tempa, ale pozitivní trend již ujišťoval vládnoucí administrativu v tom, že nastoupila správnou cestu.

Do druhého funkčního období si s sebou republikánská administrativa přinesla rozpočtový schodek, který byl jednak strukturální povahy a jednak byl způsoben recesí. V letech 1981 - 85 se americký veřejný dluh zvýšil z necelých 32 % na 43 % HDP, což představovalo nejvyšší tempo zadlužování od druhé poloviny 40. let, kdy byly rozpočty Spojených států silně zatíženy poválečnou konverzí národní ekonomiky a náklady na Marshallův plán poválečné obnovy Evropy a Japonska.³⁴ Příčinou opakovaného deficitního hospodaření USA byly na jedné straně již zmíněné výdaje na program modernizace armády, který si vyžádal 140 mld. USD, na druhé straně to však byly Kongresem stále navyšované výdaje na různé sociální programy, které se ve stejném období zvýšily o 450 mld. USD.³⁵

³⁰V telekomunikacích vzrostla možnost konkurence v důsledku technologických změn v 70. letech, takže vznikly podmínky pro odstranění zbylé regulace a pro usnadnění vstupu do odvětví.

³¹I když deregulace postupovala pomaleji, než se předpokládalo, obdiv k Reaganově vládě je v tomto případě zcela na místě. Největší úspěch lze totiž v této oblasti spatřovat v zdařilém prosazení prakticky jakýchkoliv deregulačních opatření, jež byla vystavena silnému tlaku vlivných zájmových skupin.

³²Viz URBAN, L., *Praktická hospodářská politika*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1992, S. 154.

³³Viz tamtéž.

³⁴Viz *US Federal Debt As Percent Of GDP, Fiscal Years 1970 to 2010* (cit. 13. 8. 2010); dostupné na http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1970_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=H0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=US Federal Debt As Percent Of GDP&state=US&color=c&local=s

³⁵Každý rozpočet, který prezident Reagan v období své vlády Kongresu předložil, obsahoval snížení výdajů; kdyby zákonodárci schválili škrt, které byly navrženy např. v roce 1981, byl by kumulativní deficit v letech 1982 - 1986 o 207 mld. USD nižší, než byl ve skutečnosti. Místo toho Kongres všechny návrhy odložil ad acta a jako odpověď poslal do Bílého domu „usnesení o pokračování“, která „umožňují“ vládě další financování různých akcí mimo oficiální rozpočet. Každý rok po dobu, kdy byl Reagan prezidentem, žádal Kongres o dodatek k ústavě, který by zavazoval federální vládu – jako kteroukoli jinou dobře vedenou domácnost nebo podnik – aby hospodařila s vyrovnaným rozpočtem. Kongres ovšem (a je nutno dodat, že opoziční hlasy přicházely z obou stran politického spektra) toto omezení svých vlastních marnotratných metod nikdy neodsouhlasil. Došlo sice k určitému významnému pokroku a omezení výdajů

Po regulačních uvolněních přišla na řadu také reforma státní správy. Obraz federální vlády měl pod vedením republikánské administrativy projít radikální obměnou ve smyslu jejího zefektivnění. I přes neustálý odpor Kongresu a byrokratického aparátu se podařilo za osm let snížit počet státních úředníků téměř o pět procent. V roce 1980 činil nárůst federálních nákladů ročně více než 14 %, zatímco v roce 1987 klesl tento růst na méně než 1 % v ročním vyjádření. Pokud použijeme přepočtení na inflaci, zjistíme, že federální výdaje v této oblasti dokonce poprvé od roku 1973 poklesly.

Nesporně největším úspěchem americké hospodářské politiky 80. let je zkrocení inflace a návrat Spojených států na trajektorii neinflačního růstu HDP, a to i přes nejdelší deflační krizi (1981-1982) od 30. let, jež se stala jedním z vedlejších efektů průkopnické hospodářské politiky. K dosažení tohoto úspěchu přispělo několik faktorů, z nichž dva jsou zásadní. Především administrativa Ronalda Reagana ovlivněna friedmanovským monetarismem ponechala boj s inflací zcela v kompetenci Fedu. Vývoj cenové hladiny v 80. letech potvrdil správnost tohoto rozhodnutí, když se ukázalo, že inflaci lze čelit spíše politikou peněžní než rozpočtovou. Průvodním jevem hluboce restriktivní monetární politiky bylo však významné zvýšení amerických úrokových sazeb počínaje rokem 1981.³⁶ V důsledku zvýšení úrokového diferenciálu mezi USA a ostatními zeměmi následně došlo k obrovskému přesunu zahraničního kapitálu do USA.³⁷ Rostoucí poptávka po americkém dolaru zapříčinila zvýšení jeho směnného kurzu do poloviny 80. let o 45 %. Zhodnocená americká měna snížila konkurenční schopnost amerických vývozu a naopak se tím otevřel rozsáhlý a oživený americký vnitřní trh pro dovozy z ostatních zemí, především z Japonska a nově industrializovaných zemí jihovýchodní Asie. Dovoz začal brzy převažovat nad vývozem, a tak od roku 1983 vykazují USA pasivní obchodní i platební bilanci. V roce 1985 se navíc Spojené státy stávají největším světovým dlužníkem. Od této chvíle se určujícím bodem každé hospodářské politiky

prostřednictvím Gramm-Rudman-Hollingsova zákona pomohlo zabránit těm největším výstřelkům, ovšem současně odsouhlasili kongresmani požadavky různých zájmových skupin, které se na ně často obracejí a na oplátku obvykle slibují financování předvolební kampaně. Po volbách pak kongresmani splácí dluh svým dobrodincům – ovšem penězi daňových poplatníků.

³⁶Od srpna 1979 do dubna 1980 se federální úroková sazba z necelých 11 % vyšplhala až k hranici 18 %. Viz *Effective Federal Funds Rate from 1954-07-01 to 2010-12-01*, Board of Governors of the Federal Reserve System (cit. 19. 8. 2010); dostupné na <http://research.stlouisfed.org/fred2/data/FEDFUNDS.txt>

³⁷Přeliv finančních prostředků do Spojených států pomáhal částečně zmírnit deficit platební bilance USA způsobený převahou dovozu nad vývozem. Pro zadlužené rozvojové země však vysoké úrokové sazby v USA a zhodnocený dolar představovaly velkou hrozbu v souvislosti se schopností splacení jejich dluhů. Tyto faktory nakonec přispěly k eskalaci situace a propuknutí tzv. dlužnické krize, která sužovala rozvojové země (zejména Brazílii a Mexiko, tehdy druhé v pořadí světových dlužníků) na počátku 80. let. Srov. STAMBULI, P. K., *Causes and Consequences of the 1982 World Debt Crisis?*, University of Surrey Guildford, říjen 1998, S. 5 (cit. 20. 8. 2010); dostupné na <http://129.3.20.41/eps/if/papers/0211/0211005.pdf>

v USA stává boj s vnitřní a vnější zadlužeností ekonomiky, přičemž prioritní pozornost je věnována deficitu federálního rozpočtu.³⁸

Výše popsaná politika měla kromě snížení inflace také pozitivní dopady na americký spotřebitelský trh ve smyslu jeho většího otevření pro zahraniční vývozce, a tak se v 80. letech – v souvislosti s nebývalým nárůstem dovozu do USA – začalo o Spojených státech mluvit opět jako o lokomotivě světové konjunktury.

Na podzim roku 1988 se ve Spojených státech konaly prezidentské volby, z nichž vzešel vítězně republikánský kandidát George H. W. Bush. Jako dlouholetý spolupracovník Ronalda Reagana a jeho viceprezident nebyl Bush pouze svědkem konzervativní revoluce počátku 80. let, nýbrž představoval jednoho z hlavních aktérů společenských a ekonomických změn. Vše tedy nasvědčovalo tomu, že konzervativní politika bude i nadále určovat směr novodobých dějin USA a potvrdí tak roli jednoho z katalyzátorů rozpadu bipolárního světa v druhé polovině 80. let 20. století.

³⁸V roce 1985 byly prostřednictvím zákona o vyrovnaném rozpočtu stanoveny limity deficitů s tím, že v roce 1991 měl být dosažen vyrovnaný federální rozpočet. Tento cíl se v pozdějším vývoji ukázal jako nespílitelný.

4. Clinton a moderní keynesiánství?

4.1 Stav ekonomiky USA v 90. letech

Po pádu sovětského impéria a zhroucení východního bloku, jako systému politických i ekonomických satelitních států Sovětského svazu, se USA staly vůdčí silou na světové politické mapě a zároveň potvrdily postavení nejbohatší ekonomiky světa, a to především z pohledu absolutního rozsahu bohatství. Již v roce 1989 začala však dynamika růstu po předchozím vzestupu klesat a ve čtvrtém kvartále následujícího roku dokonce přerostla v recesi (Viz *Tab. 2* v příloze). Recese ve Spojených státech trvala přibližně devět měsíců s celkovým poklesem 2,25 % (Viz *Graf 1* v příloze). Hlavními důvody poklesu byly prudké snížení spotřebitelských výdajů, nižší investice podnikatelské sféry a oslabování podnikatelské důvěry. K hospodářskému poklesu také významně přispěl vzestup cen ropy po vpádu Iráku do Kuvajtu v srpnu roku 1990. K mírnému oživení ekonomiky došlo až ve druhém kvartále roku 1991. V následujících sedmi kvartálech však průměrné tempo růstu jen o málo převyšovalo 2 % (Viz tamtéž) a ve srovnání s předcházejícími pěti čtvrtletními oživeními se zdálo poměrně nízké (Viz tamtéž), přičemž neodpovídalo ani nabídkovému potenciálu ekonomiky. Příčin tohoto stavu mohlo být hned několik.

Jednou z příčin mohly být strukturální nerovnováhy, které byly pouze částečně zmírněné, nebyly však zcela vyřešené. Dluh narůstal jak v sektoru domácností, tak v podnikatelském a veřejném sektoru. Pod vlivem rostoucího finančního napětí a ve snaze redukovat rizika dluhu jakož i náklady dluhové služby, tlumily jednotlivé subjekty své výdaje, a tím podvazovaly růst poptávky po zboží a službách investiční i neinvestiční povahy. V téže době FRB³⁹, ve snaze podnítit růst investic, snižovala krátkodobou úrokovou sazbu, která klesla v roce 1992 až na neobvyklá 3 % (Viz *Tab. 6* v příloze).

³⁹23. 12. 1913 zřídil Owen-Glassův zákon **Federální rezervní systém (FRS)** k dohledu nad veškerými úvěrovými a peněžními záležitostmi. Sedmičlenný **Výbor guvernérů Fedu (FRB)**, který jmenuje prezident a potvrzuje Senát, měl řídit systém pomocí 12 regionálních rezervních bank, jejichž kapitál pocházel z 6% odvodů z aktiv všech národních bank a kterékoli banky státní, jež by se dobrovolně připojila. **FRS** poskytoval úvěrové a další bankovní služby členským bankám. V roce 1929 bylo členy asi 80 % bank. Moderní strukturu a centralizovanou autoritu systému zaváděl *bankovní zákon* z roku 1935. Srov. WELLS, D. R., *The Federal Reserve System: a history*, McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina, 2004, S. 14-18 a také 66-69 (cit. 6. 10. 2010); dostupné na http://books.google.cz/books?id=eZuNLMCJgdkC&printsec=frontcover&dq=federal+reserve+system+history&source=bl&ots=itPJMN2YbQ&sig=hQ9DpL1YpympladFD18nTT9vPuQ&hl=cs&ei=LqEITeKeIYqr8QPP9awb&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDMQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false

Vedlejším efektem takto nastavené měnové politiky byl úpadek bankovního sektoru a následná reforma bankovníctví.

Za druhé, fiskální politika byla méně expanzivní, než bylo typické pro dřívější oživení poloviny 80. let. Federální rozpočet byl zatížen obrovským deficitem, který v roce 1992 narostl na sumu 290 mld. USD. Nelze se pak příliš divit tomu, že skutečné i očekávané škrtů na federální a municipální rozpočtové úrovni měly na ekonomickou aktivitu obecně tlumící efekt.

Třetí příčinu lze nalézt ve vývoji kurzu dolaru a konkurenceschopnosti amerických výrobků na zahraničních trzích. Pokles dolaru a obnova růstu exportu, zejména do Latinské Ameriky, tudíž pomáhaly tlumit recesi let 1990 - 1991 a podporovaly růst HDP v roce 1992. Tyto impulzy však slábly úměrně tomu, jak se zpomalovala evropská a japonská ekonomika. Do ekonomiky USA se tak promítal i celkově zpomalený růst ve světovém hospodářství a změna globální situace ve světě.

Jedním z průvodních jevů pozvolnějšího růstu hospodářské aktivity na počátku 90. let bylo nižší tempo růstu inflace. Na příznivém vývoji cenové hladiny se významně podílel jednak vývoj cen potravin a energie a rovněž vnější okolnosti v podobě rostoucí konkurence na světových trzích. Američtí exportéři tak byli nuceni snížit cenu svých vývozů, což mělo vedlejší pozitivní dopad na zmírnění domácí inflace.

Oživení americké ekonomiky po roce 1991 nebylo poprvé doprovázeno významnějším poklesem nezaměstnanosti. Zaměstnavatelé značně váhali s vytvářením nových pracovních míst a při uspokojování rostoucí poptávky dávali přednost spíše snižování zásob, růstu přesčasů a produktivity práce.

Stimulace domácí efektivní poptávky při daných omezeních v oblasti produktivity práce a klesající konkurenceschopnosti americké produkce mohla být zabezpečena spíše jen za předpokladu rostoucího zapojování úvěrů do reprodukčního procesu. Následný vysoký podíl úvěrů na celkových peněžních zdrojích všech ekonomických subjektů (státu, korporací i domácností), a tedy i vysoký podíl úvěrů na tvorbě efektivní poptávky, musel FRS krýt při řádově nižším podílu úspor na HDP v USA než v jiných rozvinutých tržních ekonomikách.

Zhruba od poloviny 90. let se ekonomika USA vyvíjela velmi příznivě. Tempo ekonomického růstu jako tendence nabíralo na síle od r. 1994. Vývoj růstu kontrastoval s počátkem dekády, kdy Spojené státy po recesi procházely relativně slabým a kolísajícím oživením. Roční růst HDP se v závěru dekády pohyboval nad hranicí 4 % (Viz *Tab. 1* v příloze). Průměrné růstové tempo tak dosahovalo v letech 1994 - 2000 okolo 4 % a bylo

nepoměrně vyšší ve srovnání s ostatními centry světové ekonomiky, zejména Japonskem, ale i EU-12 (Viz *Graf 3* v příloze). Velkou roli v tomto příznivém vývoji sehrála revoluce v informačních technologiích, která umožňovala růst produktivity práce (Viz *Graf 8* a *Graf 9* v příloze).

Úroveň spotřebitelských cen se navzdory silnému růstu HDP udržovala na přijatelné úrovni. Od roku 1992 byla míra inflace nižší než 3 % s mírně klesajícím trendem až do roku 1998, kdy ukazatel inflace klesl dokonce pod 2 % (Viz *Graf 6* v příloze). Obdobně příznivý byl i vývoj nezaměstnanosti, která poklesla již v roce 1997 pod 5 %, když ještě v roce 1992 činila 7,5 % (Viz *Graf 7* v příloze). Americká nezaměstnanost tak patřila ve srovnání s dalšími nejsilnějšími ekonomikami k nejpříznivěji se vyvíjejícím veličinám.⁴⁰

Jediným makroekonomickým ukazatelem „magického čtyřúhelníku“, který nezaznamenával v USA pozitivní vývoj, byla obchodní bilance, resp. běžný účet platební bilance. Jejich stav se v průběhu 90. let významně zhoršoval. Jestliže pasivum obchodní bilance činilo v roce 1991 téměř 77 mld. USD, v roce 2000 dosáhlo již 446 mld., přičemž na běžném účtu bylo ve stejném roce pasivum 416 mld.⁴¹ Příčinou tohoto nepříznivého trendu však nebyla nízká výkonnost americké ekonomiky, resp. nekonkurenceschopnost jejích výrobků, ale spíše rychlý a setrvalý ekonomický růst vytvářející rozsáhlou vnitřní poptávku a tudíž i generující dovozy přesahující exporty. Americká ekonomika vykazovala v druhé polovině 90. let velmi silnou vnitřní poptávku. Američané zkrátka utráceli téměř všechny své příjmy a tak postupně soukromá spotřeba převýšila disponibilní příjem domácností. V roce 2000 již byla míra úspor poprvé od světové hospodářské krize ve 30. letech záporná, přičemž vyšší zadluženost se projevila u domácností s nižšími příjmy.⁴²

4.2 Politický vývoj USA v 90. letech a nástup B. Clintona do Bílého domu

V lednu roku 1989 nastoupil do prezidentského úřadu George H. W. Bush, jehož vláda byla v zásadě postavena před dvě varianty možného nastavení hospodářské politiky,

⁴⁰Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 85.

⁴¹Viz U.S. International Transactions, 1960-present, International Economic Accounts, Bureau of Economic Analysis (cit. 8.10. 2010); dostupné na <http://www.bea.gov/international/xls/table1.xls>

⁴²Srov. KUNEŠOVÁ, H., CIHELKOVÁ, E., a kol., *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*, C. H. Beck, Praha, 2006, S. 133 nebo ANTOŠ, O., *Domácnosti se rychle zadlužují i ve světě*, Mesec.cz, 5. 10. 2006 (cit. 10. 10. 2010); dostupné na <http://www.mesec.cz/clanky/domacnosti-se-rychle-zadluzuji-i-ve-svete/>

přičemž dobrá varianta prakticky neexistovala. Pokud se totiž Bushova administrativa chtěla chovat zodpovědně, musela se soustředit na vnější ekonomickou rovnováhu, prostřednictvím omezení schodku běžného účtu platební bilance, a také na snížení schodku rozpočtového. To by ovšem s největší pravděpodobností znamenalo, že dojde přinejmenším krátkodobě ke zpomalení hospodářského růstu, v horším případě dokonce k jeho poklesu. Pokud by se navíc ekonomika dostala do recese v politicky nesprávnou dobu, určitě by to významně snížilo šance republikánů na znovuzvolení v příštích prezidentských volbách. Alternativu k první možnosti však představovala, z ekonomického hlediska velmi pochybná, preference dočasného růstu při vědomí prohlubování strukturálních nerovnováh v oblasti rozpočtové bilance a bilance směny se zahraničními subjekty. Z prohlášení prezidenta a přijímaných opatření bylo zřejmé vykročení prvním směrem.

George H. W. Bush působil po boku prezidenta Ronalda Reagana po celá osmdesátá léta jako jeho viceprezident, a tak byl velmi dobře obeznámen s problémy americké ekonomiky, z pohledu vládní hospodářské politiky. Jeho úsilí při praktickém naplňování vlastní vize však mělo oproti plánu překvapivě opačné důsledky. Republikánský prezident se v kampani výrazně ohradil proti zvyšování jakýchkoliv daní,⁴³ prohlubování státních zásahů v ekonomice a růstu výdajů federálního rozpočtu. Snižování výdajů státního rozpočtu bylo ale záhy prakticky pohřbeno se vstupem amerických vojsk do irácko-kuvajtského konfliktu známému jako operace pouštní bouře.⁴⁴ Míra státního intervencionismu se v období let 1989 - 1992 také spíše zvýšila a nakonec došlo i na zvýšení daní. Alespoň dílčího úspěchu bylo dosaženo v boji se schodkem běžného účtu platební bilance, který se postupně snižoval. To samé se ovšem ani v nejmenším nedalo říci o deficitu federálního rozpočtu a potažmo také o celkovém veřejném zadlužení Spojených států (Viz Graf 22 v příloze). Vlivem zvýšených vojenských výdajů (Viz Graf 16 v příloze) se veřejný dluh dále prohluboval a to i přesto,

⁴³**Read my lips: No more Taxes** (volně přeloženo jako *Odezírejte mi ze rtů: žádné nové daně*) byl slib, který George H. W. Bush použil ve svém nominačním projevu na republikánském předvolebním sjezdu v roce 1988. Během jeho následujícího funkčního období v roli prezidenta USA mu byl tento nesplněný slib často připomínán především ze strany opozice a médií.

Srov. *Read my lips: no new taxes*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 13. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Read_my_lips:_no_more_taxes

⁴⁴V letech 1989 - 1992 činilo průměrné reálné tempo růstu veřejných výdajů 3,2 %, zatímco za Reaganovy vlády (1981 - 1988) to bylo „pouze“ 2,5 %.

Viz CIHELKOVÁ, E., HOLUB, A., JAKŠ, J., *USA–Japonsko–SRN*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2005, S. 40.

že dynamika růstu rozpočtového deficitu vykazovala od roku 1990 mírně klesající tendenci (Viz Graf 21 v příloze).

Přelom 80. a 90. let minulého století byl charakterizován určitým posunem, jenž nastal v americké společnosti. Ten se projevoval v určité nespokojenosti s republikánskou politikou posledních 12 let, která se vzhledem k dramatickým událostem doby přednostně orientovala spíše na zahraniční než na domácí politiku. Nespokojenost byla ovšem spojena s ekonomickým stavem Unie a především pak s vysokým deficitem federálního rozpočtu, který vytlačoval vzhůru úrokové míry dlouhodobých úvěrů. Období vlády George H. W. Bushe bylo navíc dáváno do souvislosti s ekonomickou stagnací, s rostoucím dluhovým břemenem a také s rostoucí nezaměstnaností.⁴⁵ Ve spojení s celosvětovou ekonomickou recesí a s ne příliš úspěšným koncem iráckého „tažení“ to přispělo k porážce republikánského kandidáta a k vítězství demokrata Williama Clintona⁴⁶ ve volbách roku 1992.

Bill Clinton sice v předvolebních projevech kritizoval hospodářskou politiku 80. let pomocí tradičních argumentů americké levice jako jsou na příklad: honba za penězi, daňová reforma ve prospěch bohatých nebo ústup vlády od řešení ekonomických a sociálních problémů. V zásadě však neodvrhl hodnoty, na kterých politika Reaganovy vlády stavěla po celou osmou dekádu 20. století. Dokonce se pokusil o jakousi syntézu tradičních sociálně-demokratických myšlenek⁴⁷ a neokonzervativního kursu 80. let. Jsme tak svědky nastolení nového trendu, pro který je charakteristické hledání programových kompromisů a třetích cest v politice.⁴⁸

Nový program musel reagovat na tři hlavní problémy:

- 1) deficit federálního rozpočtu (datující se ještě ze začátku Reaganovy éry),
- 2) deficit obchodní a platební bilance (odrážející nedostatečnou

⁴⁵Viz Graf 1, Graf 23 a Graf 7 v příloze.

⁴⁶Bill Clinton se narodil 19. srpna 1946 v arkansaském Hope jako William Jefferson Blythe IV. Jeho otec zemřel při dopravní nehodě, tři měsíce před jeho narozením. Když mu byly čtyři roky, matka se vdala za Rogera Clintona, jehož jméno později přijal.

Viz FELKEN, D., *Američtí prezidenti, 42 portrétů od George Washingtona po Goerge W. Bushe*, Prostor, Praha, 2008, S. 491.

⁴⁷V zámořské terminologii se sociálně-demokratické ideje tradičně označují termínem **liberalismus**. Podrobněji viz *Liberalism in the United States*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 14. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Liberalism_in_the_United_States

⁴⁸Clinton sám označoval svou koncepci nového směru hospodářské politiky jako „třetí cestu“ mezi těmi hlasy, pro něž je vláda nepřítelem číslo jedna, a těmi, pro něž vláda s širokými pravomocemi představuje jediné možné řešení.

Srov. *The Third Way, Politics Of The Radical Center*, Ecumenical News International (cit. 15. 10. 2010); dostupné na <http://watch.pair.com/thirdway.html>

- konkurenceschopnost americké nabídky na mezinárodních trzích) a
3) doznívání cyklického poklesu na přelomu 80. a 90. let.

Clinton dobře věděl o recesi, kterou v té době USA procházely, a tak svou kampaň zaměřil na oživení ekonomiky s důrazem na snížení vysoké míry nezaměstnanosti.⁴⁹ Slíbil reformu zdravotnictví, snížení státních výdajů, daňovou úlevu pro střední třídu a oproti tomu nárůst zdanění bohatých. Staronový směr hospodářské politiky byl tedy prezentován jako „informační věk“ vlády, která musí být menší, méně byrokratická, musí prokazovat větší fiskální disciplínu a více prosazovat inovativní myšlení. Hospodářsko-politický program tedy připomínal spíše pravo-středovou orientaci ve stylu republikánského prezidenta Eisenhowera⁵⁰ přizpůsobenou potřebám 90. let. Konec studené války, rozpad východního bloku a postupný rozklad SSSR byl sice příčinou jedinečného postavení USA jako světové supervelmoci číslo jedna, ale také si vyžádal změnu v orientaci zahraniční politiky a nové stanovení priorit federální vlády,⁵¹ jež lze shrnout do těchto bodů:

- 1) zredukovat do roku 1996 rozpočtový deficit na polovinu a podstatně snížit zahraniční dluh,
- 2) podpořit zakládání nových podniků a podniky rozšiřující výrobu daňovým zvýhodněním,
- 3) zreformovat školství, odborné vzdělávání, přeškolování, včetně peněžní podpory rodičům dětí bez dostatečných prostředků na financování studií,
- 4) podstatně snížit vojenské výdaje a převést uvolněné prostředky na podporu

⁴⁹Předvolební diskuse obou hlavních kandidátů na prezidentský úřad se vzhledem k právě probíhající recesi v americké ekonomice točily většinou kolem ekonomických témat. Bushova slabá připravenost v této oblasti vytvářela ve srovnání s demokratickým kandidátem dojem nekompetentního vedení a byla nakonec hlavní příčinou porážky republikánského prezidenta. S ohledem na výsledek voleb pak Američané často zdůrazňovali důležitost ekonomických témat v předvolební boji pomocí fráze: „It's the economy, stupid!“.

Srov. JONÁŠ, J., *Světová ekonomika na přelomu tisíciletí*, Praha, 2000, S. 91.

⁵⁰Po odchodu Dwighta Davida Eisenhowera z armády začal „boj“ mezi republikány a demokraty, protože oba tábory usilovaly o to, aby se stal právě jejich kandidátem v následujících prezidentských volbách v roce 1952. Eisenhower se nakonec rozhodl pro republikány, ovšem v té době ani mezi nimi nenašel stoprocentní podporu. V roce 1953 se tedy po složení inaugurační slibu ocitl mezi oběma křídly republikánů. Sam sebe v té době označuje jako „dynamického konzervativce.“ Ve vnitřní politice si počínal opravdu konzervativně, stavěl se tvrdě proti veškerým regulacím, proti kontrole cen i mezd a jako představitel liberálních ekonomických principů prosazoval vyrovnaný rozpočet a snižování daní. Jako prezident uplatňoval Eisenhower politiku „moderního republikanismu“.

Viz JELÍNKOVÁ J., *Dwight David Eisenhower „prezident Ike“*, CEVRO-REVUE, 6-7/2005.

⁵¹„V nové éře stojí v popředí zahraniční i domácí politiky Spojených států jedno: oživení ekonomiky. Amerika musí získat svou trvalou ekonomickou sílu, aby mohla plnit úlohu světové velmoci. Svět potřebuje silnou Ameriku a síla Ameriky začíná doma.“

Citováno podle URBAN, L., *Praktická hospodářská politika*, Praha, 1995, S. 164.

- ekologických projektů,
- 5) reformovat zdravotnictví
- 6) zvýšit počet nových pracovních příležitostí včetně podpory veřejně prospěšných prací,
- 7) aktivizovat vědeckotechnickou politiku podporou investic do výzkumu a vývoje nových výrobků.

V posledních týdnech před volbami již ve skutečnosti americká ekonomika nabírala velmi slušné tempo, ale tato skutečnost vyšla najevo až po skončení voleb, a nemohla tudíž jejich výsledek ovlivnit. Ve volbách 3. listopadu roku 1992 pak Clinton porazil George Bushe staršího při jeho pokusu o obhajobu prezidentského postu a stal se tak prvním demokratem po dvanácti letech, který vstoupil do prezidentského úřadu. Clintonův nástup do prezidentského úřadu byl spojován s velkým očekáváním, které záhy vystřídalo velké vystřízlivění.

4.3 1993 - 2000

Bill Clinton byl zvolen jako typický představitel politického středu, ovšem jeho první návrhy v úřadu prezidenta měly charakter spíše čistě levicového liberalismu. Clinton totiž veřejně zvažoval zavedení systému státní zdravotní péče a povolení vstupu otevřených homosexuálů do armády. Návrh na zavedení veřejného zdravotního pojištění jistě nebyl v USA ničím novým, je však velmi nepopulární nejen u republikánů, ale zejména také u veřejnosti, její silné střední třídy a vlivné vyšší třídy. Obdobně také druhý návrh na povolení náboru otevřených homosexuálů do armády se potýkal s ještě větším odporem a to zejména u vojáků a jejich rodin v tradičně konzervativních státech USA, z nichž se rekrutuje velká část amerických ozbrojených sil. Tyto nepopulární návrhy nové administrativy přispěly také k porážce demokratů ve volbách do Kongresu v roce 1994. Poprvé za čtyřicet let, republikáni získali většinu v obou komorách Kongresu. Jejich vůdcem byl předseda Sněmovny reprezentantů Newton Gingrich, který se mimo jiné proslavil manifestem s názvem „Kontrakt s Amerikou“, v němž především kladl důraz na omezení rozsahu federální vlády.

Američtí konzervativci původně považovali výsledek voleb v roce 1994 za čtvrté vítězství Ronalda Reagana. Nový muž v roli prezidenta USA je však svými prvními nápady krátce po uvedení do úřadu zcela šokoval. Ve skutečnosti šlo do značné míry pouze o vypuštění zkušebních balónků v očekávání reakce na politické scéně a u americké

veřejnosti. Po těchto, na americké poměry, extrémně liberálních pokusech se Clinton se svými názory vrátil do středu politického spektra. Postupně se vymezil proti pravicovým republikánům i levicovým demokratům a spolu s republikány a přes odpor demokratů začátkem roku 1996 přijal největší reformu federální sociální péče od dob Nového údělu formou její redukce. Ještě předtím se však, v druhé polovině roku 1995, s republikány střetl ve sporu o rozpočet. Gingrich se tehdy domníval, že nedohoda s prezidentem Clintonem na rozpočtu nebude mít žádný fatální dopad na fungování státu. Byl naopak přesvědčen, že přerušení fungování federální vlády na několik dní ukáže, jak je federální vláda vlastně pro běžný život občanů nepotřebná, a že další škrty ve federálním rozpočtu jsou tudíž oprávněné. Clinton naopak tuto konfrontaci v médiích úspěšně prezentoval tak, že Gingrich je extremist, který nenávidí federální vládu, proto ji na několik dní ochromil. Z konfliktu vyšel Gingrich s podlomenou reputací a již nikdy nezískal předchozí podporu.

V prvním funkčním období odmítla Clintonova prezidentská kancelář velký počet republikánských návrhů. Na druhé straně byl prezident v prvních dvou letech natolik kontrolován demokratickou většinou ve Sněmovně reprezentantů, že bylo velmi obtížné prosadit jakékoliv reformy v národní sféře. Přitom měly být vytvořeny nové pracovní příležitosti přestavbou infrastruktury dopravních, telekomunikačních a vzdělávacích systémů a dále také přesunem vojenských výdajů na vnitřní potřeby, povzbuzováním soukromých investic a rozšířením vývozu.

Jak je patrné, hospodářská politika demokratické administrativy stála před velkým dilematem. Na jedné straně potřebovala snížit federální výdaje, na druhé straně splnit ohlášený závazek na oživení a přestavbu americké ekonomiky, jenž kladl vysoké nároky na výdajovou stranu federálního rozpočtu. Není proto divu, že po svém nástupu do funkce prezidenta musel B. Clinton ustoupit od některých svých programových závazků. V prvním funkčním období šlo především o ústup od slibovaného snížení daní z příjmu středních vrstev. Reálnější pohled si vyžadovala i perspektiva snižování deficitu federálního rozpočtu a rovněž tak příslib snížit stav zaměstnanců Bílého domu o 25 %.⁵²

Demokratická vláda zčásti navazovala v přístupech hospodářské politiky na své neokonzervativní předchůdce. Na rozdíl od nich ovšem předpokládala zpočátku větší ovlivňování hospodářství, a to jak ekonomického růstu, tak sociální situace nižších a středních tříd americké společnosti. Od počáteční podpory poptávky, zaměstnanosti, růstu a sociálně motivovaných zásahů se však postupně přesunul zájem administrativy

⁵² Srov. URBAN, L., *Praktická hospodářská politika*, Praha, 1995, S. 166-167.

na změny nabídkové strany ekonomiky: zkvalitnění lidského a fyzického kapitálu, které by napomohlo dovršit strukturální změny započaté v 80. letech, reagovat na aktuální aspekty vývoje 90. let a ve svých důsledcích zvýšit efektivitu a konkurenceschopnost hospodářství USA vzhledem k vnějšímu prostředí. Administrativa rovněž podporovala obezřetnou protiinflační politiku americké centrální banky.

Jako hlavní nástroj realizace záměrů administrativy se od počátku jevila aktivnější fiskální politika. Politika předpokládala zvýšení výdajů, jež by vedly k růstu kvality výrobních faktorů. Omezením pro aktivity této politiky byl existující značný deficit federálního rozpočtu a tak vláda musela činit kroky k výrazným úsporám, které se nejdříve dotkly státní administrativy a armády, později však i sociální oblasti. Působení administrativy proto zpočátku kolísalo mezi naléhavou potřebou fiskální konsolidace a urychlením plánovaných změn strukturální povahy.⁵³

Činnost administrativy v oblasti rozpočtu byla postupně doplňována rostoucí aktivitou monetární politiky, která se stala později klíčovým prvkem zabezpečení ekonomické rovnováhy. Trvající pozornost peněžní sféře a neinflačnímu vývoji dokazuje i definitivní změnu přístupu hospodářské politiky oproti 70. letům směrem ke stálé obhajobě monetární stability.

4.4 Nová ekonomika

Úspěšný ekonomický rozvoj let 1994 - 2000 zavdal příčinu ke spekulacím o vzniku takzvaného nového paradigmatu v americkém hospodářství, v němž se vyvíjí příznivě většina hlavních makroekonomických veličin. Vývoj odporoval obvyklé ekonomické situaci i ekonomické teorii. Popřel logiku Phillipsovy křivky, avšak jiným způsobem, než v období 70. - počátku 80. let.⁵⁴ Ekonomika rostla, či dokonce růst zrychlovala s významným poklesem nezaměstnanosti, při paralelně stagnující či snižující se inflaci.

Za hlavní důvody tohoto stavu jsou označovány některé faktory, které se výrazně projeví ve druhé polovině 90. let právě v ekonomice Spojených států.⁵⁵

⁵³Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 84.

⁵⁴Viz tamtéž, S. 86.

⁵⁵Citováno podle NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 86.

- 1. Prvním faktorem byla rostoucí otevřenost americké ekonomiky, zvyšující se dovoz a vývoz USA. Aby se přizpůsobili situaci v rychle se globalizující světové ekonomice, museli domácí výrobci na rozdíl od poválečného období daleko silněji reagovat na vnější prostředí a zvyšovat konkurenceschopnost; tedy snižovat náklady a nezvyšovat ceny. Příznivý cenový vývoj byl nadto nárazově ovlivněn v letech 1997 - 98 vysokým kurzem amerického dolaru a poklesem cen ropy.*
- 2. V 90. letech došlo v USA také k pronikavým technologickým změnám, jež nastoupily po proběhnutí recesi a byly dále urychlovány ve druhé polovině dekády. Masivní investice zvyšovaly aplikaci špičkových vědeckých poznatků do výroby a tak i její efektivitu, zejména v oblasti zpracování dat a informací, telekomunikací, biotechnologií, nových materiálů, atd., s možným dopadem do různých sfér průmyslu i služeb. Nové technologie vytvářely převážně úspory v pracovní náročnosti, avšak na druhé straně měly také efekt v podobě vzniku nových pracovních míst při rozvoji doplňkových a obslužných procesů s příznivým dopadem na nezaměstnanost.*
- 3. V důsledku těchto podmínek došlo v 90. letech opět k výraznějším přírůstkům produktivity práce, významně převyšujícím hodnoty tohoto ukazatele v 70. a 80. letech. Vzrostl ukazatel efektivity vynakládaných investic, jehož hodnota začala převyšovat některé další vyspělé země (Japonsko, SRN). Rostoucí produktivita urychlila hospodářský růst a zároveň působila protiinflačně. V tomto ohledu byla však vedena diskuse, zda se přírůstek produktivity projevuje ve všech, či alespoň ve většině významných průmyslových oborů, nebo zda je omezen pouze na některé klíčové obory (výroba počítačů, informatika).*
- 4. Ve sféře lidského kapitálu roste kvalita a výkonnost firemního managementu, zlepšuje se organizace výrobního procesu. Rozvíjejí se nové marketingové metody a formy komunikace se spotřebiteli. Do práce se zapojuje stále kvalifikovanější pracovní síla, která je i přes rostoucí reálné mzdy v USA v 90. letech relativně laciná. Přitom zde existuje velmi pružný, méně regulovaný pracovní trh.*

Vyjmenované tendence mají sice svůj základní opěrný bod v mimořádných vnitřních podmínkách USA, avšak formování nové ekonomiky bylo nepochybně ovlivněno i globální situací, kdy Spojené státy fungují jako vedoucí země světové ekonomiky s neobyčejně silnou pozicí dovolující další vnější expanzi na základě

zmíněných vnitřních změn. Tyto tendence amerického hospodářství v 90. letech bývají označovány za příklad tzv. nové ekonomiky.

Strukturální změny spojené s úspěšným ekonomickým vývojem byly zvláště od roku 1996 provázeny deregulačními kroky, o něž se zasazovali i opoziční republikáni, a které byly také vynuceny rozvojem domácích i mezinárodních trhů. Deregulace se dotkla telekomunikací, bankovního trhu i kontroly kapitálových trhů. V zemědělství například došlo k největšímu uvolnění státních zásahů od 30. let. Deregulace tohoto sektoru měla být provázena i výrazným poklesem rozpočtových výdajů, k čemuž však nakonec díky naléhání kongresmanů z obou stran politického spektra nedošlo.

Výše popsané koncepce nového ekonomického paradigmatu a nové ekonomiky však zajisté nelze přijímat zcela bez výhrad, jak ukazuje podrobnější vhled do problematiky popsaný v následujícím textu.

4.5 Daňový systém

Ve snaze odlišit se za každou cenu od předcházející republikánské politiky 80. let se nastupující administrativa snažila propagovat svůj „osvícený“ směr, který měl „zmírnit regresivní dopad republikánské daňové reformy“.⁵⁶ První významný krok v této oblasti byl učiněn přijetím zákona o vyrovnaném rozpočtu z roku 1993⁵⁷ (OBRA - The Omnibus Budget Reconciliation Act of 1993), který v následujících pěti letech zvýšil daňové příjmy federálního rozpočtu o 240,4 miliard dolarů. Zároveň ale došlo ke zvýšení daně z příjmu z 30 na 36 % s dodatečnou 10% daňovou přírůžkou pro příjmovou skupinu od dvou set padesáti tisíc dolarů výše. K navýšení daňových výnosů dále také přispělo vyšší zdanění pohonných hmot, tabáku a zvýšení sazby zdravotního pojištění.

Jeden z nejvýraznějších ekologických politiků ve Spojených státech, viceprezident Al Gore, přišel s návrhem na zavedení daně ze spotřeby energie. Tato původně plánovaná energetická daň, se vzhledem k republikány ovládanému Kongresu zdála neprosaditelná, i když ji prezident přinejmenším v principu podpořil.

V daňové oblasti navazovala Clintonova administrativa částečně i na předchozí vlády. Týkalo se to zejména tzv. daňového úvěru (Earned Income Tax Credit - EITC),

⁵⁶Srov. POLLIN, R., *The Anatomy of Clintonomics*, New Left Review 3, New York, 2000 (cit. 22. 10. 2010); dostupné na <http://econ.tau.ac.il/papers/faculty/Pollin.pdf>

⁵⁷Viz *The Omnibus Budget Reconciliation Act (OBRA) of 1993* známý také jako *Deficit Reduction Act (DRA) of 1993* (cit. 22. 10. 2010); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=103_cong_bills&docid=f:h2264eh.txt.pdf

který také velmi prosazovala Carterova vláda.⁵⁸ EITC je v podstatě přírůstek ke mzdě pro ty, kdo pracují mimo domov a neplatí dostatečně vysoké daně na to, aby mohli mít užitek z daňových úlev. Tento nástroj daňové politiky se stal celkem užitečným pro nejchudší vrstvu obyvatel. U rodin tak chudých, že jim snížení daní nemohlo pomoci, byl účinným nástrojem k dosažení téhož cíle právě tzv. daňový úvěr.

Zvýšení EITC pro chudé rodiny, jak k němu vyzval prezident Clinton ve své řeči O stavu Unie v roce 1994⁵⁹, mělo mít podobný účinek jako zvýšení daňových úlev u movitějších rodin. Rodinám s nižšími příjmy tak mělo zůstat více prostředků, které by mohly využít podle svého uvážení. Kromě toho by také rodiny mohly trávit více času pohromadě. Takovým rozhodnutím chtěl Washington vyslat veřejnosti důležitou zprávu o tom, že si uvědomuje, že jsou to rodiče, kdo se umí nejlépe postarat o blaho svých dětí a že do jejich rukou svěřuje rozhodnutí, jak naložit se svými vlastními zdroji.

Zkušenosti s naplňováním záměrů politiky MWP shrnuje několik ekonomických studií. Například Hotz a Scholz,⁶⁰ zabývající se vyhodnocením efektů EITC v USA, došli k závěru, že tento program má sice vliv na částečné snížení nezaměstnanosti, avšak tento vliv je zanedbatelný a ve vztahu k případné podpoře ekonomického růstu prakticky bezvýznamný. K podobným závěrům došli také ekonomové Dilnot a McCrae⁶¹ na základě hodnocení dopadů WFTC⁶² ve Velké Británii. Navíc ekonomové Pearson a Scarpetta⁶³ vidí hlavní důvod problematické úspěšnosti MWP politik v tom, že stejně jako jiná

⁵⁸**Earned-Income Tax Credit (EITC)** je model uplatňovaný v USA od roku 1975, tedy od dob Carterovy administrativy. Smyslem celého modelu je zvýšení motivace nezaměstnaných s nízkou kvalitací, či nedostatkem pracovních zkušeností, k aktivnímu hledání práce a menšímu spoléhání na sociální transfery. Toto opatření hospodářské politiky patří do skupiny souhrnně nazývané Make Work Pay - MWP (volně přeloženo: „Ať se práce vyplatí“). Z makroekonomického hlediska má taková politika směřovat k vyšší zaměstnanosti a růstu celkového pracovního fondu, posílení ekonomického růstu a snížení objemu vyplácených sociálních dávek.

Viz *Earned Income Tax Credit*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 23. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Earned_Income_Tax_Credit

⁵⁹Viz PETERS, G., 1994 *State of the Union Address*, The American Presidency Project (cit. 23. 10. 2010); dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=50409>

⁶⁰Viz HILL, C. J., HOTZ, V. J., MULLIN, C. H., SCHOLZ, J. K., *EITC Eligibility, Participation and Compliance Rates for AFDC Households: Evidence from the California Caseload*, April 1999 (cit. 25. 10. 2010); dostupné na http://www.northwestern.edu/ipr/jcpr/workingpapers/wpfiles/hotz_eitc.pdf

⁶¹Viz DILNOT, A., MCCRAE, J., *The Family Credit System and the Working Families' Tax Credit in the United Kingdom*, Institute for Fiscal Studies, October 1999 (cit. 26. 10. 2010); dostupné na <http://www.ifs.org.uk/bns/bn3.pdf>

⁶²**Working Family Tax Credit (WFTC)** fungoval ve Velké Británii od dubna 1999 do března 2003. Později byl nahrazen programem **Working Tax Credit (WTC)**, který patří rovněž do skupiny MWP. Viz *Working tax credit*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 26. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Working_tax_credit

⁶³Viz PEARSON, M., SCARPETTA, S., *An Overview: What Do We Know About Policies To Make Work Pay?*, Economic Studies No. 31, OECD, 2000/II (cit. 26. 10. 2010); dostupné na <http://www.oecd.org/dataoecd/61/35/2676194.pdf>

hospodářská opatření nevyvolávají jen původně žádoucí efekt, tj. zvyšování zaměstnanosti, ale zároveň také efekty protisměrné.

Významná část domácností s nižšími příjmy po zavedení systémů EITC či WFTC zvolila dobrovolné snížení pracovního úvazku či dokonce odchod z práce jednoho z manželů, neboť vzniklý nárok na daňový bonus plně kompenzoval případnou újmu z ušlého výdělku. Tím se částečně oslabil hlavní záměr těchto hospodářských opatření, tedy zvýšit celkový pracovní fond a podpořit ekonomický růst. Na druhé straně však vyzdvihují ostatní neměřitelné efekty s nimi spojené, jako je částečné potlačování negativních sociálních aspektů nezaměstnanosti, např. bujení šedé ekonomiky, osobní frustrace, drogových závislostí či kriminality. Nicméně všechny vzpomínané studie vyústily v závěr, že hospodářské programy cílené na oživení nabídky pracovní síly – i přes zmíněné příznivé efekty – nemohou být dlouhodobě hlavním nástrojem řešení vysoké nezaměstnanosti a slabého růstu. Mnohem účinnější vliv na potírání nezaměstnanosti a posílení ekonomického růstu prokázala spíše opatření zaměřená na posilování poptávky po pracovní síle (místo její nabídky), sázející hlavně na odlehčení daňového břemene podniků prostřednictvím výrazného snížení korporativních daňových sazeb či povinných odvodů sociálního a zdravotního pojištění za zaměstnance.

Druhý významný příspěvek Clintonovy administrativy v daňové oblasti představoval Zákon o zmírnění daňové zátěže (Taxpayer Relief Act of 1997 - TRA)⁶⁴ z roku 1997, který měl v příštích deseti letech snížit daňovou kvótu o 290 miliard dolarů a zredukovat tak plánované příjmy státu z roku 1993 na polovinu. Zákon o zmírnění daňového břemene kombinoval celou řadu daňových úlev na děti a vzdělání se sníženou dědickou daní a daní z kapitálových výnosů. Kvalifikovanější odhady čistého efektu daňové reformy předpokládaly největší úlevy pro horních 60 % obyvatel, přičemž značná část příspěvků měla pomoci spíše nejbohatším 20 %. Dále byla upravena daň z pozemků, která státu přinesla až 100 miliard \$ ročně. Daňová reforma se také projevila ve zvýšeném zdanění tabákových výrobků, což opět znamenalo podstatné navýšení příjmů federálního rozpočtu. Na druhou stranu se kapitálový trh dočkal snížení daňové sazby z finančních výnosů až o 12 %, což vedlo k rozšiřování podnikatelských aktivit na tomto trhu ve velkém měřítku.

⁶⁴Viz *Taxpayer Relief Act (TRA) of 1997*, Public Law 105–34—Aug. 5, 1997 (cit. 27. 10. 2010); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=105_cong_public_laws&docid=f:publ34.105.pdf

4.6 Změny ve federálních výdajích

Je obtížné určit, do jaké míry se zásahy politiky podílely na úspěších ekonomiky Spojených států v 90. letech. Existuje však několik oblastí s významným dopadem na celkový hospodářský vývoj, které byly pravděpodobně fiskální politikou ovlivněny.

Po odeznění první, spíše keynesiánské fáze politiky, kdy sehrálo určitou úlohu i posilování poptávky k urychlení růstu a zvýšení zaměstnanosti, převládlo později v působení administrativy zaměření na nabídkovou stranu ekonomiky. To bylo orientováno, v souladu s moderními formami průmyslové politiky, směrem k poklesu přímých zásahů, resp. výdajů směřovaných na pasivní podporu podnikatelské a sociální sféry. Intervence měla spíše nepřímou stimulovat vytvoření stabilního a nepřímou fungujícího tržního prostředí na mikro a makroekonomické úrovni.⁶⁵

V mikroekonomické oblasti byl položen důraz na změny v oblasti kvality pracovní síly a fyzického kapitálu. První oblast byla od počátku Clintonova vstupu do úřadu, kdy byl za jednu z rozpočtových priorit označen rozvoj vzdělání a odborné přípravy, jež mají v současnosti klíčový vliv na ekonomický proces. Zdá se, že některá opatření administrativy podpořila nárůst kvalifikace a tedy i flexibility pracovní síly. V souladu s rostoucími nároky výroby byla tak posílena prosperita a současně i konkurenční schopnost USA na světových trzích. Zvláště rozvinuté tržní prostředí Spojených států začalo oceňovat hodnotu vysoké a relevantní kvalifikace.⁶⁶

Kroky administrativy vedly na jedné straně k sociální diferenciaci, která však působila i jako potřebný stimul pracovníků a podporovala jejich mobilitu a přizpůsobivost poptávce pracovního trhu. Na druhé straně se administrativa snažila v souladu s původními záměry obhajovat sociální status nižších tříd a osob s nižší kvalifikací, mimo jiné i opakovaným zvýšením minimálních mezd.

Pokud jde o rozpočet, hospodářská politika se musela potýkat s vysokým deficitem federálních financí, který silně omezoval snahu administrativy podpořit vlastní ekonomické záměry dalšími výdaji. Aktivita a rozsah rozpočtové politiky byly postupně modifikovány změnami politické konstelace USA, když nastoupivší republikánská většina

⁶⁵Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 87.

⁶⁶Srov. NEUMANN, Pavel, *Nové paradigma ekonomického vývoje USA a jejich hospodářská politika v 90. letech*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1999, S. 7.

v Kongresu nutila demokratického prezidenta urychlit fiskální konsolidaci a omezit přerozdělovací procesy.⁶⁷

4.7 Výdaje na obranu

Prvořadým cílem Clintonovy administrativy bylo snížení federálních výdajů spolu s širší makroekonomickou prioritou - snížením deficitu státního rozpočtu, přičemž vyrovnaného rozpočtu mělo být dosaženo do roku 2002.⁶⁸ V letech 1992 - 2000 došlo k poklesu celkových federálních výdajů z 21,8 % na necelých 18 % HDP (Viz Tab. 12 v příloze). Nejvýznamnější složkou, která se podílela na snížení celkových výdajů, byly výdaje na obranu. Jejich podíl na národním produktu se ve sledovaném období snížil o 1,9 % z 5,5 % na 3,6 % (Viz Tab. 14 a Graf 17 v příloze). Pokles výdajů na obranu by samozřejmě do značné míry reflektoval aktuální mezinárodní situaci, především pak konec studené války a očekávání efektu obecně rozšířené mírové atmosféry. O to více pozoruhodná a zároveň udivující je skutečnost, že výše ročního armádního rozpočtu měla zůstat na nezměněné úrovni, tedy 300 miliard dolarů. Výdaje na obranu tedy zůstaly téměř pětikrát větší než výdaje na vzdělání.⁶⁹ Kromě toho, zůstaneme-li v oblasti armádního rozpočtu a nahlédneme srovnatelná období, pak zjistíme, že např. podíl armádních výdajů na národním produktu v 30. letech minulého století dosahoval hodnoty třikrát menší (Viz Graf 18 v příloze).⁷⁰ Faktem také zůstává, že pokud konec studené války navodil mírovou atmosféru, potom jejím bezprostředním efektem byl spíše útlum činnosti demokratické administrativy než očekávaná aktivní podpora proklamovaných změn týkajících se vzdělání, rekvalifikace pracovních sil a odstraňování chudoby.

Nicméně v 90. letech 20. století došlo k největšímu snížení vojenských výdajů v americké historii. Jejich podíl na rozpočtu měl poklesnout až o 50 %. Snížení výdajů na obranu znamenalo jednak pokles rozpočtové zátěže a zároveň byla také odstartována konverze vojensko-průmyslového komplexu. Konverze měla přispět k odstranění bariér mezi vojenskou a civilní výrobou a dovolit přenesení výsledků vojenského výzkumu a výroby k uplatnění v civilních odvětvích. Tato vojensko-civilní integrace v případě svého

⁶⁷ Srov. NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 87.

⁶⁸ Srov. DEVROY, A., *Clinton Submits Proposal To Balance Federal Budget*, The Washington Post, 6. 2. 1996 (cit. 28. 10. 2010); dostupné na <http://tech.mit.edu/V116/N1/clinton.1w.html>

⁶⁹ Viz SEGAL, D., *The shell game - Clinton's military spending policy*, Washington Monthly, 07/08 1993 (cit. 28. 10. 2010); dostupné na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1316/is_n7-8_v25/ai_14070722/?tag=content;col1

⁷⁰ Musíme si také uvědomit, že třicátá léta byla poslední dekadou před 2. světovou válkou a studenou válkou, kdy národní produkt USA dosahoval jedny z historicky nejnižších hodnot (Viz Graf 5 v příloze).

dokončení mohla odstranit jednu ze závažných brzd ekonomického vývoje, kterou představovalo pro USA po roce 1945 zbrojení vynucené studenou válkou.⁷¹

4.8 Změny v jiných výdajových oblastech

Na druhé straně ke snížení výdajové stránky federálního rozpočtu přispěly také další položky. Paradoxně se však největší škrtly dotkly oblastí, které měly (alespoň podle Clintonovy předvolební rétoriky) pro demokratickou administrativu prioritní význam. Úspory ve výdajích se tedy především týkaly podpory vzdělání (-9,2 % HDP), vědy a výzkumu (-19,1 %), dopravy a infrastruktury (-11,2 %) a důchodového pojištění (-16 %).

Změny však probíhaly i v jiných sociálních oblastech. V letech 1992 – 1998 došlo ke snížení výdajů na potravinové poukázky a další nutriční podporu o 4,3 miliard dolarů, z 37,8 na 33,5 mld. USD. Pokles těchto výdajů odrážel do značné míry procentuální nárůst domácností, které již nadále nepřijímaly potravinovou podporu, ačkoli úroveň jejich příjmů byla dost nízká na to, aby v tom mohly pokračovat. V roce 1996 byla v souvislosti s tlakem na změny fiskální politiky ze strany republikánů provedena sociální reforma, jež omezila některé transfery obyvatelstvu (poukázky na jídlo, podpory svobodným matkám, imigrantům, apod.). Tato reforma zřejmě posílila motivaci obyvatel hledat zaměstnání jako alternativu sociální pomoci. Společně s mobilizací kvalifikačního růstu byla tedy jedním z prvků podporujících velmi nízkou nezaměstnanost Spojených států ve druhé polovině 90. let.

V období let 1995 - 1997 jsme tak svědky značného snížení počtu obyvatel, kteří využívali potravinové poukázky a to o 4,4 milionů, což byla pětinasobně větší změna, než výsledek jakého demokratická administrativní dosáhla ve snaze snížit počet obyvatel žijících na hranici chudoby. Výsledky dosažené v této oblasti měly však i svou stinnou stránku. Současně byl totiž ze strany federální vlády vyvíjen v celku dramatický nátlak na soukromé jídelny (a potravinové sklady), aby své produkty nabízely nejchudším vrstvám za zvýhodněné ceny.

Ačkoliv důvody, jež vedly v období Clintonovy vlády k poklesu veřejné potravinové podpory, nejsou zcela jasné, můžeme se zřejmě oprávněně domnívat, že primární faktor v tomto ohledu představovala jeho kampaň za „ukončení sociální péče jak ji známe“. Oficiální snaha administrativy snížit závislost obyvatelstva na federálním systému sociálního zabezpečení se pak projevila, jak v obtížnějším přístupu k programům

⁷¹Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 88.

veřejné podpory, tak v opatřeních znesnadňujících zajištění potravinových poukázek.⁷² Výsledkem sociální politiky demokratické administrativy bylo úplné zastavení výdajů na všechny programy veřejné potravinové pomoci, přičemž podíl těchto výdajů na HDP zůstal v období Clintonovy vlády na nezměněné úrovni, tedy 1,3 %. Clintonovi obhájci by samozřejmě namítli, že demokratická administrativa nahradila špatnou sociální strategii dobrou, protože EITC stimuluje nabídku práce a neodrazuje rodiče od společného rodinného života. EITC sice na jednu stranu odstranilo některé chyby starého systému sociální péče, na druhou stranu se však objevila i nová neméně závažná selhání. Pokud totiž došlo k přesunu nekvalifikované pracovní síly (většinou žen v domácnosti) z programu sociální péče na pracovní trh, muselo také zákonitě dojít k snížení hranice minimální mzdy. Ta klesla natolik, že dokonce i pro zaměstnance pracujícího na plný úvazek bylo těžké udržet sebe a jedno dítě nad oficiální hranicí chudoby. Žena v takové pozici obdrží sice od státu podporu v podobě EITC jako náhradu za příliš nízký plat, ale také se zvýší její výdaje na dětskou péči (protože jako pracující žena není schopna se o dítě nadále starat celé dny) a samozřejmě nedostává již nadále potravinovou pomoc ve formě poukázek v původní výši.

Interaktivní působení nízké minimální mzdy a rozšiřujícího se programu EITC na jedné straně dovolilo podnikům vyplácet mzdy na nejnižší možné úrovni, na druhé straně přesunulo náklady na boj s chudobou na daňové poplatníky, přičemž do nejchudší skupiny spadali i někteří zaměstnanci pracující na plný úvazek. Poté, kdy vláda zdražila dětskou péči, se životní podmínky nejchudších obyvatel spíše ještě zhoršily.⁷³ Navíc programy na potlačování chudoby prosazované Clintonovou administrativou nedosáhly ani očekávaného zvýšení příjmových transferů pro nejchudší vrstvy obyvatel jako podílu hrubého domácího produktu.

4.9 Rozpočtové přebytky a sociální zabezpečení

Obdobně jako v jiných západních státech, vznikl v USA závažný problém, jak v budoucnu v rámci státního penzijního programu (The State Pension Scheme) finančně zajistit důchody. To se počíná zvlášť ostře projevovat v začínající druhé dekádě 21. století, kdy stárnoucí populace bude klást zvýšené požadavky na průběžný systém

⁷²Srov. FAUX, J., RASELL, E., *Fixing Social Security – The Clinton plan and its alternatives*, Economic Policy Institute, Washington, April 1999 (cit. 29. 10. 2010); dostupné na http://www.epi.org/publications/entry/briefingpapers_fixsocsec/

⁷³Srov. ROBERTS, L., *Clinton's welfare reform has increased child poverty*, World Socialist Web Site, 2nd of June 1999 (cit. 30. 10. 2010); dostupné na <http://www.wsws.org/articles/1999/jun1999/welf-j02.shtml>

"pay-as-you-go", protože daňoví poplatníci v produktivním věku již, dle projektovaných prognóz, neuživí důchodce.

Prezident Clinton ve své zprávě o stavu Unie z ledna 1999 proto navrhl, aby se pro sociální zabezpečení (Social Security) použilo budoucích rozpočtových prostředků, a to přinejmenším ve výši 3 bn. USD v letech 1999 - 2014.⁷⁴ Tyto přebytky měly dle Clintonova plánu dosáhnout svého vrcholu kolem roku 2020. Přibližně 2 700 mld. dolarů mělo být použito pro Svěřenecký fond sociálního zabezpečení (Social Security Trust Fund)⁷⁵ a zbytek k podpoře individuálního penzijního systému. Prezident současně navrhl, aby se část prostředků, určených na budoucí penze investovala spíše do akcií společností než do vládních obligací.

Z dalších dlouhodobých prognóz je patrný složitý vztah mezi vývojem podílu obyvatel nad 65 let a počtem pracovníků, kteří přispívají na důchody jednotlivce (Viz *Graf 10* v příloze). Jestliže např. v roce 1965 podíl obyvatel nad 65 let činil necelých 10 %, tak v roce 2030 by to mohlo být 20 %. Naproti tomu v roce 1965 přispívalo na jednoho důchodce přes 8 pracovníků, zatímco v roce 2030 to budou jen 2 pracovníci.

Uvedenými návrhy se Clinton dostal do rozporu s Kongresem, jehož obě komory byly ovládány republikány. Ti naopak tradičně akcentovali použití rozpočtových přebytků na snížení daní a podporu soukromých investic. Zároveň považovali republikáni návrhy za snahu vytvořit "big government" (tím se má na mysli snaha o zvýšení vlivu státu v ekonomice s projevem ve zvýšeném podílu státních výdajů na hrubém domácím produktu), což se v daném případě týkalo navrhovaných kapitálových účastí státu v podnicích na vrub soukromého kapitálu.

Zmíněná stručná ukázka budoucího zajištění důchodů dosvědčuje, že v USA má soukromý kapitál naprostou prioritu, a tak byly snahy o určité posílení úlohy státu v ekonomice za daného rozložení politických sil, pravděpodobně předem odsouzeny k nezdaru.

⁷⁴Viz PETERS, G., 1999 *State of the Union Address*, The American Presidency Project (cit. 1. 11. 2010); dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=57577>

⁷⁵**Svěřenecký fond sociálního zabezpečení (Social Security Trust Fund)** – fond, do kterého vláda odvádí přebytky z plateb na sociální zabezpečení za předpokladu, že byly plně uhrazeny platby pro důchodce, pozůstalé (vdovský důchod), zdravotně postižené a také správní náklady systému. Příspěvky, které přesahují částku potřebnou k naplnění běžných plateb příjemcům dávek, jsou investovány do cenných papírů vydaných federální vládou. Cenné papíry vydané v rámci tohoto systému představují zároveň aktiva svěřeneckého fondu. Federální vláda ovšem musí tyto cenné papíry vykázat v rámci celkového státního dluhu, protože dle platné právní úpravy federálního zákona představují tyto cenné papíry budoucí závazky, které musí být vráceny.

Srov. O'NEILL, J., *The Trust Fund, the Surplus, and the Real Social Security Problem*, Cato Institute, 9. dubna 2002, SSP No. 26, S. 2-5 (cit. 1. 11. 2010); dostupné na <http://www.socialsecurity.org/pubs/ssps/ssp26.pdf>

4.10 Vývoj deficitu federálního rozpočtu a federální dluh

Průběh fiskální politiky v 90. letech také znatelně přispěl, spolu s dalšími faktory, ke zlepšení stavu veřejných financí. V roce 1992 dosáhl deficit federálního rozpočtu již hrozivých 290 mld. USD (Viz Tab. 15 a Graf 19 v příloze) a federální dluh se ve stejném roce vyšplhal na 4,18 bn. USD (Viz Tab. 17, Graf 25 a Graf 22 v příloze). Podíl deficitu na HDP v procentech činil 4,9 %, což vzhledem k Reaganovým 5 - 6% schodkům v letech 1983, 1985 a 1986 nevypadalo nijak tragicky (Viz Graf 21 v příloze). Hůře to však vypadalo s rostoucím federálním dluhem, který v roce 1992 vyjádřen procentním podílem na HDP přesáhl již hranici 63 % (Viz Tab. 18 a Graf 27 v příloze).⁷⁶

Vývoj deficitu federálního rozpočtu za Clintonova mandátu ostře kontrastoval se situací za předchozích administrativ, které končily rozpočtové hospodaření se schodky v řádu stovek miliard. Plán definitivního vyrovnání rozpočtu do roku 2002, který přijal Clinton ve spolupráci s republikány ovládaným Kongresem v roce 1997, byl nečekaně splněn již v roce 1998, kdy bylo dosaženo rozpočtového přebytku, prvního po téměř třicetiletém období. Na konci 90. let pak přebytky dále rostly (Viz Tab. 15 v příloze). Za předpokladu udržení tohoto trendu nepochybně existovala perspektiva splacení, či podstatného snížení veřejného dluhu, který činil v roce 1999 již 5,6 bn. USD (Viz Tab. 17 v příloze). Veřejný dluh Spojených států⁷⁷ tak začal klesat poprvé od roku 1969, přičemž podobná možnost se jevila ještě na počátku 90. let jako zcela nereálná.⁷⁸

Hlavním faktorem rychlého odstranění deficitu byl pravděpodobně silný ekonomický růst, který vytvářel neplánovaně vysoké příjmy rozpočtu. K dosažení rozpočtové rovnováhy dále zcela nepochybně přispělo i zvýšení daní v roce 1993,⁷⁹ které bylo obsáhle kritizováno republikány, podle jejichž tradičně zastávané ekonomické linie,

⁷⁶Srov. NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 88.

⁷⁷V podmínkách Spojených států – jako federace 50 států, jednoho federálního distriktu a dalších území spadajících pod přímou jurisdikci Kongresu – je pojem veřejného dluhu (United States Total Public Debt) nejčastěji zaměňován s pojmy federální dluh (Federal debt), či národní dluh (National debt). Veřejný dluh USA (Total Public Debt) je americkým ministerstvem financí (United States Department of the Treasury) definován součtem dvou výpočtů: „veřejný dluh“ (Debt Held by the Public), jehož věřitele tvoří instituce s výjimkou vládních a dále „hrubý dluh“ (Gross Debt), který zahrnuje mezivládní obligace (Intragovernmental Holdings) spravované vládními fondy. Jako nejznámější příklad takového vládního fondu lze uvést Svěrenecký fond sociálního zabezpečení známý jako Social Security Trust fund. Srov. AMADEO, K., *The U.S. National Debt and How It Got So Big*, About.com, 3. 6. 2010 (cit. 3. 11. 2010); dostupné na http://useconomy.about.com/od/fiscalspolicy/p/US_Debt.htm

⁷⁸Srov. NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 88.

⁷⁹Viz *The Omnibus Budget Reconciliation Act (OBRA) of 1993* známý také jako *Deficit Reduction Act (DRA) of 1993* (cit. 3. 11. 2010); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=103_cong_bills&docid=f:h2264eh.txt.pdf

mělo mít zvýšení daní závažnější negativní dopady na kondici amerického hospodářství v příštích letech.⁸⁰

Na straně výdajů zapůsobil, mimo efektu snížení vojenských a administrativních výdajů, příznivý ekonomický vývoj, umožňující redukci podpor v nezaměstnanosti a dalších sociálních výdajů. Kromě toho demokratická administrativa částečně slevila ze svých liberálních zásad a učinila kompromisy, které zpřísnily výdajovou disciplínu v některých nejnákladnějších programech. Týkalo se to především dlouhodobě kritizovaných programů zdravotní péče o přestarlé a chudé občany, Medicare a Medicaid.⁸¹ Pozitivní úlohu sehrál rovněž klesající objem úroků z veřejného dluhu (Viz Graf 24 v příloze), způsobený jeho snižováním. Celkové výdaje rozpočtu poklesly vzhledem k HDP z 21,8 % v roce 1992 na 18 % v roce 2000, přičemž se jednalo o nejnižší podíl rozpočtových výdajů na HDP od roku 1994, kdy došlo k první výrazné změně trendu daného ukazatele. Na podobný úspěch nedosáhla, navzdory značnému úsilí, ani hospodářská politika prezidenta Reagana.⁸²

⁸⁰Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 88.

Všichni republikáni v Kongresu hlasovali proti zákonu (OBRA) z roku 1993, který mimo jiné také rušil některé daňové škrtky zavedené administrativou prezidenta Ronalda Reagana v první polovině 80. let. Srov. BARTON, S., *Parties For Taxes: Republicans Vs. Democrats*, Investopedia News and Articles (3. 11. 2010); dostupné na <http://www.investopedia.com/articles/economics/09/us-parties-republican-democrat-taxes.asp>

⁸¹Vládní programy hradí péči 27 procentům pojištěných Američanů. Největšími jsou **Medicare pro důchodce** a **Medicaid pro chudé**, menší jsou program pro chudé děti (SCHIP) a program pro veterány. Federace do systému zasahuje ještě v jedné oblasti: podle federálního zákona z roku 1986 musí být **pohotovostní péče poskytnuta všem**, kdo ji potřebují, nezávisle na schopnosti za ni zaplatit. Náklady za tato ošetření platí samy nemocnice, respektive pojištění pacienti. Na Medicare má nárok každý **důchodce od věku 65 let**. U invalidů věk nerozhoduje. Medicare je plně hrazena z federálního rozpočtu a má několik částí, které příjemcům platí část výdajů za pobyt v nemocnici, výdaje za léčbu a za léky. Příjemcům se doporučuje platit si ještě připojištění, které hradí vše, co Medicare nekryje, a většina z nich této možnosti využívá. Program pro chudé, **Medicaid**, není plně federální. Až z poloviny je placen z rozpočtů jednotlivých států. Ty se ho účastnit nemusí, ale činí tak všechny do jednoho. Nárok na Medicaid mají **lidé s nízkým příjmem**, většinou do výše životního minima. Jenže vzhledem k relativně vysokým administrativním nákladům spojeným s Medicaid a nízkými náhradami, **roste počet lékařů, kteří ve svých ordinacích tento program neakceptují**. Na toto téma se často vedou politické debaty. Odpůrci rozšiřování vládních programů tvrdí, že vládou uměle stlačené úhrady z Medicare a Medicaid musejí kliniky promítnout do vyšších částek účtovaných jiným pacientům. Všichni ti, kterým nehradí náklady na zdraví stát či federace, tak pravděpodobně zaplatí více, což vede k umělému zdražení zdravotnických služeb. Celý systém navíc dvojnásobně znevýhodňuje nepojištěné daňové poplatníky. Ti nejenže doplácí rozdíl mezi skutečnou cenou zdravotnického výkonu a cenou stanovenou vládními programy, ale navíc hradí ještě ze svých daní každoročně narůstající ztrátu vládních programů. Srov. GRADY, A., HAHN, J., HERZ, E. J., CHAIKIND, H., et al., STONE, J., THAUL, S., TRITZ, K., *Medicare and Medicaid: Critical Issues and Developments*. Nova Science Publishers, New York, 2007, S. 67-91.

⁸²Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 89.

Celkový podíl federálního rozpočtu na tvorbě HDP Spojených států se za Reaganovy éry postupně zvýšil až na 24,2 %. Největší podíl na negativním vývoji tohoto ukazatele měly zvyšující se výdaje na obranu v důsledku nákladného programu SDI.

Na základě výše zmíněných údajů lze tedy konstatovat, že Clintonova administrativa v souvislosti s využíváním rozpočtové politiky dosáhla většiny svých cílů a současně přispěla ke konsolidovanému vývoji státních financí, rovněž s přispěním Kongresu.

4.11 Monetární politika

Na ekonomickém úspěchu 90. let se výraznou měrou podílela, zvláště ve druhé polovině 90. let, i monetární politika. Tato politika podléhá řízení Federálního rezervního systému (FRS), nezávislého na vládě, který plní v USA funkci centrální banky. Navzdory své nezávislosti na vládě se měnová politika nedostala do závažného rozporu se záměry administrativy, jak tomu bylo na příklad v počáteční fázi působení Reaganovy administrativy.⁸³

Zásahy monetární politiky lze v uvedeném období považovat vesměs za velmi citlivé a promyšlené v závislosti na vývoji ekonomické reality. Setkaly se proto s pochopením vládnoucí administrativy, která si uvědomila zásadní význam peněžní stability, těžce nastolované po otřesech 70. a počátku 80. let.

Peněžní politika prošla v průběhu 90. let několika vývojovými peripetemi. V letech 1992 - 1993 byly udržovány nízké krátkodobé úrokové míry (Federal Funds Rate)⁸⁴ k podpoře dosud slabého oživení (Viz Graf 29 v příloze). Sazby poklesly až na tři procenta avšak s nevelkým ekonomickým úspěchem. Od roku 1994 do počátku roku 1995 došlo k masívnímu růstu sazeb na 6 %. Politika FRS zde byla vedena snahou o prevenci potenciálního inflačního tlaku v souvislosti s posilováním konjunktury. Celkově byla monetární politika v této fázi poměrně konzervativní, neboť FRS nedůvěřoval v možnosti neinflačního zvýšení tempa ekonomického růstu.⁸⁵ Zpřísnění politiky FRB vedlo také

⁸³Viz NEUMANN, *Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, S. 10.

⁸⁴**Federal Funds Rate** je klíčovou úrokovou sazbou Fedu. Jedná se o úrokovou sazbu, kterou Fed stanovuje pro mezibankovní trh, čímž ovlivňuje nastavení tržních úrokových sazeb a tedy ochotu vzájemně si půjčovat prostředky mezi ekonomickými subjekty. Federal funds rate – často označovaná jako **fed-funds target rate** je tzv. cílová sazba (target rate). Této cílové úrovni se snaží Fed docílit pomocí operací na volném trhu (open market operations) s bankami. Těmito operacemi ovlivňuje skutečnou sazbu (the effective federal funds rate), za kterou si banky mezi sebou navzájem poskytují jednodenní (overnight) úvěry na povinné rezervy u centrální banky. Banky tak uplatňují tuto sazbu jedna na druhou na overnight půjčky za účelem naplnění požadavků povinných minimálních rezerv. Naproti tomu Fed touto sazbou může ovlivňovat dodávání či omezování peněz v bankovním systému prostřednictvím prodeje či nákupu státních dluhopisů.

Srov. O'SULLIVAN, A., SHEFFRIN, S. M., *Economics: Principles in action*. Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall, 2003, S. 422.

⁸⁵Viz NEUMANN, *Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, S. 10.

k oslabení růstové dynamiky v roce 1995, inflaci se však podařilo udržet do 3 % (Viz Graf 30 v příloze). Po roce 1995 pak Fed reagoval na ekonomický vývoj nějakou dobu pouze mírnými změnami sazeb v rozsahu 0,25 - 0,5 % (Viz Tab. 5 v příloze).

Ve vztahu k přírůstkům HDP se později Federální rezervní systém přiklonil pravděpodobně k argumentům o možnostech vyššího tempa růstu. Ukazatel tzv. míry nezaměstnanosti neurychlující inflaci (NAIRU),⁸⁶ byl v roce 1994 oceňován na 6 %, o dva roky později na 5,5 %.⁸⁷ Do roku 1998 zaznamenala míra nezaměstnanosti pokles na hodnotu 4,5 %, a to aniž by rostla inflace, která naopak v tomto roce poklesla na 1,6 % (Viz Graf 32 v příloze). Ukázalo se, že americká ekonomika je schopna – přinejmenším krátkodobě – urychlovat ekonomický vzestup neinflačním způsobem.

V následujícím období však FRS řešil složitá dilemata. Monetární politika se stala na jedné straně relativně volnější a zůstala v této poloze ještě v době silného ekonomického růstu na přelomu let 1999/2000. Na podzim roku 1998 byly sazby postupně třikrát sníženy, a to z původní hodnoty 5,5 % na konečných 4,75 % (Viz Tab. 5 v příloze), ve snaze reagovat na možný vznik recese ve světové ekonomice. Nakonec však musela centrální banka reagovat na akceleraci HDP z konce roku 1999, která vyhnala sazby během první poloviny roku 2000 až na 6,5 % (Viz Tab. 5 a Graf 31 v příloze). Toto zvýšení bylo předmětem některých kritik, neboť údajně přílišné zpřísnění politiky způsobilo značný pokles HDP a otevřelo dveře možnému nástupu recese v roce 2001.⁸⁸

Na druhé straně některé prameny poukazují na to, že předseda FRB Alan Greenspan byl nucen bojovat restriktivní monetární politikou spíše proti mohutné expanzi akciových trhů od roku 1997, než proti inflaci.⁸⁹ Ve spojitosti s akciovými trhy kritici usuzují, že monetární zásahy byly naopak příliš měkké a napomohly udržovat „bublinové trhy“ – tj. nadhodnocené ceny akcií – i v době, kdy se dočasně vyčerpал reálný růstový potenciál firem nové ekonomiky, především těch ze segmentu informačních technologií. Ceny akcií sice poklesly, avšak nedávaly dosud správné informace o stavu ekonomiky.

⁸⁶ **NAIRU** je také často označován jako ukazatel rovnovážného stavu ekonomiky, kdy v ekonomice nevznikají inflační tlaky. Vhodnou definici ukazatele NAIRU lze najít například v klasické ekonomické publikaci Samuelson/Nordhaus: „Míra nezaměstnanosti nezvyšující inflaci (NAIRU) znamená nezaměstnanost, která odpovídá stálé úrovni inflace. Na úrovni NAIRU jsou tlaky na cenovou a mzdovou inflaci vyvážené, inflace proto nemá tendenci se měnit. NAIRU znamená zároveň nejnížší možnou míru nezaměstnanosti, kterou lze udržet bez vzniku dodatečného tlaku na zvýšení inflace“.

Citováno podle SAMUELSON, P. A., NORDHAUS, W. D., *Ekonomie*, 18. vydání, Praha, 2007, S. 680.

⁸⁷ Srov. NEUMANN, Pavel, *Aktuální tendence vývoje americké ekonomiky a hospodářské politiky na konci 90. let*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, S. 6.

⁸⁸ Srov. BEARNS, N., *US interest rate rise to fuel economic policy conflicts*, 22. 3. 2000 (cit. 6. 11. 2010); dostupné na <http://www.wsws.org/articles/2000/mar2000/int-m22.shtml>

⁸⁹ Viz NEUMANN, *Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, S. 10

Monetární politika se tak, zvláště v roce 2001, ocitla ve složité situaci, kdy FRB musela snížením úrokových sazeb stimulovat investory a spotřebitele v době zpomaleného růstu, přitom však byla nadále kritizována za trvající nerovnováhu vzhledem ke zpočátku ještě nadhodnoceným aktivům na finančních trzích.⁹⁰

Přes uvedené obtíže měnové politiky jí lze vystavit v 90. letech převážně pozitivní hodnocení. Srovnáme-li situaci s předchozími dekádami, pak byla monetární politika prostřednictvím svých intervencí podstatně důslednější, avšak flexibilní. Je nutno vzít v úvahu, že monetární politika FRS ovlivňuje nejen stav hospodářství USA, ale je i významným činitelem vývoje světové ekonomiky jako celku, zejména co se týká růstu, stavu kapitálových trhů, apod. Ve vztahu k americké ekonomice lze říci, že ve spojení s racionální a umírněnou fiskální politikou představuje měnová politika Fedu činitel, který spoluvytvářel úspěšný rozvoj americké ekonomiky v 90. letech.

4.12 Vnější ekonomické vztahy - zrození transatlantického partnerství

V oblasti vnějších ekonomických vztahů se Clintonova administrativa postupně přiklonila k záměru podpořit zpřístupnění světových trhů pro ekonomiku USA. Na druhé straně devadesátá léta dovršila významnou etapu širokého otevírání samotné americké ekonomiky světu, které probíhalo intenzivně již od 80. let. Široké vnější vztahy jsou nezbytné jak vzhledem k rychle se rozvíjející americké produkci, tak i závislosti vnitřní poptávky na dovozu zahraničního zboží. Důležité jsou vnější kooperační výrobní vazby, jakož i závislost ekonomiky na přílivu zahraničních investic urychlujících růst.

Je však třeba podotknout, že se Spojené státy, navzdory značné a pokračující liberalizaci ve vnějších vztazích, často uchylují i k účelovému zavádění ochrany své ekonomiky. Taková ochrana má pak podobu politických a následně i ekonomických (zpravidla obchodních) sankcí proti řadě zemí nesplňujících aktuální americká kritéria pro rozvoj vzájemných hospodářských vztahů.⁹¹

Dlouhodobě USA v zásadě přispěly k rozvoji mnohostranných obchodních vztahů při jednání Uruguayského kola GATT, resp. i k ustavení WTO⁹². V regionálním měřítku

⁹⁰Viz tamtéž, S. 11.

⁹¹Srov. NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 90-91.

⁹²**Světová obchodní organizace (World Trade Organization - WTO)** vznikla podepsáním dohody v Marrákeši dne 15. dubna 1994, čímž bylo završeno mnohaleté úsilí o doplnění a přeměnu Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT) v mezinárodní organizaci, která byla zřízena od 1. ledna 1995. Základním cílem světové obchodní organizace (WTO) je zvýšení životní úrovně obyvatel členských zemí. Zvýšení životní úrovně se dle WTO projevuje ve stále rostoucí úrovni reálného důchodu a efektivní poptávky a také zvýšením výroby a obchodu se zbožím a se službami. Prostředkem k dosažení tohoto cíle

má značný význam uzavření Dohody o severoamerickém volném obchodu (North American Free Trade Agreement - NAFTA) mezi Spojenými státy, Kanadou a Mexikem v roce 1992 a také plán vytvoření panamerické zóny volného obchodu (Free Trade Area of the Americas - FTAA). Regionálními aktivitami USA do jisté míry kompenzují obtížný postup celosvětové obchodní liberalizace v rámci WTO a zaměřují se na některé rychle se rozvíjející země na americkém kontinentě s důrazem na Mexiko. V rámci jednání WTO však zůstává zájem Spojených států i o další rozvojové oblasti s prudce expandujícími trhy. Důkazem byla, i přes složitost tohoto procesu, podpora vstupu Čínské lidové republiky do světové obchodní organizace⁹³ a udělení trvalé doložky nejvyšších výhod této zemi.⁹⁴

Během 90. let minulého století došlo ve sféře vnějších obchodních vztahů USA k několika významným změnám. V rámci rodící se NAFTA doplnilo Mexiko tradičního obchodního partnera Spojených států, jímž byla po dlouhá desetiletí Kanada. Dále došlo také k větší obchodní orientaci USA na země Evropské unie a to především ze tří důvodů. Zaprvé, stagnující Japonsko, jako nejvýznamnější obchodní partner USA mimo americký kontinent, postupně ztrácelo na významu. Druhým významným aspektem, který ovlivnil povahu TAV, byl rozpad sovětského bloku a uvolnění politické situace na evropském kontinentu. Zatřetí, proces ekonomické integrace na evropském kontinentu dosáhl na prahu 90. let významného pokroku a nově zřízená EU představovala pro Spojené státy po roce 1992 čitelnějšího partnera, než tomu bylo v případě ES.⁹⁵ Již tak čilá obchodní

má být pak sjednání mnohostranně závazných pravidel mezinárodního obchodu, jeho liberalizace (odstraňování překážek), zajištění transparentnosti a stability obchodu mezi členy WTO. Z členství ve světové obchodní organizaci však nevyplývají pro jednotlivé země pouze výhody, ale rovněž závazky. Kupříkladu Čína byla v souvislosti se vstupem do WTO přinucena liberalizovat dříve uzavřený finanční a bankovní sektor jakož i jiné sektory své rozsáhlé ekonomiky. Obecně se dá říci, že výhody, které jednotlivé země požívají z členství ve WTO, vyplývají ze závazků, které jsou zároveň podmínkou vstupu těchto zemí do světové obchodní organizace.

Srov. *What is the WTO?*, World Trade Organization (cit. 8. 11. 2010); dostupné na http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm

⁹³Vstup Číny do světové obchodní organizace se stal nakonec skutečností v prosinci roku 2001. Podrobněji viz *China and the WTO*, World Trade Organization (cit. 8. 11. 2010); dostupné na http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm

⁹⁴Viz NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, S. 91

⁹⁵Posun ve vzájemných vztazích byl potvrzen jednak podpisem Transatlantické deklarace v listopadu 1990 a také zvýšením aktivity ve smyslu rozšíření americko-evropských vazeb v druhé polovině 90. let. Zatímco Transatlantická deklarace byla spíše politickým prohlášením, Nová transatlantická agenda (1995) a zejména Společný akční plán EU a USA (1995) již reagovaly na změnu mezinárodního ovzduší a soustředily se vedle politických otázek na nové výzvy globálního věku v oblastech mezinárodního práva, nelegální imigrace, ekologické ochrany a jaderné bezpečnosti. Stranou tentokrát nezůstal ani společný rozvoj světového obchodu s důrazem na vybudování „mostu přes Atlantik“ v oblasti podnikání, vědy, vzdělání a kultury. Dalšími významnými počiny v rozvoji TAV bylo zahájení Transatlantického obchodního dialogu (1995) a vytvoření Transatlantického ekonomického partnerství (TEP)

směna mezi USA a zeměmi EU-15 tedy na konci 20. století obdržela i určitý institucionální rámec, který se projevil zejména v konání každoročních summitů s cílem dosáhnout v budoucnu Dohody o Novém transatlantickém trhu (New Transatlantic Marketplace Agreement - NTMA), jež by znamenala významný posun v TAV směrem ke zřízení zóny volného obchodu v duchu již dříve zamýšlené Dohody o transatlantickém volném obchodu (Trans Atlantic Free Trade Agreement - TAFTA).⁹⁶

Proces otevírání americké ekonomiky vyvrcholil v 90. letech v oblasti kapitálového pohybu i ve sféře pohybu zboží. Kromě toho, že v USA nachází zhodnocení velká část kapitálových zdrojů, které by v některých fázích nenašly uplatnění v jiných zemích, jsou Američané v 90. letech také důležitým „spotřebitelem poslední instance“. Silná domácí poptávka Spojených států plnila totiž do značné míry funkci stabilizátoru pro výrobu těch zemí, kde poptávkové trendy v důsledku hospodářských výkyvů slábly. Přírůstek poptávky v USA tvořil koncem 90. let rozhodující vklad k nárůstu tohoto faktoru ve světě.

Světová ekonomická dynamika je na americkém hospodářství silně závislá a v tomto kontextu se také ekonomové po celém světě zabývali vážnou otázkou perspektivy zachování celosvětového růstu i do budoucna. Narušení pozitivního ekonomického trendu v USA, které se na počátku nového tisíciletí nedalo zcela vyloučit, by totiž nepochybně mělo nepříznivý dopad na vývoj hospodářského růstu po celém světě.

na londýnském summitu v květnu 1998. Podrobněji viz CIHELKOVÁ, E., *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*, Praha: C. H. Beck, 2003, S. 152-164.

⁹⁶Srov. CIHELKOVÁ, E., *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*, Praha: C. H. Beck, 2003, S. 160-161.

5. Ekonomika USA po nástupu Bushovy administrativy

5.1 Stav ekonomiky USA na počátku nového tisíciletí

Spojené státy dovršily v roce 2000 jednu z nejúspěšnějších fází ekonomického vývoje ve své historii. Technologický pokrok poslední dekády 20. století vedl spolu s pružnou a dynamickou pracovní silou k rapidnímu zvýšení produktivity a rozšíření nových technologií. Život v USA se v posledních letech znatelně změnil k lepšímu, ať už jde o zkvalitnění služeb, nové lékařské technologie či přístup k informacím. Podmínky, díky nimž americká ekonomika vzkvétala především v druhé polovině 90. let, však pomalu přestávaly platit.

Takzvaná nová ekonomika vyvolávala v očích veřejnosti obraz ekonomiky, ve které mohou být (alespoň dočasně) podceňována rizika jejího vývoje. Nálada, nejen na finančních trzích, připomínala nikdy nekončící večírek, kde akciové trhy neustále rostou, světové hospodářské podmínky jsou vždy příznivé a rozpočtové přebytky bezedné. Tento místy bezuzdný optimismus se projevil dvěma způsoby. Za prvé, americké akciové trhy závratně stouply a během pěti let přispěly majitelům amerických cenných papírů částkou osmi bilionů dolarů. Za druhé, američtí spotřebitelé začali v důsledku svého bohatství více utrácet, a snížili tak nebo zcela zrušili své úspory z příjmů, neboť se domnívali, že je „jejich“ akciový trh v budoucnu ochrání.

Investice velkých podniků do nových technologií se v kombinaci s vysokými úrovněmi spotřebitelských výdajů staly motorem výdajového boomu. Na jeden dolar příjmu vyprodukovaný v USA připadal v roce 2000 jeden dolar a čtyři centy spotřebitelských, podnikových a vládních výdajů.⁹⁷ Ony čtyři centy navíc na každý dolar byly v zásadě kryty zahraničními půjčkami. Zahraniční věřitelé horlivě nakupovali americké cenné papíry, přičemž americké podniky a domácnosti tento kapitál používaly na pokrytí svých vlastních investic a výdajů.

Pokud by měly optimistické scénáře pokračovat i nadále, vše mohlo fungovat bezchybně. Začalo se však objevovat stále více negativních ekonomických signálů,

⁹⁷ Přibližně polovinu spotřebitelských výdajů však představovaly půjčky ve formě hypoték a různých spotřebitelských úvěrů.

Srov. *Ekonomika USA*, Aktuální analýza 2007/2008 (cit. 10. 11. 2010); dostupné na http://www.pro-investory.cz/investice_aktualni_analyza/2007_2008/ekonomika_usa/

přičemž jejich kumulativní efekt mohl dosavadní rozmach zpomalit či jej dokonce přeměnit v hospodářskou recesi.

První obava se dotýkala akciového trhu. Investoři se chovali, jako by zisk měl dále růst závratným tempem. Po předpovědi poklesu rentability však akciový trh najednou oslabil a vidina snadného bohatství nedávných let se začala vzdalovat. Zatím si však nikdo nepřipouštěl pochybnosti ohledně pokračování pozitivního vývoje a to i přesto, že další pokles byl pravděpodobný nebo se přinejmenším nedal vyloučit.

Druhá obava se týkala dopadu vývoje světové ekonomiky na americké hospodářství. Rostoucí ceny ropy na světových trzích od konce roku 1998 (Viz *Graf 33* v příloze) zpočátku nezpůsobovaly americkému hospodářství větší potíže, na přelomu tisíciletí se však již podepsaly na snížení zisků firem a kupní síly domácností.

Stav americké ekonomiky na přelomu tisíciletí je dodnes předmětem úvah a komentářů odborné obce, přičemž pozornost je zaměřena především na odhalení příčin hospodářského zpomalení.⁹⁸ Zdá se, že kondice amerického hospodářství na konci 90. let mohla být poněkud přeceněna.⁹⁹ Ekonomika nesporně zažila dlouhodobou expanzi, ovlivněnou nepochybně i nárůstem tempa produktivity. Rozmach však přinesl v závěru 90. let i napětí dané vnitřní ekonomickou nerovnováhou vyjádřenou zadlužeností firem a domácností ve spojení s dramatickým poklesem úspor, bublinovým efektem na akciových trzích a rekordním deficitem obchodní bilance a běžného účtu.¹⁰⁰ Nerovnováha byla sice zčásti tlumena rostoucí otevřeností ekonomiky, resp. přílivem zahraničního kapitálu a zboží, otázkou byla však dlouhodobá udržitelnost tohoto stavu.¹⁰¹

Výjimečný vývoj Spojených států spočíval do značné míry také na atypickém průběhu inflace.¹⁰² Nebylo nutné, jako v minulých cyklech, silně intervenovat ve směru jejího tlumení, které často vedlo k recesi. Protiinflační zásahy však v minulosti mírnily potenciální napětí v oblasti akciových trhů, úvěrů, či úspor a bránily tak vzniku

⁹⁸Srov. JANSZEN, E., *Recession 2000*, 28. 4. 2000 (cit. 11. 11. 2010); dostupné na <http://www.itulip.com/Recession2000.htm>

⁹⁹Srov. tamtéž (cit. 11. 11. 2010)

¹⁰⁰Srov. SCHMITT, E. D., *Does Rising Consumer Debt Signal Future Recessions?: Testing the Causal Relationship between Consumer Debt and the Economy*, *Atlantic Economic Journal*, 09/2000 (cit. 11. 11. 2010); dostupné na <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/66711312.html>

¹⁰¹Srov. tamtéž (cit. 11. 11. 2010)

¹⁰²Srov. COOPER, J. C., *U. S.: Low Unemployment Raises An Old Inflation Debate*, *Business Outlook*, 20. 2. 2006 (cit. 12. 11. 2010); dostupné na http://www.businessweek.com/magazine/content/06_08/b3972038.htm

dlouhodobých nerovnováh.¹⁰³ Tento mechanismus se díky jinému chování inflace v 90. letech uplatňoval v menší míře.

Konjunktura vyvrcholila na konci roku 1999, kdy ve čtvrtém kvartále vzrostl HDP v ročním přepočtu o rekordních 8,9 % (Viz Tab. 2 v příloze), a v první polovině roku následujícího.¹⁰⁴ V polovině roku 2000 však začala ekonomika USA zpomalovat, a tak i s ohledem na známé modely hospodářského cyklu se možnost přechodu do fáze spíše krátkodobé recese jevila jako stále více pravděpodobná. Již na začátku roku 2000 se objevovaly signály budoucích problémů, které mohly ovlivnit hospodářský růst ještě v témže roce. Týkalo se to především již zmíněného akciového trhu. Investoři totiž postupně pochopili limity inovací, jejich rentability a nově se tvořících zákonitostí na trhu ICT v důsledku rozvoje internetu. Ukázalo se, že ne každá nová společnost působící v odvětví ICT v oblasti internetu je schopna, především v dlouhodobém měřítku, vykazovat miliardové zisky. Následně tedy došlo v březnu roku 2000 k definitivnímu splasknutí tzv. dot-com bubliny (Dot-com bubble),¹⁰⁵ což se zároveň projevilo v prudkém poklesu trhu Nasdaq (The Nasdaq Stock Market).¹⁰⁶ V důsledku momentálního vyčerpání

¹⁰³Srov. GLASSMAN, J. K., *The Hazard of Moral Hazard*, Commentary Magazine, 09/2009 (cit. 12. 11. 2010); dostupné na <http://www.commentarymagazine.com/viewarticle.cfm/the-hazard-of-moral-hazard-15220>

¹⁰⁴Viz NEUMANN, P., *Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, S. 19.

¹⁰⁵**Internetová bublina dot-com (Dot-com bubble)** je označení pro rozkvět internetových firem v letech 1995 - 2001. Tyto společnosti nalákaly obrovské množství investic, ale neměly reálný obchodní model a perspektivu. V této době se hodně věřilo v „obchodní sílu“ internetu. Prakticky kdokoli, kdo předstoupil před investory se svým internetovým projektem, obdržel finanční prostředky ve formě úvěru nebo půjčky. Podle odhadů se v letech 1998 - 2000 vyšplhaly investice do internetových projektů na 2 miliardy dolarů ročně. V březnu roku 2000 však došlo k dramatickému poklesu cen všech technologických akcií. Přežily pouze takové firmy, které dokázaly generovat alespoň nějaký zisk, což nakonec přispělo k zeštíhlení a konsolidaci celého odvětví.

Srov. *Dot-com bubble*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Dot-com_bubble

¹⁰⁶**NASDAQ (National Association of Securities Dealers Automated Quotations)** je největší ryze elektronický burzovní trh v USA s více jak 3900 kótovanými společnostmi z 39 zemí celého světa. Na tomto trhu lze obchodovat akcie, opce a futures kontrakty. Index **Nasdaq Composite** (symbol IXC) měří vývoj všech akcií obchodovaných na trhu Nasdaq, a to jak těch amerických, tak i neamerických. Jeho komponenty tvoří v současné době přes tři tisíce akciových titulů. Pro svůj široký záběr na největším akciovém trhu světa se stal index Nasdaq Composite nejsledovanějším akciovým indexem vůbec. Jde tedy o index souhrnný, který byl zaveden roku 1971 krátce po vzniku Nasdaq. Přestože je podobně jako celý Nasdaq zaměřen především na technologické akcie, obsahuje také akcie společností z odvětví finančního a spotřebního průmyslu, biotechnologií i akcie průmyslových podniků. Výhodou indexu Nasdaq Composite je velký počet akcií, nevýhodou je vyšší zaměření na technologický sektor. Nasdaq Composite je vážený index. Vahou jednotlivých komponentů je přitom jejich tržní kapitalizace, tedy součin kurzu akcie a celkového počtu vydaných akcií. To v praxi znamená, že daný titul ovlivní vývoj celého tohoto indexu jen takovou vahou, jakou má v celkové tržní kapitalizaci trhu Nasdaq. Počáteční hodnota indexu byla v roce 1971 stanovena na 100 bodů. V březnu roku 2000 dosáhl index rekordu, když se vyšplhal až na 5048 bodů. Od té doby však s mírnými výkyvy ztrácel na hodnotě až do srpna roku 2002, kdy index poklesl pod 1300 bodů a vrátil se tak na hodnoty z roku 1996.

růstového potenciálu v oblasti internetu klesly zisky společností z tohoto oboru a přidružených oborů, což se projevilo i v bilancích společností, které tomuto oboru na akciovém trhu bezmezně důvěřovaly. Nezanedbatelné problémy spojené s dodatečnými investicemi firem rovněž způsobil, trochu uměle vyvolaný, strach z chybné interpretace roku 2000 ve starších informačních systémech veřejné i komerční sféry známý pod zkratkou Y2K.¹⁰⁷

V roce 2000 bylo přesto dosaženo ještě více než čtyřprocentního růstu HDP.¹⁰⁸ V následujícím období však ekonomika prudce zpomalila k tempu růstu kolem jednoho procenta, přičemž v prvním čtvrtletí roku 2001 vrostl HDP o 1,4 % v ročním vyjádření a ve třetím pak pouze o skromných 0,2 % (Viz Tab. 3 v příloze).

Trh práce reagoval na tyto skutečnosti s mírným zpožděním. Míra nezaměstnanosti ještě naopak do konce roku 2000 mírně klesala až na hodnotu 3,9 % (Viz Tab. 7 a Graf 7 v příloze) a s mírnými výkyvy, připomínajícími spíše sezónní vlivy, se v prvním čtvrtletí roku 2001 nadále pohybovala pouze mírně nad čtyřmi procenty (Viz tamtéž).¹⁰⁹ Na blížící se období recese poukazoval teprve další vývoj. Již v druhém kvartále roku 2001 se nezaměstnanost dostala na 4,5 % a na konci roku pak přesáhla, i s přispěním teroristických útoků, hranici 5,5 % (Viz tamtéž).¹¹⁰

Vše tedy postupně nasvědčovalo tomu, že hospodářství USA bude muset po období růstu opět čelit alespoň krátkodobé recesi, kterou však již nebude krotit administrativní v čele s prezidentem Billem Clintonem, jehož osmileté působení v Bílém domě bylo z hlediska hospodářského vývoje země všeobecně vnímáno vesměs pozitivně.

5.2 Politický vývoj USA na přelomu tisíciletí a nástup G. W. Bushe do Bílého domu

Závěr roku 2000 byl obdobím prezidentských voleb, kdy definitivně skončil mandát prezidenta B. Clintona, jehož administrativní ovlivňovala hospodářský vývoj země po většinu předminulé dekády. Pro republikány mohla cesta do Bílého domu a vrcholných

Srov. NASDAQ, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 11. 2010); dostupné na <http://en.wikipedia.org/wiki/Nasdaq>

¹⁰⁷Y2K (Year 2000 problem). Ohledně „Problému roku 2000“ viz podrobněji *Year 2000 problem*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Year_2000_problem

¹⁰⁸Viz NEUMANN, P., *Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*. Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, S. 19.

¹⁰⁹Viz *Unemployment Rate*, Databases, Tables & Calculators by Subject, U.S. Bureau of Labor Statistics (cit. 13. 11. 2010); dostupné na http://data.bls.gov/PDQ/servlet/SurveyOutputServlet?data_tool=latest_numbers&series_id=LNS14000000

¹¹⁰Viz tamtéž (cit. 13. 11. 2010)

funkcí federální vlády z tehdejšího pohledu stranického establishmentu vést jediné přes nasazení atraktivního kandidáta a přes umírněnou volební kampaň, opřenou o témata zajímavá pro většinu americké společnosti. Syn posledního republikánského prezidenta George H. W. Bushe a úspěšný texaský guvernér George Walker Bush¹¹¹ se jako vhodný kandidát přímo nabízel. Otázka, zda poselství „soucitého konzervatismu“ a přebírání tradičních demokratických témat odpovídalo skutečnému přesvědčení republikánského kandidáta, zůstala bez zřetelné odpovědi. Důležitější však byla schopnost kandidáta působit během kampaně dostatečně věrohodně, což se Georgi W. Bushovi podle všeho podařilo nakonec o něco lépe než demokratickému protikandidátovi Albertu Goreovi mladšímu.

Oba hlavní soupeři v boji o prezidentské křeslo vystoupili již před volbami se základními tezemi svého ekonomického programu, protože si velmi dobře uvědomovali váhu ekonomických témat a jejich vliv na rozhodování voličů.¹¹² Zvláště pak republikánský tábor se chtěl vyhnout opakování chyby z prezidentských voleb v roce 1992.¹¹³ Demokratický kandidát Al Gore chtěl víceméně pokračovat v předchozí reformní politice B. Clintona prostřednictvím podpory zdravotnického a penzijního systému, školství a daňových úlev pro střední a zejména nižší třídu. V oblasti fiskální politiky dával přednost likvidaci veřejného dluhu prostřednictvím zvýšení příjmů federálního rozpočtu před snižováním daní. Bush přišel naopak především s masivní redukcí zdanění s důrazem na snížení korporátní daně a daně z příjmu nejvyšší platové třídy, dále žádal privatizaci některých forem sociálního zabezpečení, revitalizaci obranného systému a podporu školství. Poslední požadavek byl shodný s demokraty, neboť vzdělání jako podstatný nástroj ekonomického rozvoje je nutnou prioritou obou politických stran. Oba kandidáti se také shodli na nutnosti splácení amerického veřejného dluhu, který se na konci roku

¹¹¹**George Walker Bush** se narodil rok po skončení 2. světové války do rodiny, která svůj profesní život spojila především s ropným průmyslem a veřejnou službou. V 60. letech vystudoval G. W. Bush prestižní Philips Andover Academy v Massachusetts, stejně jako jeho otec George H. W. Bush, a v roce 1968 ukončil studium na univerzitě v Yale. Koncem 70. let se po vzoru svého otce rozhodl vybudovat svou kariéru v ropném průmyslu, kde setrval do roku 1988. V letech 1994 - 1999 plnil funkci texaského guvernéra a v roce 2000 oznámil kandidaturu na úřad prezidenta Spojených států.

Podrobněji viz SCHAEFER, B., *Američtí prezidenti, 42 portrétů od George Washingtona po George W. Bushe*, Prostor, Praha, 2008, S. 505-507.

¹¹²Viz JACKSON, B., *Debates to highlight differences between Bush, Gore economic plans*, October 2000 (cit. 13. 11. 2010);

dostupné na <http://archives.cnn.com/2000/ALLPOLITICS/stories/10/03/pocketbook.issues/index.html>

¹¹³Viz výše poznámka č. 42 “Read my lips: No More Taxes!“, S. 20

2000 blížil k hranici 5,7 bn. USD (Viz Tab. 17 v příloze).¹¹⁴ Oboustranná shoda panovala také na navýšení armádního rozpočtu, které se mělo týkat především renovace některých armádních budov a zařízení a také zvýšení platů vojenských veteránů.

Při detailnějším pohledu do obranných strategií obou hlavních politických táborů však dojdeme ke zjištění, že se v některých podstatných bodech a vizích rozcházejí. Plány demokratického kandidáta zdůrazňovaly především potřebu transformace americké armády do podoby, která by plně vyhovovala potřebám 21. století a to především prostřednictvím investic do nových technologií, přičemž soukromé firmy měly v tomto případě poskytnout státním institucím všechny své dosavadní poznatky.¹¹⁵ Dále pak šlo demokratickému kandidátovi o hledání nové vize v americké obranné politice a její implementace v podobě nové strategie pro třetí tisíciletí. Al Gore ve své koncepci navrhoval mimo jiné pokračovat v jaderném odzbrojování v návaznosti na smlouvy ABM a START III. Další návrh se týkal omezení programu SDI a efektivnějšího využití jeho dosavadních kapacit v boji se zlotřilými státy (rouge states).¹¹⁶ Efektivněji měla působit celá americká armáda, a tak nechyběl návrh na celkové zeštíhlení bojových jednotek, které mělo být kompenzováno důrazem na zvýšení kvality.¹¹⁷

Naproti tomu republikáni měli pocit, že v posledních letech americká vláda celkově zanedbávala armádní témata, což se místy projevilo v nedostatečném vybavení bojových jednotek kvalitními zbraněmi a dále pak v poklesu morálky a prestiže amerických vojenských institucí. Hlavním cílem republikánské obranné strategie pro nové tisíciletí bylo zajistit USA dlouhodobý mír v duchu Pax Americana,¹¹⁸ a to

¹¹⁴Srov. HAVLÍČEK, D., *Americký státní dluh roste o milion dolarů za minutu*, Ekonomika.iHNed.cz 7. 12. 2007 (cit. 15. 11. 2010); dostupné na http://ekonomika.ihned.cz/c4-10076500-22572860-001000_d-americky-statni-dluh-roste-o-milion-dolaru-za-minutu

¹¹⁵Srov. Al Gore on Defense, On the Issue: Every Political Leader on Every Issue (cit. 15. 11. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/celeb/Al_Gore_Defense.htm

¹¹⁶**Rouge State**, neboli zlotřilý stát je poněkud kontroverzní termín používaný některými teoretiky z oboru mezinárodních věd. Pojem, jenž vznikl v 90. letech v USA, je užíván v souvislosti se státy, které vzbuzují zvýšenou obavu západního světa. D. Frum a R. Perle dospěli ve své knize *An End to Evil: How to Win the War on Terror* ke třem kritériím zlotřilého státu:

- vyprovokovaná agrese jako nástroj zahraniční politiky;
- státní podpora terorismu včetně umožnění pohybu teroristických skupin na vlastním území (včetně neschopnosti jejich pohyb eliminovat);
- odmítání mezinárodních dohod a metodiky řešení konfliktů.

Jako příklady zlotřilých států autoři v roce 2003 uvedli na čelních místech KLDK, Barmu a Irák. S otázkami k nim dále připojili Miloševičovo Srbsko, Sýrii, Libyi, Írán, Zimbabwe a Kubu.

Srov. FRUM, D., PERLE, R., *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, New York: Random House, 2003, S. 230- 238.

¹¹⁷Srov. Al Gore on Defense, On the Issue: Every Political Leader on Every Issue (cit. 15. 11. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/celeb/Al_Gore_Defense.htm

¹¹⁸**Pax Americana** představuje americkou geopolitickou vizi nového světového řádu pod taktovkou Spojených států amerických. Její hlasatelé, jako například Zbigniew Brzezinski, otevřeně přiznávají,

prostřednictvím ochrany stávajících demokratických zón ve světě a jejich rozšiřováním.¹¹⁹ Koncepce republikánské strany předpokládala zvýšení významu obranné politiky v celkovém pojetí zahraniční politiky USA, o čemž svědčily čtyři nově rozpracované body republikánských plánů v této oblasti. Za prvé se jednalo o prohloubení obranyschopnosti Spojených států, mimo jiné také s využitím projektu SDI a to jak na americkém území tak i mimo něj, což se týkalo především nejbližších amerických spojenců v rámci NATO a případně dalších členů organizace. Dále byla zdůrazněna potřeba schopnosti simultánního vedení několika velkých válečných konfliktů po celém světě. Třetí bod se týkal zvýšení počtu a kvality tzv. policejních misí americké armády ve světě.¹²⁰ Na čtvrtém bodě panovala shoda s demokraty, jelikož se v tomto případě taktéž jednalo o modernizaci armádních sil s ohledem na eliminaci ztrát a efektivnější nasazování vojsk co do jejich počtu.¹²¹ Republikánská strategie vyznívala v porovnání s plány demokratů značně ambiciózněji, ovšem podle toho také vypadaly Bushovy požadavky na navýšení obranného rozpočtu.

A tak přes určité pochybnosti o regulérnosti volebního procesu ve státě Florida se na počátku roku 2001 po těsném vítězství – které bylo opakovaně soudně napadáno – ujal úřadu republikán George W. Bush.¹²² V souvislosti s novou vládou se objevila otázka, zda

že hlavním cílem je dosažení a posilování dominantního postavení USA ve světě. Pax Americana, tedy konstatuje, že Spojené státy se staly jasným vítězem ve studené válce a že plodem a nutným důsledkem jejich úspěchu je unilaterální systém mezinárodních vztahů v čele s USA jako jedinou světovou velmocí. Klíčovou roli v geostrategických vizích "pax-amerikanistů" hraje prostor Evropy, respektive Eurasie. V posledních letech se začalo hovořit o konci Pax Americana (Srov. BUCHANAN, P. J., *Day of Reckoning: How Hubris, Ideology, and Greed Are Tearing America Apart*, Thomas Dunne Books, New York City, 2007, S. 24-25, 34-39, 45-46), přičemž některé prognostické odhady začaly předpovídat ústup USA a obecně zemí tzv. "vyspělého západního světa" v průběhu 21. století a prorokovat, že místo těchto států obsadí velmocenské pozice státy jako Indie, Čína, Rusko a Brazílie, tedy země dnešní skupiny BRICS.

Srov. RAJAGOPAL, B., Can G-20 replace Pax Americana?, *lines magazine*, 5. 4. 2009 (cit. 16. 11. 2010); dostupné na <http://lines-magazine.org/?p=164> a také JONES, O., The end of the American era?, *jonesblog*, 2. 1. 2011 (cit. 3. 1. 2011); dostupné na <http://owenjones.org/2011/01/02/the-end-of-the-american-era/>

¹¹⁹Srov. DONNELLY, T., KAGAN, D., SCHMITT, G., *Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century*, A Report of the Project for the New American Century, Washington, September 2000 (cit. 16. 11. 2010);

dostupné na <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

¹²⁰V roce 2000 se USA prostřednictvím armádních dohlížecích misí angažovaly zejména na Balkáně a dále pak v regionech Perského zálivu a Východní Asii. Ve Východní Asii, která má ze strategického pohledu pro USA již tradiční historický význam, se jedná především o stále armádní mise na Korejském poloostrově, v Japonsku a v celé Asijsko-pacifické oblasti.

¹²¹Srov. DONNELLY, T., KAGAN, D., SCHMITT, G., *Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century*, A Report of the Project for the New American Century, Washington, September 2000 (cit. 16. 11. 2010);

dostupné na <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>

¹²²Tématu regulérnosti amerických prezidentských voleb z listopadu roku 2000, problémům se sčítáním a soudním tahačím se podrobněji věnuje například VEČER, I., *Historický přehled vývoje systému volby*

další ekonomický vývoj a kroky hospodářské politiky prokážou kontinuitu s dosavadními trendy, či budou představovat výraznější změnu.

5.3 2001 - 2008

Počátkem roku 2001 bylo zřejmé, že desetiletý americký boom skončil. Zatímco ještě v první polovině roku 2000 rostla americká ekonomika průměrným tempem nad 5 %, v prvním čtvrtletí roku 2001 vzrostl HDP meziročně o pouhých 1,4 % (Viz Tab. 3 v příloze). Obecně se příčina oslabení viděla především v tom, že skončilo období obrovských investic do informačních technologií a oslabila se spotřebitelská důvěra. Zadlužené americké domácnosti začaly omezovat svou spotřebu v důsledku splácení dluhů.

FRB zareagoval na oslabení americké ekonomiky výrazným snížením úrokových sazeb, které provedl celkem jedenáctkrát během jednoho roku (se vzrůstající razancí úprav při sílících ekonomických obtížích), postupně z 6,5 % v lednu až na 1,75 % v prosinci 2001 (Viz Tab. 5 v příloze). Ekonomický růst byl v polovině roku hodnocen jako slabý a tento stav byl považován za hlavní hrozbu, na rozdíl od stabilizované inflace. Fed tak i nadále vyjadřoval ochotu pokračovat v těchto krocích, bude-li to stav hospodářství vyžadovat. Prezident G. W. Bush takové snížení úrokových sazeb uvítal a snažil se na ně navázat prosazením vlastních plánů na podporu růstu ekonomiky, především v daňové oblasti.

Vývoj ekonomiky USA byl v roce 2001 postupně ovlivňován stoupající nezaměstnaností, vyššími cenami energie a trvalým poklesem cen na burze. Dalším záporným faktorem, který však již dlouhodobě snižoval americké vyhlídky na podporu dynamiky růstu zvýšením exportu, byl silný dolar. Jeho síla jako vždy podporovala vyšší objem dovozu a silně ztěžovala postavení amerických exportérů. Dovoz se navíc v 90. letech do značné míry podílel na pokrytí rostoucí soukromé poptávky, což vedlo k relativnímu snížení vývozu. Důsledkem takového vývoje byl ovšem rekordní schodek obchodní bilance, se kterým se musela potýkat již nová republikánská administrativa.

Teroristický útok z 11. září 2001 znamenal další podstatné zhoršení ekonomické situace v mnoha ohledech a vzhledem k psychickému šoku, který útoky v USA vyvolaly, se budoucnost dala odhadnout jen stěží. Dopady teroristického útoku na některá odvětví byly téměř okamžité. Bezprostředně utrpěly nejvíce obory letecké dopravy a leteckého

prezidenta USA a politické strany v USA, Aplikované právo, 1/2008, S. 98-101 (cit. 17. 11. 2010); dostupné na <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/72.pdf>

průmyslu, cestovního ruchu a pojišťovnictví. Na obyvatelstvo dopadly také prakticky ihned dodatečné náklady na pojištění a bezpečnost.¹²³ Koncem roku 2001 byl ekonomický pokles zastaven, k čemuž přispělo jednak několikanásobné snížení úrokových sazeb (Viz Tab. 5 v příloze), jež pomohlo zabránit výraznějšímu propadu akciových trhů a vedlo k růstu spotřebitelských výdajů, zejména snížením cen hypoték, a také zvýšení rozpočtových výdajů, které podpořilo poptávku především formou výdajů na bezpečnostní opatření a válku v Afghánistánu.¹²⁴

Méně uspokojivé než makroekonomické výsledky však byly výsledky firemní, doprovázené pochybnostmi o stavu účetnictví v amerických společnostech. Skandály propukly naplno u společností Enron, El Paso a WorldCom. Finanční trhy spekulovaly o problémech velkých firem a tisk začal psát o krizi důvěry. Nedůvěra v účetnictví a špatné firemní výsledky vedly ke zhoršené výkonnosti akciových trhů. Akciové indexy klesaly, čímž se jednak snížilo bohatství Američanů, kteří jsou zvyklí investovat do akcií přímo i prostřednictvím penzijních fondů nemalé částky, a také utrpěla atraktivita amerických trhů pro zahraniční investory. Výše zahraničních investic v USA začala klesat, což byl velmi špatný signál pro výsledek platební bilance v roce 2001, a to zejména proto, že USA již v té době potřebovaly ke krytí deficitu obchodní bilance denně cca 1 mld. USD.¹²⁵ Každé snížení přílivu kapitálu do USA tak vytváří tlak na oslabování amerického dolaru.

Hospodářství země, která na začátku prvního funkčního období George W. Bushe stála na pokraji recese, však začalo pomalu nabírat na síle. Pozitivní trend vývoje amerického HDP dosáhl svého vrcholu v třetím a čtvrtém kvartále roku 2003, kdy hospodářský růst v meziročním srovnání činil 9,3 %, resp. 5,8 % (Viz Tab. 3 v příloze).

¹²³Velmi rychle došlo ke zvýšení sazeb pojistného. Kapitálové investice se v důsledku celonárodní paniky hromadně odkládaly nebo přesouvaly do jiných oblastí, zejména do zajišťování bezpečnosti. Došlo také ke skokovému zvýšení cen za bezpečnost ve všech odvětvích. V mnoha případech navíc začaly větší společnosti zálohovat celé výpočetní systémy a vydávat větší částky na instalaci sofistikovanějších prvků fyzického zabezpečení.

Srov. HOGARTH, R., *Insurance and Safety after September 11, 2001: Coming to Grips with the Costs and Threats of Terrorism*, EconPapers, October 2002 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/656.pdf>

¹²⁴Podrobněji ohledně amerického zásahu v Afghánistánu viz *Bush delivers ultimatum*, CNN, 20. 9. 2001 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na http://articles.cnn.com/2001-09-20/world/ret.afghan.bush_1_senior-taliban-official-terrorist-ringleader-osama-bin-mullah-mohammed-omar?_s=PM:asiapcf, dále také KATZMAN, K., *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, 19. 11. 2010 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf> a *Afghanistan Conflict History*, International Crisis Group, leden 2010 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.crisisgroup.org/en/key-issues/research-resources/conflict-histories/afghanistan.aspx>

¹²⁵V roce 2006 to bylo již 2,5 bn. USD, přičemž vývoj obchodní bilance má i nadále zhoršující se tendenci. Srov. WHITNEY, M., *Days of Reckoning*, CounterPunch, 10. 9. 2006 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.counterpunch.org/whitney09092006.html>

Takový růst Spojené státy nezaznamenaly za posledních 20 let, a tak není divu, že někteří ekonomové mluví o hospodářském zázraku během Bushova prvního funkčního období v Bílém domě. Přitom při převzetí moci republikánskou administrativou v roce 2001 rostla ekonomika ročním tempem na úrovni 1,1 % oproti 4,1 % v roce 2000 (Viz Tab. 1 v příloze). K recesi americké ekonomiky v roce 2001 tedy nakonec vůbec nedošlo, mimo jiné i díky rychlému zásahu Fedu.

Pozornost investorů se ovšem v důsledku silně expanzivní monetární politiky Fedu přesunula z akciového trhu na trh peněžní. Příliv levných spotřebitelských úvěrů pokryl ztráty způsobené pádem cen akcií, a tak spotřeba domácností poklesla jen minimálně. Také firmy využily situace a pokryly své investice levnými úvěry namísto emise akcií. V roce 2002 zvýšila ekonomika USA svůj výkon o 1,8 %, o rok později přidala dalších 2,5 % a ve volebním roce 2004 dokonce 3,6 % (Viz Tab. 1 v příloze).

V letech 2001 a 2002 byly hlavním tahounem růstu HDP vládní výdaje a spotřeba domácností hrazená na dluh. Po teroristických útocích z 11. září 2001 také pozvolna rostla důvěra investorů v dobré vyhlídky ekonomiky USA a s přispěním devalvace dolaru začal růst také export. Oproti tomu v letech 2003 a 2004 začala převažovat spotřeba domácností spolu s fixními investicemi firem a růstem exportu, který převyšoval růst importu. Spojené státy se tak z pohledu celosvětového růstu a z pohledu vývoje evropských ekonomik opět staly „motorem světové ekonomiky“. Evropská měnová unie, jejíž růst v roce 2003 dosahoval jen 0,5 %, rostla tedy více než šestkrát pomalejším tempem, přičemž podobný rozdíl byl zachován i v roce 2004.¹²⁶

K pozitivnímu vývoji došlo v USA i v některých dalších oblastech hospodářství. V letech 2001 - 2003 vzrostla produktivita práce nejvíc za posledních 30 let (Viz Graf 8 v příloze) a americká akciová burza se v průběhu roku 2003 definitivně vzpamatovala ze ztrát v roce 2001.¹²⁷ Slušným tempem rostly zisky amerických společností a na konci prvního Bushova funkčního období v úřadu prezidenta USA se podařilo otočit i vývoj nezaměstnanosti, přičemž míra inflace se dostala na přijatelnou úroveň přibližně 2 %.

¹²⁶Srov. *ECB Staff Macroeconomic Projections for The Euro Area*, European Central Bank, August 2004 (cit. 19. 11. 2010); dostupné na <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbstaffprojections200409en.pdf> a dále také viz Zpráva skupiny odborníků na vysoké úrovni vedené panem Wimem Kokem, *Tváří v tvář výzvě: Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost*, listopad 2004 (cit. 19. 11. 2010); dostupné na [http://www.naseevropa.cz/portal/port_data.nsf/927b725e08d36a78c1256ea50030ae62/a20962ef3a2382b6c12570d80043ad27/\\$FILE/Kokova%20zpr%C3%A1va.pdf](http://www.naseevropa.cz/portal/port_data.nsf/927b725e08d36a78c1256ea50030ae62/a20962ef3a2382b6c12570d80043ad27/$FILE/Kokova%20zpr%C3%A1va.pdf)

¹²⁷Oba klíčové burzovní ukazatele moderní ekonomiky, indexy Dow Jones Industrial Average a technologický Nasdaq Composite, vzrostly ve sledovaném období o 40, resp. 70 %.

Viz ZEMÁNEK, J., *Hospodářství Spojených států roste nejrychleji za posledních 20 let. Energii čerpá ze snížených daní a devalvace dolaru*, Euroekonom, 17. 2. 2004 (cit. 19. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analzy-clanky.php?type=jz-usa>

V době nástupu republikánské administrativy do Bílého domu dosahovala nezaměstnanost úrovně 4,2 % (Viz Tab. 7 v příloze). Už tehdy však měla silně stoupající tendenci, kterou zdělila po předcházející vládě. Ještě v prosinci 2000 dosahovala jen 3,9 %, což znamená, že v průběhu posledního měsíce vlády Billa Clintona narostla o 0,3 %. Růst pokračoval i v dalších měsících, v září 2001 už nezaměstnanost dosáhla hranice 5 % (Viz Tab. 7 v příloze). Po útocích z 11. září 2001 přišel další prudký nárůst. V dubnu 2002 už dosáhla 5,9 % a v prosinci téhož roku se dostala na psychologickou hranici 6 %. V červnu 2003 pak dosáhla svého vrcholu v podobě 6,3 % (Viz Tab. 7 v příloze). Vlivem masivní fiskální expanze a stále poměrně velmi nízkých úrokových sazeb se však situace na trhu práce začala postupně měnit a ve třetím čtvrtletí roku 2003 začala nezaměstnanost klesat. Do konce roku klesla na úroveň 5,7 % a ve volebním měsíci roku 2004 byla na úrovni 5,4 % (Viz Tab. 7 v příloze). Pokles nezaměstnanosti pak pokračoval i v druhém funkčním období prezidenta George W. Bushe. Celkově se však během Bushova prvního prezidentského mandátu pod vlivem recese z roku 2001 zvýšila nezaměstnanost poprvé od roku 1992, za což byla vládnoucí administrativa soustavně kritizována zejména stoupenci demokratického kandidáta na úřad prezidenta, Johna Kerryho. Nicméně faktem zůstává, že George W. Bush se stal prvním prezidentem po Herbertu Hooverovi, během jehož vlády byla zaznamenána jasná ztráta pracovních míst.¹²⁸

O výraznějších signálech ekonomického růstu se tedy začalo mluvit až během roku 2004, kdy se potvrdil pozitivní vývoj zejména posledních dvou čtvrtletí roku 2003. Tato situace výrazně nahrála republikánské administrativě v souvislosti s prezidentskými volbami, které připadaly na listopad 2004. Pozitivní vývoj ekonomiky Spojených států silně kontrastoval s nepříliš povzbudivou situací na poli zahraniční politiky, jemuž prakticky od roku 2002 dominoval vývoj situace v Afghánistánu a později zejména v Iráku¹²⁹.

¹²⁸Srov. MEYERSON, H., *Squandering Prosperity: George W. Bush has the worst economic record of any president since Herbert Hoover*, The American Prospect, June 2003 (cit. 22. 11. 2010); dostupné na http://www.thirdworldtraveler.com/Economics/Squandering_Prosperty.html

¹²⁹Ohnisko americké pozornosti se z Afghánistánu brzy přesunulo do Iráku. V každoroční zprávě o stavu Unie, kterou prezident Bush pronesl před americkým Kongresem v únoru 2002, označil za největší hrozbu pro USA státy schopné a ochotné zahájit výrobu nukleárních a jiných zbraní hromadného ničení a případně je dát do rukou teroristům. Severní Koreu, Írán a Irák v této souvislosti označil za „osu zla“. Srov. *The President's State of the Union Address*, Washington, D. C., 29. 2. 2002 (cit. 22. 11. 2010); dostupné na <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>

Oproti očekáváním některých ekonomických odborníků válka v Iráku¹³⁰ neznamenal pro Spojené státy výraznější hospodářský impulz. Efekt zvýšených vojenských výdajů měl být převýšen efektem poválečných investic do irácké ekonomiky, což bylo ovšem podmíněno bezpečnostní a politickou stabilitou Iráku. Takové podmínky se spojeneckým silám i přes dílčí úspěchy stále nedaří plně zabezpečit, a tak výhody poválečných investic především do ropného průmyslu a infrastruktury země ocení pravděpodobně teprve některá z příštích amerických vlád.

V době do dubna 2003 George W. Bush plně sázel na politický kapitál, který nashromáždil po 11. září 2001 jakožto ochránce ohroženého národa. Navzdory všem pochybovačům se pevně a odhodlaně rozhodl pro válku v Iráku, kterou zakončil rychle a z amerického pohledu víceméně bez většího prolití krve. Zdálo se, že vítěz čerpá odměnu za vynaložené riziko a že vývoj jeho názory potvrdil.¹³¹

Po nárůstu popularity v roce 2002 a první polovině roku 2003 byla republikánská administrativa prezidenta George W. Bushe nucena snášet stálý pokles veřejné podpory. Dokonce i zatčení Saddáma Husajna, ke kterému došlo v Iráku v prosinci 2003, znamenalo v tomto směru jen krátkodobé zlepšení, přičemž ve volebním roce 2004 se prezident statisticky znovu dostal na úroveň, na níž byl před událostmi ze září 2001. V rozporu s domněnkami, jichž administrativa v letech 2002 - 2003 využívala jako hlavního argumentu k celostátní a mezinárodní mobilizaci, se v Iráku nenašly ani zbraně hromadného ničení, ani důkazy o jejich výrobě. Prezidentova důvěryhodnost utrhla značnou ránu, když navíc vládní představitelé v lednu 2004 sami připustili, že žádné zbraně hromadného ničení v Iráku nalezeny nebyly. Mnoho zpravodajských informací se při podrobnější analýze v bezpečnostním výboru Kongresu prokázalo jako nepravdivých či nepřesných. Přímou ve vojensky obsazeném Iráku se pak utvořila pevná fronta odporu z domácích i zahraničních arabských bojovníků, která Spojeným státům i jejich iráckým spojencům zasazovala bolestné ztráty. Počet amerických padlých v období po skončení války brzy překročil lidské ztráty z období přímých bojů a dosáhl čtyřmístných cifer.

¹³⁰ Operace Irácká svoboda byla spuštěna 8. března 2003. K vojenské porážce Iráku stačil necelý měsíc, přičemž hlavní síly irácké armády se de facto ani nestřetly s americkými a britskými vojsky – tyto irácké jednotky se pouze rozešly a svlékly uniformu. Sedmého dubna 2003 byl dobyt Bagdád a na hlavním náměstí byla symbolicky svržena vysoká Saddámová socha.

Srov. *Operation Iraqi Freedom, Major Combat Operations "Dash to Baghdad"*, Global Security, 2000-2010 (cit. 22. 11. 2010); dostupné na http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-mco.htm

¹³¹ Svět byl však rozpolcen, americký zásah sledoval do značné míry popuzeně a globální prestiž amerického prezidenta klesla na rekordně nízkou úroveň. Zvýšila se četnost teroristických útoků na Američany a jejich spojence, a to postupně i ve zdánlivě spřáteleném Iráku.

Srov. REINER, T., *Téma: Válka v Iráku*, Novinky (cit. 22. 11. 2010); dostupné na <http://tema.novinky.cz/valka-v-iraku>

Důvěru veřejnosti ve způsob, jakým Bush zvládá válku i její důsledky, v dubnu roku 2004 navíc ještě více nahlodalo šokující odhalení, že američtí vojáci mučili irácké zajatce.¹³²

Po vítězství Johna Kerryho v demokratických primárkách se v období od března do listopadu 2004 rozpoutala v USA nelítostná prezidentská kampaň. Demokraty sjednocoval a mobilizoval odpor k držiteli úřadu, naproti tomu republikánská volební mašinerie volala na poplach kvůli Kerryho údajným charakterovým nedostatkům. Mohutná kampaň za registraci nových voličů na obou stranách politického spektra přivedla do volebních místností rekordní počet lidí. Druhého listopadu 2004 se voleb zúčastnilo o neuvěřitelných 16 milionů občanů víc než před čtyřmi lety - což u oprávněného obyvatelstva znamená nárůst účasti z 51 % na 62 %.

Hlavními tématy volební kampaně byla válka v Iráku, záruky vnitřní bezpečnosti, místy vysoká nezaměstnanost a rozpočtový deficit spolu se snižování daní. Republikánský prezident ofenzivně a metodicky obhajoval vlastní politiku, přičemž rozpočtové deficity opomíjel jakožto nepodstatné. George W. Bush nepřipouštěl sebemenší chyby stále ještě vládnoucí administrativy a svého politického rivala napadal dokonce ještě nekompromisněji, než si vůči němu počínal on sám. Prezident spolu s viceprezidentem Cheneyem obratně apelovali na obavy Američanů z čistě hypotetických – ovšem po 11. září 2001 již představitelných – teroristických útoků na americké půdě a varovali před výměnou vedení v průběhu čerstvě započaté války proti terorismu.

Radikální styl argumentace přijatý s cílem zmobilizovat vlastní konzervativní základnu pro vítězství, ať třeba jakkoliv těsné, prezidentu Bushovi nakonec stačilo. Jeho jednoduché, lidové a vytrvale pozitivní vystupování působilo na veřejnost přirozeněji než nuancované a často příliš komplikované vyjadřování jeho demokratického protivníka.

5.4 Potvrzení mandátu a peripetie druhého funkčního období

Druhého listopadu 2004 byl George W. Bush potvrzen v úřadu a vydobyl si kýžené druhé funkční období poměrem přibližně 60 milionů hlasů proti 56,5 milionu

¹³²Stále zřetelněji také vycházelo najevo, jak nekompetentně byly pro poválečný Irák sestaveny americké plány, vytvořené pod dominantním vlivem přetíženého ministerstva obrany. Namísto růžových scénářů se však prosadila realita nestabilního státního útvaru, zčásti kontrolovaného jen s nasazením vojenských sil. Pod tlakem guerillových útoků stanovila Bushova administrativa datum 30. června 2004 jako termín, kdy do úřadu nastoupí irácká vláda, jmenovaná z amerického rozhodnutí, přičemž na leden 2005 byly v Iráku ohlášeny svobodné volby.

Srov. FRANKLIN, M. D., *Iraq Reconstruction: Time for a Plan*, USAWC Strategy Research Project, 3rd. of May 2004 (cit. 23. 11. 2010); dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA423333>

hlasů pro Johna Kerryho, přičemž obě čísla představují v kontextu amerických prezidentských voleb naprosté rekordy. Tentokrát však George W. Bush obdržel i posílený mandát v podobě absolutní většiny hlasů volitelů. Vítězství v roce 2004 tedy Bush jednoduše chápal jako mandát k tomu, aby vnitropoliticky pokračoval ve své konzervativní misi a na poli zahraniční politiky podnikal zcela zásadní rozhodnutí.

V lednu 2005 tedy G. W. Bush zahájil své druhé funkční období. Ve svém programu uvedl tyto nejdůležitější ekonomické úkoly:¹³³

- 1) **Reforma penzijního systému.** Prezident chtěl část dosavadního průběžného systému zprivatizovat. Zaměstnanci měli mít dle návrhu možnost třetinu z částky, kterou odvádějí na důchodové pojištění investovat do cenných papírů. Vyšší výnos na kapitálových trzích měl budoucím důchodcům zajistit vyšší penzi, než dostávají dnes, přičemž by stát zároveň snížil penze, které bude vyplácet z průběžného pilíře.
- 2) **Reforma daní.** Prezident G. W. Bush měl v této oblasti rozhodnout, zda snížení daní, které prosadil v prvním funkčním období, a které skončí v roce 2010, bude trvalé.
- 3) **Snížení rozpočtového deficitu.** V předvolební kampani George W. Bush slíbil, že do roku 2009 sníží deficit federálního rozpočtu zhruba o 50 %. Od nového rozpočtového roku v říjnu 2005, se měly omezit některé veřejné výdaje. Zmrazení výdajů se mělo nejcitelněji dotknout oblasti zemědělství a zabezpečení válečných veteránů. Omezí se i řada federálních výdajových programů. Část výdajů na zdravotní péči a bydlení se měla přesunout z federálního rozpočtu na rozpočty jednotlivých států a místních samospráv. Úroveň výdajů (kromě obrany a vnitřní bezpečnosti) měla být v rozpočtovém roce 2005 stejná jako v roce 2004.
- 4) **Reforma občanského práva.** Jejím obsahem měla být reforma pravidel pro soudní procesy o odškodnění obětí nehod a nedbalostních činů. Soudní procesy v těchto záležitostech stojí americkou ekonomiku každoročně cca 2 % HDP, z čehož polovinu pohltí soudní administrativa. V tomto případě bylo prezidentovým záměrem omezit odškodnění za neekonomické škody

¹³³Srov. *George Bush's second term, The revolution comes home*, The Economist, Washington D. C., 13. 1. 2005 (cit. 24. 11. 2010); dostupné na <http://www.economist.com/node/3559860>

na 250 tis. USD. Žaloby jednotlivců by také měly místo státních rozhodovat federální soudy, aby se zajistilo jednotné posuzování případů.

Prezidentova snaha reformovat daňový zákoník a sociální péči během jeho druhého období však uvázla na mrtvém bodě a to nejen z toho důvodu, že aktivita prezidenta a jeho administrativy po znovuzvolení v druhém funkčním období obyčejně klesá. Vláda se totiž opět musela plně soustředit na důležitější úkoly v zahraničněpolitické oblasti. Ukázalo se, že násilí v Iráku vyvolané povstáním guerillových skupin po Bushově znovuzvolení nijak neustalo, nýbrž naopak nabíralo na síle.¹³⁴

K přetrvávajícím problémům na Středním východě se v srpnu roku 2005 přidala domácí katastrofa v podobě hurikánu Katrina, který zdrcujícím způsobem zasáhl především oblast New Orleansu na jižním pobřeží Spojených států. Jeden z pěti nejničivějších hurikánu, které kdy zasáhly pobřeží USA, si kromě vysídlení tisíců obyvatel a zničení 200 tis. domů vyžádal také 1339 obětí na lidských životech. Federální vláda nejdříve nechala konat místní úřady s tím, že nejvíce postižený stát Louisiana situaci zvládne v součinnosti s okolními státy. Záhy se však ukázalo, že chaotickou situaci vyvolanou ztrátami na životech a obydlích, rabováním, násilím a šířícími se nemocemi musí řešit federální vláda a to s nasazením všech dostupných prostředků. V té době se již na adresu Bushovy administrativy snesla ostrá kritika ze všech stran, která nepolevovala ani během masivního nasazení členů Národní gardy. Bush byl kritizován především za pozdní a tedy neefektivní reakci, nepřipravenost místních a federálních úřadů a také nedostatečnou vybavenost záchranných jednotek. Z pozdějšího vyšetřování Sněmovny reprezentantů vyplynulo, že reakce na hurikán byla fiaskem na všech úrovních, což však federální vládu v žádném případě nezbavovalo odpovědnosti a nezahladilo ani její pošramocenou pověst.

Po Bushově potvrzení v prezidentském úřadě ve volbách v roce 2004 byla bezproblémová průchodnost republikánských návrhů spojována zejména s volbami do Kongresu v roce 2006. Ty však s přehledem ovládli demokraté, když se jim podařilo obsadit většinu křesel v obou komorách amerického Kongresu. Prosazování klíčových legislativních návrhů tak bylo pro administrativu jen velmi obtížné. Avizovaná reforma imigrační politiky a další úpravy daňového zákonodárství byly v podstatě pozastaveny,

¹³⁴ V sousedním Afghánistánu se navíc začalo probouzet dočasně zpacifikované hnutí Tálibán, které se zjevně inspirovalo násilným odporem iráckých bojůvek. Posilněné neúspěchy spojenců v Iráku začalo hnutí na „svém“ území používat stejné metody v naději, že si dobude ztracené pozice a získá především místní obyvatelstvo na svou stranu.

přičemž při daném rozložení sil se ze strany Kongresu nedala čekat ani podpora stávající politiky republikánské administrativy na Blízkém a Středním východě.

Na podzim roku 2006 byl Bílý dům zavalen politickými problémy, potíženími s dýchavičnou ekonomikou a rostoucí nespokojeností veřejnosti s počínáním prezidenta. Prezidentova popularita u veřejnosti klesla pod 40 % a ochabovala i jeho podpora mezi republikány. Zklamání veřejnosti živily především stoupající ceny pohonných hmot a rostoucí deficit federálního rozpočtu. Prezident Bush měl totiž spolu s americkým Kongresem na svědomí největší tempo růstu federálních výdajů od dob prezidenta Franklina D. Roosevelta a veřejného dluhu, který byl dědictvím druhé světové války.¹³⁵ V té době se však začalo mluvit o vážnější ekonomické i společenské hrozbě, jíž byla pro americkou ekonomiku situace na pozvolna se hroutícím trhu hypoték.

5.5 Hypoteční krize a monetární politika

Nízké úrokové sazby, jimiž Fed úspěšně čelil recesi z počátku první dekády 21. století, neměly bohužel jen pozitivní účinky. Politika levných peněz sice ekonomiku dokázala stimulovat k vyššímu růstu, spotřeba domácností se však čím dál více transformovala do spotřeby na dluh, přičemž tento trend byl zřetelný zejména v období let 2001 - 2004, v němž FRS po celou dobu udržoval federální úrokové míry v rozmezí 1 - 2,25 %.

Americké domácnosti začaly na dluh utrácet téměř nekontrolovatelně ve dvou oblastech. První oblast představovalo běžné spotřební zboží většinou zahraniční produkce, což se projevilo jednak propadem bilance zahraničního obchodu USA z -365 mld. USD v roce 2001 na -609 mld. USD v roce 2004, a také propadem dolaru na světových měnových trzích. Druhou oblast amerického utrácení na dluh představovaly nemovitosti, přičemž příčinou stoupající poptávky na nemovitostním trhu nebyly pouze nízké úrokové sazby z hypoték. O rostoucí poptávku po nemovitostech se pravděpodobně významně zasloužila rekordně nízká úroková sazba u hypoték s pohyblivou sazbou, která v roce 2003 činila pouhých 3,5 %.¹³⁶ V roce 2001 se v USA prodalo celkem 908 tisíc nových rodinných domů, což bylo v souladu s průměrným dvouprocentním meziročním nárůstem zaznamenaným v předchozích 15 letech. V roce 2002 však došlo ke zvýšení prodeje domů

¹³⁵Srov. HIGGS, R., *Franklin D. Roosevelt and George W. Bush: Some Unsettling Similarities*, The Independent Institute, Washington, D.C., 23. leden 2005 (cit. 25. 11. 2010); dostupné na <http://www.independent.org/newsroom/article.asp?id=1452>

¹³⁶Srov. ZEMÁNEK, J., *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (1. díl)*, 29. 2. 2008 (cit. 26. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>

na 973 tisíc, v roce 2003 to bylo již 1,086 tisíc nových rodinných domů a v roce následujícím jejich počet vyrostl dokonce na rekordních 1,203 tisíc.¹³⁷

Počet prodaných nemovitostí rostl v letech 2001 - 2005 o 9 % ročně, přičemž průměrný nárůst počtu obyvatel Spojených států ve stejném období zaznamenal tempo pouze ve výši 1 %. Nominální platy rostly v letech 2001 - 2005 jen o 4 % ročně a příjmy z akcií v daném období spíše stagnovaly, přičemž nominální příjmy domácností rostly ve stejném období v průměru o 5 - 6 %. V souvislosti s prodaným počtem nemovitostí v letech 2001 - 2005 by průměrné příjmy domácností musely dosahovat 18 %. Je tedy zřejmé, že rozdíl v příjmech domácností ve sledovaném období vyplnily právě úvěry všeho druhu a zejména hypotéky.

Takový vývoj situace měl za následek vytvoření dvou nebezpečných bublin na nemovitostním trhu. Vedle bubliny v podobě nadměrného množství nových rodinných domů na trhu se jednalo ještě o cenovou bublinu již existujících rodinných domů. V letech 2002 - 2005 tedy vznikla v USA bublina nových rodinných domů v hodnotě 180 miliard dolarů. Tato bublina nakonec splaskla velmi rychle v podobě hypoteční krize v letech 2005 - 2007, jejíž následky postihly především sektor bankovní a stavební.

Naproti tomu cenová bublina již existujících rodinných domů, jejíž příčiny a následky jsou poněkud komplikovanějšího rázu, vznikla ve Spojených státech v letech 2004 - 2007 jako následek dluhových peněz, které FRS do ekonomiky postupně uvolnil prostřednictvím expanzivní měnové politiky. Objem dluhových peněz, které byly ekonomice USA v období nízkých úrokových sazeb poskytnuty navíc, je odhadován na 300 - 500 mld. USD, přičemž celková suma přebytečných a problémových peněz v americké ekonomice byla monetaristy v roce 2007 odhadována v rozpětí 480 - 680 mld. USD.

Čtyři roky trvající politika levných peněz skončila v USA v roce 2004. Během 18 měsíců od července 2003 FRB postupně pětkrát zvedla základní úrokovou sazbu z 1 % na 2,25 % (Viz tab. 3), přičemž s navyšováním pokračoval i v dalších letech. V prosinci 2005 půjčoval FRS peníze s ročním úrokem 4,25 % a o rok později za ně musely americké komerční banky platit již 5,25 % ročně. Zvýšení federální úrokové sazby

¹³⁷ Srov. ZEMÁNEK, J., *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl)*, 10. 3. 2008 (cit. 26. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>

se s několikátýdenním zpožděním promítlo do výše hypotečních úrokových sazeb. Sazba hypotéky s jednoletou fixací vzrostla během tří let z rekordně nízkých 3,5 % na 5,5 %.¹³⁸

Růst hypotečních úrokových sazeb a následný nárůst měsíčních splátek hypoték dostal však nejméně bonitní domácnosti do značné finanční tísně. S růstem úrokových sazeb totiž postupně narůstala výše měsíčních splátek u oblíbených hypoték s pohyblivou úrokovou sazbou. V kombinaci s rekordním růstem cen pohonných hmot to znamenalo, že část finančně nejzatíženějších domácností přestala jednoduše platit měsíční splátky hypotéky a domy jim byly následně zabaveny. Tím ovšem problém zdaleka nekončí, protože nakonec jsou to banky, v jejichž bilancích se ztráty projeví. Ztráta banky při nesplácení, zabavení a prodeji jednoho rodinného domu představovala v USA v roce 2008 zhruba 15 - 25 % z původní ceny nemovitosti, přičemž záleží na lokalitě a sumě již splacených peněz. Počet nesplacených hypoték a následně zabavených rodinných domů tedy vzrostl ve čtvrtém kvartále roku 2007 na hodnotu 0,8 % ze všech hypoték a počet hypoték s opožděnými splátkami dosáhl až 5,8 %, což představovalo nejvyšší hodnotu od roku 1985.

První náznaky budoucích problémů na americkém trhu s nemovitostmi začaly vyplouvat na povrch již v polovině roku 2006,¹³⁹ FRS v čele s Benem Bernankem však zpočátku nedával těmto negativním signálům příliš velkou váhu. Přesto se FRB na svém zasedání 29. června rozhodla zpřísnit měnovou politiku, a tak došlo ke zvýšení federální úrokové míry z 5 % na 5,25 % (Viz Tab. 4 v příloze). Převážily zde patrně obavy z nárůstu inflačních tlaků v ekonomice. Jak se však ukázalo již o tři měsíce později, byly tyto obavy přehnané (Viz Tab. 8 a Graf 6 v příloze). FRB dále držela federální úrokovou míru na nezměněné úrovni celý rok, během něhož se v zásadě čekalo na reakci trhů. Do léta roku 2007 se již vcelku jasně ukázalo, na jaké úrovni úrokových sazeb leží hranice mezi domácnostmi schopnými splácet své úvěry a těmi, které nebyly schopné splácet rizikové hypotéky. Ukázalo se, že 20 % hypoték s opožděnými a neúplnými splátkami odpovídá aktuálně krátkodobé úrokové sazbě nastavené na úrovni 5 %.

¹³⁸Návrat k restriktivní monetární politice FRS měl za následek dramatický pokles počtu žádostí o hypotéku a zájem o nákup rodinných domů rovněž uval. Prodejní doba nového rodinného domu se prodloužila ze čtyř na téměř 10 měsíců.

Srov. ZEMÁNEK, J., *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky* (2. díl), 10. 3. 2008 (cit. 29. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>

¹³⁹Zájem o hypotéky uval již v první polovině roku 2006, počet nových prodaných rodinných domů se snížil za celý rok o 17,3 % v porovnání s rokem předcházejícím a konfiskace zadlužených obytných domů se ve Spojených státech v témže roce dostaly na rekordní úroveň.

Viz *Před rokem s plnou silou udeřila globální krize. Co k ní vedlo?*, Lidové noviny, 3. 9. 2009 (cit. 29. 11. 2010); dostupné na http://byznys.lidovky.cz/pred-rokem-s-plnou-silou-uderila-globalni-krize-co-k-ni-vedlo-pl9-statni-pokladna.asp?c=A090903_104838_statni-pokladna_nev

Jestliže tedy úroková sazba klesne pod 5 %, klesne také počet hypoték s opožděnými splátkami pod 20 %. A naopak, jakmile dojde k nárůstu úrokových sazeb nad hranici 5 %, počet neplatičů hypoték se vydá směrem nad 20 %. Fed si tento fakt stačil po sérii varovných signálů uvědomit a následně byl ochoten, i za cenu zvýšení inflace, snížit federální úrokovou míru. FRB tak 18. září 2007 srazila federální úrokovou míru z 5,25 % na 4,75 % a ve snižování úroků pokračovala i nadále (Viz Tab. 4 v příloze).

5.6 Následky – HDP, nezaměstnanost a akciové trhy

Následky hypoteční krize se v USA neprojevily pouze na trhu nemovitostí a na trhu hypoték, nýbrž ovlivnily prakticky celou národní ekonomiku a díky propojenosti finančních trhů i vývoj celé světové ekonomiky v následujících letech. Ve Spojených státech problémy nemovitostního a finančního trhu přerostly postupně ve vážnou hospodářskou krizi, která trvala celkem 18 měsíců a skončila až v červnu 2009.¹⁴⁰ Výkon americké ekonomiky začal povážlivě uvadat již v prvním čtvrtletí roku 2008, kdy HDP v ročním vyjádření dosáhlo pouze 1 % oproti 3,8 % ve čtvrtém kvartále roku 2007 (Viz Tab. 3 v příloze). Hrubý domácí produkt se pak postupně propadl až na -7,9 % ve čtvrtém kvartále roku 2008, což byl nejhorší výsledek amerického hospodářství od konce druhé světové války. První oživení ekonomiky Spojených států přišlo však záhy na přelomu let 2008 a 2009, kdy HDP zaznamenal obrat ve vývoji trendu a za první čtvrtletí vykázal již o něco mírnější ztrátu ve výši -3,9 % v ročním vyjádření. Definitivní potvrzení pozitivního obratu ve vývoji HDP se však projevilo teprve ve výsledcích druhého a třetího čtvrtletí roku 2009, kdy se ekonomika USA pozvolna dostávala ze ztráty a ve třetím kvartále zaznamenala překvapivý růst ve výši 2,3 %. O překvapivě rychlém návratu hospodářství do růstové fáze svědčí i poměrně stabilní růst HDP za posledních 15 měsíců, kdy se v posledních čtyřech kvartálech tempo růstu HDP v ročním vyjádření pohybovalo průměrně nad 4 % (Viz Tab. 3 v příloze).

Od počátku recese došlo v americké ekonomice ke ztrátě 7,6 milionu pracovních míst. Míra nezaměstnanosti stoupala v USA prakticky od konce roku 2007, kdy se v prosinci po třech měsících zvýšila o 0,3 % na celkových 5 %, a v nárůstu pokračovala i nadále. Další vývoj na trhu práce byl významně ovlivněn potížemi finančního trhu, kde byly nastalou situací nejvýrazněji postiženy banky a hypoteční instituce. Počínaje červencem 2008 došlo ke krachu již více než 300 finančních institucí po celé zemi,

¹⁴⁰Srov. *Business Cycle Dating Committee*, National Bureau of Economic Research, 20. 9. 2010 (cit. 30. 11. 2010); dostupné na <http://www.nber.org/cycles/sept2010.html>

z nichž nejbolestivěji zasáhly ekonomiku pády bank IndyMac¹⁴¹ a zejména pak Lehman Brothers¹⁴² v září 2008. Největším případem krachu banky v důsledku finanční krize je však banka Washington Mutual.¹⁴³ Další finanční instituce jako je například pojišťovna AIG, či státem podporované hypoteční agentury Fannie Mae a Freddie Mac, musela zachraňovat federální vláda v součinnosti s americkou centrální bankou. Tyto a další desítky podobných případů zkrachovalých finančních institucí, a jejich vliv na propad spotřeby a investic, se záhy promítly rovněž na trhu práce.

Na ztrátě pracovních míst se kromě finančního sektoru zdaleka nejvíce podílel automobilový průmysl. Krize a strach z recese zachvátily i americké automobilové giganty Ford a General Motors. Největší americký koncern General Motors ohlásil 1. června 2009 bankrot a insolventci. Jelikož jde o největšího zaměstnavatele v zemi, očekával se zásah ze strany federální vlády. Půjčkou ve výši 50 miliard USD od americké vlády byl koncern nakonec za 40 dní ode dne vyhlášení bankrotu zachráněn. Federální vláda se tak stala majoritním vlastníkem koncernu General Motors s podílem 61 % jeho akcií. Propuštěna byla nakonec třetina zaměstnanců z celkových 250 tisíc po celém světě.

Míra nezaměstnanosti, která se v polovině roku 2008 pohybovala kolem 5,5 %, dosáhla na konci roku téměř 7,5 % (Viz Tab. 7 v příloze). Negativní vývoj na trhu práce pak pokračoval i v roce 2009, kdy míra nezaměstnanosti dosáhla v říjnu svého vrcholu, když o jednu desetinu překonala hranici 10 % (Viz tamtéž). Na počátku roku 2010 sice klesla pod zmíněnou hranici, avšak po zbytek roku se stále pohybuje na nelichotivé úrovni kolem 9,7 % (Viz tamtéž).

Krize hypotečního trhu a pády tří velkých finančních institucí způsobily poněkud chaotickou situaci na akciových trzích zejména v USA. V reakci na zamítnutí vládního plánu na záchranu bank americkým Kongresem se 28. září 2008 index Dow Jones Industrial Average (DJIA) propadl o více než dvě stě bodů, přičemž za celý den ztratil

¹⁴¹IndyMac se zhroutila pod náporu vkladatelů, kteří ve strachu z jejího krachu vybírali své úspory. Federální společnost pro pojištění vkladů odhadla náklad krachu IndyMac na 4 - 8 mld. USD.

Srov. VOSEČEK, V., KRÁLÍČEK, T., *Přehledně: Pády a krachy amerických bank*, Hospodářské noviny, 29. 9. 2008 (cit. 30. 11. 2010); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-28412670-prehledne-pady-a-krachy-americkych-bank>

¹⁴²Banka Lehman Brothers nejprve požádala o ochranu před věřiteli z důvodu své nedostatečné likvidity. Pod tíhou ztrátových aktiv (zejména hypotečních cenných papírů, které po hypoteční krizi prakticky ztratily hodnotu) se však banka 15. 9. 2008 zhroutila. Na krytí špatných aktiv potřeboval bankovní dům nejméně 60 mld. USD. Pád investiční banky s téměř stošedesátiletou historií otřásl důvěrou ve stabilitu dalších finančních institucí a způsobil pád akciových trhů prakticky po celém světě.

Srov. tamtéž (cit. 30. 11. 2010).

¹⁴³26. 9. 2008 uzavřela americká vláda největší domácí spořitelnu Washington Mutual (WaMu). Pád této firmy je zdaleka největším krachem v historii bankovního sektoru Spojených států. Bankovní aktiva Washington Mutual následně odkoupila banka JPMorgan Chase & Co za 1,9 miliardy USD. Srov. tamtéž (cit. 30. 11. 2010).

778 bodů. Index DJIA dosáhl svého vrcholu v říjnu roku 2007, kdy jeho hodnota přesahovala hranici 14 tisíc bodů.¹⁴⁴ V polovině října 2008 ovšem index ztratil v této krizi rekordních 7,87 % a v období od října 2007 do března 2009 klesl celkem o 54 %. Byl tak překonán pokles z let 2000 - 2002 ve výši 38 %, přičemž i po odeznění bezprostřední krize se akciové trhy nadále potýkaly se silnou volatilitou.

5.7 Daňový systém

George Bush mladší začínal své první funkční období v komplikované ekonomické situaci po zhroucení internetové bubliny, kdy USA vážně hrozila recese. S úmyslem oživit spotřebu a splnit své předvolební sliby prosadil prezident v Kongresu sérii zákonů snižujících daně. Jednalo se o snížení ve třech oblastech. První návrh se dotýkal snížení daně z příjmu u manželských párů. Další oblastí, které se mělo výrazněji dotknout plánované snížení daňové zátěže, byl americký trh nemovitostí. V tomto případě nemělo dojít pouze ke snížení daňového tarifu, ale rovnou ke zrušení daně z nemovitosti jako takové. V neposlední řadě se návrh nové administrativy soustředil na snížení „hlavní daně“, což je federální daň z příjmu.¹⁴⁵

Proti Bushovu požadavku na snížení daní hovořily zpočátku dvě skutečnosti. Za prvé by mohlo významně omezit rozpočtový přebytek a tak i jeho využití pro další plánované aktivity, především snižování veřejného dluhu. Za druhé, v situaci, která existovala ještě v první polovině roku 2000, mohl pokles daňových sazeb vystupňovat přehřátí ekonomiky USA. Daňový plán (Economic Growth and Tax Relief Reconciliation Act of 2001 - EGTRRA) předložený Kongresu na jaře 2001 byl nakonec přijat, i když redukce daní byla omezena z původně předpokládaných 1,6 bn. na 1,35 bn. USD během jedenácti let.¹⁴⁶

Bush se také dále snažil prosadit, aby všechny redukce daní, které byly navrženy pouze jako dočasné s platností do roku 2010, byly zavedeny natrvalo. Progresivita daní s příjmů měla být redukována postupnou úpravou daňových pásem. Nejrazantnější snížení sazby se týkalo občanů s nejvyššími příjmy, daňová sazba v tomto pásmu poklesla z 39,6 % na 35 %. Navíc byly navýšeny některé odpočitatelné položky a rozšířeny daňové

¹⁴⁴Srov. *Closing milestones of the Dow Jones Industrial Average*, Wikipedia (cit. 30. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Closing_milestones_of_the_Dow_Jones_Industrial_Average

¹⁴⁵Srov. GALE, W., SAMARA, P., *An Economic Evaluation of the Economic Growth and Tax Relief Reconciliation Act of 2001*, Brookings Institution, March, 2002, S. 4-8 (cit. 1. 12. 2010); dostupné na http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/articles/2002/03useconomics_gale/200203.pdf

¹⁴⁶Srov. *The Economic Growth and Tax Reform Reconciliation Act of 2001 – EGTRRA* (cit. 1. 12. 2010); dostupné na <http://www.taxpolicycenter.org/legislation/upload/EGTRRA-2001.pdf>

úlevy pro podnikatelské subjekty. Podle původního návrhu se v roce 2010 počítá dokonce se zrušením darovací daně. O skutečném osudu darovací daně bude však pravděpodobně rozhodovat již zcela jiné složení obou komor amerického Kongresu a své k tomu prostřednictvím legislativní iniciativy může říci i nová administrativa vzešlá z prezidentských voleb v roce 2008

V květnu 2003 schválil Kongres další daňovou legislativu (Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act of 2003 - JGTRRA), která rozšiřovala daňové úlevy a mimo jiné urychlovala dříve navržené změny daňových sazeb tak, aby platily již od počátku roku 2004.¹⁴⁷ Od daňové reformy si federální administrativa slibovala výraznější ekonomický růst a tvorbu nových pracovních míst.¹⁴⁸

JGTRRA zrychlil postupné snížení daňových sazeb a zvýšení EITC, jež prošly v EGTRRA. Snížení sazby daně pro nejvyšší příjmovou skupinu, které dle původního plánu mělo vejít v platnost až v roce 2006, tak nabylo retroaktivní platnost počínaje rokem 2003. Dále došlo ke zvýšení procentní sazby, při které je možno položky odepsat a také k celkovému navýšení hodnoty odpočitatelných položek v absolutním vyjádření.

Zásadní úpravou prošly rovněž sazby daně z kapitálových výnosů. Přijetím daňového zákona z roku 2003 došlo v první řadě ke sjednocení dosavadních dvou spodních daňových pásem ve výši 8 %, resp. 10 % a jejich snížení na jednotných 5 %. Za druhé horní sazba ve výši 20 % byla snížena o celých pět procentních bodů na 15 %. V pořadí třetí z nově zaváděných úprav se týkala zahrnutí tzv. qualified dividends pod sazby daně z kapitálových výnosů. Úpravy míry zdanění kapitálových výnosů pak vešly v platnost podle předem schváleného plánu v roce 2008.

Bushova administrativa si přes určité úspěchy na poli zavádění nové daňové legislativy uvědomovala, že je americký daňový systém velmi komplikovaný a příliš nepřispívá k dynamickému rozvoji národní ekonomiky. Na prezidentův podnět tedy vznikla v lednu 2005 speciální komise, jejímž úkolem bylo posoudit současný stav daňového systému a doporučit zjednodušení a zpřehlednění daňové legislativy, které by zároveň podporovalo hospodářský růst. Ještě v listopadu téhož roku poradci předložili

¹⁴⁷ Téměř všechny daňové škrty týkající se sazby daně z příjmu fyzických osob (Individual Income Tax Rate), kapitálových výnosů, dividend a daně z nemovitosti jsou nastaveny tak, že jejich platnost skončí po roce 2010.

Srov. *Summary of Conference Agreement on H. R. 2, The "Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act of 2003"*, Joint Committee on Taxation, 22. 5. 2003 (cit. 1. 12. 2010); dostupné na <http://jct.gov/x-54-03.pdf>

¹⁴⁸ Srov. *Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act of 2003* (cit. 1. 12. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Jobs_and_Growth_Tax_Relief_Reconciliation_Act_of_2003

závěrečnou zprávu obsahující komplexní změnu daňového systému.¹⁴⁹ Vedle úpravy daňových pásem bylo navrženo zrušení většiny odpočtů a úlev, zjednodušení daňových formulářů i samotných propočtů daní. Dříve zamýšlené zrušení daně z nemovitosti bylo však později v očekávání nutnosti stimulace ekonomiky vládními výdaji v době krize a vinou prudce rostoucích rozpočtových schodků zavrženo jako politicky neprůchodné.

5.8 Změny ve federálních výdajích

V oblasti rozpočtových výdajů zamýšlela Bushova administrativa provést restriktivní kroky již od samého počátku. Prezident původně slíbil, že omezí tempo růstu výdajů na pouhých 4 %, což je polovina tempa realizovaného Clintonovou administrativou.¹⁵⁰ Po dohodě se Senátem nakonec podle jím schváleného plánu mělo tempo růstu u většiny federálních výdajů činit 5 % počínaje fiskálním rokem 2001/2002.

Z prvních náznaků bylo však již zřetelné, že prezident předpokládá nadprůměrné výdaje v oblasti obrany, vzdělání a vědy. Vzdělání, jak bylo uvedeno, mělo zůstat i nadále v centru pozornosti americké administrativy, i přes možnou změnu mechanismů jeho financování. Politika výdajů na obranu a vědu měla však dle předpokladů ve srovnání s Bushovým předchůdcem zamířit poněkud odlišným směrem.

Po Clintonově úspěšné éře, kdy se podíl federálních výdajů na tvorbě HDP snižoval, pozorujeme během Bushova prezidentského období obrat nastoleného trendu (Viz Tab. 12 v příloze). Vedle vysokých výdajů na obranu má na výdajovou stránku rozpočtu vliv také zásadní změna programu Medicare, s níž jsou v období 2003 - 2013 spojovány náklady ve výši 400 mld. USD. Významné změny doznala fiskální politika také v souvislosti s odstraňováním následků teroristických útoků a opatřeními na oživení domácí ekonomiky. Klesající příjmy federálního rozpočtu v kombinaci s narůstajícími federálními výdaji tak vytvářely každoročně rozpočtové schodky na úrovni 1,5 - 3,5 % HDP (Viz Tab. 16 v příloze).

Vlivem krize na americkém hypotečním trhu v letech 2005 - 2007 musela řada bankovních domů v roce 2008 odepsat své pohledávky v hodnotě miliard i desítek miliard dolarů, což některým bankám způsobilo existenční problémy (Viz výše subkapitola 5.6 Následky – HDP, nezaměstnanost a akciové trhy). Na počátku roku 2008 ještě

¹⁴⁹Viz MACK, C., BREAU, J., and ot., *Simple, Fair, and Pro-Growth: Proposals to Fix America's Tax System*, Report of the President's Advisory Panel on Federal Tax Reform, November 2005 (cit. 2. 12. 2010); dostupné na <http://govinfo.library.unt.edu/taxreformpanel/final-report/index.html>

¹⁵⁰Viz George W. Bush on Budget & Economy, On The Issue: Every Political leader on Every Issue (cit. 2. 12. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/celeb/George_W_Bush_Budget_Economy.htm

Bushova administrativa reagovala pouze na pokles dynamiky růstu hrubého domácího produktu z konce roku předcházejícího. Stimulační balík, jež prezident Bush představil 18. ledna 2008, měl podpořit skomírající ekonomiku nejméně ve výši 1 % HDP, což představovalo zhruba 145 mld. USD.¹⁵¹ Kromě většiny konzervativních ekonomů se podpora tomuto kroku americké administrativy ozývala prakticky ze všech stran, přičemž nejhlasitěji zaznívala z newyorských finančních institucí, americké burzy a americké centrální banky.¹⁵²

Po vypuknutí finanční krize a krachu tří velkých finančních institucí se však republikánská administrativa ještě před koncem svého funkčního období rozhodla v Kongresu předložit ke schválení další státní injekci v rekordním objemu 700 mld. USD v rámci Programu sanace problematických aktiv (tzv. TARP - Troubled Assets Relief Program).¹⁵³ Program měl tentokrát kromě stimulační funkce současně plnit podobu záchranného balíčku (EESA - Emergency Economic Stabilization Act of 2008). Sloužil tak zároveň k sanaci největší americké pojišťovny AIG, polostátních hypotečních agentur Freddie Mac a Fannie Mae a dalších finančních institucí, jejichž bilance utrpěly největší ztráty.

Záchranný balík ministra financí Henryho Paulsona, který byl původně prosazován jako plán nákupu tzv. toxických aktiv¹⁵⁴ státem, se v americkém Kongresu setkal s odporem většiny republikánů a také některých demokratů. Jejich odmítavý postoj, k němuž se připojilo kolem dvoust set renomovaných ekonomů, byl navíc podpořen silným hlasem veřejnosti, která podle průzkumu v sedmi případech z deseti nesouhlasila s navrženým plánem záchrany finančních institucí. V reakci na první neúspěšné hlasování

¹⁵¹Srov. *Bush zachraňuje ekonomiku miliardovým balíčkem*, Novinky, 18. 1. 2008 (cit. 2. 12. 2010); dostupné na <http://www.novinky.cz/ekonomika/131149-bush-zachranuje-ekonomiku-miliardovym-balickem.html>

¹⁵²Srov. *Bernanke a Bush podpořili plány na vládní stimulaci ekonomiky*, ČTK, 17. 1. 2008 (cit. 2. 12. 2010); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/3206-bernanke-a-bush-podporili-plany-na-vladni-stimulaci-ekonomiky/>

¹⁵³Srov. *Bush: USA poskytnou bankám injekci čtvrt biliónu dolarů*, Novinky, 14. 10. 2008 (cit. 3. 12. 2010); dostupné na <http://www.novinky.cz/ekonomika/151909-bush-usa-poskytnou-bankam-injekci-ctvrt-bilionu-dolaru.html>

¹⁵⁴**Toxická aktiva (Toxic assets)** jsou finanční aktiva, jejichž hodnota značně klesla, a může dále poklesnout, zejména pokud bylo obchodování s těmito aktivy pozastaveno. To může být způsobeno buďto skrytými riziky aktiv, kdy právě tato skrytá rizika začínají vyplouvat na povrch a stávají se viditelnými, nebo v důsledku změn ve vnějším prostředí na trhu, případně kombinací obojího. Nástrojem, u nějž se skrytá rizika ukázala jako neúnosná, byla v tomto případě tzv. sekuritizace subprime hypoték. Tvůrci těchto cenných papírů totiž nevzali dostatečně v úvahu skutečné sazby z prodlení u hypoték a také podcenili jejich dopad na hodnotu cenných papírů. Ukázalo se tedy, že aktiva s nejvyšším hodnocením AAA si najednou udržela pouze zlomek jejich původní hodnoty a stala se téměř bezcennými.

Viz také *Toxic asset*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 3. 12. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Toxic_asset

se dne 29. září 2008 hlavní burzovní index DJIA propadl o 778 bodů a zaznamenal tak nejhorší denní výsledek v historii.¹⁵⁵

Během legislativního procesu v americkém Kongresu se původní třístránkový návrh programu TARP rozrostl na 450 stran,¹⁵⁶ které však před hlasováním nemohl již nikdo ze zákonodárců zodpovědně vyhodnotit. Přesto byl návrh nakonec schválen na třetí pokus v prosinci 2008 a to především pod tlakem okolností a veřejného mínění. Nutno dodat, že veřejné mínění bylo v tomto případě do značné míry ovlivněno atmosférou krachu a velmi zaangažovaným přístupem prezidenta i obou hlavních kandidátů prezidentských voleb, kteří se především z obavy před vysokou nezaměstnaností jednoznačně shodli na podpoře záchranného balíku.

V polovině listopadu však ministr Paulson oznámil radikální změnu strategie programu TARP. Namísto nákupu toxických aktiv bank dala administrativa přednost přechodu na přímé investice do akcií bankovního sektoru, a tak došlo prakticky k nepřímému znárodnění části podnikatelského sektoru.¹⁵⁷ Někteří zákonodárci nejen z demokratického tábora se proti takovému kroku ohradili s tím, že podobný postup nebyl

¹⁵⁵Viz. *Americký masakr: Dow Jones padl o 778 bodů, nejvíce v historii*, Peníze.cz, 29. 9. 2008 (cit. 3. 12. 2010); dostupné na <http://www.penize.cz/44366-americky-masakr-dow-jones-padl-o-778-bodu-nejvice-v-historii>

¹⁵⁶Politický proces kolem záchranného balíku způsobil připojení dodatečných kongresových výdajů k původnímu návrhu, a přispěl tak k dalšímu navýšení federálních výdajů. Pozměňovací návrhy Sněmovny reprezentantů obsahovaly stimulační opatření, jejichž nezbytnost byla v době neustále se zvyšujícího podílu federálního dluhu na HDP (Viz Tab. 18 v příloze) více než diskutabilní. Jednalo se například o pomoc vlastníkům závodních drah NASCAR nebo podporu investorům v dráze Americká Samoa. Ještě absurdněji zněly návrhy na podporu výrobců dřevěných šípů a produkce rumu v Portoriku. Konečný návrh obsahoval celkem šestnáct podobných položek.

¹⁵⁷Část ze schváleného záchranného balíku ve výši 700 mld. USD republikánská administrativa skutečně uvolnila na odkup podílů v bankách. Podle prezidenta Bushe se tím měla na trh vrátit zmrazená likvidita. Finanční instituce si totiž kvůli krizi přestaly půjčovat peníze, což přivedlo celý bankovní sektor do problémů. Opatření mělo mít jen krátkodobou platnost, přičemž banky měly později podíly opět od státu odkoupit a tím také „vrátit daňovým poplatníkům jejich peníze“. Zároveň Federální pojišťovna vkladů garantovala půjčky na mezibankovním trhu, což mělo vést k obnovení důvěry na trzích a k rozhybní likvidity. Bushova administrativa také oznámila záměr odkoupit cenné papíry v některých krizí postižených podnicích, aby tak zabránila propouštění či nedostatku peněz na výplaty zaměstnanců. Lze říci, že takto prezentovaná státní pomoc ekonomice Spojených států nápadně připomínala program New Deal, v rámci něhož ve 30. letech 20. století provedl prezident Franklin D. Roosevelt na podporu stabilizace ekonomiky největší znárodnění bankovního a průmyslového sektoru v dějinách USA.

Srov. TAJOVSKÝ, L., *Existuje „poučení z příběhu“?, Velká krize pohledem roku 2008*, Dějiny a současnost (cit. 4. 12. 2010); dostupné na <http://dejiny.nln.cz/archiv/2009/1/existuje-poucení-z-pribehu>

Prezident Bush si tuto podobnost evidentně uvědomoval, proto každé oznámení finanční záchrany a částečné etatizace bylo rovněž doprovázeno ujišťováním o podpoře volného trhu a časovém omezení těchto kroků. Na obranu amerického postupu lze zmínit zavedení obdobných opatření v některých státech Evropské unie. Například Německo, Rakousko či Francie vložily do bankovního sektoru stovky miliard eur, přičemž jejich aktivita v tomto směru časově předcházela rozhodnutím Bushovy administrativy.

Srov. *Bush: USA poskytnou bankám injekci čtvrt biliónu dolarů*, Novinky, 14. 10. 2008 (cit. 4. 12. 2010); dostupné na <http://www.novinky.cz/ekonomika/151909-bush-usa-poskytnou-bankam-injekci-ctvrt-bilionu-dolaru.html>

součástí původně schváleného záchranného balíčku. Nedostatečná průhlednost na rychlo sepsaného návrhu a velmi široce pojatá zodpovědnost s ohledem na užití vymezených prostředků v rámci TARP však vládě umožnily radikální změny tohoto typu, aniž by došlo k porušení pravidel.

Spojené státy tedy ještě před odchodem George W. Bushe z Bílého domu schválily dodatečné výdaje, které přispěly k navýšení celkových výdajů téměř na hranici 3 bn. USD, přičemž za prvních devět měsíců dosáhly celkové výdaje 2,2 bn. USD, čímž zhruba o sto miliard překročily výdaje roku předcházejícího (Viz Tab. 11 v příloze).

5.9 Výdaje na obranu

Jestliže Bill Clinton provedl největší snížení vojenského rozpočtu v dějinách USA, u prezidenta Bushe byla již od samého počátku jeho mandátu zřetelná poněkud kontroverzní tendence, posílit systém raketové obrany.¹⁵⁸ V této souvislosti také Bush vyjádřil úmysl, zvýšit výdaje na vojenský výzkum o 2,5 miliardy USD, což bylo v přímém rozporu s postupy předcházející administrativy, která v době svého mandátu naopak usilovala o snížení podílu výdajů na vojenský výzkum. Vzhledem k tomu, že prezident Bush požadoval také zvýšení některých civilních výdajů, se již tehdy nedalo vyloučit, že prosazení deklarovaných vojenských záměrů může posléze změnit skladbu amerického rozpočtu, v krajním případě i ovlivnit zásadním způsobem vztah mezi jeho příjmy a výdaji.

Zanedlouho však v americké společnosti došlo k zásadní změně pohledu na vojenský rozpočet a navýšení jeho výdajů, když v reakci na útoky z 11. září 2001 vyhlásily Spojené státy válku světovému terorismu. Zahájení rozsáhlých vojenských operací v podobě invaze do Afghánistánu v prosinci 2001 a později i do Iráku v březnu 2002 si vyžádalo značné posílení rozpočtu ministerstva obrany. Výdaje na obranu záhy narostly na téměř 4 % domácího produktu v roce 2002 (Viz Tab. 14 v příloze), tedy o něco méně než během studené války. V souvislosti s oživením ekonomiky Spojených států a snížením tempa růstu vojenských výdajů v letech 2002 - 2007 pak podíl vojenských výdajů na americkém HDP rostl mírnějším tempem až do roku 2005. Přestože byl vojenský rozpočet navyšován i v následujících dvou letech, podíl výdajů na obranu na domácím produktu vlivem silné konjunktury dokonce klesl a po dobu dvou fiskálních období od 1. října 2005 do 30. září 2007 se udržoval mírně nad 4,6 % HDP.

¹⁵⁸Viz *George W. Bush on Defense*, Issues 2000: Every Presidential Candidates' View on Every Issue (cit. 6. 12. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/George_W_Bush_Defense.htm

V kontextu předcházející vlády demokrata Billa Clintona bylo nejvíce zarážející, s jakou rychlostí a v jakém rozsahu se armádní rozpočet navyšoval po celou dobu vlády republikánské administrativy George W. Bushe. Nejvíce prostředků armádního rozpočtu pohltily zahraniční vojenské kampaně na Středním východě, kde se USA soustředily na zajištění bezpečnosti v Afghánistánu a Iráku a poválečnou obnovu obou zemí. Právě obnova a rozšiřování infrastruktury obou zemí při současné nestabilitě bezpečnostní situace působí americké administrativě v této oblasti největší obtíže a nadále významně přispívá k akceleraci celkových federálních výdajů.

5.10 Vývoj deficitu federálního rozpočtu a federální dluh

V souvislosti s nižším daňovým inkasem po zavedení daňových škrťů poklesly příjmy federálního rozpočtu během let 2000 - 2005 z 20,4 % na 17 % HDP, přičemž v roce 2004 činil jejich podíl dokonce pouhých 15,8 % (Viz *Tab. 10* v příloze), což je nejnižší hodnota od 50. let 20. století.¹⁵⁹ Takový vývoj na příjmové straně federálního rozpočtu spolu s narůstajícími výdaji na straně druhé nutně způsobil nesoulad v hospodaření federální vlády, což se projevilo schodkovými rozpočty republikánské administrativy po celou dobu její vlády s výjimkou roku 2001.

Ačkoliv federální deficity během Bushova prvního funkčního období dosahovaly v absolutním měřítku historicky nejvyšších hodnot, v poměru k domácímu produktu byly nižší než schodky z počátku 90. let minulého století (Viz *Graf 19* a *Graf 20* v příloze). Jistý pokrok lze v tomto ohledu identifikovat až v prezidentově programu pro druhé funkční období, s nímž republikánský prezident zamýšlel uspět ve volbách v roce 2004. V programu se totiž mimo jiné zavázal k redukci schodku federálního rozpočtu zhruba na polovinu do roku 2009. K řešení deficitu veřejných financí mělo také přispět omezení výdajů na řadu domácích programů i omezení růstu mandatorních výdajů pod úroveň míry inflace. Více zdrojů mělo podle nových návrhů směřovat na podporu vědy a výzkumu, zejména pak na vývoj alternativních energetických zdrojů. Vzhledem k pokračujícím aktivitám v Iráku a Afghánistánu se však naopak počítalo s dalším růstem výdajů na obranu a bezpečnost.

Po období narůstajícího deficitu federálního rozpočtu, s tehdy rekordním rozpočtovým deficitem za rok 2004 ve výši 413 miliard USD, způsobeného dopady

¹⁵⁹Srov. GALE, W., HARRIS, B., *The Bush Tax Cuts: How have they affected tax revenue?*, Tax Policy Center, Urban Institute & Brookings Institution, 23. 1. 2008 (cit. 7. 12. 2010); dostupné na <http://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/background/bush-tax-cuts/revenue.cfm>

hospodářské recese a teroristických útoků z roku 2001, roky 2005 - 2007 byly v USA ve znamení trvalého snižování deficitu státního rozpočtu, které vyvrcholilo relativně úspěšným výsledkem za rozpočtový rok 2006/2007, kdy federální deficit dosáhl 161 mld. USD (Viz Tab. 15 v příloze). V této souvislosti ještě na podzim roku 2007 administrativa prezidenta George W. Bushe předpovídala, že Spojené státy americké budou do roku 2012 bez deficitu federálního rozpočtu. Nákladné vojenské a rekonstrukční operace v Iráku a Afghánistánu, nastupující finanční a hospodářská krize a především pak obrovské stimulační výdaje na záchranu americké ekonomiky prezidentů Bushe a Obamy však na řadu let předurčily zcela opačné směřování trendu hospodaření s veřejnými prostředky v USA.

Již první tři měsíce rozpočtového roku 2007/2008, tedy období od října do prosince 2007, přinesly deficit ve výši 107 miliard dolarů. Během ledna 2008 sice rozpočtový deficit klesl na průběžných 90 miliard, avšak v únoru raketově stoupl na 262 miliard a v polovině fiskálního roku deficit federálního rozpočtu dosáhl již 310 mld. USD, což bylo o 52 miliard více než ve stejném období v rozpočtovém roce 2006/2007. Na růstu rozpočtového deficitu se oproti předcházejícímu roku tentokrát největší mírou podílelo mimořádné vrácení daní, které mělo napomoci znovu nastartovat americkou ekonomiku.¹⁶⁰ Celkový deficit federálního rozpočtu za fiskální rok od 1. října 2007 do 30. září 2008 nakonec dosáhl dle oficiálních údajů necelých 459 mld. USD, tedy o 298 miliard více než během rozpočtového roku 2006/2007 (Viz Tab. 15 v příloze), a představoval tak téměř 3,2 % HDP ve srovnání s necelými 1,2 % v předchozím období (Viz Tab. 16 v příloze).

Vzhledem k prezidentským volbám v listopadu 2008 a vážné hospodářské krizi v USA připravovala Bushova administrativa poslední rozpočet s vědomím, že ji od nového roku v Bílém domě vystřídá již nový kabinet v čele s vítězem voleb. Původní návrh rozpočtu na fiskální rok 2008/2009 počítal se schodkovým hospodařením ve výši 407 mld. USD, přičemž zde administrativa vycházela zejména ze situace domácí ekonomiky a rozsáhlé vojenské přítomnosti v Iráku a Afghánistánu. Jak je patrné, v nastoleném trendu schodkového hospodaření měla americká ekonomika pokračovat i po prezidentských volbách v listopadu 2008. Již za první tři měsíce, od října do prosince 2008 hospodařily USA s deficitem ve výši 485 mld. USD. Deficit za první čtvrtinu

¹⁶⁰Srov. *Federal government posts \$603M deficit in October*, CBC News, 23. 12. 2008 (cit. 7. 12. 2010); dostupné na <http://www.cbc.ca/news/business/story/2008/12/23/ottawa-deficit-october.html>

rozpočtového roku tedy převýšil deficit za celé minulé rozpočtové období a ve stejném duchu měl vývoj federálního rozpočtového hospodaření pokračovat během roku 2009.

5.11 Vnější ekonomické vztahy s důrazem na pokles amerického dolaru a vývoj transatlantických vazeb

Od roku 2001 dochází k neustálému oslabování americké měny vůči většině světových měn. Důvodů oslabení kurzu dolaru je hned několik, z nichž dva do značné míry převyšují svým významem zbývající. Především mají Spojené státy trvale pasivní obchodní bilanci, přičemž příčinou obchodního deficitu je paradoxně vyspělost, flexibilita a otevřenost americké ekonomiky. Dalším důvodem poklesu dolaru je fakt, že euro již několik let přebírá roli druhé klíčové světové měny, pokud jde o objemy bankovních obchodů, emise dluhopisů a rezervy centrálních bank.

Americký dolar je stále ještě preferován centrálními bankami jako rezervní měna. V současné době jeho podíl činí přibližně 63 % všech světových devizových rezerv oproti 27 %, jež připadají na euro.¹⁶¹ I v počtu provedených transakcí je dolar vedoucí měnou s přibližně 50 %. Ztratil však již svou dominantní pozici v objemu oběžné hotovosti. V oběhu mezi domácnostmi a firmami bylo v roce 2006 poprvé více bankovek a mincí euro než dolaru. Navíc dolar ztrácí také svou dominantní pozici na kapitálových trzích.¹⁶²

Oslabující dolar jednoznačně pomáhá americkým exportérům k prosazení se na zahraničních trzích a ke zvýšení ziskových marží. Dopady oslabující měny na domácí ekonomiku se však neprojevují jen prostřednictvím posilování pozice exportérů a zhoršování pozice zahraničních investorů. Příliš slábnoucí měna hrozí také zvýšením tzv. „dovážené inflace“, což nutí FRB ke zvednutí diskontní úrokové míry. Ta může mít negativní dopady na agregátní poptávku, zaměstnanost a celý výstup ekonomiky.¹⁶³

Deficit platební bilance USA je významnou makroekonomickou nerovnováhou, která představuje značné riziko pro světovou ekonomiku, do níž vnáší prvky latentní nestability. Je způsoben především deficitem na běžném účtu, na který mají dominantní

¹⁶¹Srov. KOPLÍK, M., *Americký dolar jako světová rezervní měna: Pevně v sedle*, Investiční web, 27. 10. 2010 (cit. 8. 12. 2010); dostupné na <http://www.investicniweb.cz/fx-komodity/fx/2010/10/27/clanky/americky-dolar-jako-svetova-rezervni-mena-pevne-v-sedle/>

¹⁶²Pokud by dolar oslaboval natolik, že by ztratil své výsadní postavení i jako rezervní měna, nemělo by to jenom symbolický význam (Američané se silně identifikují se svou měnou), nýbrž by tento vývoj vládě USA rovněž zdražil půjčky.

Srov. *Come in number one, your time is up*, The Economist, 12. 4. 2007 (cit. 8. 12. 2010); dostupné na <http://www.economist.com/node/9005261>

¹⁶³Srov. RILEY, G., *Balance of Payments – Deficits*, Eton College, September 2006 (cit. 8. 12. 2010); dostupné na <http://www.tutor2u.net/economics/revision-notes/a2-macro-balance-of-payments-deficits.html>

vliv obchodní styky s Čínskou lidovou republikou.¹⁶⁴ Nejenže se v posledních dvaceti letech podstatně zintenzivňují, a to asymetrickým způsobem při růstu salda ve prospěch Číny v absolutních i relativních číslech, ale zároveň jsou tyto disproporce podpořeny anomálními měnovými vztahy stojícími v jejich pozadí. Oslabující dolar totiž nemá žádný vliv na obchod s ČLR, jejíž měna je na dolar pevně navázána, a tak spíše oslabuje příliv investic do USA, které by prostřednictvím kapitálového účtu mohly celkový deficit zmírnit.¹⁶⁵

Role partnera vyvažujícího platební bilanci Spojených států se od 90. let ujaly především státy Evropské unie. Završení dalšího kola liberalizace světového obchodu (Uruguajské kolo) s sebou totiž přineslo i zvýšení toku přímých zahraničních investic přes Atlantik a to oběma směry.¹⁶⁶ V roce 1998 navíc EU se Spojenými státy spolu uzavřeli již zmiňované TEP, které dalo právní základ pro vznik Transatlantické ekonomické rady (Transatlantic Economic Council - TEC) v roce 2007.¹⁶⁷

Transatlantická hospodářská integrace je, podobně jako NAFTA, charakterizována tzv. negativní integrací. Pokroku ve smyslu prohlubování vzájemných ekonomických vazeb je tedy dosahováno prostřednictvím dohod redukujících překážky vzájemného

¹⁶⁴ Za vznikajícím deficitem obchodní bilance s Čínou stála dynamicky se rozvíjející a otevírající ekonomika Číny využívající svých komparativních výhod na jedné straně a spotřebně orientovaná ekonomika USA, jež se na prahu 90. let vyznačovala silným dolarem a rovněž větší otevřeností světové ekonomice na straně druhé. Deficit se prohluboval bez větší politické odezvy jak v první polovině 90. let, kdy se dařilo vylepšovat ostatní makroekonomické ukazatele, tak v její druhé polovině, kdy byl tento schodek přijatelně kryt přebytky finančního účtu.

¹⁶⁵ Další skupina prostředků proti pokračujícímu prohlubování deficitu je politického rázu a probíhá ve dvou rovinách. V té první se USA snaží přesvědčit představitele Čínské lidové republiky, aby postupně uvolnili svou měnu do volně plovoucího režimu. Ti tak neučiní, dokud nebudou mít sami jistotu, že je to zcela v zájmu ekonomického rozvoje ČLR, na němž do značné míry závisí i politická stabilita v zemi. Druhá rovina se týká dodržování pravidel dojednaných při vstupu ČLR do WTO, přičemž při tomto nátlaku se USA nezdárají použít vlastních protekcionistických opatření.

¹⁶⁶ V roce 2006 objem přímých zahraničních investic EU v USA činil 1,11 bn. USD, což představovalo téměř polovinu všech přímých zahraničních investic na americkém trhu, přičemž v následujícím roce tvořily evropské investice 42 % všech zahraničních investic v USA. Naopak objem amerických zahraničních investic v zemích EU v roce 2006 činil 1,12 bn. USD, přičemž v následujícím roce pocházela ze Spojených států již více než polovina všech přímých zahraničních investic na trhu Evropské unie. USA přitom nejvíce investují ve Velké Británii, Německu, Irsku, Nizozemí a Francii. Opačným směrem pak proudí nejvíce investic z Velké Británie, která tak již od druhé světové války těží z nadstandardní úrovně vzájemných politických i ekonomických vazeb.

Viz *The benefits of transatlantic investment*, Brussels, US Bureau of Economic Analysis/European Commission, 13. 5. 2008 (cit. 9. 12. 2010);

dostupné na http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/may/tradoc_138823.pdf

¹⁶⁷ Hlavním úkolem TEC, v níž zasedají členové Komise EU a administrativy Spojených států, je povzbudit vzájemné hospodářské vztahy. Společný orgán má tedy dohlížet především na provádění kroků, které by mohly vést k těsnější hospodářské spolupráci.

Podrobněji viz *EU-USA - Transatlantic Economic Council*, International affairs, European Commission (cit. 9. 12. 2010); dostupné na <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/transatlantic-economic-council/>

obchodu.¹⁶⁸ Ve vzájemných vztazích naopak chybí prvek pozitivní integrace v podobě dohod na společných politikách týkajících se obchodu, investic nebo vzájemného uznávání standardů, jak tomu bylo například v případě Evropských společenství a potažmo Evropské unie.¹⁶⁹

Spojené státy a Evropská unie jsou v dnešní době klíčovými hráči na poli světového obchodu. EU a USA jsou největšími obchodními partnery většiny států světa, a jejich obchodní vztah má tak značný vliv na vývoj světového hospodářství. Velikost vzájemné transatlantické směny představuje zhruba 40 % celkového objemu světového obchodu a zároveň se podílí přibližně 60 % na tvorbě světového HDP. Na jedné straně tedy stojí USA jako největší producent služeb s největším spotřebitelským trhem a na straně druhé je Evropská unie jako nejvýznamnější síla ve světě obchodu se zbožím a službami. Každý den dosahuje transatlantická obchodní směna hodnot kolem jednoho bilionu dolarů, přičemž největší podíl vzájemného obchodu tvoří vnitro-podnikový obchod.¹⁷⁰

Ekonomické vztahy USA a EU jsou dlouhodobě na velmi dobré úrovni, což jednoznačně dokládá úroveň vzájemného obchodu a kapitálových toků.¹⁷¹ Ve vzájemných obchodně politických vztazích je však také od začátku patrná určitá rivalita, která čas od času přerůstá do otevřených sporů. Nejsilnější spory se přitom dotýkají oblastí, jež jsou z pohledu států považovány za strategické. V hospodářské oblasti se pak v tomto ohledu

¹⁶⁸ Jedná se především o americké celní i necelní bariéry zasahující potravinářský, automobilový, textilní, sklokeramický, dopravní a dřevařský průmysl. Země EU se dále nejčastěji setkávají s překážkami také v sektoru informačních technologií a ve fungování systému veřejných zakázek v USA. Na druhé straně se Spojené státy potýkají s evropskými normami a standardy zejména v potravinářském a farmaceutickém průmyslu.

Podrobněji viz *United States Barriers to Trade and Investment Report for 2008*, European Commission, July 2009 (cit. 9. 12. 2010); dostupné na

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/july/tradoc_144160.pdf

¹⁶⁹ Kromě několika sektorových dohod byly mezi USA a EU dosud uzavřeny pouze dvě dohody. Jedná se o tzv. Agreement on Trade in Large Civil Aircraft (1992), jejíž platnost vypršela v roce 2004 a dohodu o satelitním navigačním systému (GPS a Galileo) z roku 2004.

Podrobněji viz CIHELKOVÁ, E., *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*, Praha: C. H. Beck, 2003, S. 155-157 a také viz *EU-US Relations, Agreements* (cit. 9. 12. 2010); dostupné na <http://www.eurunion.org/eu/EU-US-Relations/Agreements.html>

¹⁷⁰ Viz *EU-US Facts & Figures, Facts and Figures on the European Union and the United States*, January 2011 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.eurunion.org/eu/EU-US-Relations/EU-US-Facts-Figures.html>

Spojené státy a země Evropské unie jsou ve světovém hospodářství největšími investory, přičemž nejvíce investic realizují v ekonomice toho druhého. V poslední době, zejména v souvislosti se zahájením dalšího kola liberalizace světového obchodu v Dohě (katarské kolo) v roce 2001, však v tomto směru roste význam Číny, Indie, Brazílie, Ruska a Jižní Afriky čili tzv. skupiny BRICS.

¹⁷¹ Srov. *United States, Trade, European Commission* (cit. 10. 12. 2010); dostupné na http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/united-states/index_en.htm

jedná zejména o přímé investice do strategických odvětví¹⁷² a otázku uvalení ekonomických sankcí na třetí země.¹⁷³ Obě strany Atlantiku se na půdě WTO střetávají také v otázce cel a zemědělských dotací, jež ve vzájemných obchodních vztazích stále přetrvávají.¹⁷⁴ Výsledkem těchto sporů¹⁷⁵ bývá pak často snaha o přesunutí odpovědnosti na rozvíjející se země, jako je Brazílie, Indie nebo Čína, po nichž západní velmoci požadují, aby nejdříve ony otevřely své trhy s tím, že západní RTE budou poté takové kroky recipročně prosazovat v rámci vlastní legislativy upravující jejich vnější ekonomické vztahy.

¹⁷²Viz *US takes Airbus dispute to WTO*, BBC, 6. 10. 2004 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/3720710.stm> a také *Airbus a Boeing: největší transatlantický obchodní spor*, EU-Media, 7. 10. 2004 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.euractiv.cz/podnikani-a-zamestnanost/clanek/airbus-a-boeing-nejvt-transatlantick-obchodn-spor>

¹⁷³Neshody v transatlantickém dialogu týkající otázky mezinárodních sankcí vůči třetím zemím vyplynuly na povrch společně s návrhem EU na zrušení zbrojního embarga vůči Číně. Podrobněji viz LUKÁŠ, I., *Co se zbrojním embargem vůči Číně?*, Analýza Centra strategických studií, Revue Politika, duben 2005 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.revuepolitika.cz/clanky/556/co-se-zbrojnim-embargem-vuci-cine> a také MENZELOVÁ, K., *EU zřejmě zruší Číně zbrojní embargo*, Geopolitika, Česká pozice, 4. 1. 2011 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.ceskapozice.cz/zahranici/geopolitika/eu-zrejme-zrusi-cine-zbrojni-embargo>

¹⁷⁴Spojené státy se s Evropskou unií v otázce zemědělských dotací nemohou shodnout zejména na tom, kdo by měl učinit větší ústupky. Tato otázka pak úzce souvisí také se spory ohledně hormonálně upravených potravin, konkrétně například hormonálně upraveného hovězího masa, jehož dovoz z USA a Kanady Evropská Komise zakázala, načež tyto země na oplátku uvalily cla na celý seznam evropských produktů. Podrobněji viz *EU a Spojené státy se prou o hovězí*, EU-Media, 2. 4. 2008 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.euractiv.cz/obchod-a-export/clanek/eu-a-spojene-staty-se-prou-o-hovezi>

¹⁷⁵Význam vzájemných obchodních sporů mezi Spojenými státy a Evropskou unií je obecně poněkud přeceňován. Podle některých odhadů tvoří tyto spory pouze kolem 2 % celkového objemu vzájemného obchodu. Podle jiných měření tvoří spory mezi USA a EU přibližně 5,4 % celkového amerického exportu do EU a na druhé straně kolem 5,1 % celkového exportu z EU do USA. Ohledně dalších sporů v transatlantických vztazích viz *Cases launched by EC*, Cases involving the EU, EU-US Trade Disputes, WTO Dispute Settlement (cit. 11. 12. 2010); dostupné na <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/search.cfm?code=1> a také viz *Complaints against EC*, Cases involving the EU, EU-US Trade Disputes, WTO Dispute Settlement (cit. 11. 12. 2010); dostupné na <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/search.cfm?code=2>

6. První Afroameričan v Bílém domě a očekávání velkých změn

6.1 Požár na finančních trzích a hospodářská krize

Na podzim roku 2008 se americká ekonomika zpočátku jen těžko vyrovnávala s událostmi na realitním trhu a jejich dopady na finanční sektor. Důvěra amerických spotřebitelů se v té době již několik měsíců potácela na historických minimech, přičemž tento trend se přenesl i do roku následujícího.¹⁷⁶ Problémy realitního trhu a jejich dopady na ostatní hospodářská odvětví USA měly za následek skokový pokles výkonu ekonomiky a také zrychlený nárůst nezaměstnanosti. Růst spotřebitelských cen ve Spojených státech dosáhl v červenci 2008 v meziročním srovnání hodnoty 5,6 %, což byl nejhorší výsledek od ledna 1991 (Viz Tab. 8 v příloze). Meziměsíčně se totiž ceny zvýšily o 1 %, na čemž se největší mírou podílel vzestup světových cen ropy, které během prvního pololetí 2008 zaznamenaly skokový nárůst téměř o 50 dolarů za barel na 147 USD/barel. Dolar se následkem toho propadl na další historická minima a svět zachvátily obavy o další vývoj bankovního systému.

Vzdouvající se inflace zkomplikovala rovněž rozhodování FRB ohledně dalšího vývoje federální úrokové sazby. Fed se totiž, ve snaze podpořit aktivitu ekonomických subjektů v době recese, chystal na další snížení úrokových sazeb. Jakmile se však ukázalo, že se v dohledné době nebude opakovat prudký nárůst cen ropy z přelomu let 2007/2008, které mají na vývoj inflace v USA významný vliv, přistoupila FRB k další monetární expanzi, když v říjnu 2008 ve dvou krocích snížila federální úrokovou sazbu z původních 2 % na 1 % (Viz Tab. 4 v příloze). Pozdější vývoj potvrdil očekávání Fedu alespoň, co se týče hlediska inflačního očekávání. Na podzim roku 2008 se totiž v USA hovořilo o největší finanční krizi za poslední století, přičemž tento názor potvrzovaly i čerstvé údaje hovořící o hlubokém propadu hrubého domácího produktu ve třetím čtvrtletí roku 2008 s tím, že do konce roku se má situace ještě více zhoršit. V souvislosti s hlubší recesí,

¹⁷⁶Již v květnu 2008 zaznamenal index spotřebitelské důvěry nečekaný propad z dubnových 62,6 na 59,5 bodu a ocitl se tak na nejnižší úrovni za posledních 28 let. Index přitom do jisté míry předjímá budoucí vývoj spotřebitelských výdajů, které se zhruba ze dvou třetin podílí na tvorbě hrubého domácího produktu USA. Trend ve vývoji výdajů spotřebitelů tedy rovněž do značné míry ovlivňuje strategická rozhodnutí ostatních tržních subjektů, zejména ve finančním sektoru.

Viz KRÁLÍČEK, T., *USA: Spotřebitelská důvěra je nejnižší za 28 let*, *Ekonomika.iHNed.cz*, 16. května 2008 (cit. 20. 12. 2010); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-24776090-usa-spotrebitelska-duvera-je-nejniize-za-28-let>

kteřá měla dle prognóz sužovat americkou ekonomiku nejméně ještě další rok, tak většina ekonomických analytiků předpokládala spíše pokles spotřebitelských cen, a tedy přinejmenším krátkodobý výskyt deflace. S mírnými výkyvy nakonec deflační mezera¹⁷⁷ trápila trhy v USA až do listopadu 2009, kdy index spotřebitelských cen vlivem rostoucích cen energií a potravin poprvé vzrostl o 0,4 %.¹⁷⁸

Jak již bylo řečeno, hospodářská krize propukla naplno v druhé polovině roku 2008 a její dopady se záhy projevíly také na americkém pracovním trhu. Během tohoto období nezaměstnanost nejenže vzrostla téměř o dva procentní body z 5,5 % v červnu 2008 na 7,4 % v prosinci 2008, ale zarážející bylo především tempo, s jakým Američané přicházeli o práci, a které v kontextu posledních dvaceti let nemělo obdoby. Podle předpokladů měla ve Spojených státech míra nezaměstnanosti růst i v roce 2009. V polovině roku se nezaměstnanost vyšplhala na 9,5 % a překonala tak vysoké hodnoty z poloviny roku 1992 o více než 1,5 %. Míra nezaměstnanosti v USA v roce 2009 rostla i nadále vysokým tempem. V listopadu 2010 o jednu desetinu procentního bodu překonala psychologickou hranici 10 % a ocitla se tak na nejvyšší úrovni od dob hluboké recese z let 1981 - 1983, kdy se nezaměstnanost nad zmíněnou hranici pohybovala dlouhých 10 měsíců v řadě. Jisté oživení pracovní trh ovšem zaznamenal hned na přelomu let 2009/2010, kdy se ukazatel nezaměstnanosti vrátil pod úroveň 10 %, přičemž nadále setrvává na poměrně ustálených 9,5 - 9,8 %. Na pokles nezaměstnanosti v tomto období měly pravděpodobně vliv vládní stimulační balíčky na podporu ekonomiky, které byly americkým Kongresem v období od října 2008 do února 2009 schváleny ve dvou krocích v celkovém objemu téměř 1,5 bn. USD. Kromě záchrany některých vybraných finančních institucí měly plánované výdaje především zastavit ztrátu pracovních míst, která během ekonomické krize od prosince 2007 v USA narostla na 7,2 milionu.

Dobré zprávy přicházely také ze sektoru stavebnictví, kde výstavba nových rodinných domů opět nabírala na síle. V listopadu 2009 v USA meziměsíčně vzrostla obytná výstavba o 8,9 %, což byl nejvyšší nárůst od května téhož roku a tak se opatrně

¹⁷⁷ **Deflační mezera** vzniká tehdy, když investoři nejsou ochotni investovat v rozsahu, který by zajistil plné využívání úspor dosahovaných při tvorbě potenciálního produktu. Odložení části investic vede k poklesu agregátní poptávky, který dále vede k poklesu HDP. Výsledkem je pak v ekonomice stav recese, pokles cenové hladiny a růst nezaměstnanosti. O deflační, neboli recesní mezeře se v literatuře hovoří tehdy, když je produkt menší než je jeho potenciální (optimální) úroveň.

Podrobněji viz SOUKUP, J., a kol., *Makroekonomie, Moderní přístup*, Management Press, 2007, S. 346 a také *Output Gap*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 12. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Output_gap

¹⁷⁸ Viz *Inflace v USA začala meziročně růst*, ČT24, 16. 12. 2009 (cit. 21. 12. 2010); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/statistiky/75627-inflace-v-usa-zacala-mezirocne-rust/>

začalo hovořit o konci hospodářského útlumu. Po více než roce tak ekonomika Spojených států ve třetím čtvrtletí vykazala nárůst o 2,3 % v ročním vyjádření (Viz Tab. 3 v příloze). K všeobecné radosti byl navíc pozitivní trend potvrzen i v následujících čtyřech kvartálech fiskálního roku 2009/2010, přičemž za celý rok 2009 se hospodářství USA v ročním vyjádření nakonec propadlo o přijatelných 1,7 %.

6.2 Politický vývoj v USA a volební rok 2008

Vnitrostranické primárky obou hlavních politických stran v USA,¹⁷⁹ jakož i předvolební kampaň obou kandidátů na post amerického prezidenta se v roce 2008 odehrávaly zcela ve stínu nastupující hospodářské krize. Příčiny krize a stav národní ekonomiky patřily v americké společnosti mezi nejvíce diskutovaná témata, k nimž se ještě přidalo vojenské angažmá Spojených států v oblasti Středního východu. Kandidát demokratické strany Barack Obama¹⁸⁰ kladl v souvislosti se vznikem finanční a hospodářské krize největší důraz na regulační opatření, která podle jeho názoru v rozhodujících chvílích fatálně selhala a obecně se jevila jako nedostatečná. Ohledně selhání regulačních institucí finančního sektoru se demokratický kandidát vzácně shodoval s nominantem republikánské strany, Johnem McCainem. Ačkoliv republikán J. McCain, s vírou v tradiční americké hodnoty, obhajoval dosavadní vývoj ekonomiky Spojených států, která podle něj leží na zdravých základech, zároveň však ve věci přísnějšího výkladu regulačních opatření vystupoval na republikánské poměry až s neobvyklým zápalem.¹⁸¹

V ostatních ekonomických oblastech již oba kandidáti zastávali tradiční pozice svých stranických základů. Po Bushově programu na snížení daní, se sice nominanti

¹⁷⁹V demokratických primárkách se souboj o nominaci zúžil na zápolení mezi bývalou první dámou USA Hillary Clintonovou a senátorem Barackem Obamou, který nakonec manželku bývalého prezidenta Clintona porazil a stal se tak prezidentským kandidátem Demokratické strany. Viz *Obama získal nominaci demokratů. Hillary na kolenou*, Týden, 4. 6. 2008 (cit. 22. 12. 2010); dostupné na http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/obama-ziskal-nominaci-demokratu-hillary-na-kolenou_63490.html?showTab=nejctenejsi-7

¹⁸⁰**Barack Hussein Obama** se narodil 4. 8. 1961 na Honolulu jako potomek keňského otce a americké matky. V 80. letech vystudoval politologii na Columbijské univerzitě a v roce 1991 s vyznamenáním ukončil právnickou fakultu Harvardovy univerzity. Jeho vzorem byl první afroamerický starosta Chicaga Harold Washington, který dokázal prosadit mnoho opatření ve prospěch etnických menšin, za což podle svých slov vděčil právnickému vzdělání. V roce 1997 byl Barack Obama zvolen do Senátu státu Illinois a v roce 2004 úspěšně kandidoval do Senátu Spojených států.

Viz *Barack Obama*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 22. 12. 2010); dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Barack_Obama

¹⁸¹Oba kandidáti poněkud populisticky kritizovali chamtivost Wall Streetu, přičemž překvapující bylo v této souvislosti zejména chování republikánského kandidáta. Také lze konstatovat, že John McCain a Republikáni s největší pravděpodobností podlehlí duchu doby, který vlivem finanční a hospodářské krize signalizuje odklon od neokonzervativních hodnot ekonomické a širší společenské deregulace.

obou politických táborů opět vzácně shodli na pokračování nastoleného trendu s tím, že oba spatřovali jistou rozdílnost v uplatnění budoucích daňových škrťů. Zatímco McCain se z obavy před odchodem velkých společností z USA vyslovil pro další snížení zejména firemních daní a jako příklad udával velmi nízké irské daně, Obama naopak navrhoval snížení daní pro 95 % obyvatel, jejichž roční příjem nepřesahuje 250 tisíc dolarů. Demokratický kandidát ovšem zároveň nezapomněl ani na podnikatelskou sféru, když firmám navrhl daňovou úlevu ve výši 3000 dolarů za každé nově vytvořené místo během následujících dvou let. Klíčový ekonomický poradce demokratického kandidáta Jason Furman odhadl náklady na navrhovaná opatření ve výši 60 miliard dolarů, což bylo téměř o polovinu méně než původní návrh na podporu ekonomiky za 115 miliard dolarů.¹⁸²

K tématu neustále se zvyšujících federálních výdajů se v podmínkách hospodářské krize oba kandidáti vyjadřovali svorně ve smyslu jejich nutného snížení,¹⁸³ zejména pokud jde o výdaje na obranu. Ovšem zatímco demokrat Barack Obama prosazoval snížení armádního rozpočtu jaksí z principu a také s ohledem na svůj plán rychlého stažení jednotek z Iráku, republikán John McCain přestřel v tomto ohledu jiné plány. Podle McCaina bylo nutné provést komplexní revizi vojenského rozpočtu a soustředit se na jeho dlouhodobá slabá místa, přičemž měl konkrétně na mysli například nárůst nákladů na výstavbu základen. Pozornost budoucí administrativy se podle McCaina měla soustředit také na lobbování zbrojařských firem s tím, že za zásadní v tomto směru považoval revizi výsadního postavení společnosti Boeing.¹⁸⁴

K opravdovému sporu se mezi oběma muži schylovalo na poli zahraniční politiky, zejména v souvislosti s americkou přítomností v Iráku a Afghánistánu. Zatímco veterán vietnamské války McCain byl v hodnocení americké politiky a dosavadního vývoje situace v oblasti poměrně střízlivý, Obama se od začátku pustil do velké kritiky, přičemž McCaina napadl v souvislosti s jeho nenaplněnými předpověďmi z dřívějších let ohledně pozitivního vývoje konfliktu. Republikán John McCain přitom obhajoval dřívější rozhodnutí Bushovy administrativy ohledně nasazení dalších jednotek v Iráku s tím,

¹⁸²Srov. NACHTMANN, F., *Obama navrhl kroky na ochranu Američanů před dopady krize*, Finanční noviny, 14. 10. 2008 (cit. 28. 12. 2010); dostupné na <http://dumfinanci.cz/stalo-se/obama-navrhl-kroky-na-ochranu-americanu-pred-dopady-krize>

¹⁸³John McCain přišel dokonce s návrhem na zmrazení všech výdajů kromě důchodů, zdravotní péče pro seniory a výdajů na obranu včetně renty pro armádní veterány.

Srov. ANÝŽ, D., *John McCain*, *Economia online*, Hospodářské noviny (cit. 28. 12. 2010); dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/index.php?p=003J30>

¹⁸⁴Určitý trend zadávání armádních zakázek jiným výrobcům začala prosazovat již administrativní George W. Bushe.

Srov. *Boeing se ptá: proč ne já?*, ČTK, 6. 3. 2008 (cit. 28. 12. 2010); dostupné na <http://www.letectvi.cz/letectvi/Article65167.html>

že spolu s novou strategií se zasloužilo o změnu trendu vývoje konfliktu ve prospěch spojeneckých sil.¹⁸⁵

Oba kandidáti prosazovali postupný odchod amerických ozbrojených sil z Iráku a Afghánistánu, přičemž se jejich návrhy lišily zejména co do harmonogramu stažení jednotek a přeskupení sil v oblasti Středního východu. Zatímco McCain soustředil svou pozornost na Irák, Obama od začátku vyjadřoval značný nesouhlas s iráckou operací. Demokratický kandidát navrhoval co nejrychlejší stažení sil z Iráku a jejich částečný přesun do sousedního Afghánistánu s tím, že se Spojené státy mají soustředit na původní záměr celé strategie, což bylo dopadení Usámy bin Ládina a zničení organizace Al-Káida.¹⁸⁶

Z hlediska amerického voliče nebyly mezi oběma hlavními kandidáty velké rozdíly¹⁸⁷ a veřejnost se - stejně jako političtí komentátoři - shodovala na tom, že si oba muže dokáže představit na postu budoucího prezidenta Spojených států. Vyrovnanost obou kandidátů potvrzovaly i předvolební průzkumy, v jejichž čele se oba kandidáti od léta 2008 pravidelně střídali. Zhruba měsíc před prezidentskými volbami, které se konaly 4. listopadu 2008, si však demokrat Barack Obama vybudoval poměrně stabilní náskok ve výši kolem 5 procentních bodů a vše tedy nasvědčovalo tomu, že po osmi letech republikánské vlády George W. Bushe se do Bílého domu vrátí opět demokratická administrativa. Ve volbách nakonec Obama zvítězil poměrně přesvědčivým výsledkem, když získal 52,9 % všech hlasů a svou výhru potvrdil především ziskem 365 hlasů volitelů z celkových 538. Výsledek prezidentských voleb byl vyjádřením obrovské naděje a víry v mimořádné kvality bývalého demokratického senátora Baracka Obamy,¹⁸⁸ jehož

¹⁸⁵ Menší pozdvižení vyvolalo také prohlášení senátora McCaina, který na Meetingu v New Hampshire v odpovědi na jednu z otázek naznačil, že americké jednotky mohou v Iráku zůstat třeba 100 let, pokud to bude potřeba. Otázka jednoho z posluchačů padla v souvislosti s výrokem prezidenta George W. Bushe, který prohlásil, že v případě potřeby mohou americké jednotky v Iráku prodloužit svůj pobyt až na 50 let.

Srov. *McCain defends '100 years in Iraq' statement*, 14. 2. 2008 (cit. 29. 12. 2010); dostupné na http://articles.cnn.com/2008-02-14/politics/mccain.king_1_iraqi-government-troops-republican-convention?_s=PM:POLITICS

¹⁸⁶ Srov. RHEE, F., *Obama: Afghanistan, not Iraq, should be focus*, The Boston Globe, 15. 6. 2008 (cit. 29. 12. 2010); dostupné na http://www.boston.com/news/politicalintelligence/2008/07/obama_afghanist.html

¹⁸⁷ Obama převyšoval svého soupeře především v ekonomických tématech a jeho vystupování působilo obecně fundovanějším dojmem. McCain zase více vynikal v zahraničněpolitických a obranných otázkách, přičemž jeho věrohodná bezprostřednost byla mnoha Američanům velmi sympatická.

¹⁸⁸ Jednou z příčin porážky republikána Johna McCaina byla i rekordně nízká popularita prezidenta George W. Bushe, který měl na konci druhého funkčního období podporu pouhých 28 % respondentů celonárodního průzkumu. Naproti tomu Barack Obama byl po vyhraných volbách na vrcholu popularity, když mu vyjádřilo podporu 79 % dotázaných. Komentátoři mimo jiné zdůrazňovali, že takové popularity dosahovali v minulosti prezidenti, kteří do úřadu nastupovali po nějaké národní katastrofě.

úkolem nebylo nic menšího než vyvedení národní ekonomiky z nejhorší recese od dob velké hospodářské krize z 30. let 20. století.

6.3 2009 - 2010

V lednu 2009 se tedy Barack Obama, jako první Afroameričan v historii, stal v pořadí 44. americkým prezidentem. Jelikož byl bývalý senátor za stát Illinois ve velké politice relativním nováčkem, zvolil si proto za svého viceprezidenta ostříleného politického matadora Joea Bidena. Nejsilnějším akcentem Obamovy prezidentské kampaně bylo jeho heslo "Změna, které můžeme věřit", s nímž uspěl již ve volbách do horní komory amerického Kongresu v roce 2004. Bylo tedy jasné, že si Američané vybrali změnu a veškerá očekávání vložili do osoby nového demokratického prezidenta.

Spojené státy byly podle Obamy v nejhorší finanční situaci od velké hospodářské krize ve 30. letech minulého století. Vzhledem k vážnosti situace musel tedy čerstvě zvolený prezident ještě před uvedením do úřadu navrhnout řešení, která podle něj vymaní hospodářství USA z recese a povedou národní ekonomiku k období dalšího růstu.

Původní předvolební agenda demokratického kandidáta byla rozsáhle zpracována do 25 bodů a týkala se snad všech domácích i zahraničněpolitických oblastí, v nichž se administrativa nějakým způsobem mohla angažovat.¹⁸⁹ S nástupem finanční krize a hospodářské recese se však Obama již v čase voleb soustředil především na otázky spojené s průběhem krize, a tak se jeho plán v ekonomické oblasti pod souhrnným názvem „Boj za hospodářskou obnovu na všech frontách“ soustředil do šesti základních oblastí:¹⁹⁰

- 1) **Záchrana stávajících pracovních míst.** Na prvním místě zveřejněného plánu pro ekonomickou obnovu byla záchrana stávajících pracovních míst a vytvoření nových v celkově odhadované výši kolem 3,5 milionu pracovních míst.

Srov. DRAŽANOVÁ, A., *Obamovy kroky schvaluje osm z deseti Američanů, ukázal průzkum*, Mladá fronta Dnes, 9. prosince 2008 (cit. 29. 12. 2010); dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obamovy-kroky-schvaluje-osm-z-deseti-americanu-ukazal-pruzkum-p7s-/zahranicni.asp?c=A081209_151603_zahranicni_ad

Můžeme však jen spekulovat o tom, jak by prezidentské volby na podzim 2008 dopadly nebýt finanční krize a na ni navazující hluboké hospodářské recese.

¹⁸⁹Srov. DINAN, S., *EXCLUSIVE: Agenda disappears from Obama Web site*, *The Washington Times*, 11. 11. 2008 (cit. 3. 1. 2011); dostupné na <http://www.washingtontimes.com/news/2008/nov/11/exclusive-obama-deletes-agenda-from-transition-web/>

¹⁹⁰Viz *Organizing on the Issues 2008*, Organizing for America (cit. 3. 1. 2010); dostupné na <http://www.barackobama.com/issues/>

- 2) **Reforma školství.** Kromě plánovaných změn v odměňování učitelů a revize zákona s názvem „Žádné dítě nezůstane pozadu“ (*No Child Left Behind Act of 2001*) jde především o další rozvoj vysokého školství tak, aby měly příští generace mladých Američanů nejen vyšší znalost technologií, ale také ještě větší schopnost spolupráce, inovace a kreativního myšlení.
- 3) **Reforma zdravotnictví.** Rozsáhlý program reformy sliboval prostřednictvím zavedení veřejného financování zdravotnického systému významné změny společenského života v USA. Reforma se má dotknout prakticky všech sociálních vrstev s cílem více zpřístupnit zdravotní péči pro nejchudší vrstvy a nahradit nákladné programy Medicaid a Medicare.
- 4) **Revize imigračního systému.** V tomto bodě jde především o to, jakým způsobem dostat pod kontrolu příliv imigrantů do Spojených států a hlavně jak zamezit ilegálnímu vstupu lidí především ze strany mexické hranice. Demokratická administrativa zde pouze navazuje na práci předchozích administrativ, přičemž její důraz na větší neprostupnost hranic a postihování zaměstnavatelů ilegálních imigrantů není ničím novým. Novinkou je určitý myšlenkový posun od pasivního k aktivnímu přístupu ve smyslu zvýšení významu začlenění ilegálních přistěhovalců do společnosti.
- 5) **Nová energetická politika.** Oproti předchozí republikánské administrativě George W. Bushe kladl Barack Obama od začátku velký důraz na propojení energetické politiky s politikou životního prostředí. Zatímco G. W. Bush odmítl stvrdit svým podpisem přistoupení USA ke Kjótskému protokolu, B. Obama se ve své energetické koncepci rovnou zavázal k revolučním cílům. V rámci boje proti náhlým klimatickým změnám a globálnímu oteplování ohlásil demokratický prezident ambiciózní plán zvýšení podílu „čisté energie“ na celkové produkci energie na 25 % do roku 2025. V programu se přitom počítá s podporou obnovitelných zdrojů, mezi něž patří solární a větrná energie, využití biomasy a geotermální energie.¹⁹¹

¹⁹¹Ve skutečnosti již Obamův předchůdce, George W. Bush, podepsal v prosinci 2007 energetický zákon (*Energy Independence and Security Act of 2007*), jímž mimo jiné zavázal americkou ekonomiku k pětinasobnému zvýšení produkce biopaliv do roku 2022. Navzdory tomu se Bushově administrativě do konce druhého funkčního období nepodařilo setřást nálepku neekologické vlády, což zcela určitě souvisí především s napojením viceprezidenta a prezidenta na těžařskou lobby a s návrhy typu obnovení těžby na Aljašce.

Srov. *Bush chce znovu těžit v amerických pobřežních vodách*, CNN, 18. 6. 2008 (cit. 3. 1. 2011); dostupné na <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/142884-bush-chce-znovu-tezit-v-americkych-pobreznich-vodach.html>

- 6) **Reforma Wall Streetu.** Snahy o zasahování do života finančních trhů byly důsledkem probíhající finanční krize, která se následně projevila v poklesu hospodářství. Prim v této oblasti hrála iniciativa ve směru zpřísnění dohledu nad finančními trhy a jejich důslednější regulace. Cílem těchto kroků má být zvýšení ochrany spotřebitele-investora a daňových poplatníků tak, aby ti již nikdy nebyli znovu nuceni svými prostředky finanční instituce zachraňovat.

Rozsah a zaměření agendy demokratické administrativy Baracka Obamy potvrzovaly nejen vysoké ambice nového prezidenta, ale zároveň vzbuzovaly určité obavy zejména z hlediska rozpočtových dopadů.

Návrhy nového prezidenta se těšily vysoké podpoře americké veřejnosti. Ještě před uvedením do úřadu schvalovalo jeho kroky téměř 80 % Američanů, což bylo o 14 % více ve srovnání s popularitou prezidenta George W. Bushe po útocích z 11. září 2001.¹⁹² Neobvykle vysoká podpora, jakou američtí prezidenti disponovali většinou jen v krizových okamžicích dějin, tak potvrzovala vážnost situace národní ekonomiky.

6.4 Daňový systém

Obama počítal s daňovými úlevami především pro malé podniky a také s nižšími daněmi a podporou pro firmy, které ve Spojených státech zaměstnávají Američany a nestěhují výrobu do zahraničí.¹⁹³ V rámci své aktivní politiky zaměstnanosti Barack Obama ještě v prezidentské kampani navrhl podnikům daňovou úlevu ve výši 3000 dolarů za každé nově vytvořené pracovní místo během následujících dvou let, čímž mělo dojít k zmírnění dopadů hospodářské krize na pracovním trhu. Zatímco George W. Bush se v rámci republikánské tradice podpory soukromých investic soustředil na snižování mezních daňových sazeb, což navyšovalo disponibilní příjem nejvyšších příjmových skupin a velkých podniků, B. Obama slíbil nižší daně pro devět desetin amerických rodin a širokou podporu střední třídy.

¹⁹²Nastupující prezident Obama překonal v průzkumech o 17 % i svého demokratického předchůdce, prezidenta Billa Clintona, který je považován za jednoho z nejpobulárnějších demokratických prezidentů. Popularita Baracka Obamy po vyhraných prezidentských volbách dosahovala globálních rozměrů. Celý svět byl již v té době postižen finanční krizí, kterou spustily události na americkém hypotečním trhu. Světová veřejnost tedy podobně jako ta americká spojovala příchod demokratického prezidenta do Bílého domu s vírou ve správnost jím předložených řešení národní i celosvětové krize.

¹⁹³Srov. *Obama: Daňovým úlevám pro bohaté v USA odzvonilo*, ČT24, 8. 9. 2010 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/100896-obama-danovym-ulevam-pro-bohate-v-usa-odzvonilo/>

Od nástupu Baracka Obamy do Bílého domu někteří ekonomové počítali spíše se zvýšením daní, případně i se zavedením daní nových.¹⁹⁴ Důvodů pro zvýšení stávajících daní či zavedení nových bylo samozřejmě mnoho. Hlavním důvodem, který zahrnoval i všechny ostatní, byl neustále narůstající federální dluh. Nesoulad mezi příjmy a výdaji federálního rozpočtu způsobený na jedné straně daňovými úlevami a na straně druhé především rostoucími výdaji na obranu, sociální a zdravotní pojištění a mimořádné záchranné či stimulační ekonomické balíčky, byl hlavním argumentem zejména pro zrušení daňových úlev zavedených Bushovou administrativou v rámci zákonů EGTRRA a JGTRRA s platností do konce roku 2010. Podle propočtů Obamovy administrativy by zachování daňových úlev pro zhruba sto tisíc Američanů s ročním příjmem nad 250 tis. USD způsobilo v letech 2011 - 2020 výpadek příjmů federálního rozpočtu ve výši 700 mld. USD. Návrh daňové reformy demokratické administrativy se tedy v tomto směru omezil na ponechání platnosti obou zmíněných zákonů pouze do roku 2010 s tím, že od roku následujícího budou daňové úlevy ve stávající podobě zachovány jen pro nejchudší a střední příjmové vrstvy.¹⁹⁵

Po prohře demokratické strany v doplňujících volbách do amerického Kongresu v listopadu 2010 se však karta obrátila, když demokraté ztratili většinu ve Sněmovně reprezentantů a v Senátu ubránili jen těsnou většinu šesti hlasů.¹⁹⁶ Výrazně se tím snížila legislativní moc demokratické strany v Kongresu, přičemž nejvíce byl ohrožen v Senátu proces ratifikace strategické smlouvy START, jež byla významným posunem v americko-ruských vztazích.¹⁹⁷ Administrativa B. Obamy se také stále nemohla dohodnout se zástupci republikánů ve Sněmovně reprezentantů ohledně prodloužení daňových úlev pro nejchudší a střední vrstvy obyvatel, které navrhoval Bílý dům. Hrozilo tedy, že se daňové sazby po novém roce vrátí na úroveň roku 2000. Pokud by v USA od ledna 2011 přestaly platit daňové úlevy Bushovy administrativy, došlo by

¹⁹⁴Srov. PEŘINKA, P., *21 důvodů proč Obama musí zvýšit daně*, Capital Partners a.s., 25. 5. 2009 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://www.stockmarket.cz/files/analyzy/133.pdf>

¹⁹⁵Srov. VOLF, T., *Daňová reforma v Americe rozbouřila diskuzi, kdo je vlastně bohatý*, Hospodářské noviny, 18. 8. 2010 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-45766900-danova-reforma-v-americe-rozbouřila-diskuzi-kdo-je-vlastne-bohaty> a také *Obama: Daňovým úlevám pro bohaté v USA odzvonilo*, ČT24, 8. 9. 2010 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/100896-obama-danovym-ulevam-pro-bohate-v-usa-odzvonilo/>

¹⁹⁶Viz *United States elections, 2010*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 5. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_elections,_2010

¹⁹⁷Nová smlouva START zároveň zavazuje obě jaderné mocnosti ke snížení počtu jaderných hlavic ze stávajících 2200 na 1550 a má také značný symbolický význam, když nahrazuje smlouvu START I, jejíž platnost vypršela v roce 2009.

Viz *Rusko (dříve SSSR) a USA jednájí o odzbrojení již od roku 1969*, ČT24, 6. 4. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/domaci/obama-a-medvedev-v-praze/86151-rusko-drive-sssr-a-usa-jednaji-o-odzbrojeni-jiz-od-roku-1969/>

k opětovnému nárůstu mezní daňové sazby ze současných 35 % na 39,6 % a zároveň by vzrostla i daň z dividend a kapitálových výnosů z nynějších 15 % na 20 %. Postižena by však nebyla pouze horní vrstva nejbohatších Američanů. V případě příslušníků střední třídy s ročním příjmem do 82 tis. USD by daň vzrostla z 25 % na 28 %, což by bylo v přímém rozporu s Obamovou politikou podpory této skupiny jako jednoho z pilířů americké společnosti.¹⁹⁸ V polovině prosince 2010 nakonec došlo k dohodě mezi prezidentem Obamou a republikánskými zástupci v Kongresu s tím, že daňové úlevy pro nejvyšší příjmové vrstvy zůstanou v platnosti do konce roku 2012, přičemž nejchudší a střední vrstvy budou zvýhodněny natrvalo.¹⁹⁹

V lednu 2010 přišel Barack Obama s návrhem na zavedení bankovní daně, kterou představil jako „poplatek ze zodpovědnosti za finanční krizi“. Zavedení daňové sazby ve výši 0,15 % ze zisku by mělo dle návrhu přivést do státní pokladny 90 mld. USD během deseti let. Dopady nové daně by pocítilo zhruba 50 největších finančních institucí působících na americkém trhu, mimo jiné zhruba 27 amerických bank, jejichž aktiva přesahují 50 mld. USD. Demokratická administrativa od začátku prohlašovala, že příjmy z bankovní daně mají vykompenzovat výdaje vládního programu TARP na záchranu finančních institucí. V té době však již bylo jasné, že největšími dlužníky státního záchranného programu zůstanou pojišťovny a automobilky, protože banky již své půjčky státu splácely i s úroky.²⁰⁰ Obamova iniciativa však v Kongresu postupně vyšuměla

¹⁹⁸Viz *Obama se s republikány dohodl na prodloužení daňových úlev*, ČTK, 7. 12. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na <http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1736753/obama-se-s-republikany-dohodl-na-prodlouzeni-danovych-ulev.html>

¹⁹⁹Nakonec došlo i k ratifikaci smlouvy START v americkém Senátu dne 22. 12. 2010, což lze považovat za součást dohody s republikány.

Srov. *Senát USA ratifikoval novou smlouvu START*, ČTK, 22. 12. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na http://www.denik.cz/ze_sveta/senat-usa-ratifikoval-novou-smlouvu-start20101222.html

Součástí politického obchodu bylo také prodloužení podpor v nezaměstnanosti, se kterým republikáni souhlasili pod vlivem vysoké nezaměstnanosti, jež se od roku 2009 pohybuje stále kolem 10 %.

Srov. *Obama se s republikány dohodl na prodloužení daňových úlev*, ČTK, 7. 12. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na <http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1736753/obama-se-s-republikany-dohodl-na-prodlouzeni-danovych-ulev.html>

²⁰⁰Srov. *Obama zvažuje zvláštní daň pro velké banky, které dostaly státní pomoc*, ČTK, 12. 1. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-39843150-obama-zvazuje-zvlastni-dan-pro-velke-banky-ktere-dostaly-statni-pomoc>

Otázky bankovní daně se ještě před červnovou schůzkou zemí skupiny G20 v kanadském Torontu chopil MMF, přičemž navrhl na summitu projednat možnost celosvětového zavedení bankovní daně. Na summitu ovšem vyplynuly na světlo hluboké neshody ohledně zavedení a podoby nové daně především mezi evropskými státy na jedné straně a Kanadou, Austrálií, Indií či Brazílií na straně druhé, a tak se některé evropské státy později rozhodly zavést daň nezávisle na širší mezinárodní shodě.

Srov. *Schůzka lídrů G20: "Ano" záchraně ekonomik, "ne" globální bankovní dani*, ČTK, 5. 6. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-44087240-schuzka-lidru-g20-ano-zachrane-ekonomik-ne-globalni-bankovni-dani>

do ztracena, přičemž hlavní příčinou jsou pravděpodobně silné lobbistické tlaky finančního sektoru na zákonodárce obou politických stran.²⁰¹

6.5 Změny ve federálních výdajích

Vzhledem k programovým prioritám demokrata Baracka Obamy a probíhající finanční a hospodářské krizi se dalo s určitou jistotou předpokládat, že na rozdíl od předchozí Bushovy administrativy nebude Obamovým cílem snížení federálních výdajů nebo alespoň snížení tempa jejich růstu. Předem byla sice avizována určitá revize obranného rozpočtu v návaznosti na zamýšlené stažení amerických jednotek z oblasti Středního východu, ovšem proti ukvapeným nařízením v tomto směru vystupovali téměř všichni armádní experti, řada civilních expertů na obranu a samozřejmě republikánská strana. Na druhou stranu pro další navyšování objemu federálních výdajů hovořily zejména plánované reformy v oblasti zdravotnictví, životního prostředí a imigrační politiky. Jako nejaktuálnější zdroj skokového navýšení federálních výdajů se však jevily sliby Baracka Obamy na podporu střední třídy prostřednictvím dalšího stimulačního balíčku v celkovém objemu 900 mld. USD.²⁰²

Po přijetí záchranného plánu pro finanční sektor v hodnotě 700 mld. USD v říjnu 2008 měl podle Obamy následovat záchranný plán pro střední vrstvu. Základní teze svého záchranného plánu na podporu americké ekonomiky zveřejnil B. Obama na konci listopadu téhož roku s tím, že takto koncipovaný návrh by chtěl prosadit v Kongresu ihned po vstoupení do úřadu v lednu 2009.

Program měl podpořit především rekonstrukci národní infrastrukturní sítě a modernizaci škol. Zároveň však Obama jako první americký prezident zamýšlel také významněji podpořit vývoj a výzkum nových alternativních zdrojů energie a efektivnějších automobilových technologií.²⁰³

²⁰¹Srov. PETHOKOUKIS, J., *What happened to Obama's bank tax?*, Reuters, 5. 10. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://blogs.reuters.com/james-pethokoukis/2010/10/05/what-happened-to-obamas-bank-tax/>

²⁰²Srov. MACHÁČEK, J., *Obama, český kádrovák, Fed a euro*, Respekt, 5. 11. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://respekt.ihned.cz/audit-jana-machacka/c1-47844300-obama-cesky-kadrovak-fed-a-euro>

²⁰³Realizací plánu mají vzniknout "nové základy silné a rostoucí ekonomiky". Podle demokratické administrativy je pravděpodobné, že se ekonomická krize ještě prohloubí, než se hospodářství odrazí ode dna. Americké ekonomice prý hrozí především deflační spirála, která by mohla dále zhoršit masivní zadluženost USA. Pokud by se podle Obamy vláda neodhodlala k akci, pak hned v následujícím roce by americká ekonomika mohla přijít o milion pracovních míst.

Srov. AKMAN, L., *Obamův plán: 2,5 milionu nových pracovních míst do 2 let*, Hospodářské noviny, 22. 11. 2008 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-30641440-obamuv-plan-2-5-milionu-novych-pracovnich-mist-do-2-let>

Po nástupu demokratického prezidenta Baracka Obamy byl Kongresem schválen jeho stimulační plán (tzv. ARRA - American Recovery and Reinvestment Act of 2009)²⁰⁴ ve výši 787 mld. USD a předznamenal tak trend, jakým se budou výdaje federálního rozpočtu ubírat v dalších letech demokratické administrativy.

Na jedné straně tak demokratický prezident splnil slib, který byl z politického hlediska v dané chvíli nejpalčivější. Na straně druhé ovšem jednorázovým navýšením výdajů překonal astronomickou hranici 3 bn. USD (Viz. *Tab. 11* v příloze), čímž si záhy po uvedení do úřadu značně zúžil manévrovací prostor v rámci fiskální politiky během následujícího funkčního období.

S vědomím mimořádné hospodářské situace však neváhala demokratická administrativa předložit první návrh státního rozpočtu na fiskální rok 2009/2010 s rekordním deficitem 1,75 bn. USD a dalším významným navýšením výdajů. Největší nárůst výdajů se tentokrát očekával v kapitole zdravotnictví, přičemž byl na jedné straně spojován se zavedením systému veřejné zdravotní péče v rámci reformy zdravotnictví a na straně druhé s rostoucími náklady na programy Medicaid a Medicare. Další nové výdaje ve výši 275 mld. USD plánovala administrativa na podporu trhu s hypotékami a stranou neměly zůstat ani finanční trhy s příslibem 250 mld. USD.²⁰⁵

Ve snaze zmírnit alespoň opticky masivní fiskální expanzi americké administrativy za posledních šest měsíců oznámil Barack Obama v dubnu 2009 plán na revizi administrativních nákladů. Jednalo se však spíše o kosmetickou úpravu výdajové strany federálního rozpočtu, když plán počítal s úsporou pouhých 100 mld. USD během následujících tří měsíců a dalších zhruba 130 mld. USD během příštích patnácti let.²⁰⁶

Naopak návrh rozpočtových výdajů na fiskální rok 2010/2011, jenž byl představen v únoru 2010, počítá s dalším navýšením federálních výdajů o 300 mld. USD vzhledem k roku předcházejícímu. Celkové federální výdaje se tak mají dle návrhu vyšplhat na rekordních 3,83 bn. USD.²⁰⁷

²⁰⁴Viz *American Recovery and Reinvestment Act of 2009* (cit. 7. 1. 2011); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_bills&docid=f:h1enr.txt.pdf

²⁰⁵Srov. *Rozpočet USA se vyšplhá k obřímu dvoubilionovému deficitu*, Reuters, 26. 2. 2009 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na http://ekonomika.idnes.cz/rozpocet-usa-se-vysplha-k-obrimu-dvoubilionovemu-deficitu-pon-/eko-zahranicni.aspx?c=A090226_121602_eko-zahranicni_vem

²⁰⁶Viz *Obama chce po vládě škrty ve výši sto miliónů dolarů*, CNN, 20. 4. 2009 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/166811-obama-chce-po-vlade-skrty-ve-vysi-sto-milionu-dolaru.html>

²⁰⁷Srov. *Obamův další rekord: Státní výdaje pro příští rok vyšplhají na 3,83 bilionu dolarů*, ČTK, 1. 2. 2010 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-40291560-obamuv-dalsi-rekord-statni-vydaje-pro-pristi-rok-vysplhaji-na-3-83-bilionu-dolaru>

Vzhledem k blížícím se volbám do Kongresu v listopadu 2010, přibývajícím protestům proti zdravotnické reformě a zrychlenému zadlužování země prezident Obama již v červenci 2010 oznámil (zatím pouze rámcově) úspory ve výkonu státní správy ve výši 5 %.²⁰⁸ V zásadě se jednalo o další pokus demokratické administrativy jak zmírnit především psychologické dopady rostoucích výdajů a celkového zadlužení. Otázka reálného snížení výdajů se dostala do popředí teprve po kongresových volbách, ve kterých získali republikáni výraznou většinu ve Sněmovně reprezentantů. Již na konci listopadu přišel B. Obama s návrhem na zmrazení mezd federálních zaměstnanců, jež však mělo přinést pouze malou úsporu ve výši zhruba 60 mld. USD během následujících deseti let.²⁰⁹ Pod vlivem republikánské hrozby zrušení reformy zdravotnictví pak prezident na konci ledna 2011 oznámil podstatně ambicióznější snížení federálních výdajů ve výši 400 mld. USD. Kromě avizovaného zmrazení mezd federálních zaměstnanců se mají škrty výrazněji dotknout zejména oblasti sociálních služeb, provozních výdajů v rámci obranného rozpočtu ale i zdravotnictví a důchodového systému.²¹⁰

Další vývoj federálních výdajů bude však úzce spjat především s podobou mandatorních výdajů, jejichž objem se každoročně navyšuje proporcionálně se stárnutím americké populace. V souvislosti s dlouhodobou změnou ve vývoji mandatorních výdajů tak čekají americkou administrativu nejnaléhavější kroky v oblasti důchodového a zdravotnického systému.²¹¹

²⁰⁸Viz NĚMEČEK, J., *Detail horké zprávy ČTK*, 8. 6. 2010 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://www.patria.cz/HotNews/1634979/washington-post-barack-obama-vladnim-uradum-naridimezeni-vydaju-nejmene-o-5-uspory-ocekava-predevsim-od-zruseni-nekterych-programu-ktere-se-zdvojuji.html>

²⁰⁹Srov. *Obama chce zmrazit mzdy federálním pracovníkům a ušetřit miliardy*, ČTK, 30. 11. 2010 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://dumfinanci.cz/stalo-se/obama-chce-zmrazit-mzdy-federalnim-pracovnikum-a-usetrit-miliardy>

²¹⁰Srov. *Obama chce zmrazit výdaje a snížit tím deficit o 400 miliard USD*, ČTK, 26. 1. 2011 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://dumfinanci.cz/stalo-se/obama-chce-zmrazit-vydaje-a-snizit-tim-deficit-o-400-miliard-usd>

²¹¹Na jedné straně se jedná zejména o zrušení či změnu programu Medicare, do něhož spadají pacienti starší 65 let. Na straně druhé jde o změnu v důchodovém systému prostřednictvím zvýšení věku odchodu do důchodu, přesunutí větší části finanční zátěže na samotné důchodce či kombinací obojího. Dlouhodobá neudržitelnost obou systémů, a jejich vliv na narůstající mandatorní výdaje a celkové zadlužení, však představuje problém ve všech západních RTE s rozvinutou sociální sítí. Když k tomu vezmeme v úvahu, že se většinou jedná zároveň o demokratické státy se systémem zastupitelské demokracie a pravidelným volebním cyklem, pak často narážíme na jistou charakteristickou politickou strnulost moderního sociálního státu, jež dostatečně nedbá hrozby zhroucení státních financí, které pak působí daleko větší sociální nepokoje než np. zvýšení individuální spoluúčasti obyvatel na sociální politice státu bez nutnosti zvyšování daní. Vzhledem k univerzální povaze tohoto problému západních liberálních demokracií druhé poloviny 20. století a úloze USA ve světě bude velmi zajímavé sledovat, zda se Spojené státy přikloní spíše k vyšším sociálním garancím, prostřednictvím zvyšování daní, a vytvoří tak postupně obdobu evropského sociálního státu nebo zda naopak zachovají tradiční model vyšší individuální odpovědnosti jednotlivce s rizikem trvalých sociálních nerovností.

6.6 Reforma zdravotnictví

Již během předvolební kampaně označil Barack Obama reformu velmi drahého amerického zdravotnictví a zpřístupnění zdravotního pojištění všem obyvatelům za jeden z hlavních motivů své prezidentské kandidatury. Důvodů pro alespoň částečnou změnu systému zdravotní péče v USA bylo hned několik, přičemž dva svým významem zcela zastiňovaly všechny ostatní.

Zprv se jedná o nedostatečný rozsah pojištění a ztížený přístup nepojištěných osob ke zdravotní péči. V roce 2009 bylo v USA kolem 52 milionů nepojištěných²¹² a dalších zhruba 30 milionů nedostatečně pojištěných, jejichž pojistka nepředstavuje dostatečnou ochranu v případě některých vážných nebo dlouhodobých nemocí.²¹³ Mimo to existence nepojištěných, jejichž náklady na zdravotní péči jsou v případě potřeby částečně podporovány z jiných zdrojů,²¹⁴ přispívá ke složitosti a tudíž i neefektivitě amerického zdravotnictví.

Druhý významný problém představují vysoké náklady a jim mnohdy neodpovídající kvalita služeb. V přepočtu podle parity kupní síly utrácejí Američané ročně za zdravotní péči 4 700 USD/os.,²¹⁵ což je zdaleka nejvíce na světě. Systém zdravotnictví Spojených států také ročně pohltí až 13,6 % HDP,²¹⁶ přičemž další nárůst výdajů se očekává v souvislosti se stárnutím obyvatelstva, zejména v souvislosti

²¹²Situaci nepojištěných se zabývá np. studie uveřejněná v American Journal of Public Health, podle níž sice nepojištění mají nárok na akutní péči v rámci programu Medicaid, avšak v reálném životě často doplácí na špatnou dostupnost akutní péče, jejíž oddělení jsou stále přeplněná. Ve srovnání s pojištěnými navíc trpí o 40 % vyšší úmrtností, a tak podle studie v USA každý rok zemře 45 tisíc osob jen kvůli nedostatku pojištění.

Viz WILPER, A. P., WOOLHANDLER, S., LASSER, K. E., McCORMICK, D., BOR, D. H., HIMMELSTEIN, D. U., *Health Insurance and Mortality in U.S. Adults*, American Journal of Public Health, 17. 9. 2009, S. 4 (cit. 10. 1. 2011); dostupné na <http://www.pnhp.org/excessdeaths/health-insurance-and-mortality-in-US-adults.pdf>

²¹³Do skupiny nedostatečně pojištěných jsou nejčastěji zařazeni ti, kteří nemají přístup k daňově zvýhodněnému pojištění přes zaměstnavatele a závisí na méně regulovaných individuálních plánech. Pojistné se jim mění podle věku a zdravotního stavu, přičemž úhrady nákladů péče jsou často neprůhledně omezeny. Dalším problémem jsou chronická onemocnění nebo podobné rizikové faktory, které jsou z hlediska pojišťoven nepojistitelné. Desítky tisíc Američanů navíc každoročně postihne vypovězení pojistky ze strany pojišťovny ve chvíli, kdy pojištěnec potřebuje drahou léčbu, kterou jeho pojistka nepokryje.

Srov. BRIXI, H., *Politický boj o zdravotnictví – v Americe*, aktuálně.cz, 6. 10. 2009 (cit. 10. 1. 2011); dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/hana-brixi.php?itemid=7724>

²¹⁴Státní programy Medicaid, Medicare a další se na financování amerického systému zdravotní péče podílí 46 %. Dalším zdrojem jsou pak různé charitativní organizace a nadace.

Viz HROBŇ, P., *Obamova reforma amerického zdravotnictví – velké vítězství nebo nedokončený úkol?*, Pharm Business Magazine, duben/červen 2010, S. 12.

²¹⁵Toto číslo je však poněkud zkresleno výdaji Američanů v podobě přímých plateb v oblasti estetické medicíny.

²¹⁶Odhady za rok 2010 se pohybují dokonce kolem 18 % HDP.

Srov. BRIXI, H., *Politický boj o zdravotnictví – v Americe*, aktuálně.cz, 6. 10. 2009 (cit. 10. 1. 2011); dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/hana-brixi.php?itemid=7724>

s odchodem silné poválečné generace do důchodu. Zvýšení počtu důchodců pak ještě více zatíží program Medicare, který již léta významně přispívá spolu s programem Medicaid k nárůstu federálního dluhu. V systému navíc dochází k umělému navyšování pojištění²¹⁷ a tím se zvyšují náklady zaměstnavatelů na pracovní sílu²¹⁸ a činí tak americké společnosti méně konkurenceschopnými.²¹⁹

Většina vnitřních i vnějších pozorovatelů se na podzim roku 2008 shodovala na nutnosti reformy, která by nejen rozšířila přístup ke zdravotní péči,²²⁰ ale i snížila

²¹⁷Nemocnice účtují pojištěným pacientům více, aby si vydělaly i na péči o nepojištěné. V USA totiž současně platí povinnost poskytovatelů zdravotní péče postarat se o člověka s akutním problémem. Takové jednání však uměle zvyšuje ceny pojistek, jež se tímto stávají hůře dostupnými zejména pro malé firmy s nevýznamnou vyjednávací silou.

Viz HROBON, P., *Obamova reforma amerického zdravotnictví – velké vítězství nebo nedokončený úkol?*, Pharm Business Magazine, duben/červen 2010, S. 12.

²¹⁸V souvislosti se zastavením negativního trendu nárůstu nákladů se v návrzích nejčastěji zmiňují změny daňových zákonů, právní odpovědnosti poskytovatelů zdravotních služeb a způsobu, jakým jsou poskytovatelé za svoje služby placeni.

²¹⁹V rámci vývoje moderních systémů zdravotní péče jsou tyto nedostatky poměrně zjevné. Radikálnější kritici čerpající z konzervativní tradice jsou přesvědčeni, že základní příčinou ohromného nárůstu nákladů na zdravotnictví v USA, ale i v ostatních rozvinutých zemích, je zbytečně široká pojistná ochrana. Ta vede k tzv. morálnímu hazardu, kdy při vědomí, že výběr léčby nemá bezprostřední dopad na výši naší pojistky, jednak nedostatečně dbáme o vlastní zdraví a jednak akceptujeme nejdražší dostupnou léčbu. Zastánci tohoto názoru podporují nahrazení dnešního velmi širokého rozsahu pojištění kombinací katastrofického pojištění a plateb z osobního zdravotního účtu.

Srov. QUINN, J., *Conservative Perspectives on Health Care Reform*, About.com, The New York Times Company (cit. 10. 1. 2011); dostupné na

<http://usconservatives.about.com/od/conservativepolitics101/i/HealthCareReform.htm>

Takové uspořádání mělo podporu Bushovy republikánské administrativy a v posledních 10 letech ho začalo v USA používat několik milionů lidí. První výsledky ve smyslu úspory nákladů a zlepšení zájmu o prevenci jsou velmi slibné. Zda se tento model dostatečně rozšíří, je však otázkou, na kterou nyní nedokáže odpovědět jak odborná a politická sféra, tak i laická veřejnost, a tak úspěch tohoto modelu musí být zřejmě prověřen časem.

²²⁰Již několik dní po inauguraci prezidenta Baracka Obamy byl Kongresem schválen jeho návrh na rozšíření veřejného zdravotního pojištění pro děti ze sociálně slabších rodin (v podobě zákona CHIPRA – Children's Health Insurance Program Reauthorization Act of 2009), které však dosud nebyly pojištěny v rámci zdravotního programu SCHIP (State Children's Health Insurance Program) pro potřebné (Medicaid). Zákon, na němž v roce 2008 republikánský prezident Bush uplatnil své veto, zahrnuje skupinu asi čtyř milionů dětí, které tak budou mít možnost využívat veřejné zdravotní pojištění. Nově se bude pojištění vztahovat na děti z rodin, které na jedné straně vydělávají příliš mnoho na to, aby mohly nárokovat čerpání z programu Medicaid, na druhé straně ale nikoliv dost na to, aby si mohly dovolit soukromé pojištění. Program Medicaid mohlo dosud využívat kolem 7,4 milionů dětí, přičemž po zavedení nového zákona by se toto číslo mohlo zvýšit na jedenáct milionů dětí. Nadále tak zůstane bez zdravotního pojištění zhruba pět milionů dětí. Odhady nákladů na zajištění tohoto programu se pohybují kolem 32,8 mld. USD a nové výdaje pro státní pokladnu mají být pokryty z výrazného zvýšení daní na cigarety a další tabákové výrobky, které demokratická administrativa prosadila současně s CHIPRA.

Viz *Americký Senát schválil zákon o zdravotním pojištění pro děti*, ČT24, 30. 1. 2009 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/svet/43350-americky-senat-schvalil-zakon-o-zdravotnim-pojisteni-pro-deti/> a také JÉGL, P., *Obama prosadil vyšší daň na cigarety, bude se z ní platit zdravotní pojištění dětí*, Washington, 4. února 2009 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na <http://www.mediafax.cz/zahranici/2814472-Obama-prosadil-vyssi-dan-na-cigarety-bude-se-z-ni-platit-zdravotni-pojisteni-deti>

Podrobněji ohledně programů veřejného zdravotního pojištění pro děti viz *State Children's Health Insurance Program*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 11. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/State_Children%27s_Health_Insurance_Program a ohledně její poslední novelizace ze 4. února 2009 viz *CHILDREN'S HEALTH INSURANCE PROGRAM*

nárůst nákladů. Výsledná podoba Obamovy reformy se však od původního návrhu prezidentského kandidáta v několika ohledech liší, přičemž některá opatření budí spíše dojem kosmetické změny, než skutečné reformy.²²¹

Veřejné výdaje na zdravotnictví se v důsledku plánovaných změn opět velmi pravděpodobně významně navýší, i když prezident Obama zdůrazňoval, že náklady na reformu ve výši 940 mld. USD během následujících deseti let nezvýší zadlužení Spojených států. Podle odhadů demokratické administrativy má reforma naopak ušetřit ve federálních výdajích částku přesahující jeden bilion dolarů během příštích 20 let.²²² V souvislosti s nejbližšími rozpočtovými dopady lze však za největší hrozbu považovat nereformovaný program Medicare a jeho zvyšující se nároky na financování s ohledem na stárnoucí populaci v USA.

Proces schvalování poměrně zásadních změn dosavadního systému zdravotní péče nebyl zdaleka tak jednoduchý, jako tomu bylo v případě zákona CHIPRA v únoru 2009, k čemuž přispěly zejména významné lobbistické tlaky ze strany pojišťoven a právnické obce. Přes narůstající nesouhlas veřejnosti se však demokratické většině v Kongresu nakonec podařilo schválit největší reformu zdravotnictví od roku 1965 ještě před listopadovými volbami do obou komor zákonodárního sboru.²²³ Nicméně ani úspěšný schvalovací proces nezaručil bezproblémové začlenění nového „zákona na ochranu pacienta a finanční dostupnost péče“ (Patient Protection and

REAUTHORIZATION ACT OF 2009 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_public_laws&docid=f:publ003.111.pdf%20%C2%A0

²²¹ Zdá se, že reforma daňového statutu plateb na zdravotní pojištění je jen polovičatá, i když i to je pokrok proti původním Obamovým návrhům. Otázka právní odpovědnosti nebyla řešena vůbec, přičemž v této souvislosti Obamovi odpůrci poukazují na tradičně silný vliv právnické lobby v Demokratické straně. Také otázka platebních mechanismů byla přinejmenším odsunuta. Zákon počítá pouze se zřízením odborné komise, která se bude úhradou nákladů v systému zabývat a navrhopvat změny. Na druhou stranu navrhované změny v oblasti rozšíření pojistného krytí se staly technicky propracovanější a zřejmě lépe schopné obstát v reálném světě. Za zmínku také stojí, že celá řada opatření nového zákona o zdravotní péči vejde v platnost teprve po příštích prezidentských volbách, což dává opozičním hlasům určitý prostor k rušení či změnám opatření Obamovy administrativy. Odhady dopadů reformy nicméně ukazují, že v průběhu příštích pěti let dojde ke snížení počtu nepojištěných osob o cca 30 milionů.

²²² Srov. *V USA se rozhodne o největší změně zdravotnictví. Obama má šanci*, Hospodářské noviny, 21. 3. 2010 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-41555790-v-usa-se-rozhodne-o-nejvetsi-zmene-zdravotnictvi-obama-ma-sanci>

²²³ Republikáni již předem avizovali, že reforma zdravotnictví bude největším tématem kongresových voleb v roce 2010 a také celou dobu poukazovali na kontroverzní způsob prosazování reformy. Obamova administrativa neváhala uzavřít dohody s farmaceutickým průmyslem a zdravotními pojišťovnami, ve kterých si za cenu řady ústupků a výhod zajistila jejich podporu. Způsob, jakým demokraté prosadili zákon oběma komorami parlamentu, byl vysloveně silový a u tak významné změny v USA netradiční. Oproti tomu poslední významná reforma systému sociálního zabezpečení připravená za vlády Billa Clintona prošla hlasy zástupců obou stran. Nabízí se tak argument hospodářské krize jako přijatelné omluvy pro nejvýznamnější ideovou změnu v systému zdravotní péče za posledních 45 let. Američané tak byli svědky podobného politického procesu jako v případě USA Patriot Act z října 2001.

Affordable Care Act of 2010 - PPACA)²²⁴ do amerického právního řádu²²⁵ a v budoucnu tak pravděpodobně bude muset být schválen dodatek k americké ústavě, jako tomu bylo podobně v případě zavedení federální daně v roce 1913.²²⁶

6.7 Výdaje na obranu

Vzhledem k probíhajícím vojenským misím v Iráku a Afghánistánu nemohla demokratická administrativa hned v prvním roce svého funkčního období počítat s výrazným snížením objemu obranného rozpočtu. Přesto pokládali čelní představitelé obou politických stran určité snížení vojenských výdajů za samozřejmé, a to zejména s ohledem na propad amerického HDP a dopady na zaměstnanost, s čímž se po vypuknutí finanční krize počítalo přinejmenším v horizontu 2-3 let. Navíc chtěl prezident Obama také splnit svůj předvolební slib ohledně postupného stažení armádních sil z oblasti Středního východu, a tak bylo zřejmé, že se demokratická administrativa v následujících letech pokusí o co největší revizi obranného rozpočtu.

Prostor pro snížení výdajů na obranu se nacházel v kapitole vojenského výzkumu a vývoje²²⁷ a především pak v oblasti budování národní raketové obrany, jež se má stát

²²⁴Podrobněji viz *Patient Protection and Affordable Care Act*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 11. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Patient_Protection_and_Affordable_Care_Act dále viz GROSSMAN, E. G., STERKX, C. A., BLOUNT, E. C., VOLBERDING, E. M., *Compilation of Patient Protection and Affordable Care Act*, Office of the Legislative Counsel, U.S. House of Representatives, 1. 5. 2010 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na <http://docs.house.gov/energycommerce/ppacacon.pdf>

²²⁵Zákon se totiž dostal do rozporu s americkou ústavou a jejím širokým pojetím občanských svobod, a tak v mnoha státech musela federální vláda od samého počátku čelit žalobám u místních soudů. V několika případech soudy žaloby zamítly pro jejich neopodstatněné znění, avšak v prosinci 2010 uznal soud ve státě Virginia žalobu jako opodstatněnou s poukazem na to, že federální vláda nemůže pod hrozbou pokuty nutit jednotlivce k nákupu zdravotního pojištění. Závěry soudu ve Virginii potvrdil koncem ledna 2011 rovněž floridský soud s tím, že zároveň uznal žalobu zástupců 26 států týkající se překročení pravomocí amerického Kongresu v souvislosti se schválením PPACA.

Viz *Část Obamovy reformy zdravotnictví je neústavní, prohlásil soud*, Lidové noviny, 13. 12. 2010 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na http://www.lidovky.cz/cast-obamovy-reformy-zdravotnictvi-je-neustavni-prohlasil-soud-pxx-/ln_zahranici.asp?c=A101213_183117_ln_zahranici_an,

dále viz ČERNÝ, Š., PRESOVÁ, E., *Floridský soud označil část reformy zdravotnictví za protiústavní*, Český rozhlas, 1. 2. 2011 (cit. 2. 2. 2011); dostupné na <http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/zprava/floridsky-soud-oznacil-cast-reformy-zdravotnictvi-za-protiustavni--844660>

²²⁶Od roku 1861 proběhlo ve Spojených státech několik pokusů o zavedení federální daně z příjmu. V roce 1895 byly, nově zavedené daně z kapitálových výnosů, úroků a dividend, prohlášeny za neústavní. Teprve v roce 1913 byl ratifikován 16. dodatek americké ústavy, který umožnil federálnímu Kongresu ukládat daně bez toho, aby byl výnos rozdělován mezi státy Unie.

Viz *Sixteenth Amendment to the United States Constitution*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 1. 2011); dostupné na

http://en.wikipedia.org/wiki/Sixteenth_Amendment_to_the_United_States_Constitution#See_also

²²⁷Oproti podpoře vojenského výzkumu, kterou prosazoval Obamův předchůdce George W. Bush, byl demokratický prezident rozhodnut přenést federální prostředky z armádního výzkumu do civilní sféry. V plánech Baracka Obamy z oblasti výzkumu a vývoje se nejčastěji objevovala podpora alternativních zdrojů energie a moderních palivových článků.

součástí společného protiraketového deštníku zemí Severoatlantického paktu.²²⁸ V případě národní raketové obrany (National Missile Defense - NMD)²²⁹ byl úsporný trend nastolen Kongresem již v roce 2008, kdy během schvalování federálního rozpočtu pro fiskální rok 2008/2009 kongresmani snížili objem obranného rozpočtu o 700 mln. USD, přičemž kapitola NMD byla zredukována na polovinu.²³⁰

Jak již bylo řečeno, objem amerického obranného rozpočtu nebezpečně narůstal prakticky od zahájení vojenské kampaně v Afghánistánu v prosinci 2001, přičemž ještě větší zátěž znamenala následná operace Irácká svoboda. Průměrné tempo růstu vojenských výdajů se v první dekádě 21. století v USA pohybovalo kolem 8,8 %, a přes veškeré snahy Obamovy administrativy směrem k zmírnění negativního trendu, nedošlo ke zlepšení ani v roce 2010. Na vině byl částečně odklon demokratické administrativy od původního záměru na přeskupení prostředků z armádního výzkumu do civilní sféry,²³¹ avšak hlavní příčinou byly opět výdaje na operace v oblasti Středního východu. Značně nákladný byl zejména odchod amerických vojsk z Iráku a jejich částečný přesun do Afghánistánu, kde se opět začalo nebezpečně vzdmáhat hnutí Tálibán. Jistý úspěch si demokratická administrativa připsala alespoň v souvislosti se snížením tempa růstu výdajů na armádní zakázky, jež se oproti roku 2009 snížilo o polovinu na 3,4 %. Z dlouhodobého pohledu se však jedná pouze o mírný pokrok v souvislosti s ohlášenou revizí armádního rozpočtu Spojených států, jež se pomalu blíží k psychologické hranici

Viz subkapitola 6.3 2009 - 2010, S. 80, dále viz *Obama schválil miliardy pro elektromobily, jak je na tom Evropa?*, 9. 8. 2009 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na

http://pandatron.cz/?908&obama_schvalil_miliardy_pro_elektromobily_jak_je_na_tom_evropa

²²⁸ Projekt protiraketové obrany je původně čistě americkou iniciativou mající původ v programu Strategické obranné iniciativy (Strategic Defense Initiative - SDI), s kterým poprvé vystoupila Reaganova vláda v první polovině 80. let minulého století. V uvažování republikánské administrativy George W. Bushe, jež se pokoušela o vzkříšení programu, se prosadil především projekt národní raketové obrany (National Missile Defense - NMD). Severoatlantická aliance začala vážně uvažovat o zavedení protiraketové obrany teprve od roku 2002. K sjednocení představ o společné protiraketové obraně mezi spojenci NATO došlo v listopadu 2010 na summitu v portugalském Lisabonu. Financováním projektu bude však, podle všech předpokladů, nejvíce zatížen rozpočet amerického ministerstva obrany.

²²⁹ Viz *Národní raketová obrana*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 1. 2010); dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/National_Missile_Defense

²³⁰ Viz *Kongres USA seškrtnal peníze na obranu, Bush hrozí vetem*, ČT24, 23. 5. 2008 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/svet/15997-kongres-usa-seskrtnal-penize-na-obranu-bush-hrozi-vetem/>

²³¹ I když výdaje na vojenský výzkum a vývoj v roce 2010 poprvé od roku 1999 poklesly na 2,6 %, zároveň prezident Obama ohlásil návrat státní podpory vybraným projektům NASA v příštích letech. Obrat ve financování vojenského výzkumu dokládá také vyhlášení cíle v podobě kosmického letu na Mars do roku 2030. Spolu s plány na nový protiraketový satelitní systém šesti družic (SBIRS – Space Based Infra-Red System) tak všechny ohlášené projekty přispějí k výraznému navýšení kapitoly výzkumu a vývoje v příštích letech.

Srov. *Obama chce rekordních 708 miliard dolarů na vojenský program*, ČTK, 1. 2. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obama-chce-rekordnich-708-miliard-dolaru-na-vojensky-program-pa6-zahranicni.asp?c=A100201_190817_zahranicni_iky a také McDougall, P., *Obama Wants Manned Mission To Mars*, 15. 4. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://www.informationweek.com/news/storage/fabrics/showArticle.jhtml?articleID=224400444>

jednoho bilionu dolarů (Viz Tab. 13 v příloze), přičemž za rok 2010 se již s určitou jistotou očekává dosažení 900 mld. USD.

6.8 Vývoj deficitu federálního rozpočtu a federální dluh

Na jaře roku 2009 prezident Barack Obama jasně řekl, že na prvním místě bude záchrana ekonomiky a to i navzdory předpokládanému nárůstu rozpočtového deficitu v nadcházejících obdobích s tím, že do roku 2013 demokratická administrativa sníží rozpočtový deficit na polovinu. Zároveň však Obama zdůraznil, že bude třeba v rozpočtech „jít položku po položce“ a identifikovat výdaje, které nemají potřebné opodstatnění či důvod, přičemž k větším rozpočtovým škrtům by mělo dojít od rozpočtového roku 2010/2011.²³²

Vlivem již zmíněných událostí na americkém hypotečním trhu a následné finanční a hospodářské krize však konečné saldo za fiskální období od října 2008 do září 2009 předčilo všechny pesimistické odhady. Podle závěrečných údajů fiskální deficit USA za celý rozpočtový rok 2008/2009 přesáhl hodnotu 1,4 bn. USD (Viz Tab. 15 v příloze), resp. 10 % HDP (Viz Tab. 16 v příloze). V absolutním vyjádření, meziročně deficit vzrostl o 962 mld. USD, přičemž původně odhadovaná výše deficitu měla dosáhnout 1,2 bn. USD, resp. 8,3 % HDP USA.²³³ Dosažený podíl deficitu na HDP za fiskální rok 2008/2009 tak představoval nejvyšší hodnotu od roku 1945.²³⁴

Během rozpočtového roku 2009/2010 se měl deficit federálního rozpočtu podle odhadů přiblížit k hranici 1,55 bn. USD (Viz Tab. 15 v příloze), což by se mělo přibližně rovnat 10,7 % HDP (Viz Tab. 16 v příloze), tedy dalšímu maximu od roku 1945.²³⁵

²³²Srov. *Obama slíbil snížení schodku rozpočtu na polovinu*, Hospodářské noviny, 23. 2. 2009 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-34665320->

²³³Srov. *Schodek rozpočtu USA rekordně vystřelí na 1,2 bilionu dolarů*, Reuters, 7. 1. 2009 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na http://ekonomika.idnes.cz/schodek-rozpocet-usa-rekordne-vystreli-na-1-2-bilionu-dolaru-pqm-eko-zahranicni.aspx?c=A090107_165457_eko-zahranicni_fih

²³⁴Srov. *U. S. Budget Deficit Hit Record \$1.4 Trillion in 2009*, Fox News, 7. 10. 2009 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://www.foxnews.com/politics/2009/10/07/budget-deficit-hit-record-trillion/>

²³⁵V únoru 2010 jmenoval prezident B. Obama expertní komisi, která ještě v listopadu téhož roku předložila plán na ozdravení veřejných financí. Komise ve zveřejněném materiálu nabízí komplexní řešení nelichotivého stavu amerických veřejných financí. Federální má být řešen na obou stranách rozpočtu, přičemž se práce podrobněji zabývá škrtů ve výdajích na obranu i dlouhodobým snížením mandatorních výdajů s důrazem na reformu systému sociální a zdravotní péče. Autoři plánu na ozdravení americké ekonomiky přitom počítají se snížením veřejného dluhu na úroveň 60 % HDP do roku 2024, přičemž do roku 2037 by měl dluh klesnout pod úroveň 40 % amerického HDP.

Srov. PETHOKOUKIS, J., *Obama deficit commission: the Bowles-Simpson edition*, Reuters, 10. 10. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://blogs.reuters.com/james-pethokoukis/2010/11/10/obama-deficit-commission-the-bowles-simpson-edition/> a podrobněji viz BOWLES, E., SIMPSON, A., *Co-Chairs' Proposal*, 11. 10. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na http://www.fiscalcommission.gov/sites/fiscalcommission.gov/files/documents/CoChair_Draft.pdf

Nejčerstvější údaje hovoří ale naopak o poklesu deficitu na 1,29 bn. USD, resp. 8,9 % HDP.²³⁶ Zároveň však data amerického ministerstva financí zmiňují rovněž saldo rozpočtu za první měsíc nového fiskálního roku 2010/2011, které vykázalo negativní trend v podobě rozpočtového schodku ve výši 140,4 mld. USD. V meziročním srovnání se jedná o třetí nejhorší výsledek v historii fiskální politiky Spojených států, když nejhoršího výsledku ve výši 176,4 mld. USD bylo v tomto směru dosaženo v prvním měsíci rozpočtového roku 2009/2010.²³⁷

V období let 2005 - 2010 se veřejný dluh zvýšil téměř o 60 %, čímž byl definitivně potvrzen odklon od konzervativní rozpočtové politiky 90. let. Federální dluh se nyní podle nejčerstvějších údajů pohybuje na úrovni 83 % HDP (Viz Tab. 18 v příloze), což v nominálním vyjádření představuje více než 12 bn. USD (Viz Tab. 17 v příloze). Podle poslední novely zákona o maximálním objemu vládních dluhopisů (The Second Liberty Bond Act of 1917)²³⁸ z února 2010 je však federální dluh limitován částkou 14,3 bn. USD,²³⁹ a tak se někteří konzervativní kongresmani snaží donutit zákonodárce jednak k reformám nákladných systémů sociálního a zdravotního zabezpečení a také ke snížení vládních výdajů.²⁴⁰

Vývoj veřejných financí Spojených států posledních let je negativně vnímán nejen ze strany finančních trhů, nýbrž i ze strany zahraničních věřitelů USA. Nejpilněji přitom nakupuje federální dluhopisy Čína, která tak získává nesporný vliv na další směřování americké ekonomiky.²⁴¹

6.9 Monetární politika

Poté, co americká centrální banka snížila v prosinci 2008 hlavní úrokovou sazbu na nejnižší možnou úroveň 0 - 0,25 % (Viz Tab. 4 v příloze) a při současném slibu v pokračování expanzivní měnové politiky na podporu trhů, se dalo předpokládat setrvání

²³⁶Viz. *Nový fiskální rok začaly USA 3. nejvyšším deficitem 140 mld. USD*, Finanční noviny, 10. 11. 2010 (cit. 14. 1. 2011); dostupné na <http://www.financninoviny.cz/zpravy/novy-fiskalni-rok-zacaly-usa-3-nejvyssim-deficitem-140-mlrd-usd/554934?rss>

²³⁷Viz. tamtéž (cit. 14. 1. 2011)

²³⁸Viz *Liberty bond*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 14. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Second_Liberty_Bond_Act

²³⁹Viz *Understanding the Federal Debt Limit*, The Concord Coalition, 25. 2. 2011 (cit. 14. 1. 2011); dostupné na <http://www.concordcoalition.org/issue-briefs/2011/0225/understanding-federal-debt-limit>

²⁴⁰Někteří republikánští zákonodárci se dokonce vyjádřili v tom smyslu, že nebudou hlasovat pro zvýšení dluhového stropu bez řešení vládních výdajů.

Srov. VALERIÁN, E., *EURO A ROZPOČET USA - ZACÁTEK 2011*, Ardeus, Online Trading Education, 3. 1. 2011 (cit. 14. 1. 2011); dostupné na <http://www.e-burza.cz/INFORMACNI-ZDROJE/Euro-a-rozpocet-USA---zacatek-2011-.html>

²⁴¹ČLR dnes vlastní americké dluhopisy v hodnotě zhruba 900 mld. USD, a tak by dobrá kondice hospodářství USA měla být – s ohledem na budoucí zhodnocení dluhopisů – v jejím přímém zájmu.

úrokových sazeb na rekordně nízké úrovni přinejmenším ve výhledu jednoho roku. Otázkou však bylo, zda takový přístup FRS bude stačit politickým i tržním silám a zda ekonomika Spojených států z krátkodobého hlediska ve skutečnosti nepotřebuje masivnější monetární stimulaci.²⁴² Odpověď na tuto otázku však FRB podala ještě v předcházejícím měsíci, kdy oznámila uvolnění 800 mld. USD, z nichž 600 mld. USD bylo určeno k vykoupení problematických aktiv odvozených od hypotečních úvěrů a dalších 200 mld. USD mělo sloužit k odblokování trhu se spotřebitelskými úvěry.²⁴³

S příchodem Baracka Obamy do Bílého domu přislíbil FRS rozšíření Programu na poskytování úvěrů pro spotřebitele a malé podniky (PDCF - Primary Dealer Credit Facility)²⁴⁴ do výše jednoho bilionu dolarů, přičemž polovina těchto prostředků měla být – prostřednictvím veřejných i soukromých fondů – vynaložena na odkup tzv. toxických aktiv bank, které byly nejvíce zasaženy hypoteční a finanční krizí.²⁴⁵ Tentokrát však již politická garnitura, spolu s FRS, žádala výměnou za částečné obnovení peněžní likvidity finančních institucí plán, který přesně specifikuje, jak banky a hypoteční domy s obdrženými prostředky naloží. V této souvislosti se poprvé začalo hovořit i o částečném odkupu federálních dluhopisů (Treasuries)²⁴⁶ ze strany obdarovaných bank, které se tak dostaly do bezprostřední zájmové sféry americké centrální banky a politické garnitury USA.

Následující vývoj událostí nastolený trend jen potvrdil, když FRS v srpnu roku 2010 připustil spuštění dalšího kola kvantitativního uvolňování (QE - Quantitative

²⁴²Za posledních 60 let jsme sice svědky rychlého růstu západních ekonomik, avšak velká část dosavadního růstu je doprovázena narůstajícími dluhy veřejného i soukromého sektoru doprovázenými značnou peněžní expanzí. Z dlouhodobého hlediska zdravé ekonomiky tedy vše nasvědčuje spíše tomu, že hospodářství USA (stejně jako většina západních ekonomik) nyní potřebuje restriktivní monetární a silně restriktivní fiskální politiku.

²⁴³Viz POHANKA, V., BREZOVSKÁ, K., PANUŠKA, M., *FED uvolní na pomoc americkému finančnímu trhu 800 miliard dolarů*, Český rozhlas, 26. 11. 2008 (cit. 15. 1. 2011); dostupné na <http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomika/zprava/519144>

Fed tímto krokem předstihl fiskální opatření administrativy George W. Bushe, které se povedlo v Kongresu prosadit záchranný program (TARP) teprve v prosinci 2008. Od září 2008 byl totiž FRS pod silným politickým i lobbistickým tlakem a to jednak kvůli zdlouhavému legislativnímu procesu a také z důvodu paniky na finančních trzích. Svou roli sehrály také listopadové prezidentské volby a konec mandátu administrativy George W. Bushe.

²⁴⁴Viz *Primary Dealer Credit Facility*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 15. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Primary_Dealer_Credit_Facility

²⁴⁵Viz *Fed vyslyšel Obamu. Na úvěry lidí a malých firem uvolní bilion dolarů*, ČTK, 10. 2. 2009 (cit. 15. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-34121720-fed-vyslysel-obamu-na-uvery-lidi-a-malych-firem-uvolni-bilion-dolaru>

²⁴⁶Viz *United States Treasury security*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 17. 1. 2011); dostupné na <http://en.wikipedia.org/wiki/Treasuries>

easing)²⁴⁷ ještě do konce roku. Hospodářství Spojených států se totiž po krátkém růstovém výkyvu na přelomu let 2009/2010 (Viz Tab. 3 v příloze) nadále potýkalo s deflačním prostředím a především se stále vysokou nezaměstnaností oscilující kolem 10 % (Viz Tab. 7 v příloze). Začátkem listopadu 2010 tedy FRS oznámil druhou vlnu kvantitativního uvolňování (QE2) ve výši 600 mld. USD, přičemž tentokrát měly být prostředky uvolňovány postupně do poloviny roku 2011 a měly sloužit výhradně na nákup federálních dluhopisů.²⁴⁸ Druhá vlna programu přitom také počítá s tím, že si finanční ústavy prostřednictvím prodeje federálních dluhopisů centrální bance zajistí další likviditu, kterou už tentokrát podle předpokladů použijí především na poskytování úvěrů a investice.²⁴⁹

V souvislosti s kvantitativním uvolňováním a nákupem federálních dluhopisů v podání FRS jsme také svědky dalšího měnového fenoménu, s nímž se v odborné literatuře můžeme setkat pod označením „monetizace dluhu“.²⁵⁰ FRS tedy nakupuje federální dluhopisy, čímž pomáhá hradit rozpočtový schodek, jak přímo prostřednictvím kvantitativního uvolňování, tak nepřímo prostřednictvím velkých „Too Big To Fail“ bank. Tímto způsobem má FRS jednak suplovat nefunkční bankovní systém, jenž smýšlí příliš

²⁴⁷Viz *Quantitative easing*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 17. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/QE2_%28monetary_policy%29#QE2

²⁴⁸Když k tomu připočteme příjem ze splacených hypoték ve výši zhruba 300 mld. USD, které FRS již do federálních dluhopisů investoval, dostaneme se na sumu 900 mld. USD, již hodlá vynaložit FRS na tento účel celkem do konce druhého čtvrtletí 2011.

Srov. *Fed podpoří ekonomiku USA nákupy dluhopisů za 600 miliard dolarů*, ČTK, 3. 11. 2010 (cit. 17. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-47724140-fed-podpori-ekonomiku-usa-nakupy-dluhopisu-za-600-miliard-dolaru>

²⁴⁹Srov. RÁDY, A., *QE2: Abeceda kvantitativního uvolňování (1/2)*, Investiční web, 2. 11. 2010 (cit. 17. 1. 2011); dostupné na <http://www.investicniweb.cz/ekonomika/2010/11/2/clanky/qe2-abeceda-kvantitativniho-uvolnovani/>

Je však otázkou, zda se FRS ve skutečnosti povedlo prostřednictvím kvantitativního uvolňování přetlačit úvěrovou kontrakci v USA. S cílem vyhnout se deflační spirále se FRS sice vehementně snaží podbírat cenu aktiv a tím podpořit federální stimulační výdaje, avšak dopady fiskální stimulace jsou ve většině případů pomalé a neefektivní. Zda se FRS skutečně povede přeměnit deflační prostředí na inflační, ukáže teprve vývoj v následujících měsících a letech. Pokračování FRS v politice masivní monetární expanze, jejímž cílem je hospodářské oživení, navíc v delším časovém horizontu spolu s expanzivní fiskální politikou značně ohrožuje hodnotu americké měny a stav hospodářství USA. V případě pokračování nastoleného trendu by se Spojené státy jednoho dne mohly z deflačního prostředí paradoxně ocitnout uprostřed hyperinflace. Do jisté míry by si tak Američané a s nimi celý svět byl nucen zopakovat události z 30. let minulého století. V této souvislosti by pak otázka cenové stability, jako hlavní důvod existence centrální měnové autority, nabyla zcela jiného významu.

²⁵⁰„V případech, kdy se do nákupu státních cenných papírů, ať nepřímo od bank nebo nebankovních subjektů, či přímo od státu, zapojí centrální banka, tedy dochází současně ke zvýšení měnové báze s možností růstu inflačních tlaků. V těchto případech hovoříme také o tzv. monetizaci státního dluhu, resp. tištění peněz (money printing).“

Citováno podle REVENDA, Z., *Centrální bankovníctví*, Management Press, Praha, 1999, S. 153.

FRS v tomto případě nenakupuje federální dluh pouze přímo prostřednictvím kvantitativního uvolňování, nýbrž také nepřímo prostřednictvím velkých bank, jejichž bilance dříve očišťoval od tzv. toxických aktiv, přičemž pod termínem tištění peněz se rozumí připsání bezhotovostních peněz na účet příslušných bank (subjektů).

konzervativně a zdráhá se poskytovat nové půjčky, a také přímo financovat fiskální stimulaci federální vlády. FRS tedy v tomto případě působí jako garant poslední instance, přičemž federální vláda začíná otevřeně naplňovat alokační funkci zdrojů v ekonomice, čímž vytlačuje soukromý sektor z této pro něj dříve typické role. Události tak začínají připomínat zatím méně dramatickou formu hospodářského vývoje po krachu na Wall Street v roce 1929 a následné hospodářské politice E. Hoovera a především F. D. Roosevelta, jimž také do jisté míry předcházela nepřiměřená měnová politika.²⁵¹

6.10 Reforma Wall Streetu

S největší burzou v celosvětovém měřítku je v této souvislosti spojen i poslední bod v rámci programu „Boje za hospodářskou obnovu na všech frontách“, jak jej Barack Obama formuloval během předvolební kampaně v roce 2008.²⁵² Jedná se tedy v první řadě o zpřísnění pravidel pro banky a také při obchodování s některými finančními nástroji, jejichž skutečná míra rizika je velmi obtížně rozpoznatelná. Reforma však kromě regulatorních zásahů do finanční sféry obsahovala rovněž návrh na vytvoření speciálního fondu na záchranu problémových finančních institucí do výše 50 mld. USD. Takto vytvořený fond má být financován přímo z příspěvků bank, přičemž má zároveň sloužit k sanaci těch, jejichž bilance by byly v budoucnu existenčně zaplaveny tzv. toxickými aktivy ve smyslu nedobytných pohledávek.²⁵³ Cílem zveřejněné reformy Wall Streetu byla jednak vyšší ochrana spotřebitele-investora a také snaha federální administrativy dostat finanční sektor pod větší kontrolu a zamezit tak do budoucna dalším případným záchranným balíčkům, jimiž by měli daňoví poplatníci prostřednictvím veřejných rozpočtů sanovat problémové finanční instituce.²⁵⁴

²⁵¹Srov. SMILEY, G., *Nový pohled na velkou hospodářskou krizi*, Wolters Kluwer ČR a Liberální institut, Praha, 2009, S.35-38, 53-54, 59-61, 63-66.

Je samozřejmě otázkou, zda máme preferovat absolutně svobodné působení tržních sil reprezentované především konceptem klasického kapitalismu 2. poloviny 19. stol. a smířit se s mezními situacemi typu šokových změn v kondici hospodářství a velkých sociálních rozdílů, nebo máme dát přednost anticyklickému keynesiánskému přístupu státních zásahů a smířit se tak spíše se stagnujícím vývojem hospodářství v dlouhém období, avšak menšími sociálními rozdíly a méně intenzivními hospodářskými výkyvy.

²⁵²Viz *Organizing on the Issues 2008*, Organizing for America (cit. 18. 1. 2011); dostupné na <http://www.barackobama.com/issues/>

²⁵³Srov. *Americkým Senátem neprošla reforma Wall Streetu*, ČT24, 27. 4. 2010 (cit. 18. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/svet/amerika/88139-americkym-senatem-neprosla-reforma-wall-streetu/>

²⁵⁴Srov. tamtéž (cit. 18. 1. 2011)

Po počátečních nezdarech zejména v americkém Senátu²⁵⁵ se demokratické administrativě povedlo reformu prosadit, a tak se zákon O reformě Wall Streetu a ochraně spotřebitele známý jako „Dodd-Frank Act“²⁵⁶ dočkal konečného schválení v červenci 2010. Součástí nového zákona, jenž představoval největší reformu finančního sektoru od 30. let minulého století, bylo také vytvoření vládní agentury na ochranu klientů finančních institucí, která by měla dohlížet především na trhy hypoték a kreditních karet.²⁵⁷

Reforma Wall Streetu z dílny Obamovy administrativy byla soustavně, během legislativního procesu i po něm, podrobována ostré kritice nejen z pozic republikánských kongresmanů, ale především ze strany Wall Streetu a největších finančních domů. Představitelé finanční sféry nesli velmi těžce zejména částečné zákonné oddělení komerčního a investičního bankovníctví, které vrací podmínky na finančních trzích do doby před rokem 1999, kdy byl v americkém Kongresu zrušen tzv. Druhý Glass-Steagallův zákon (The Second Glass-Steagall Act of 1933)²⁵⁸ z roku 1933. Opatření má dnes, podobně jako před 80. lety, napomoci ochraně vkladů klientů bank před případným ohrožením v podobě pádu trhu s deriváty. Kritika se v této

²⁵⁵ Zákodníci obou politických táborů byli od začátku projednávání pod silným tlakem finančních institucí a představitelů Wall Streetu a to zejména v Senátu, kde mají tyto lobbistické síly tradičně silný vliv.

²⁵⁶ Název zákona v plném znění je „Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act of 2010“. Viz *Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, White House Documents, 21. 7. 2010 (cit. 18. 1. 2011); dostupné na http://docs.house.gov/rules/finserv/111_hr4173_finsrvcr.pdf, dále také viz *Brief Summary of the Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, U. S. Senate Documents (cit. 18. 1. 2011); dostupné na http://banking.senate.gov/public/files/070110_Dodd_Frank_Wall_Street_Reform_comprehensive_summary_Final.pdf

²⁵⁷ Součástí opatření zákona je i tzv. Volckerovo pravidlo, které brání v provádění některých rizikových spekulativních obchodů těm finančním institucím, v nichž stát ručí za vklady. Bývalý předseda FRB a demokrat Paul Volcker, jehož B. Obama po vyhraných volbách v roce 2008 jmenoval do čela svého ekonomického výboru, se významně podílel na vytvoření reformy Wall Streetu, po jejímž schválení a krátkém období implementace na svou funkci v lednu 2011 rezignoval.

Podrobněji ke všem opatřením zákona viz *Brief Summary of the Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, U. S. Senate Documents (cit. 19. 1. 2011); dostupné na http://banking.senate.gov/public/files/070110_Dodd_Frank_Wall_Street_Reform_comprehensive_summary_Final.pdf

²⁵⁸ První **Glass-Steagallův zákon**, jenž představoval spíše sanaci než regulaci bankovního sektoru, byl přijat již v roce 1932, v době vlády administrativy E. Hoovera. Skutečnou státní regulaci však bankovní sektor pocítil teprve s přijetím tzv. Druhého Glass-Steagallova zákona, který se stal nedílnou součástí záchranně-ozdravného programu s názvem New Deal, z dílny administrativy prezidenta F. D. Roosevelta. Druhý Glass-Steagallův zákon především rozdělil bankovní domy na komerční a investiční, čímž velmi striktně rozdělil jejich oblasti působení a přeneseně také jejich rizikové profily. Schválením zákona byla také poprvé v dějinách uznána nutnost pojištění bankovních vkladů a to vznikem Federální společnosti pro pojištění vkladů (FDIC - Federal Deposit Insurance Corporation).

Podrobněji viz *Glass-Steagall Act of 1932*, United States History (cit. 19. 1. 2011); dostupné na <http://www.u-s-history.com/pages/h1504.html> a také viz TINDALL, G. B., SHI, D. E., *Dějiny Spojených států amerických*, NLN, Praha, 2000, S. 559, 565. Podrobnosti ohledně Federální společnosti pro pojištění vkladů jsou dostupné na <http://www.fdic.gov/>.

souvislosti obrací na samotný princip fungování finančního sektoru, který v důsledku takového opatření může přijít o významnou část disponibilních prostředků. Následná ztráta úvěrovací schopnosti bank, způsobená odlivem investorů, by mohla přivodit hospodářství USA další ránu a prohloubit tak krizi finančního sektoru.

Kromě tzv. Volckerova pravidla, které například zakazuje finančním institucím obchodovat s cennými papíry na vlastní účet,²⁵⁹ se setkala s určitou nelibostí i další pravidlo tzv. svěřenecké neboli fiduciární povinnosti. Tento zákonný požadavek, apelující na loajalitu banky vůči svému klientovi při správě jeho majetku s důrazem na povinnost dostatečné péče o svěřené portfolio, totiž zcela opomíjí fakt, že největší bankovní domy na americkém trhu jsou zároveň i jeho tvůrci. Pro tyto bankovní giganty, kteří do jisté míry fungují i jako správci trhu, je tedy nemožné plnit fiduciární povinnost zároveň pro obě strany kupní smlouvy.

Kritika reformy Wall Streetu se ovšem nesoustředila pouze na jednotlivé body nového zákona, nýbrž také na celkové vyznění zákona a jeho předpokládaný praktický dopad. Stranou tvůrců reformy totiž zůstalo například velmi potřebné zjednodušení organizační mapy regulatorní struktury finančního systému. Současný stav příliš složité regulatorní struktury je již několik let součástí kritiky fungování finančního systému, nicméně řešení tohoto problému jakož i dalších regulačních nesrovnalostí je odsunuto pravděpodobně do doby větší finanční a hospodářské stability.

6.11 Vnější ekonomické vztahy - Čína střídá EU

Po odeznění nejvážnějších příznaků hospodářské krize²⁶⁰ se v rámci své rozsáhlé a ambiciózní ekonomické agendy chtěla Obamova administrativa soustředit také na zmírnění deficitu zahraničního obchodu s výhledem na postupné vyrovnaní bilance běžného účtu.²⁶¹ Spojené státy vykazují totiž tradičně značný deficit obchodu se zbožím, jež je v posledních letech pouze mírně korigován přebytkem v obchodu se službami. Jen v období leden - září 2010 dosáhl obchodní deficit 379,1 mld. USD a překonal již výši deficitu za celý předcházející rok.²⁶² Meziročně tak došlo ke zvýšení obchodního deficitu

²⁵⁹ Dále také omezuje investice do hedgeových fondů a fondů soukromého kapitálu.

²⁶⁰ Komise Národního úřadu pro ekonomický výzkum (National Bureau of Economic Research - NBER) oficiálně vyhlásila červen 2009 jako poslední měsíc hospodářské recese, jež propukla v prosinci 2007. Viz *The Business Cycle Dating Committee of the National Bureau of Economic Research*, Cambridge, 20. 9. 2010 (cit. 19. 1. 2011); dostupné na <http://www.nber.org/cycles/sept2010.html>

²⁶¹ Srov. COOPER, H., *Obama Sets Ambitious Export Goal*, The New York Times, 28. 1. 2010 (cit. 19. 1. 2011); dostupné na <http://www.nytimes.com/2010/01/29/business/29trade.html>

²⁶² V roce 2009 činil deficit zahraničního obchodu USA se zbožím a službami 374,9 mld. USD.

o 40,3 %, když ve stejném období roku 2009 dosáhl schodek zahraničního obchodu sumy 270,2 mld. USD. Bilance zahraničního obchodu se však v roce 2010 nijak zvlášť nevychýlila od negativního trendu posledního desetiletí, ve kterém došlo k postupnému prohloubení deficitu běžného účtu platební bilance a to i přes stoupající vývoz služeb.²⁶³

I když lze negativní obchodní bilanci vnímat jako jistou známku úspěchu významné americké kupní síly, na druhou stranu to rovněž znamená značný odliv amerického dolaru do zahraničí. Takový scénář však může být v dlouhém období, zejména v souvislosti s kvantitativním uvolňováním a objemem dolarových devizových rezerv ve světě, strategicky velmi nebezpečný a to jak z politického tak i ekonomického hlediska.

V lednu 2010 tedy prezident Obama vyhlásil Novou exportní iniciativu (New Export Initiative - NEI), jež měla postupně zvrátit dosavadní vývoj zahraničního obchodu USA.²⁶⁴ Cílem NEI je zdvojnásobit americký export během 5 let do výše dvou bilionů dolarů a změnit tak částečně jednostranný náhled na Spojené státy jako největšího světového spotřebitele.²⁶⁵ První známky oživení amerického vývozu, které však byly spíše odrazem ukončení hospodářské krize a také zvýšení asijské kupní síly, se dostavily ještě do konce roku 2010. V září 2010 činila hodnota vývozu zboží a služeb 154,1 mld. USD a byla tak nejvyšší od srpna 2008, kdy dosáhla 162,9 mld. USD, přičemž zářijový vývoz dosáhl ve srovnání s předcházejícím měsícem lepšího výsledku o 0,5 mld. USD.²⁶⁶

Mnoho zahraničních dovozců v posledních dvou desetiletích využívá poměrně velkou otevřenost amerického trhu, jenž v druhé polovině 20. století nenavázal na předválečnou tradici izolacionistické politiky vůči zahraničí. Z této situace těží již

Viz *USA, Zahraniční obchod země*, zastupitelský úřad Washington MZV ČR, CzechTrade (cit. 19. 1. 2011); dostupné na http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁶³Srov. BAI, H. Y., HOANG, Mai-Chi, *Annual Revision of the U. S. International Transactions Accounts, International Economic Accounts*, Bureau of Economic Analysis, July 2010 (cit. 19. 1. 2011); dostupné na http://www.bea.gov/scb/pdf/2010/07%20July/0710_intl-accts.pdf

²⁶⁴Ministr obchodu Gary Locke konkretizoval jednotlivé body Nové exportní iniciativy začátkem února 2010.

Podrobněji viz *Commerce Secretary Gary Locke Unveils Details of the National Export Initiative*, The International Trade Administration, U.S. Department of Commerce, Washington, 4. 2. 2010 (cit. 20. 1. 2011); dostupné na http://trade.gov/press/press_releases/2010/nei_020410.asp

²⁶⁵Dvojnásobný růst amerického exportu do roku 2015 by měl v USA vytvořit také 2 miliony nových pracovních míst.

Viz COOPER, H., *Obama Sets Ambitious Export Goal*, The New York Times, 28. 1. 2010 (cit. 20. 1. 2011); dostupné na <http://www.nytimes.com/2010/01/29/business/29trade.html>

²⁶⁶Americký vývoz se nyní podílí pouze 12 % na tvorbě HDP USA, což je zhruba třetinový výsledek ve srovnání s Německem jakožto největším světovým vývozcem. Přitom se na vývozu Spojených států podílí pouze 1 % amerických firem z celkových deseti milionů, z nichž navíc 58 % realizuje své prodeje v jediné zemi a tou je Čína.

tradičně především evropské rozvinuté tržní ekonomiky, z nichž zejména státy bývalé EU-15 udržují s USA vysokou úroveň vzájemných obchodních vztahů. Vývoj transatlantických obchodních vztahů v době hospodářské krize a zejména bezprostředně po jejím skončení je důkazem trvalých obchodních vazeb na obou stranách Atlantiku, přičemž tyto vazby příliš nepodléhají výkyvům ve vzájemných politických vztazích. Potvrzením tohoto vývoje bylo především období hospodářské krize v letech 2007 - 2009, kdy přes značné neshody, které na obou stranách Atlantiku panovaly v souvislosti se způsobem řešení krize na státní i mezinárodní úrovni,²⁶⁷ vzájemný obchod utrpěl pouze nutné ztráty zaviněné globální hospodářskou recesí.²⁶⁸

Jako problémové se však paradoxně ukázaly politické vztahy obou hlavních transatlantických partnerů, jež byly po odchodu George W. Bushe a nástupu Baracka Obamy do Bílého domu spojovány s nadějami na nový začátek. Ochlazení ve vztazích mezi USA a EU v poslední dekádě potvrdil i nový demokratický prezident B. Obama, když v únoru 2010 oznámil svůj úmysl nezúčastnit se výročního summitu v Madridu v květnu 2010.²⁶⁹

Přesto, že byl květnový summit EU-USA nakonec zrušen, došlo ve vzájemných vztazích k určitému pokroku, a to na konkrétním smluvním základě. V březnu 2010 totiž

²⁶⁷ Srov. *Transatlantické vztahy nejsou plně využívány*, První zprávy, 16. 7. 2010 (cit. 20. 1. 2011); dostupné na <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/z-evropske-unie/transatlanticke-vztahy-nejsou-plne-vyuzivany/>

²⁶⁸ Po mírném propadu v objemu transatlantické směny v roce 2008, v němž se naplno projevíly důsledky hypoteční a finanční krize na světových trzích (Viz *United States – EU Bilateral Trade and Trade with the World*, from Eurostat and IMF, DG Trade, 17. 3. 2011 [cit. 20. 3. 2011]; dostupné na http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf), dosáhl vzájemný obchod se zbožím a službami v roce 2009 opět slušného výsledku ve výši 502,4 mld. USD. Spojené státy však mají se zeměmi EU dlouhodobě pasivní obchodní bilanci, a tak i v tomto roce zaznamenaly deficit obchodní bilance ve výši 61,2 mld. USD, což představovalo 16,3 % celkového obchodního deficitu USA. Z pohledu Spojených států dosáhl dovoz zboží a služeb ze zemí EU hodnoty 281,8 mld. USD a podílel se tak 14,5 % na celkovém americkém importu. Podobně i vývoz (především služeb) do zemí EU dosáhl hodnoty 220,6 mld. USD, což představovalo 14% podíl z celkového amerického exportu. Viz *USA, Zahraniční obchod země*, zastupitelský úřad Washington MZV ČR, CzechTrade (cit. 20. 1. 2011); dostupné na http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁶⁹ Důvodů bylo hned několik. Jednak americká administrativa v té době upřednostňovala řešení domácích problémů před transatlantickou agendou, a také byly schůzky s evropskými představiteli v roce 2010 plánovány ještě na listopadovém summitu NATO v Lisabonu. V souvislosti se zrušením Obamovy cesty do Evropy se začalo také hovořit o tom, co tím americký prezident chtěl představitelům Evropské unie naznačit. Nejčastěji se přitom v této souvislosti zmiňovala nejednotnost EU v závažných strategických otázkách typu postoje k Rusku a společné energetické politice nebo v otázce vojenského angažmá evropských zemí v Afghánistánu.

Srov. ANÝŽ, D., *Na ose USA - EU došlo k vzájemnému vystrízlivění, říká Clintonův člověk*, Hospodářské noviny, 17. 2. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/c1-40600190-na-ose-usa-eu-doslo-k-vzajemnemu-vystrizliveni-rika-clintonuv-clovek>

Ať už byl účel Obamova odmítnutí jakýkoliv, nakonec došlo k uspořádání summitu EU-USA v náhradním termínu v listopadu 2010.

nastal průlom v jednání o druhé dohodě o otevřeném nebi mezi Evropskou komisí a americkou administrativou,²⁷⁰ a tak mohla být smlouva podepsána ještě v červnu 2010.²⁷¹

Změna v postoji amerického prezidenta a jeho administrativy k EU byla však patrná již dříve, o čemž se mohla Evropská unie přesvědčit mimo jiné v prosinci 2009 na kodaňském summitu, který měl najít společnou odpověď na globální klimatické změny posledních let.²⁷² Obecně již také nelze přeceňovat význam transatlantické směny, jejíž objem především v obchodu se zbožím jednoznačně předčily vzájemné obchodní vztahy mezi Spojenými státy a ČLR. Pro USA mají tedy nadále evropské země větší význam v oblasti zahraničních investic a obchodu se službami, avšak v úloze strategického partnera Spojených států se již zřetelně začíná prosazovat nová asijská velmoc, jíž je dnes bezesporu Čínská lidová republika.

Zhruba od poloviny 80. let měly na dovozech do Spojených států druhý největší podíl asijské ekonomiky, zejména dynamicky se rozvíjející Japonsko, jež se tak stalo nejvýznamnějším obchodním partnerem USA za hranicemi amerického kontinentu. Přibližně v polovině 90. let se do pozice Japonska dostala reformovaná Evropská společenství (EU), avšak pro Spojené státy začala nabývat na významu Čína, která v té době rovněž prožívala velký hospodářský vzestup.²⁷³ Dnes již Čínská lidová republika zaujímá mezi zaoceánskými obchodními partnery USA nesporně nejdůležitější strategické místo a vše zatím nasvědčuje tomu, že tomu tak bude ještě v několika příštích letech.²⁷⁴

²⁷⁰Viz *Průlom v jednáních o druhé dohodě o otevřeném nebi mezi EU a USA: místopředseda Komise Siim Kallas uvítal návrh dohody*, Evropská komise, Brusel, 25. 3. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/371&format=HTML&aged=1&language=CS&guiLanguage=cs>

²⁷¹V roce 2007 byla již mezi USA a Evropskou unií podepsána první dohoda o otevřeném nebi, jejíž přínos je zároveň považován za přelomový ve vzájemných vztazích. V roce 2008 pak započala jednání o druhé dohodě, která již v nynější schválené podobě vytváří nejen nové obchodní a investiční příležitosti na obou stranách, ale také posiluje rámec spolupráce například v otázkách životního prostředí, sociální ochrany, hospodářské soutěže a bezpečnosti.

Viz *Siim Kallas uvítal podepsání druhé letecké dohody o otevřeném nebi mezi EU a USA*, Evropská komise, Brusel, 24. 6. 2010 (cit. 21. 1. 2010); dostupné na http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/10_818_cs.htm

²⁷²Americký prezident přijel na kodaňskou konferenci o klimatu na poslední chvíli, aby se záhy dohodl s představiteli ČLR, Indie a JAR na znění závěrečného textu, přičemž v jednáních zcela obešel zástupce Evropské unie, kteří pak jen dodatečně vyjádřili svůj rezervovaný souhlas.

Srov. *Obama se v Kodani o klimatu dohodl s klíčovými státy, chudé země jsou proti*, ČTK, 18. 12. 2009 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obama-se-v-kodani-o-klimatu-dohodl-s-klucovymi-staty-chude-zeme-jsou-proti-1ly-/zahranicni.asp?c=A091218_220652_zahranicni_vel#utm_source=idnes.cz&utm_medium=rss

²⁷³Pro Japonsko byla 90. léta naopak ztracenou dekadou.

²⁷⁴Pro Spojené státy byla Čína v roce 2009 největším dovozním partnerem, když dovoz zboží a služeb z ČLR do USA dosáhl v tomto roce výše 296,4 mld. USD a podílel se tak 19 % na celkovém americkém importu. Přitom největší deficit zahraničního obchodu se zbožím a službami ve výši 226,8 mld. USD měly USA v tomto roce rovněž s Čínou, která se tak podílela až 44,7 % na celkovém deficitu americké obchodní bilance.

Obchodní vazby Spojených států a ČLR jsou ovšem na druhé straně také zdrojem konfliktů ve vzájemných vztazích obou regionálních mocností. Téměř polovinu obchodního deficitu platební bilance USA tvoří pouze obchod s Čínou, přičemž čínské devizové rezervy zároveň vykazují největší podíl na dolarových rezervách, jež jsou v držení zahraničních subjektů. Čína však také manipuluje s kurzem své měny²⁷⁵ s cílem zlevnit vlastní vývoz nejen do USA a naopak zdražit dovoz především ze Spojených států, čímž jednoznačně preferuje domácí výrobce na úkor zahraničních, a zvláště těch amerických.

V této souvislosti schválila Sněmovna reprezentantů návrh zákona, jehož prostřednictvím by měly USA přijmout odvetná opatření v podobě vyrovnávacího či antidumpingového cla na dovoz veškerého zboží ze zemí, které trvale manipuluji s kurzem své měny a snaží se tak zlevnit vlastní vývoz. Návrh zákona, tzv. Currency Reform for Fair Trade Act - CRFTA,²⁷⁶ bude v Senátu projednáván v nejbližších měsících. Mezi hlavními iniciátory zákona v dolní komoře amerického Kongresu byli reprezentanti států tzv. Manufacturing Belt²⁷⁷, kde bylo v posledních letech zrušeno hodně pracovních míst ve výrobním sektoru, což je nejčastěji dáváno do souvislosti s jejich přesunem do Číny.²⁷⁸

Viz *USA, Zahraniční obchod země*, zastupitelský úřad Washington MZV ČR, CzechTrade (cit. 21. 1. 2011); dostupné na

http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html

²⁷⁵Kurz čínského juanu je již po dobu deseti let administrativně stanoven na úmyslně podhodnocenou úroveň v relaci k americkému dolaru, čímž ČLR na jedné straně dlouhodobě uměle snižuje hodnotu čínského zboží na světovém trhu a na straně druhé z přebytků zahraničního obchodu hromadí dolarové rezervy, jež v říjnu 2010 dosáhly hodnoty 2,65 bn. USD.

Srov. LAVIČKA, V., *Čína rychle zvyšuje devizové rezervy. Západ to znervózňuje*, Hospodářské noviny, 14. 10. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://hn.ihned.cz/c1-47086580-cina-rychle-zvysuje-devizove-rezervy-zapad-to-znervoznuje>, dále také KOHOUT, P., *Proč se Čína bojí*, Lidové noviny, 6. 10. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na http://www.lidovky.cz/proc-se-cina-boji-0ki-ln_noviny.asp?c=A101006_000041_ln_noviny_sko&klic=239255&mes=101006_0

a také LÍZAL, L., *Stará velmoc s dluhy, nová s plnou šrajtoflí*, vláda ČR, 20. 1. 2011 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clanky/stara-velmoc-s-dluhy--nova-s-plnou-srajtofli-80227/>

²⁷⁶Tímto návrhem zákona se Spojené státy opět v jistém smyslu přihlásily k odkazu Velké hospodářské krize třicátých let 20. století a tradici izolacionismu. Podrobněji viz *Currency Reform for Fair Trade Act*, The Senate of The United States, 29. 9. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-111hr2378rfs/pdf/BILLS-111hr2378rfs.pdf>

²⁷⁷**Manufacturing Belt** (Rust Belt, Factory Belt) – jedná se o region s největší koncentrací odvětví těžkého průmyslu v USA. Průmyslový pás se rozprostírá v oblasti Velkých jezer a zahrnuje průmyslová centra jako je automobilový Detroit, dále pak Buffalo, Chicago, Cleveland nebo srdce metalurgického průmyslu v Pittsburghu.

Podrobněji viz *Rust Belt*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 22. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Rust_Belt

²⁷⁸Přibližně 30 významných amerických obchodních asociací (např. US Chamber of Commerce, the Business Roundtable, Financial Services Forum, Coalition of Services Industries) naopak vyzvalo dopisem vlivné členy Kongresu, aby navrhovaný zákon nebyl projednáván, natož schválen.

Zahraniční kritici návrhu zákona však poukazují na to, že si USA chtějí prostřednictvím CRFTA do budoucna pouze legislativně posvětit možnost přímé devalvace amerického dolaru, a to zejména v případě pokračující politiky podhodnoceného čínského juanu a japonského jenu. V této souvislosti se začala rovněž zmiňovat možnost vypuknutí tzv. měnové války, již se snažili ještě v zárodku utlumit účastníci summitu G20, který se konal v Jižní Koreji na konci října 2010.²⁷⁹ Hrozba měnové války však byla pravděpodobně částečně zažehnána teprve podpisem nových obchodních smluv mezi Spojenými státy a Čínou v lednu 2011,²⁸⁰ čímž došlo k dalšímu významnému provázání obou ekonomik a také k uklidnění vzájemných vztahů, jež jsou poměrně často vystavovány sporům na půdě WTO.²⁸¹ Čína tak tímto krokem na jedné straně potvrdila roli strategického partnera USA a na straně druhé přispěla rovněž k uklidnění americké politické reprezentace.²⁸²

Dopisu předcházely také intenzivní lobbying ze strany US-China Business Council, protože řada amerických firem působících na čínském trhu se obává následných odvetných opatření čínské vlády. Viz *Fair Currency Coalition Letter to the U.S. Senate on H.R. 2378*, 15. 11. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na

<http://www.faircurrency.org/presscenter/FCC%20Letter%20to%20US%20Senate%2020101115.PDF>

Bushova administrativa úspěšně odvracela hrozby Kongresu na zavedení odvetných opatření vůči čínským exportům, avšak Obamova administrativa pod vlivem dlouhotrvající vysoké nezaměstnanosti, slabého hospodářského růstu a klesajících preferencí zřejmě nebude tak trpělivá a k zavedení odvetných opatření v blízké budoucnosti svolí.

²⁷⁹Srov. LAVIČKA, V., *Země G-20 odvrátily hrozbu měnové války*, Hospodářské noviny, 25. 10. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://hn.ihned.cz/c1-47474120-zeme-g-20-odvratily-hrozbu-menove-valky>

²⁸⁰Během lednové návštěvy čínského prezidenta Chu Ťin-tchaa v USA došlo mimo jiné také k podpisu významné obchodní smlouvy ČLR s americkým Boeingem v celkovém objemu 45 mld. USD. Vzhledem k tomu, že je americká administrativa v největší letecké a armádní společnosti již tradičně silně zainteresována, lze v této souvislosti hovořit o strategickém významu smlouvy, jež může být dobrým základem budoucích vztahů USA a Číny.

Srov. EHL, M., *Historická schůzka: byznys versus lidská práva*, Hospodářské noviny, 20. 1. 2011 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://hn.ihned.cz/c1-49521090-historicka-schuzka-byznys-versus-lidska-prava>

²⁸¹Viz *Čína a USA se obviňují z blokování dohody o liberalizaci obchodu*, ČTK, 27. 6. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-44507250>

²⁸²Velké čínské kontrakty v rukou amerických výrobců totiž na jedné straně zvýší vývoz Spojených států a zajistí snížení nezaměstnanosti na trhu práce USA a na straně druhé dojde také k zvýšení přílivu amerického dolaru do USA, což by v budoucnu FRS mohl využít k tolik potřebnému snížení měnové báze a větší stabilizaci amerického peněžního trhu.

7. Závěr

7.1 Souhrn ekonomického a politického vývoje v USA a jeho dopady na vnější vztahy Spojených států po roce 1989.

Po skončení studené války a rozpadu SSSR se Spojené státy staly jedinou politickou, vojenskou a také hospodářskou mocností světa. Na poli mezinárodní politiky se tato dominance projevila ve zvýšení vůdčí role USA ve všech mezinárodních organizacích, na jejichž zrodu se tato velmoc po druhé světové válce – s větší či menší intenzitou – sama podílela.

Nespornou zásluhu na urychlení tohoto procesu můžeme připisat období vlády Ronalda Reagana v 80. letech minulého století, přičemž efekty uzbrojení SSSR v podání republikánské administrativy nebyly patrné pouze na mezinárodní politické scéně, nýbrž také ve vývoji hlavních tendencí ekonomiky Spojených států. Na jedné straně se Reaganovy administrativy sice potýkaly s vnitřní i vnější zadlužeností hospodářství, avšak na straně druhé se rozsáhlými investicemi do vojenského výzkumu a vývoje zasloužily kromě jiného o vzestup nových technologií v následující dekádě, a to především prostřednictvím snížení výrobních a transakčních nákladů.²⁸³

V duchu celospolečenské deregulace v rámci konzervativního obratu Reaganovy éry se s menšími úspěchy snažil pokračovat rovněž George H. W. Bush. Jeho administrativa byla však zaměřena především hledáním nového světového pořádku a role Spojených států na mezinárodní scéně, a tak zůstaly vnitřní záležitosti spíše stranou zájmu Bushovy republikánské administrativy, což spolu s probíhající recesí vyústilo v prohru v prezidentských volbách a nástup Billa Clintona do čela nejmocnější vlády světa.

V návaznosti na konzervativní politiku předchozí dekády a díky uvolnění mezinárodní situace mohla Clintonova administrativa v 90. letech, také pod vlivem republikánského Kongresu, přistoupit na politiku fiskální restrikce, jež dovedla rozpočtové hospodaření USA v druhé polovině 90. let do přebytku. Prezident Clinton a jeho demokratická administrativa na druhé straně těžili také z technologického rozvoje založeného na vědeckých poznatcích 80. let, a zatímco byl hospodářský růst v tomto

²⁸³Nástup nových technologií a snížení nákladů umožnilo revoluční pokrok ve způsobu sdílení informací v 90. letech minulého století, což se dále projevilo nejen v nebývalém rozmachu oboru informačních technologií, ale také v rozvoji dopravního a finančního sektoru.

desetiletí – kromě již tradiční vysoké spotřeby amerických domácností – tažen federálními výdaji do armádního výzkumu, v poslední dekádě 20. století byl již nastartován zdravý hospodářský růst inovačního charakteru s globálními efekty.

Clintonova pozornost byla od počátku zaměřena spíše na vnitřní ekonomickou sféru, což dokládají nejen koncepční změny na příjmové i výdajové straně amerického rozpočtu, ale především formulace a prosazování tzv. Nové ekonomiky, jež měla určit směr amerického i světového hospodářství v příštích letech. V těchto souvislostech se demokratická administrativa soustředila také ve vnějších vztazích na prosazení vůdčí role Nové ekonomiky a na partnerství, která by odpovídala významu tohoto cíle. Snaha o rozvoj transatlantického partnerství na jedné straně a pozvolná orientace na Čínu na straně druhé tak zcela koresponduje s vnitřním vývojem Spojených států v poslední dekádě 20. století.

Po nástupu neokonzervativní administrativy George W. Bushe a událostech z 11. září 2001 se rozpočtové přebytky minulého období rychle rozplynuly především ve výdajích na obranu,²⁸⁴ ale také následkem snížení federální daně z příjmu, což v konečném důsledku výrazně přispělo ke kumulaci rozpočtových deficitů v období Bushovy vlády. Vlivem teroristických útoků z roku 2001, jež vedly k rozpoutání nákladných vojenských angažmá USA na Středním východě, se republikánská administrativa rozhodla rovněž pro zpřísnění celospolečenské regulace v podobě tzv. Vlasteneckého zákona (The USA Patriot Act of 2001). Paradoxně tedy v podání neokonzervativní administrativy dochází k odklonu Bílého domu od konzervativní politiky posledních desetiletí a určitému návratu regulační politiky v duchu 30. a 40. let minulého století. Na druhé straně byla hospodářská recese roku 2001 zapomenuta s obdivuhodnou rychlostí, na čemž se největší mírou podílela celospolečenská mobilizace, rapidní zvýšení výdajů na obranu a v neposlední řadě také politika nízkých úrokových sazeb v podání FRS. Ta se však společně s Clintonovou politikou „bydlení pro každého Američana“ (The National Homeownership Strategy: Partners in the American Dream)²⁸⁵ patrně nejvíce zasloužila o vznik hypoteční a finanční krize, která poměrně záhy vyústila v globální recesi s projevy srovnatelnými s Velkou hospodářskou krizí 30. let minulého století.

²⁸⁴ Clintonova administrativa přitom prosazovala využití rozpočtových přebytků pro potřeby reformy systému sociální a zdravotnické péče USA v příštích letech.

²⁸⁵ Jednalo se o uvolnění legislativy na trhu bydlení a hypoték s cílem zpřístupnit bydlení všem vrstvám obyvatel, včetně těch nejhudších. K prosazování tohoto cíle sloužily především státní agentury Freddie Mac a Fannie Mae, jejichž prostřednictvím federální vláda podporovala poskytování hypoték pro nízkopříjmové vrstvy obyvatelstva.

Význam vnějších ekonomických vztahů byl v období Bushovy administrativy zastíněn politickými aktivitami USA na mezinárodním poli, přičemž agresivní postup americké diplomacie měl za následek ochlazení vztahů téměř se všemi tradičními spojenci, transatlantické partnerství nevyjímaje. Na druhé straně se právě v tomto období ukázalo, že se ekonomické vztahy s EU vyznačují již určitou stabilitou, a to i přes určité dílčí neshody, které jsou zpravidla řešeny nejdříve v rámci společného dialogu a teprve poté případně přecházejí na půdu WTO. Spojené státy se v době vlády George W. Bushe musely vypořádat také se značným poklesem hodnoty amerického dolaru na měnových trzích a se všemi negativními i pozitivními důsledky, které oslabující dolar způsobil na globální i národní úrovni. Na významu tak během Bushova opakovaného mandátu nabyla bilaterální spolupráce s Čínskou lidovou republikou – zejména v souvislosti s oslabujícím dolarem – jako významným garantem stability americké měny.

Definitivní odklon od konzervativní politiky konce 20. století v USA potvrdily prezidentské volby v roce 2008, které se pod vlivem probíhající finanční a hospodářské krize již během předvolební kampaně vyznačovaly určitým posunem společenských hodnot směrem k tradici amerického liberalismu. Posun ve vnímání hospodářské politiky v Bílém domě pak potvrdil i prezident Barack Obama zejména v souvislosti s prosazením reformy zdravotnictví a regulace finančního systému. Nákladná reforma systému zdravotní péče přitom spolu se záchrannými a stimulačními balíčky Bushovy a Obamovy administrativy způsobily další výrazný nárůst federálního dluhu Spojených států.

Nesporně nejdůležitější událostí, jež prozatím de facto určuje směr vnitřní i vnější hospodářské politiky v době mandátu demokratické administrativy prezidenta Baracka Obamy, je finanční krize a hospodářská recese let 2007 - 2009. Na zmírnění dopadů krize na ekonomiku USA se kromě federální vlády a jejich fiskálních a legislativních nástrojů podílel rovněž FRS a jeho monetární nástroje. FRB vedena snahou o povzbuzení hospodářského oživení nejenže ponechala úrokové sazby na rekordně nízké úrovni, nýbrž ještě navíc přistoupila k tzv. kvantitativnímu uvolňování, jako dalšímu prorůstovému nástroji, tentokrát však s přímými dopady na měnovou bázi a rizikem budoucí vysoké inflace. Takto zvoleným postupem však FRB v součinnosti s politikou Bílého domu pravděpodobně již předem odsoudili Spojené státy do role hospodářsky stagnující velmoci, minimálně po dobu příštích 5 let.

Určitou naději na zmírnění dopadu vlastních opatření může pro USA představovat užší ekonomické partnerství s Čínou, jakožto jedinou hospodářskou silou, která je v této chvíli schopna nahradit skomírající domácí poptávku a vrátit americký výrobní sektor

na růstovou dráhu. Prostřednictvím zvyšující se čínské poptávky po amerických výrobcích a službách by mohlo dojít k tolik potřebnému uzdravení ekonomiky USA, která během posledních třiceti let přešla od hospodářského růstu taženého federálními investicemi do výzkumu a vývoje (R. Reagan) a jeho pozitivními dopady v komerční sféře (B. Clinton), přes růst tažený provozními vojenskými náklady a nízkými úrokovými sazbami (G. W. Bush), až k růstu taženému prostřednictvím zvyšování měnové báze v ekonomice (B. Obama).

Zdravý hospodářský růst Spojených států však může v budoucnu vyvolávat tlak na zhodnocení americké měny, čímž by došlo také ke zdražení vývozu z USA. V tomto případě bude hrát klíčovou roli opět ČLR a její měnová politika, přičemž se dá očekávat zvýšení tlaku na uvolnění kurzu čínského juanu ze strany Spojených států na bilaterální i multilaterální úrovni. Úspěch USA v podobných jednáních s Čínou může být na jedné straně podmíněn podporou ze strany Evropské unie, jako potenciálně významného hráče světové politiky. Na druhé straně budou však transatlantické vztahy v příštích letech stále více podléhat vývoji strategického partnerství mezi Spojenými státy, jako dominantní velmocí posledních sedmdesátí let, a Čínskou lidovou republikou, jako nastupující ekonomickou a politickou velmocí 21. století.

7.2 Úvahy nad budoucností Spojených států a proměnami jejich vnějších vztahů

Vzhledem k nastíněnému vývoji se tedy na závěr nabízí hned několik úvah zasahujících především do ekonomické a politické sféry americké společnosti na počátku druhé dekády 21. století, s přihlédnutím k širším mezinárodním souvislostem. Má první úvaha se, vzhledem k dříve zvolené chronologii, logicky dotýká vnitřního ekonomického vývoje Spojených států v příštích letech.

Od 80. let minulého století do roku 2007 sledujeme radikální změnu v trendu chování amerického spotřebitele směrem ke zvyšování spotřeby domácností a snižování jejich úspor.²⁸⁶ Zároveň jsme v posledních třiceti letech svědky opakovaného deficitního hospodaření federální vlády,²⁸⁷ jež vedlo k nebývalému nárůstu federálního dluhu. Pokud navíc vezmeme v úvahu riskantní měnovou politiku FRS v posledních patnácti letech a rozhazovačnou fiskální politiku sledující v poslední dekádě pouze cíle krátkodobého

²⁸⁶Čisté bohatství domácností však v tomto období naopak rostlo, na čemž se nejvíce podílely soukromé investice do aktiv a růst jejich hodnoty především v 90. letech minulého století. V souvislosti s vypuknutím finanční krize v roce 2007 a propadem akciových trhů začala míra úspor amerických domácností opět silně narůstat.

²⁸⁷S poměrně krátkou výjimkou let 1998 - 2001.

růstu, pak jsou na místě vážné obavy z budoucího hospodářského vývoje USA a přelévání jejich neduhů do mezinárodní ekonomické soustavy.

S tímto problémem je úzce spjata i druhá úvaha týkající se vnitropolitického vývoje Spojených států ve sledovaném období. Zdá se, že doba silných vůdců s jasnou vizí typu Ronalda Reagana, jež byl schopen přesvědčit veřejné mínění o nutnosti nepopulárních kroků a neztratit přitom jeho podporu, je prozatím přítomna pouze na stránkách tehdejšího tisku a ve vzpomínkách pamětníků. Zejména v posledním desetiletí jsme spíše svědky laciného podbízení se veřejnosti z obou stran politického spektra, což ukazuje na určitý negativní přístup představitelů demokratické i republikánské strany k politice jako takové. V úvahách dnešních vrcholných politiků USA je totiž na prvním místě starost nad pohybem ukazatelů nezaměstnanosti a hospodářského růstu, aniž by se naopak snažili o pozitivní přístup k politice ve smyslu prosazení výrazné vize, s jejíž pomocí by dokázali vyvést americkou společnost z její současné obtížné ekonomické situace. V politické linii posledních let pokračuje také charismatický prezident Barack Obama, jehož reforma zdravotnictví zatím americkou společnost spíše rozděluje, přičemž ani jeho popularita jako antikrizového prezidenta nedosahuje srovnatelné výše s dodnes oblíbeným F. D. Roosveltem.

Pokud jde o finanční a hospodářskou krizi, která se začala projevovat v letech 2005 - 2007 nejdříve na americkém trhu hypoték, stojí určitě za námahu uvažovat v širších souvislostech a případně i hledat společné znaky s Velkou hospodářskou krizí 30. let minulého století, jež je v poslední době komentátory často zmiňována. Nelze přitom přehlédnout určitou spojitost v chybně zvolené peněžní politice, jako hlavní příčině,²⁸⁸ a v následném posílení státního intervencionismu, které lze naopak označit jako hlavní důsledek obou krizí v oblasti hospodářské politiky.²⁸⁹ Pokud bychom se chtěli držet srovnání obou krizí a přitom se pokusit nalézt společensky přijatelné východisko ze současného stavu, pak je třeba si uvědomit, že Velká deprese 30. let v USA pominula teprve po nastartování nebývalého hospodářského růstu 40. let, jehož motorem byla druhá světová válka. Jestliže se chtějí Spojené státy a s nimi celý svět vyhnout podobně bolestné zkušenosti, je potřeba především přiznat vlastní chyby, přesně je pojmenovat a také se z nich poučit. Takový přístup by sice pravděpodobně dočasně uvrhl americkou i světovou

²⁸⁸ Jako další příčiny krize z roku 2007 lze uvést chybnou federální politiku podpory na trhu bydlení a také nezodpovědné chování finančních institucí, na kterém se patrně nejvíce podílely již zmíněná politika nízkých úrokových sazeb, dále pak nepřehledná struktura některých rizikovějších finančních nástrojů a také netržní chování vládních agentur Freddie Mac a Fannie Mae.

²⁸⁹ Naprosto zřetelně se tato tendence ukazuje na tvorbě legislativy v podobě tzv. Druhé Glass-Steagallova zákona z roku 1933 a Dodd-Frankova zákona z roku 2010.

ekonomiku do hlubší recese,²⁹⁰ avšak pozdější pozitivní dopad tohoto procesu na vývoj amerického i světového hospodářství by byl zcela jistě nesporný.²⁹¹

Nynější směr vnitřní hospodářské politiky USA však stále pokračuje spíše v prohlubování vlastních neduhů, přičemž se v poslední době objevuje také tendence k přenášení jejich důsledků na vnější subjekty. Nepřehlédnutelná je v tomto směru snaha americké administrativy o posílení mezinárodní hospodářské a částečně i politické odpovědnosti Číny, která se v tomto ohledu nejenže stává nejdůležitějším partnerem Spojených států, ale také již začíná USA pozvolna nahrazovat na pozici nejvlivnější hospodářské velmoci.²⁹² Pokud chce tedy americká společnost setrvat v nastoleném kurzu poslední dekády, bude muset také plně přijmout následky této volby v podobě ztráty tradičního postavení dominantní velmoci světové ekonomiky a mezinárodního politického systému, o jehož zrod se jako nejsilnější liberální demokracie po druhé světové válce významně zasloužila.

Připustíme-li pozvolný úpadek mezinárodní dominance USA a nástup Číny na jejich vedoucí pozici, pak tedy z hlediska budoucnosti již ztrácí na významu kardinální otázka, kterou si na konci roku 2003 klade Z. Brzezinski ve své práci „Volba: globální nadvláda nebo globální vedení“.²⁹³ Z pohledu Spojených států a Evropy je v dnešní době zřejmě důležitější se ptát, jaká bude v budoucnu nadvláda Číny? Zda se čínský obr chopí role dominantní velmoci a přitom bude pokračovat v tradici západní liberální demokracie

²⁹⁰ Jednalo by se totiž především o splnění společensky obtížných úkolů jako je reforma sociálního zabezpečení, splacení federálního dluhu, zvýšení úspor domácností a produktivity práce a z dlouhodobého hlediska i o snížení státního intervencionismu a přenesení většího dílu odpovědnosti z centrálních struktur na jednotlivce.

²⁹¹ Přičemž je lhostejné, zda se takový přístup prosadí z pravého nebo levého spektra politické scény, z tábora konzervativců či liberálů, z republikánské nebo demokratické strany. V první řadě jde totiž o silnou a jasnou politickou vizi, a také politiky schopné takovou vizi úspěšně prosadit. K tomu je však potřebná také určitá osobní odvaha a intelektuální předpoklady, což jsou vlastnosti velmi vzácné a v politické sféře zřídka vídané, zejména pokud jde o jejich spojení v jedné vůdčí osobnosti. Avšak na druhou stranu se na absenci podobných vůdců podílí i současné společenské klima, z něhož je zatím stále částečně patrné, že mu tento stav vlastně do značné míry vyhovuje.

²⁹² Kupříkladu objem půjček ČLR rozvojovým zemím ve výši 110 mld. USD za období 2008 - 2010 již předčil hodnotu půjček, které třetímu světu ve stejném období půjčila Světová banka (100,3 mld. USD). Dalším potvrzením nástupu Číny jako hospodářské velmoci, je její rozsáhlá ekonomická (zejména obchodní) aktivita v asijské a africké oblasti. ČLR však nezůstává pozadu ani v upevňování vlivu na evropském kontinentu, kde se prostřednictvím nákupu řeckých, portugalských a španělských dluhopisů podílela na stabilizaci eurozóny po hospodářských otřesech, které byly v Evropě spuštěny vlivem finanční a hospodářské krize z let 2007 - 2009. Tyto tendence pak vedou ke zvyšování vlivu Číny na mezinárodním fóru, což dokládá samotný vznik a zvyšující se význam fóra G20 nebo průběh klimatické konference v Kodani v prosinci 2009.

²⁹³ Brzezinski se zde, v souvislosti s reakcí USA na události z 11. září 2001, zamýšlí nad posunem ve vnímání obranné politiky Spojených států a dopady aktivního šíření americké demokracie ve světě vojenskými prostředky. Autor přitom doporučuje upustit od globální nadvlády USA, již prosazovala tehdejší administrativa George W. Bushe (většinou v unilaterálním duchu), a přejít spíše ke globálnímu vedení mezinárodního politického systému ve smyslu multilaterální spolupráce (především s Evropou) na půdě mezinárodních organizací.

(dovnitř i navenek), přičemž se skutečně prokáže platnost Fukuyamovy slavné předpovědi „konce dějin“,²⁹⁴ anebo budeme svědky nastolení mezinárodní nadvlády ČLR spíše v duchu tradice konfucianismu²⁹⁵ a doznívajícího maoismu²⁹⁶ a snahy o prosazení takové politiky nejen v asijské oblasti, ale rovněž v rámci celého systému mezinárodních vztahů?

Význam těchto otázek v budoucnu pravděpodobně stoupne, avšak odpovědi nám poskytne teprve vývoj příštích let a desetiletí, přičemž je nutné i nadále sledovat situaci uvnitř společnosti Spojených států, jejich hospodářský a politický vývoj a tendence v utváření vnějších vztahů. Tradice americké společnosti je totiž z hlediska dějinného významu do jisté míry politickým i hospodářským fenoménem, přičemž tato společnost během své poměrně krátké historie již mnohokrát dokázala otočit nepříznivý vnitřní vývoj, jenž se nakonec projevil v rozmachu hospodářství a posílení role USA na mezinárodním poli.

²⁹⁴ Ačkoli je Fukuyamova práce kritizovaná za určitý vnitřní rozpor autorovy syntézy anglosaského liberalismu (T. Hobbes, J. Locke) a německého idealismu (G. W. F. Hegel), je zároveň také považována za jeden z nejvýznamnějších příspěvků v hodnocení dějinných událostí na konci 20. století s přesahem do mnoha společenskovedních oborů. F. Fukuyama se přitom ve své knize „Konec dějin a poslední člověk“ přidržuje lineárního výkladu dějin, a ovlivněn koncem studené války a rozpadem SSSR, se přiklání k vyhlášení konečného vítězství západní liberální demokracie v boji proti absolutismu, fašismu a nejnověji i komunismu po roce 1989.

²⁹⁵ **Konfucianismus**, na rozdíl od důrazu na práva a svobodu jednotlivce v rámci západní liberálně-demokratické tradice, akcentuje potřebu dosažení míru, stability a harmonie celé společnosti. Ta má být zajištěna hierarchickým uspořádáním vztahů, kdy každá entita od občana až po stát chápe své postavení v rámci celku, které ve prospěch celku i sebe sama dobrovolně zaujímá a naplňuje.

Současnou vládu jediné komunistické strany v ČLR je možno v duchu konfuciánských tradic chápat jako optimální nástroj k udržování „řádu“ společnosti z jediného centra moci a autority. Na rozdíl od liberálně-demokratické teorie požadující pravidelné a opakované volby, kvalita vlády v čínském systému má být odvislá primárně od morálních, individuálních kvalit vůdců, kteří svá postavení zaujímají de facto kooptací, nikoliv volbami. Z hlediska konfuciánství totiž principy permanentní demokratické soutěže o politickou moc nejsou ničím jiným než „otevřenými dveřmi chaosu“. Liberálně-demokratické teze Západu je tak Čína ochotna (pokud vůbec) akceptovat jen v zcela vyprázdněném rozsahu, což znamená další pokračující zatížení vztahů mezi Čínou a Západem ve dvou směrech. Neshody se na jedné straně týkají západního pojetí lidských práv, která nadřazují práva a potřeby jedince na úkor kolektivního společenství, a na straně druhé aspirace Západu (v duchu kantovské tradice) na univerzální rozšíření svého liberálně-demokratického společensko-politického modelu, jako jedině záruky míru.

²⁹⁶ **Maoismus** hlásal mimo jiné tezi „proti válce válkou“ a hovořil také o tom, že mezinárodní napětí urychluje rozvoj revoluce, přičemž měl na mysli konečné vítězství celosvětové komunistické revoluce v marxistickém duchu. Co se vlády jediné komunistické strany v Číně týče, je v první řadě třeba konstatovat její zřetelný odklon od ideologie maoismu v posledních třiceti letech.

Seznam použitých zdrojů

Knihy:

1. ANDERSON, Martin. *Revolution, The Reagan Legacy*. Hoover Institution Press, Stanford University, Stanford, California, 1990. ISBN 0-8179-8992-7.
2. BARDES, Barbara A., SHELLEY, Mack C., SCHMIDT, Steffen W., *American Government & Politics Today: The Essentials*, Cengage Learning, 2008, ISBN 9780495503255.
3. BOSKIN, Michael J., BREAK, George F., CUDDINGTON, John T., DRURY, Patricia, ENTHOVEN, Alain, KOTLIKOFF, Laurence J., McKINNON, Ronald I., PENCAREL, John H., ROWEN, Henry S., SCADDING, John L., SHOVEN, John B., SWEENEY, James L., TEECE, David J. *The Economy in the 1980s: A Program for Growth and Stability*. 1980 by the Institute for Contemporary Studies. ISBN 0-87855-399-1.
4. BRZEZINSKI, Zbigniew, *Volba: globální nadvláda nebo globální vedení*, Mladá fronta, Praha, 2004, ISBN 80-204-1179-8.
5. BUCHANAN, Patrick J., *Day of Reckoning: How Hubris, Ideology, and Greed Are Tearing America Apart*, Thomas Dunne Books, New York City, 2007, ISBN 0-312-37696-0.
6. BUCHANAN, James M., NISKANEN, William A., ROBERTS, Paul C., MINFORD, Patrick, STELZER, Irwin, BUDD, Alan. *Reaganomics and After*. Institute of Economic Affairs, London, 1989. ISBN 0-255 36219-6.
7. CARR, Edward H., *The Twenty Years' Crisis, 1919 – 1939: an Introduction to the Study of International Relations*, Palgrave Macmillan, 7. 12. 2001, ISBN-13: 978-0333963777.
8. CIHELKOVÁ, Eva, HOLUB, Alois, JAKŠ, Jaroslav, *USA–Japonsko–SRN*, Oeconomica, Praha, 2005, ISBN 80-245-0594-0.
9. CIHELKOVÁ, Eva a kol., *Světová ekonomika: obecné trendy rozvoje*, Praha: C. H. Beck, 2009, ISBN 978-80-7400-155-0.
10. CIHELKOVÁ, Eva, *Vnější ekonomické vztahy Evropské unie*, Praha: C. H. Beck, 2003, ISBN 80-7179-804-5.

11. DRULÁK, Petr, *Teorie mezinárodních vztahů*, Portál, Praha, 2003, ISBN 80-7178-725-6.
12. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. *Spojené státy americké, Společnost a politika*. Praha, 2002. ISBN 80-7277-141-8.
13. FRIEDMAN, Benjamin M., *Day of Reckoning, The Consequence of American Economic Policy Under Reagan and After*. Random House, Inc., New York, 1988.
14. FRUM, David, PERLE, Richard, *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, New York: Random House, 2003, 304 s. ISBN-10 1400061946.
15. FUKUYAMA, Francis, *Konec dějin a poslední člověk*, Rybka Publishers, Praha, 2002, ISBN 80-86182-27-4.
16. GRADY, April, HAHN, Jim, HERZ, Elicia J., CHAIKIND, Hinda, et al., STONE, Julie, THAUL, Susan, TRITZ, Karen, *Medicare and Medicaid: Critical Issues and Developments*. Nova Science Publishers, New York, 2007, ISBN 1-60021-962-4.
17. HODER, Lukáš, *Transatlantické vztahy v době krize: hegemonie USA a emancipace Evropy po 11. září 2001*, Masarykova univerzita v Brně, Mezinárodní politologický ústav, Brno, 2009, ISBN 978-80-210-5059-4.
18. HOLMAN, Robert, *Dějiny ekonomického myšlení*, C.H. Beck, Praha, 2005, ISBN 80-7179-380-9.
19. JOCH, Roman, *Americká zahraniční politika a role USA ve světě*, Občanský institut, Praha, 2000, ISBN 80-86228-04-5.
20. JONÁŠ, Jiří, *Světová ekonomika na přelomu tisíciletí*. Management Press, Praha, 2000, ISBN 80-7261-016-3.
21. KAGAN, Robert, *Labyrint síly a ráj slabosti - Amerika, Evropa a nový řád světa*, NLN, Praha, 2003, ISBN 80-7106-655-9.
22. KINDLEBERGER, Charles P., *The World in Depression: 1929 – 1939*, Berkeley: University of California Press, 1975, ISBN 0-520-02514-8.
23. KIRK, Russell, *Konzervativní smýšlení*, Občanský institut, Praha, 2000, ISBN 80-86228-03-7.
24. KUCHYŇKOVÁ, Petra, ROJČÍK, Ondřej, VILÍMEK, Petr, *Zahraniční politika USA v devadesátých letech dvacátého století*, Masarykova univerzita v Brně, Brno, 2001, ISBN 80-210-2644-8.
25. KUNEŠOVÁ, Hana, CIHELKOVÁ, Eva a kol., *Světová ekonomika: nové jevy a perspektivy*, Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-455-4.

26. LÖSCHE, Peter, FELKEN, Detlef, SCHÄFER, Bernd, *Američtí prezidenti, 42 portrétů od George Washingtona po Goerge W. Bushe*, Prostor, Praha, 2008. ISBN 978-80-7260-194-3.
27. LUŇÁK, Petr, *Západ: Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Libri, Praha, 1997, ISBN 80-85983-29-X.
28. NEUMANN, Pavel, *Ekonomický vývoj USA ve druhé polovině 90. let*, In: HOLUB, Alois, *Metamorfóza světové ekonomiky 20. Století a její výhled*, Oeconomica, Praha, 2002, ISBN 80-245-0318-2.
29. NISKANEN, William A., *Reaganomics, An Insider's Account of the Policies and the People*, Oxford University Press, 1988, ISBN 0-19-5053994-X.
30. O'SULLIVAN, Arthur, SHEFFRIN, Steven M., *Economics: Principles in action*, Upper Saddle River, New Jersey 07458: Pearson Prentice Hall, 2003, ISBN 0-13-063085-3.
31. PETŘÍK, Lukáš, *Konzervativní revoluce Margaret Thatcherové a Ronalda Reagana*, CDK, Brno, 2008, ISBN 978-80-7325-167-3.
32. REAGAN, Ronald, *Život jednoho Američana*, Prostor, Praha, 1997, ISBN 80-85190-85-0.
33. REVENDA, Zbyněk, *Centrální bankovníctví*, Management Press, Praha, 1999, ISBN 80-85943-89-1.
34. SAMUELSON, Paul A., NORDHAUS, William D., *Ekonomie*, 18. vydání, Praha, 2007, ISBN 978-80-205-0590-3.
35. SMILEY, Gene, *Nový pohled na velkou hospodářskou krizi*, Wolters Kluwer ČR a Liberální institut, Praha, 2009, ISBN 978-80-7357-489-5.
36. SOUKUP, Jindřich, a kol., *Makroekonomie, Moderní přístup*, Management Press, 2007, ISBN 978-80-7261-174-4.
37. TINDALL, George B., SHI, David E., *Dějiny Spojených států amerických*, NLN, Praha, 2000, ISBN: 80-7106-452-1.
38. URBAN, Luděk, *Praktická hospodářská politika*, Praha, 1995, ISBN 80-7079-941-2.
39. WALLERSTEIN, Immanuel, *Culture as Ideological Battleground of the Modern World-System*, In Featherstone, M. (ed): *Global Culture*, London, Sage, 1990.
40. WALLERSTEIN, Immanuel M., *Úpadek americké moci: USA v chaotickém světě*, Sociologické nakladatelství, Praha, 2005, ISBN 80-86429-44-X.
41. ZAKARIA, Fareed, *Postamerický svět*, Academia, Praha, 2010, ISBN 978-80-200-1852-6.

Aktuální otázky světové ekonomiky:

1. CIHELKOVÁ, Eva, NEUMANN, Pavel, *Globalizace, regionalismus a centra světové ekonomiky*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2000, ISBN 80-245-0112-0.
2. NEUMANN, Pavel, *Aktuální tendence vývoje americké ekonomiky a hospodářské politiky na konci 90. let*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1999, ISBN 80-7079-958-7.
3. NEUMANN, Pavel, *Bilance ekonomiky a hospodářské politiky USA na prahu nového tisíciletí*, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 2001, ISBN 80-245-0202-X.
4. NEUMANN, Pavel, „Nové paradigma“ ekonomického vývoje USA a jejich hospodářská politika v 90. letech, Vysoká škola ekonomická v Praze, Praha, 1999, ISBN 80-7079-779-7.

Internetové články a knihy:

1. AKMAN, Libor, *Obamův plán: 2,5 milionu nových pracovních míst do 2 let*, Hospodářské noviny, 22. 11. 2008 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-30641440-obamuv-plan-2-5-milionu-novych-pracovnich-mist-do-2-let>
2. AMADEO, Kimberly, *The U.S. National Debt and How It Got So Big*, About.com, 3. 6. 2010 (cit. 3. 11. 2010); dostupné na http://useconomy.about.com/od/fiscalpolicy/p/US_Debt.htm
3. ANTOŠ, Ondřej, *Domácnosti se rychle zadlužují i ve světě*, Mesec.cz, 5. 10. 2006 (cit. 10. 10. 2010); dostupné na <http://www.mesec.cz/clanky/domacnosti-se-rychle-zadluzuji-i-ve-svete/>
4. ANÝŽ, Daniel, *John McCain*, *Economia online*, Hospodářské noviny (cit. 28. 12. 2010); dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/index.php?p=003J30>
5. ANÝŽ, Daniel, *Na ose USA - EU došlo k vzájemnému vystřízlivění, říká Clintonův člověk*, Hospodářské noviny, 17. 2. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://zahranicni.ihned.cz/c1-40600190-na-ose-usa-eu-doslo-k-vzajemnemu-vystrizliveni-rika-clintonuv-clovek>
6. BARTON, Stephanie, *Parties For Taxes: Republicans Vs. Democrats*, Investopedia News and Articles (3. 11. 2010); dostupné

- na <http://www.investopedia.com/articles/economics/09/us-parties-republican-democrat-taxes.asp>
7. BEARNS, Nick, *US interest rate rise to fuel economic policy conflicts*, 22. 3. 2000 (cit. 6. 11. 2010); dostupné na <http://www.wsws.org/articles/2000/mar2000/int-m22.shtml>
 8. BRIXI, Hana, *Politický boj o zdravotnictví – v Americe*, aktuálně.cz, 6. 10. 2009 (cit. 10. 1. 2011); dostupné na <http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/hana-brixi.php?itemid=7724>
 9. COOPER, James C., *U. S.: Low Unemployment Raises An Old Inflation Debate*, Business Outlook, 20. 2. 2006 (cit. 12. 11. 2010); dostupné na http://www.businessweek.com/magazine/content/06_08/b3972038.htm
 10. COOPER, Helene, *Obama Sets Ambitious Export Goal*, The New York Times, 28. 1. 2010 (cit. 19. 1. 2011); dostupné na <http://www.nytimes.com/2010/01/29/business/29trade.html>
 11. ČERNÝ, Štěpán, PRESOVÁ, Eva, *Floridský soud označil část reformy zdravotnictví za protiústavní*, Český rozhlas, 1. 2. 2011 (cit. 2. 2. 2011); dostupné na http://www.rozhlas.cz/zpravy/amerika/_zprava/floridsky-soud-oznacil-cast-reformy-zdravotnictvi-za-protiustavni--844660
 12. DeHAVEN, Tad, *HUD Scandals*, Cato Institute, June 2009 (cit. 24. 3. 2011); dostupné na <http://www.downsizinggovernment.org/hud/scandals>
 13. DEVROY, Ann, *Clinton Submits Proposal To Balance Federal Budget*, The Washington Post, 6. 2. 1996 (cit. 28. 10. 2010); dostupné na <http://tech.mit.edu/V116/N1/clinton.1w.html>
 14. DINAN, Stephen, *EXCLUSIVE: Agenda disappears from Obama Web site*, The Washington Times, 11. 11. 2008 (cit. 3. 1. 2011); dostupné na <http://www.washingtontimes.com/news/2008/nov/11/exclusive-obama-deletes-agenda-from-transition-web/>
 15. DRAŽANOVÁ, Adéla, *Obamovy kroky schvaluje osm z deseti Američanů, ukázal průzkum*, Mladá fronta Dnes, 9. prosince 2008 (cit. 29. 12. 2010); dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obamovy-kroky-schvaluje-osm-z-deseti-americanu-ukazal-pruzkum-p7s-/zahranicni.asp?c=A081209_151603_zahranicni_ad
 16. EHL, Martin, *Historická schůzka: byznys versus lidská práva*, Hospodářské noviny, 20. 1. 2011 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://hn.ihned.cz/c1-49521090-historicka-schuzka-byznys-versus-lidska-prava>

17. FAUX, Jeff, RASELL, Edith, *Fixing Social Security – The Clinton plan and its alternatives*, Economic Policy Institute, Washington, April 1999 (cit. 29. 10. 2010); dostupné na http://www.epi.org/publications/entry/briefingpapers_fixsocsec/
18. FLECKENSTEIN, William, SHEEHAN, Frederick, *Greenspan's Bubbles: The Age of Ignorance at the Federal Reserve*, McGraw-Hill, New York, 1 ed. 16. 1. 2008, S. 114 (cit. 6. 11. 2010); dostupné na http://books.google.cz/books?id=jJ2eWcE8WHcC&printsec=frontcover&dq=FED+and+dot-com+bubble+critics&source=bl&ots=-Sy9Hgz_2O&sig=kEcqSWQO2C9Xcvcmc5oPscuTMFc&hl=cs&ei=w5fvTJXnOdDqOfPj7Z4K&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=4&ved=0CDQQ6AEwAw#v=onepage&q&f=false
19. FRANKLIN, Mark D., *Iraq Reconstruction: Time for a Plan*, USAWC Strategy Research Project, 3rd. of May 2004 (cit. 23. 11. 2010); dostupné na <http://www.dtic.mil/cgi-bin/GetTRDoc?Location=U2&doc=GetTRDoc.pdf&AD=ADA423333>
20. GALE, William, HARRIS, Benjamin, *The Bush Tax Cuts: How have they affected tax revenue?*, Tax Policy Center, Urban Institute & Brookings Institution, 23. 1. 2008 (cit. 7. 12. 2010); dostupné na <http://www.taxpolicycenter.org/briefing-book/background/bush-tax-cuts/revenue.cfm>
21. GLASSMAN, James K., *The Hazard of Moral Hazard*, Commentary Magazine, 09/2009 (cit. 12. 11. 2010); dostupné na <http://www.commentarymagazine.com/viewarticle.cfm/the-hazard-of-moral-hazard-15220>
22. HAVLÍČEK, David, *Americký státní dluh roste o milion dolarů za minutu*, Ekonomika.iHNed.cz, 7. 12. 2007 (cit. 15. 11. 2010); dostupné na http://ekonomika.ihted.cz/c4-10076500-22572860-001000_d-americky-statni-dluh-roste-o-milion-dolaru-za-minutu
23. HIGGS, Robert, *Franklin D. Roosevelt and George W. Bush: Some Unsettling Similarities*, The Independent Institute, Washington, D.C., 23. leden 2005 (cit. 25. 11. 2010); dostupné na <http://www.independent.org/newsroom/article.asp?id=1452>
24. HUFBAUER, Gary Clyde, NEUMANN, Frederic, *US-EU Trade and Investment: An American Perspective*, Paper presented at a conference titled "Transatlantic Perspectives on the US and European Economies: Convergence, Conflict and

- Cooperation", Kennedy School of Government, Harvard University, 11. - 12. 4. 2002 (cit. 9. 11. 2010); dostupné na <http://www.piie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=460>
25. JACKSON, Brooks, *Debates to highlight differences between Bush, Gore economic plans*, October 2000 (cit. 13. 11. 2010); dostupné na <http://archives.cnn.com/2000/ALLPOLITICS/stories/10/03/pocketbook.issues/index.html>
26. JANSZEN, Eric, *Recession 2000*, 28. 4. 2000 (cit. 11. 11. 2010); dostupné na <http://www.itulip.com/Recession2000.htm>
27. JÉGL, Pavel, *Obama prosadil vyšší daň na cigarety, bude se z ní platit zdravotní pojištění dětí*, Washington, 4. února 2009 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na <http://www.mediafax.cz/zahranici/2814472-Obama-prosadi-vyssi-dan-na-cigarety-bude-se-z-ni-platit-zdravotni-pojisteni-deti>
28. JONES, Owen, *The end of the American era?*, jonesblog, 2. 1. 2011 (cit. 3. 1. 2011); dostupné na <http://owenjones.org/2011/01/02/the-end-of-the-american-era/>
29. KOHOUT, Pavel, *Proč se Čína bojí*, Lidové noviny, 6. 10. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na http://www.lidovky.cz/proc-se-cina-boji-0ki-/ln_noviny.asp?c=A101006_000041_ln_noviny_sko&klic=239255&mes=101006_0
30. KOPLÍK, Miroslav, *Americký dolar jako světová rezervní měna: Pevně v sedle*, Investiční web, 27. 10. 2010 (cit. 8. 12. 2010); dostupné na <http://www.investicniweb.cz/fx-komodity/fx/2010/10/27/clanky/americky-dolar-jako-svetova-rezervni-mena-pevne-v-sedle/>
31. KRÁLÍČEK, Tomáš, *USA: Spotřebitelská důvěra je nejnižší za 28 let*, Ekonomika.iHNed.cz,, 16. května 2008 (cit. 20. 12. 2010); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-24776090-usa-spotrebitelska-duvera-je-nejnize-za-28-let>
32. LAVIČKA, Václav, *Čína rychle zvyšuje devizové rezervy. Západ to znervózňuje*, Hospodářské noviny, 14. 10. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://hn.ihned.cz/c1-47086580-cina-rychle-zvysuje-devizove-rezervy-zapad-to-znervoznuje>
33. LAVIČKA, Václav, *Země G-20 odvrátily hrozbu měnové války*, Hospodářské noviny, 25. 10. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://hn.ihned.cz/c1-47474120-zeme-g-20-odvratily-hrozbu-menove-valky>

34. LÍZAL, Lubomír, *Stará velmoc s dluhy, nová s plnou šrajtoflí*, vláda ČR, 20. 1. 2011 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://www.vlada.cz/cz/ppov/ekonomicka-rada/clanky/stara-velmoc-s-dluhy--nova-s-plnou-srajtofli-80227/>
35. LUKÁŠ, I., *Co se zbrojním embargem vůči Číně?*, Analýza Centra strategických studií, Revue Politika, duben 2005 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.revuepolitika.cz/clanky/556/co-se-zbrojnim-embargem-vuci-cine>
36. MACK, Connie, BREAUX, John, and ot., *Simple, Fair, and Pro-Growth: Proposals to Fix America's Tax System*, Report of the President's Advisory Panel on Federal Tax Reform, November 2005 (cit. 2. 12. 2010); dostupné na <http://govinfo.library.unt.edu/taxreformpanel/final-report/index.html>
37. MACHÁČEK, Jan, *Obama, český kádrovák, Fed a euro*, Respekt, 5. 11. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://respekt.ihned.cz/audit-jana-machacka/c1-47844300-obama-cesky-kadrovak-fed-a-euro>
38. McDOUGALL, Paul, *Obama Wants Manned Mission To Mars*, 15. 4. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://www.informationweek.com/news/storage/fabrics/showArticle.jhtml?articleID=224400444>
39. MENZELOVÁ, Kateřina, *EU zřejmě zruší Číně zbrojní embargo*, Geopolitika, Česká pozice, 4. 1. 2011 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.ceskapozice.cz/zahranici/geopolitika/eu-zrejme-zrusi-cine-zbrojni-embargo>
40. MEYERSON, Harold, *Squandering Prosperity: George W. Bush has the worst economic record of any president since Herbert Hoover*, The American Prospect, June 2003 (cit. 22. 11. 2010); dostupné na http://www.thirdworldtraveler.com/Economics/Squandering_Prosperty.html
41. NACHTMANN, Filip, *Obama navrhl kroky na ochranu Američanů před dopady krize*, Finanční noviny, 14. 10. 2008 (cit. 28. 12. 2010); dostupné na <http://dumfinanci.cz/stalo-se/obama-navrhl-kroky-na-ochranu-americanu-pred-dopady-krize>
42. NĚMEČEK, J., *Detail horké zprávy ČTK*, 8. 6. 2010 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://www.patria.cz/HotNews/1634979/washington-post-barack-obama-vladnim-uradum-naridi-omezeni-vydaju-nejmene-o-5-uspory-ocekava-predevsim-od-zruseni-nekterych-programu-ktere-se-zdvojuji.html>

43. PETHOKOUKIS, James, *What happened to Obama's bank tax?*, Reuters, 5. 10. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://blogs.reuters.com/james-pethokoukis/2010/10/05/what-happened-to-obamas-bank-tax/>
44. PETHOKOUKIS, James, *Obama deficit commission: the Bowles-Simpson edition*, Reuters, 10. 10. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://blogs.reuters.com/james-pethokoukis/2010/11/10/obama-deficit-commission-the-bowles-simpson-edition/>
45. POHANKA, Vít, BREZOVSKÁ, Katarína, PANUŠKA, Miroslav, *FED uvolní na pomoc americkému finančnímu trhu 800 miliard dolarů*, Český rozhlas, 26. 11. 2008 (cit. 15. 1. 2011); dostupné na http://www.rozhlas.cz/zpravy/ekonomika/_zprava/519144
46. QUINN, Justin, *Conservative Perspectives on Health Care Reform*, About.com, The New York Times Company (cit. 10. 1. 2011); dostupné na <http://usconservatives.about.com/od/conservativepolitics101/i/HealthCareReform.htm>
47. RÁDY, Andrej, *QE2: Abeceda kvantitativního uvolňování (1/2)*, Investiční web, 2. 11. 2010 (cit. 17. 1. 2011); dostupné na <http://www.investicniweb.cz/ekonomika/2010/11/2/clanky/qe2-abeceda-kvantitativniho-uvolnovani/>
48. RAJAGOPAL, Balakrishnan, *Can G-20 replace Pax Americana?*, lines magazine, 5. 4. 2009 (cit. 16. 11. 2010); dostupné na <http://lines-magazine.org/?p=164>
49. REINER, Tomáš, *Téma: Válka v Iráku*, Novinky (cit. 22. 11. 2010); dostupné na <http://tema.novinky.cz/valka-v-iraku>
50. RHEE, Foon, *Obama: Afghanistan, not Iraq, should be focus*, The Boston Globe, 15. 6. 2008 (cit. 29. 12. 2010); dostupné na http://www.boston.com/news/politics/politicalintelligence/2008/07/obama_afghanist.html
51. RILEY, Geoff, *Balance of Payments – Deficits*, Eton College, September 2006 (cit. 8. 12. 2010); dostupné na <http://www.tutor2u.net/economics/revision-notes/a2-macro-balance-of-payments-deficits.html>
52. ROBERTS, Larry, *Clinton's welfare reform has increased child poverty*, World Socialist Web Site, 2nd of June 1999 (cit. 30. 10. 2010); dostupné na <http://www.wsws.org/articles/1999/jun1999/welf-j02.shtml>
53. ROSS, Whitney, *Origin of the Housing Bubble: "The National Homeownership Strategy"*, 3. 11. 2010 (cit. 24. 3. 2011); dostupné

- na <http://theaffordablemortgagedepression.com/2010/03/11/origin-of-the-housing-bubble-the-national-homeownership-strategy.aspx>
54. WHITNEY, Mike, *Days of Reckoning*, CounterPunch, 10. 9. 2006 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.counterpunch.org/whitney09092006.html>
55. SCHMITT, Elizabeth Dunne, *Does Rising Consumer Debt Signal Future Recessions?: Testing the Causal Relationship between Consumer Debt and the Economy*, Atlantic Economic Journal, 09/2000 (cit. 11. 11. 2010); dostupné na <http://www.entrepreneur.com/tradejournals/article/66711312.html>
56. SEGAL, David, *The shell game - Clinton's military spending policy*, Washington Monthly, 07/08 1993 (cit. 28. 10. 2010); dostupné na http://findarticles.com/p/articles/mi_m1316/is_n7-8_v25/ai_14070722/?tag=content;col1
57. TAJOVSKÝ, Ladislav, *Existuje „poučení z příběhu“?, Velká krize pohledem roku 2008*, Dějiny a současnost (cit. 4. 12. 2010); dostupné na <http://dejiny.nln.cz/archiv/2009/1/existuje-pouceni-z-pribehu->
58. VALERIÁN, E., *EURO A ROZPOČET USA - ZAČÁTEK 2011*, Ardeus, Online Trading Education, 3. 1. 2011 (cit. 14. 1. 2011); dostupné na <http://www.e-burza.cz/INFORMACNI-ZDROJE/Euro-a-rozpocet-USA---zacatek-2011-.html>
59. VOLF, Tomáš, *Daňová reforma v Americe rozbouřila diskuzi, kdo je vlastně bohatý*, Hospodářské noviny, 18. 8. 2010 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-45766900-danova-reforma-v-americe-rozbouřila-diskuzi-kdo-je-vlastne-bohaty>
60. VOSEČEK, Václav, KRÁLÍČEK, Tomáš, *Přehledně: Pády a krachy amerických bank*, Hospodářské noviny, 29. 9. 2008 (cit. 30. 11. 2010); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-28412670-prehledne-pady-a-krachy-americkych-bank>
61. WALLERSTEIN, Immanuel, *Culture as Ideological Battleground of the Modern World-System*, In Featherstone, M. (ed): *Global Culture*, London, Sage, 1990, S. 390 (cit. 2. 7. 2010); dostupné na http://books.google.cz/books?id=C5ei_BEpObkC&pg=PA31&lpg=PA31&dq=Culture+as+Ideological+Battleground+of+the+Modern+World+System&source=bl&ots=t0A44siCbg&sig=rEJqku_bdeFNek9cstVnI9OAni4&hl=cs&ei=MkLuTKzYGcGYOqrF5f0J&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&sqi=2&ved=0CCcQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false

62. WELLS, Donald R., *The Federal Reserve System: a history*, McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina, 2004, S. 14-18 a také 66-69 (cit. 6. 10. 2010); dostupné na http://books.google.cz/books?id=eZuNLMCJgdkC&printsec=frontcover&dq=federal+reserve+system+history&source=bl&ots=itPJMn2YbQ&sig=hQ9DpL1YpympladFD18nTT9vPuQ&hl=cs&ei=LqEITeKeIYqr8QPP9awb&sa=X&oi=book_result&ct=result&resnum=3&ved=0CDMQ6AEwAg#v=onepage&q&f=false
63. ZAJÍČEK, Miroslav, *Reaganomika bez pověr a iluzí*, Respekt, 14. 6. 2004 (cit. 5. 11. 2010); dostupné na <http://www.libinst.cz/clanky.php?id=358>
64. ZEMÁNEK, Josef, *Hospodářství Spojených států roste nejrychleji za posledních 20 let. Energii čerpá ze snížených daní a devalvace dolaru*, Euroekonom, 17. 2. 2004 (cit. 19. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa>
65. ZEMÁNEK, Josef, *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (1. díl)*, 29. 2. 2008 (cit. 26. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky>
66. ZEMÁNEK, Josef, *Hypoteční krize v USA. Příčiny, průběh, následky (2. díl)*, 10. 3. 2008 (cit. 26. 11. 2010); dostupné na <http://www.euroekonom.cz/analyzy-clanky.php?type=jz-usa-hypoteky2>
67. ZLATUŠKA, Jiří, *Informační technologie mění ekonomiku*, Hospodářské noviny, 9. 10. 2000 (cit. 9. 7. 2010); dostupné na <http://www.park.cz/informacni-technologie-meni-ekonomiku/>
68. *Americký masakr: Dow Jones padl o 778 bodů, nejvíce v historii*, Peníze.cz, 29. 9. 2008 (cit. 3. 12. 2010); dostupné na <http://www.penize.cz/44366-americky-masakr-dow-jones-padl-o-778-bodu-nejvice-v-historii>
69. *George W. Bush on Budget & Economy*, On The Issue: Every Political leader on Every Issue (cit. 2. 12. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/celeb/George_W_Bush_Budget+_Economy.htm
70. *Bush: USA poskytnou bankám injekci čtvrt biliónu dolarů*, Novinky, 14. 10. 2008 (cit. 4. 12. 2010); dostupné na <http://www.novinky.cz/ekonomika/151909-bush-usa-poskytnou-bankam-injekci-ctvrt-bilionu-dolaru.html>
71. *George W. Bush on Defense*, Issues 2000: Every Presidential Candidates' View on Every Issue (cit. 6. 12. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/George_W_Bush_Defense.htm

72. *Federal government posts \$603M deficit in October*, CBC News, 23. 12. 2008 (cit. 7. 12. 2010); dostupné na <http://www.cbc.ca/news/business/story/2008/12/23/ottawa-deficit-october.html>
73. *Come in number one, your time is up*, The Economist, 12. 4. 2007 (cit. 8. 12. 2010); dostupné na <http://www.economist.com/node/9005261>
74. *Před rokem s plnou silou udeřila globální krize. Co k ní vedlo?*, Lidové noviny, 3. 9. 2009 (cit. 29. 11. 2010); dostupné na http://byznys.lidovky.cz/pred-rokem-s-plnou-silou-uderila-globalni-krize-co-k-ni-vedlo-pl9-/statni-pokladna.asp?c=A090903_104838_statni-pokladna_nev
75. *EU-USA - Transatlantic Economic Council*, International affairs, European Commission (cit. 9. 12. 2010); dostupné na <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/transatlantic-economic-council/>
76. *US takes Airbus dispute to WTO*, BBC, 6. 10. 2004 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://news.bbc.co.uk/2/hi/business/3720710.stm>
77. *Airbus a Boeing: největší transatlantický obchodní spor*, EU-Media, 7. 10. 2004 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.euractiv.cz/podnikani-a-zamestnanost/clanek/airbus-a-boeing-nejvt-transatlantick-obchodn-spor>
78. *George Bush's second term, The revolution comes home*, The Economist, Washington D. C., 13. 1. 2005 (cit. 24. 11. 2010); dostupné na <http://www.economist.com/node/3559860>
79. *Operation Iraqi Freedom, Major Combat Operations "Dash to Baghdad"*, Global Security, 2000-2010 (cit. 22. 11. 2010); dostupné na http://www.globalsecurity.org/military/ops/iraqi_freedom-mco.htm
80. *EU a Spojené státy se prou o hovězí*, EU-Media, 2. 4. 2008 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.euractiv.cz/obchod-a-export/clanek/eu-a-spojene-staty-se-prou-o-hovezi>
81. *Inflace v USA začala meziročně růst*, ČT24, 16. 12. 2009 (cit. 21. 12. 2010); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/statistiky/75627-inflace-v-usa-zacala-mezirocne-rust/>
82. *Obama získal nominaci demokratů. Hillary na kolenou*, Týden, 4. 6. 2008 (cit. 22. 12. 2010); dostupné na http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/amerika/obama-ziskal-nominaci-demokratu-hillary-na-kolenou_63490.html?showTab=nejtenejsi-7

83. *ECB Staff Macroeconomic Projections for The Euro Area*, European Central Bank, August 2004 (cit. 19. 11. 2010); dostupné na <http://www.ecb.int/pub/pdf/other/ecbstaffprojections200409en.pdf>
84. *Boeing se ptá: proč ne já?*, ČTK, 6. 3. 2008 (cit. 28. 12. 2010); dostupné na <http://www.letectvi.cz/letectvi/Article65167.html>
85. *McCain defends '100 years in Iraq' statement*, 14. 2. 2008 (cit. 29. 12. 2010); dostupné na http://articles.cnn.com/2008-02-14/politics/mccain.king_1_iraqi-government-troops-republican-convention?_s=PM:POLITICS
86. *Afghanistan Conflict History*, International Crisis Group, leden 2010 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.crisisgroup.org/en/key-issues/research-resources/conflict-histories/afghanistan.aspx>
87. *Bush delivers ultimatum*, CNN, 20. 9. 2001 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na http://articles.cnn.com/2001-09-20/world/ret.afghan.bush_1_senior-taliban-official-terrorist-ringleader-osama-bin-mullah-mohammed-omar?_s=PM:asiapcf
88. *Al Gore on Defense*, On the Issue: Every Political Leader on Every Issue (cit. 15. 11. 2010); dostupné na http://www.ontheissues.org/celeb/Al_Gore_Defense.htm
89. *Organizing on the Issues 2008*, Organizing for America (cit. 3. 1. 2010); dostupné na <http://www.barackobama.com/issues/>
90. *Bush chce znovu těžit v amerických pobřežních vodách*, CNN, 18. 6. 2008 (cit. 3. 1. 2011); dostupné na <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/142884-bush-chce-znovu-tezit-v-americkych-pobreznich-vodach.html>
91. *Obama: Daňovým úlevám pro bohaté v USA odzvonilo*, ČT24, 8. 9. 2010 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/100896-obama-danovym-ulevam-pro-bohate-v-usa-odzvonilo/>
92. *Obama: Daňovým úlevám pro bohaté v USA odzvonilo*, ČT24, 8. 9. 2010 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/100896-obama-danovym-ulevam-pro-bohate-v-usa-odzvonilo/>
93. *Rusko (dříve SSSR) a USA jednají o odzbrojení již od roku 1969*, ČT24, 6. 4. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/domaci/obama-a-medvedev-v-praze/86151-rusko-drive-sssr-a-usa-jednaji-o-odzbrojeni-jiz-od-roku-1969/>
94. *Obama se s republikány dohodl na prodloužení daňových úlev*, ČTK, 7. 12. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na <http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1736753/obama-se-s-republikany-dohodl-na-prodlouzeni-danovych-ulev.html>

95. *Senát USA ratifikoval novou smlouvu START*, ČTK, 22. 12. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na http://www.denik.cz/ze_sveta/senat-usa-ratifikoval-novou-smlouvu-start20101222.html
96. *Obama se s republikány dohodl na prodloužení daňových úlev*, ČTK, 7. 12. 2010 (cit. 5. 1. 2011); dostupné na <http://www.patria.cz/Zpravodajstvi/1736753/obama-se-s-republikany-dohodl-na-prodlouzeni-danovych-ulev.html>
97. *Obama zvažuje zvláštní daň pro velké banky, které dostaly státní pomoc*, ČTK, 12. 1. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-39843150-obama-zvazuje-zvlastni-dan-pro-velke-banky-ktre-dostaly-statni-pomoc>
98. *Schůzka lídrů G20: "Ano" záchrane ekonomik, "ne" globální bankovní dani*, ČTK, 5. 6. 2010 (cit. 6. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-44087240-schuzka-lidru-g20-ano-zachrane-ekonomik-ne-globalni-bankovni-dani>
99. *China and the WTO*, World Trade Organization (cit. 8. 11. 2010); dostupné na http://www.wto.org/english/thewto_e/countries_e/china_e.htm
100. *Bush zachraňuje ekonomiku miliardovým balíčkem*, Novinky, 18. 1. 2008 (cit. 2. 12. 2010); dostupné na <http://www.novinky.cz/ekonomika/131149-bush-zachranuje-ekonomiku-miliardovym-balickem.html>
101. *Rozpočet USA se vyšplhá k obřímu dvoubilionovému deficitu*, Reuters, 26. 2. 2009 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na http://ekonomika.idnes.cz/rozpocet-usa-se-vysplha-k-obrimu-dvoubilionovemu-deficitu-pon-/eko-zahranicni.aspx?c=A090226_121602_eko-zahranicni_vem
102. *Obama chce po vládě škrty ve výši sto miliónů dolarů*, CNN, 20. 4. 2009 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/166811-obama-chce-po-vlade-skrty-ve-vysi-sto-milionu-dolaru.html>
103. *Obamův další rekord: Státní výdaje pro příští rok vyšplhají na 3,83 bilionu dolarů*, ČTK, 1. 2. 2010 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-40291560-obamuv-dalsi-rekord-statni-vydaje-pro-pristi-rok-vysplhaji-na-3-83-bilionu-dolaru>
104. *Ekonomika USA*, Aktuální analýza 2007/2008 (cit. 10. 11. 2010); dostupné na http://www.pro-investice.cz/investice_aktualni_analyza/2007_2008/ekonomika_usa/
105. *Obama chce zmrazit mzdy federálním pracovníkům a ušetřit miliardy*, ČTK, 30. 11. 2010 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://dumfinanci.cz/stalo-se/obama-chce-zmrazit-mzdy-federalnim-pracovnikum-a-usetrit-miliardy>

106. *Obama chce zmrazit výdaje a snížit tím deficit o 400 miliard USD*, ČTK, 26. 1. 2011 (cit. 7. 1. 2011); dostupné na <http://dumfinanci.cz/stalo-se/obama-chce-zmrazit-vydaje-a-snizit-tim-deficit-o-400-miliard-usd>
107. *What is the WTO?*, World Trade Organization (cit. 8. 11. 2010); dostupné na http://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/whatis_e.htm
108. *Americký Senát schválil zákon o zdravotním pojištění pro děti*, ČT24, 30. 1. 2009 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/svet/43350-americky-senat-schvalil-zakon-o-zdravotnim-pojisteni-pro-deti/>
109. *Bernanke a Bush podpořili plány na vládní stimulaci ekonomiky*, ČTK, 17. 1. 2008 (cit. 2. 12. 2010); dostupné na <http://www.ct24.cz/ekonomika/3206-bernanke-a-bush-podporili-plany-na-vladni-stimulaci-ekonomiky/>
110. *Bush: USA poskytnou bankám injekci čtvrt biliónu dolarů*, Novinky, 14. 10. 2008 (cit. 3. 12. 2010); dostupné na <http://www.novinky.cz/ekonomika/151909-bush-usa-poskytnou-bankam-injekci-ctvrt-bilionu-dolaru.html>
111. *V USA se rozhodne o největší změně zdravotnictví. Obama má šanci*, Hospodářské noviny, 21. 3. 2010 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-41555790-v-usa-se-rozhodne-o-nejvetsi-zmene-zdravotnictvi-obama-ma-sanci>
112. *Část Obamovy reformy zdravotnictví je neústavní, prohlásil soud*, Lidové noviny, 13. 12. 2010 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na http://www.lidovky.cz/cast-obamovy-reformy-zdravotnictvi-je-neustavni-prohlasil-soud-pxx-/ln_zahranici.asp?c=A101213_183117_ln_zahranici_ani
113. *Obama schválil miliardy pro elektromobily, jak je na tom Evropa?*, 9. 8. 2009 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na http://pandatron.cz/?908&obama_schvalil_miliardy_pro_elektromobily_jak_je_na_tom_evropa
114. *Kongres USA seškrtnal peníze na obranu, Bush hrozí vetem*, ČT24, 23. 5. 2008 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/svet/15997-kongres-usa-seskrtnal-penize-na-obranu-bush-hrozi-vetem/>
115. *Obama chce rekordních 708 miliard dolarů na vojenský program*, ČTK, 1. 2. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na http://zpravy.idnes.cz/obama-chce-rekordnich-708-miliard-dolaru-na-vojensky-program-pa6-/zahranicni.asp?c=A100201_190817_zahranicni_iky
116. *Obama slíbil snížení schodku rozpočtu na polovinu*, Hospodářské noviny, 23. 2. 2009 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-34665320->

117. *Schodek rozpočtu USA rekordně vystřelí na 1,2 bilionu dolarů*, Reuters, 7. 1. 2009 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na http://ekonomika.idnes.cz/schodek-rozpocet-usa-rekordne-vystreli-na-1-2-bilionu-dolaru-pqm-/eko-zahranicni.aspx?c=A090107_165457_eko-zahranicni_fih
118. *U. S. Budget Deficit Hit Record \$1.4 Trillion in 2009*, Fox News, 7. 10. 2009 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na <http://www.foxnews.com/politics/2009/10/07/budget-deficit-hit-record-trillion/>
119. *The Clinton Presidency: Expanding Education Opportunity*, The White House Site (cit. 19. 10. 2010); dostupné na <http://clinton5.nara.gov/WH/Accomplishments/eightyears-05.html>
120. *The Third Way, Politics Of The Radical Center*, Ecumenical News International (cit. 15. 10. 2010); dostupné na <http://watch.pair.com/thirdway.html>
121. *Nový fiskální rok začaly USA 3. nejvyšším deficitem 140 mld. USD*, Finanční noviny, 10. 11. 2010 (cit. 14. 1. 2011); dostupné na <http://www.financninoviny.cz/zpravy/novy-fiskalni-rok-zacaly-usa-3-nejvyssim-deficitem-140-mlrd-usd/554934?rss>
122. *Understanding the Federal Debt Limit*, The Concord Coalition, 25. 2. 2011 (cit. 14. 1. 2011); dostupné na <http://www.concordcoalition.org/issue-briefs/2011/0225/understanding-federal-debt-limit>
123. *Fed vyslyšel Obamu. Na úvěry lidí a malých firem uvolní bilion dolarů*, ČTK, 10. 2. 2009 (cit. 15. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-34121720-fed-vyslysel-obamu-na-uvery-lidi-a-malych-firem-uvolni-bilion-dolaru>
124. *Fed podpoří ekonomiku USA nákupy dluhopisů za 600 miliard dolarů*, ČTK, 3. 11. 2010 (cit. 17. 1. 2011); dostupné na <http://finweb.ihned.cz/c1-47724140-fed-podpori-ekonomiku-usa-nakupy-dluhopisu-za-600-miliard-dolaru>
125. *Organizing on the Issues 2008*, Organizing for America (cit. 18. 1. 2011); dostupné na <http://www.barackobama.com/issues/>
126. *Americkým Senátem neprošla reforma Wall Streetu*, ČT24, 27. 4. 2010 (cit. 18. 1. 2011); dostupné na <http://www.ct24.cz/svet/amerika/88139-americkym-senatem-neprosla-reforma-wall-streetu/>
127. *Brief Summary of the Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, U. S. Senate Documents (cit. 18. 1. 2011); dostupné

- na http://banking.senate.gov/public/_files/070110_Dodd_Frank_Wall_Street_Reform_comprehensive_summary_Final.pdf
128. *Glass–Steagall Act of 1932*, United States History (cit. 19. 1. 2011); dostupné na <http://www.u-s-history.com/pages/h1504.html>
129. *Zahraniční obchod země*, zastupitelský úřad Washington MZV ČR, CzechTrade (cit. 19. 1. 2011); dostupné na http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/ekonomika/za_hranicni_obchod_zeme.html
130. *Commerce Secretary Gary Locke Unveils Details of the National Export Initiative*, The International Trade Administration, U.S. Department of Commerce, Washington, 4. 2. 2010 (cit. 20. 1. 2011); dostupné na http://trade.gov/press/press_releases/2010/nei_020410.asp
131. *Transatlantické vztahy nejsou plně využívány*, První zprávy, 16. 7. 2010 (cit. 20. 1. 2011); dostupné na <http://www.prvnizpravy.cz/zpravy/z-evropske-unie/transatlanticke-vztahy-nejsou-plne-vyuzivany/>
132. *USA, Zahraniční obchod země*, zastupitelský úřad Washington MZV ČR, CzechTrade (cit. 20. 1. 2011); dostupné na http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/ekonomika/za_hranicni_obchod_zeme.html
133. *America's New Beginning: A Program for Economic Recovery*, White House, Washington, 18. 2. 1981 (cit. 30. 7. 2010); dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=43427>
134. *Průlom v jednáních o druhé dohodě o otevřeném nebi mezi EU a USA: místopředseda Komise Siim Kallas uvítal návrh dohody*, Evropská komise, Brusel, 25. 3. 2010 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/10/371&format=HTML&aged=1&language=CS&guiLanguage=cs>
135. *Siim Kallas uvítal podepsání druhé letecké dohody o otevřeném nebi mezi EU a USA*, Evropská komise, Brusel, 24. 6. 2010 (cit. 21. 1. 2010); dostupné na http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/10_818_cs.htm
136. *Obama se v Kodani o klimatu dohodl s klíčovými státy, chudé země jsou proti*, ČTK, 18. 12. 2009 (cit. 21. 1. 2011); dostupné na <http://zpravy.idnes.cz/obama-se-v-kodani-o-klimatu-dohodl-s-klicovymi-staty-chude-zeme-jsou-proti-11y->

[/zahranicni.asp?c=A091218_220652_zahranicni_vel#utm_source=idnes.cz&utm_medium=rss](http://zahranicni.asp?c=A091218_220652_zahranicni_vel#utm_source=idnes.cz&utm_medium=rss)

137. *USA, Zahraniční obchod země*, zastupitelský úřad Washington MZV ČR, CzechTrade (cit. 21. 1. 2011); dostupné na http://www.mzv.cz/jnp/cz/encyklopedie_statu/severni_amerika/usa/ekonomika/zahranicni_obchod_zeme.html
138. *Marshallův projev, 5. červen 1947, Harvardova univerzita* (cit. 2. 7. 2010); dostupné na <http://studena.valka.cz/marshall.htm>
139. *Fair Currency Coalition Letter to the U.S. Senate on H.R. 2378*, 15. 11. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://www.faircurrency.org/presscenter/FCC%20Letter%20to%20US%20Senate%2020101115.PDF>
140. *Čína a USA se obviňují z blokování dohody o liberalizaci obchodu*, ČTK, 27. 6. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://ekonomika.ihned.cz/c1-44507250>
141. *The National Homeownership Strategy: Partners in the American Dream*, May 1995 (cit. 24. 3. 2011); dostupné na http://fcic-static.law.stanford.edu/cdn_media/fcic-docs/0000-00-00%20HUD-%20The%20National%20Homeownership%20Strategy-%20Partners%20in%20the%20American%20Dream.pdf

Internetová encyklopedie:

1. *Barack Obama*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 22. 12. 2010); dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/Barack_Obama
2. *Closing milestones of the Dow Jones Industrial Average*, Wikipedia (cit. 30. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Closing_milestones_of_the_Dow_Jones_Industrial_Average
3. *Dot-com bubble*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Dot-com_bubble
4. *Earned Income Tax Credit*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 23. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Earned_Income_Tax_Credit
5. *Fordney–McCumber Tariff*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 23. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Fordney%E2%80%93McCumber_Tariff

6. *Kuba*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 8. 11. 2010); dostupné na <http://cs.wikipedia.org/wiki/Kuba>
7. *Liberalism in the United States*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 14. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Liberalism_in_the_United_States
8. *Liberty bond*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 14. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Second_Liberty_Bond_Act
9. *Manifest Destiny*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Manifest_Destiny
10. *Monroe Doctrine*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Monroe_Doctrine
11. *Monroe Doctrine, International Response*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Monroe_Doctrine#International_Response
12. *NASDAQ*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 11. 2010); dostupné na <http://en.wikipedia.org/wiki/Nasdaq>
13. *Národní raketová obrana*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 1. 2010); dostupné na http://cs.wikipedia.org/wiki/National_Missile_Defense
14. *Output Gap*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 12. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Output_gap
15. *Primary Dealer Credit Facility*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 15. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Primary_Dealer_Credit_Facility
16. *Quantitative easing*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 17. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/QE2_%28monetary_policy%29#QE2
17. *Read my lips: no new taxes*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 13. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Read_my_lips:_no_more_taxes
18. *Rust Belt*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 22. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Rust_Belt
19. *Sixteenth Amendment to the United States Constitution*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Sixteenth_Amendment_to_the_United_States_Constitution#See_also
20. *Social Security debate (United States)*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 2. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Social_Security_debate_%28United_States%29

21. *State Children's Health Insurance Program*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 11. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/State_Children%27s_Health_Insurance_Program
22. *Strategic Defense Initiative*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 30. 7. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Strategic_Defense_Initiative
23. *Toxic asset*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 3. 12. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Toxic_asset
24. *United States elections, 2010*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 5. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_elections,_2010
25. *United States non-interventionism*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 21. 6. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/United_States_non-interventionism
26. *United States Treasury security*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 17. 1. 2011); dostupné na <http://en.wikipedia.org/wiki/Treasuries>
27. *Working tax credit*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 26. 10. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Working_tax_credit
28. *Year 2000 problem*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 12. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Year_2000_problem

Reporty a statistiky:

1. BAI, Helen Y., HOANG, Mai-Chi, *Annual Revision of the U. S. International Transactions Accounts*, International Economic Accounts, Bureau of Economic Analysis, July 2010 (cit. 19. 1. 2011); dostupné na http://www.bea.gov/scb/pdf/2010/07%20July/0710_intl-accts.pdf
2. BOGLE, J. C., *A Long-Term Perspective: The Seasons of the U.S. Economy*, Common Sense on Mutual Funds: New Imperatives for the Intelligent Investor, John Wiley & Sons, 2000 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://finance.yahoo.com/funds/understanding_investing/article/100562/A_Long-Term_Perspective:_The_Seasons_of_the_U_S_Economy
3. BOWLES, Erskine, SIMPSON, Alan, *Co-Chairs' Proposal*, 11. 10. 2010 (cit. 13. 1. 2011); dostupné na http://www.fiscalcommission.gov/sites/fiscalcommission.gov/files/documents/Co_Chair_Draft.pdf

4. CAPLAN, B., *Two Graphs About Dependency*, Library of Economics and Liberty, 28. 1. 2008 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://econlog.econlib.org/archives/2008/01/two_graphs_abou.html
5. DEA, Ch., DUGAN, B., KUSTEC, S., LAPOINTE, M., *Current Labour Market Conditions and Outlook*, Quarterly Labour Market and Income Review - June 2002 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.hrsdc.gc.ca/eng/cs/sp/hrsd/prc/publications/quarterlies/2002-000061/page01.shtml>
6. DILNOT, Andrew, McCRAE, Julian, *The Family Credit System and the Working Families' Tax Credit in the United Kingdom*, Institute for Fiscal Studies, October 1999 (cit. 26. 10. 2010); dostupné na <http://www.ifs.org.uk/bns/bn3.pdf>
7. DONNELLY, Thomas, KAGAN, Donald, SCHMITT, Gary, *Rebuilding America's Defenses: Strategy, Forces and Resources for a New Century*, A Report of the Project for the New American Century, Washington, September 2000 (cit. 16. 11. 2010); dostupné na <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>
8. ELFENBEIN, E., *Time to Raise Rates?*, Crossing Wall Street, CNN Money, 2010 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.crossingwallstreet.com/archives/2010/10/time-to-raise-rates.html>
9. ELSBY, M. W. L., SHAPIRO, M. D., *Stepping Off the Wage Escalator: A Theory of the Equilibrium Employment Rate*, University of Michigan and NBER, 1. 4. 2008 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://delong.typepad.com/sdj/2008/04/elsby-and-shapi.html>
10. GALE, William G., POTTER, Samara R., *An Economic Evaluation of the Economic Growth and Tax Relief Reconciliation Act of 2001*, Brookings Institution, March, 2002, S. 4-8 (cit. 1. 12. 2010); dostupné na http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/articles/2002/03useconomics_gale/200203.pdf
11. GROSSMAN, Edward G., STERKX, Craig A., BLOUNT, Elonda C., VOLBERDING, Emily M., *Compilation of Patient Protection and Affordable Care Act*, Office of the Legislative Counsel, U.S. House of Representatives, 1. 5. 2010 (cit. 12. 1. 2011); dostupné na <http://docs.house.gov/energycommerce/ppacacon.pdf>
12. HILL, Carolyn J., HOTZ, V. Joseph, MULLIN, Charles H., SCHOLZ, John Karl, *EITC Eligibility, Participation and Compliance Rates for AFDC Households:*

- Evidence from the California Caseload*, April 1999 (cit. 25. 10. 2010); dostupné na http://www.northwestern.edu/ipr/jcpr/workingpapers/wpfiles/hotz_eitc.pdf
13. HOGARTH, Robin, *Insurance and Safety after September 11, 2001: Coming to Grips with the Costs and Threats of Terrorism*, EconPapers, October 2002 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.econ.upf.edu/docs/papers/downloads/656.pdf>
14. KATZMAN, Kenneth, *Afghanistan: Post-Taliban Governance, Security, and U.S. Policy*, 19. 11. 2010 (cit. 18. 11. 2010); dostupné na <http://www.fas.org/sgp/crs/row/RL30588.pdf>
15. KEEN, S., *Empirical and theoretical reasons why the GFC is not behind us*, Debtwatch: Analysing the Global Debt Bubble, 13. 6. 2010 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.debtdeflation.com/blogs/2010/06/13/empirical-and-theoretical-reasons-why-the-gfc-is-not-behind-us/>
16. O'NEILL, June, *The Trust Fund, the Surplus, and the Real Social Security Problem*, Cato Institute, 9. dubna 2002, SSP No. 26, S. 2-5 (cit. 1. 11. 2010); dostupné na <http://www.socialsecurity.org/pubs/ssps/ssp26.pdf>
17. PEARSON, Mark, SCARPETTA, Stefano, *An Overview: What Do We Know About Policies To Make Work Pay?*, Economic Studies No. 31, OECD, 2000/II (cit. 26. 10. 2010); dostupné na <http://www.oecd.org/dataoecd/61/35/2676194.pdf>
18. PEŘINKA, Petr, *21 důvodů proč Obama musí zvýšit daně*, Capital Partners a.s., 25. 5. 2009 (cit. 4. 1. 2011); dostupné na <http://www.stockmarket.cz/files/analyzy/133.pdf>
19. PETERS, Gerhard, *1994 State of the Union Address*, The American Presidency Project (cit. 23. 10. 2010); dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=50409>
20. PETERS, Gerhard, *1999 State of the Union Address*, The American Presidency Project (cit. 1. 11. 2010); dostupné na <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=57577>
21. POLLIN, Robert, *The Anatomy of Clintonomics*, New Left Review 3, New York, 2000 (cit. 22. 10. 2010); dostupné na <http://econ.tau.ac.il/papers/faculty/Pollin.pdf>
22. SIDDHARTH, B., *Role of Fiscal and Monetary policy: American context (Part 2)*, 22. 9. 2009 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://bhasker-siddharth.blogspot.com/2009/09/role-of-fiscal-and-monetary-policy_22.html
23. STAMBULI, P. Kalonga, *Causes and Consequences of the 1982 World Debt Crisis?*, University of Surrey Guildford, říjen 1998, S. 5 (cit. 20. 8. 2010); dostupné na <http://129.3.20.41/eps/if/papers/0211/0211005.pdf>

24. TURNER, Dave, BOONE, Laurence, GIORNO, Claude, MEACCI, Mara, RAE, Dave, RICHARDSON, Pete, *Estimating the Structural Rate of Unemployment for the OECD Countries*, OECD Economic Studies No. 33, 2001/II, S. 194 (cit. 6. 11. 2010); dostupné na <http://www.oecd.org/dataoecd/27/46/18464874.pdf>
25. VEČER, Igor, *Historický přehled vývoje systému volby prezidenta USA a politické strany v USA*, Aplikované právo, 1/2008, S. 98-101 (cit. 17. 11. 2010); dostupné na <http://www.aplikovanepravo.cz/clanky-pdf/72.pdf>
26. WILPER, Andrew P., WOOLHANDLER, Steffie, LASSER, Karen E., McCORMICK, Danny, BOR, David H., HIMMELSTEIN, David U., *Health Insurance and Mortality in U.S. Adults*, American Journal of Public Health, 17. 9. 2009, S. 4 (cit. 10. 1. 2011); dostupné na <http://www.pnhp.org/excessdeaths/health-insurance-and-mortality-in-US-adults.pdf>
27. Bloomberg (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.icmarc.org/xp/rc/marketview/chart/2005/20051104inflationinterestrates.html>
28. *Brief Summary of the Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, U. S. Senate Documents (cit. 18. 1. 2011); dostupné na http://banking.senate.gov/public/_files/070110_Dodd_Frank_Wall_Street_Reform_comprehensive_summary_Final.pdf
29. Bureau of Economic Analysis (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.marketoracle.co.uk/Article1203.html>
30. *Business Cycle Dating Committee*, National Bureau of Economic Research, 20. 9. 2010 (cit. 30. 11. 2010); dostupné na <http://www.nber.org/cycles/sept2010.html>
31. *Cases launched by EC*, Cases involving the EU, EU-US Trade Disputes, WTO Dispute Settlement (cit. 11. 12. 2010); dostupné na <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/search.cfm?code=1>
32. *Complaints against EC*, Cases involving the EU, EU-US Trade Disputes, WTO Dispute Settlement (cit. 11. 12. 2010); dostupné na <http://trade.ec.europa.eu/wtodispute/search.cfm?code=2>
33. *Effective Federal Funds Rate from 1954-07-01 to 2010-12-01*, Board of Governors of the Federal Reserve System (cit. 19. 8. 2010); dostupné na <http://research.stlouisfed.org/fred2/data/FEDFUNDS.txt>

34. *Employment Situation Summary*, Bureau of Labor Statistics, U.S. Department of Labor (cit. 16. 2. 2011); dostupné na <http://data.bls.gov/PDQ/servlet/SurveyOutputServlet>
35. *EU-US Facts & Figures, Facts and Figures on the European Union and the United States*, January 2011 (cit. 10. 12. 2010); dostupné na <http://www.eurunion.org/eu/EU-US-Relations/EU-US-Facts-Figures.html>
36. *EU-US Relations, Agreements* (cit. 9. 12. 2010); dostupné na <http://www.eurunion.org/eu/EU-US-Relations/Agreements.html>
37. *File:US Federal Debt as Percent of GDP by President.png*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/File:US_Federal_Debt_as_Percent_of_GDP_by_President.png
38. *Focus on Economic Data: U.S. Employment and the Unemployment Rate*, Council for Economic Education, 7. 5. 2010 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.econedlink.org/lessons/index.php?lid=915&type=educator>
39. *Focus on Economic Data: Gross Domestic Product - May 2001*, Council for Economic Education (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.econedlink.org/lessons/index.php?lid=170&type=student>
40. *Focus on Economic Data: U.S. Real GDP Growth*, September 30, 2010, Council for Economic Education (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.econedlink.org/lessons/index.php?lid=960&type=educator>
41. *Historical Changes of the Target Federal Funds and Discount Rates*, Board of Governors of the Federal Reserve System (cit. 2. 11. 2010); dostupné na <http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html>
42. *Historical Inflation*, Bureau of Labor Statistics (cit. 14. 2. 2011); dostupné na http://www.fintrend.com/inflation/Inflation_Rate/HistoricalInflation.aspx
43. *National GDP*, Bureau of Economic Analysis, U. S. Department of Commerce (cit. 4. 10. 2010); dostupné na <http://www.bea.gov/national/#gdp>
44. *North American Oil and Gas News*, Petroleum Recovery Research Center (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://www.greatdreams.com/oil/peak_oil_consequences.htm
45. *The Benefits of Transatlantic Investment*, Brussels, US Bureau of Economic Analysis/European Commission, 13. 5. 2008 (cit. 9. 12. 2010); dostupné na http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2008/may/tradoc_138823.pdf

46. *The Business Cycle Dating Committee of the National Bureau of Economic Research*, Cambridge, 20. 9. 2010 (cit. 19. 1. 2011); dostupné na <http://www.nber.org/cycles/sept2010.html>
47. *The President's State of the Union Address*, Washington, D. C., 29. 2. 2002 (cit. 22. 11. 2010); dostupné na <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2002/01/20020129-11.html>
48. *Unemployment Rate*, Databases, Tables & Calculators by Subject, U.S. Bureau of Labor Statistics (cit. 13. 11. 2010); dostupné na http://data.bls.gov/PDQ/servlet/SurveyOutputServlet?data_tool=latest_numbers&series_id=LNS14000000
49. *United States Barriers to Trade and Investment Report for 2008*, European Commission, July 2009 (cit. 9. 12. 2010); dostupné na http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2009/july/tradoc_144160.pdf
50. *United States – EU Bilateral Trade and Trade with the World*, from Eurostat and IMF, DG Trade, 17. 3. 2011 [cit. 20. 3. 2011]; dostupné na http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113465.pdf
51. *United States, Trade, European Commission* (cit. 10. 12. 2010); dostupné na http://ec.europa.eu/trade/creating-opportunities/bilateral-relations/countries/united-states/index_en.htm
52. *US Federal Debt As Percent Of GDP, Fiscal Years 1970 to 2010* (cit. 13. 8. 2010); dostupné na http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1970_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=H0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=US_Federal_Debt_As_Percent_Of_GDP&state=US&color=c&local=s
53. *U.S. International Transactions, 1960-present*, International Economic Accounts, Bureau of Economic Analysis (cit. 8. 10. 2010); dostupné na <http://www.bea.gov/international/xls/table1.xls>
54. U.S. Bureau of Labor Statistics (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.fin.gov.on.ca/en/budget/ontariobudgets/2000/00e.html>
55. U.S. Bureau of Labor Statistics CPI-U (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://inflationdata.com/inflation/Inflation/AnnualInflation.asp>
56. U.S. National Debt Clock (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://www.brillig.com/debt_clock/faq.html

57. US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na <http://www.usgovernmentrevenue.com/>
58. Zpráva skupiny odborníků na vysoké úrovni vedené panem Wimem Kokem, *Tváří v tvář výzvam: Lisabonská strategie pro růst a zaměstnanost*, listopad 2004 (cit. 19. 11. 2010); dostupné na [http://www.naseevropa.cz/portal/port_data.nsf/927b725e08d36a78c1256ea50030ae62/a20962ef3a2382b6c12570d80043ad27/\\$FILE/Kokova%20zpr%C3%A1va.pdf](http://www.naseevropa.cz/portal/port_data.nsf/927b725e08d36a78c1256ea50030ae62/a20962ef3a2382b6c12570d80043ad27/$FILE/Kokova%20zpr%C3%A1va.pdf)

Legislativa:

1. *The Omnibus Budget Reconciliation Act (OBRA) of 1993* (cit. 22. 10. 2010); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=103_cong_bills&docid=f:h2264eh.txt.pdf
2. *Taxpayer Relief Act (TRA) of 1997*, Public Law 105–34—Aug. 5, 1997 (cit. 27. 10. 2010); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=105_cong_public_laws&docid=f:publ34.105.pdf
3. *The Economic Growth and Tax Reform Reconciliation Act of 2001 – EGTRRA* (cit. 1. 12. 2010); dostupné na <http://www.taxpolicycenter.org/legislation/upload/EGTRRA-2001.pdf>
4. *Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act of 2003* (cit. 1. 12. 2010); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Jobs_and_Growth_Tax_Relief_Reconciliation_Act_of_2003
5. *American Recovery and Reinvestment Act of 2009* (cit. 7. 1. 2011); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_bills&docid=f:h1enr.txt.pdf
6. *Summary of Conference Agreement on H. R. 2, The “Jobs and Growth Tax Relief Reconciliation Act of 2003”*, Joint Committee on Taxation, 22. 5. 2003 (cit. 1. 12. 2010); dostupné na <http://jct.gov/x-54-03.pdf>
7. *Children’s Health Insurance Program Reauthoriyation Act of 2009*, 4. 2. 2009 (cit. 11. 1. 2011); dostupné na http://frwebgate.access.gpo.gov/cgi-bin/getdoc.cgi?dbname=111_cong_public_laws&docid=f:publ003.111.pdf%20%C2%A0

8. *Patient Protection and Affordable Care Act*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 11. 1. 2011); dostupné na http://en.wikipedia.org/wiki/Patient_Protection_and_Affordable_Care_Act
9. *Dodd-Frank Wall Street Reform and Consumer Protection Act*, White House Documents, 21. 7. 2010 (cit. 18. 1. 2011); dostupné na http://docs.house.gov/rules/finserv/111_hr4173_finsrvcr.pdf
10. *Currency Reform for Fair Trade Act*, The Senate of The United States, 29. 9. 2010 (cit. 22. 1. 2011); dostupné na <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-111hr2378rfs/pdf/BILLS-111hr2378rfs.pdf>

Přílohy:

Seznam tabulek

<i>Tab. 1: Průměrný roční růst HDP v USA, 1990 - 2010 (%).....</i>	<i>141</i>
<i>Tab. 2: Čtvrtletní změny HDP USA v meziročním srovnání, 1989 - 1999 (%).....</i>	<i>142</i>
<i>Tab. 3: Čtvrtletní změny HDP USA v meziročním srovnání, 2000 - 2010 (%).....</i>	<i>143</i>
<i>Tab. 4: Vývoj federální úrokové míry, 01/2003 - 01/2011 (%)</i>	<i>144</i>
<i>Tab. 5: Vývoj federální úrokové míry, 01/1995 - 11/2002 (%)</i>	<i>145</i>
<i>Tab. 6: Vývoj federální úrokové míry, 01/1990 - 12/1994 (%)</i>	<i>146</i>
<i>Tab. 7: Měsíční změny míry nezaměstnanosti v USA, 1990 - 2010 (%)</i>	<i>147</i>
<i>Tab. 8: Vývoj míry inflace v USA, 1990 - 2010 (%).....</i>	<i>148</i>
<i>Tab. 9: Celkové federální příjmy v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)</i>	<i>149</i>
<i>Tab. 10: Podíl celkových federálních příjmů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)</i>	<i>150</i>
<i>Tab. 11: Celkové federální výdaje v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)</i>	<i>151</i>
<i>Tab. 12: Podíl celkových federálních výdajů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)</i>	<i>152</i>
<i>Tab. 13: Výdaje na obranu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)</i>	<i>153</i>
<i>Tab. 14: Podíl výdajů na obranu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)</i>	<i>154</i>
<i>Tab. 15: Deficit federálního rozpočtu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD).....</i>	<i>155</i>
<i>Tab. 16: Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%).....</i>	<i>156</i>
<i>Tab. 17: Veřejný dluh USA, 1990 - 2010 (mld. USD)</i>	<i>157</i>
<i>Tab. 18: Podíl veřejného dluhu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)</i>	<i>158</i>

Seznam grafů

<i>Graf 1:</i> Čtvrtletní změny reálného HDP USA v meziprocentním srovnání, 1990 - 2001 (%)	159
<i>Graf 2:</i> Čtvrtletní změny reálného HDP v USA, 1999 - 06/2010 (%).....	160
<i>Graf 3:</i> Růst reálného HDP ve světových hospodářských centrech, 1997 - 2001 (%)....	161
<i>Graf 4:</i> Průměrný růst HDP v USA a Eurozóně, 1992 - 2008 (%).....	162
<i>Graf 5:</i> Vývoj reálného HNP v USA, 1900 - 1998 (na bázi roku 1992)	163
<i>Graf 6:</i> Vývoj míry inflace v USA v meziprocentním srovnání, 1990 - 2010 (%).....	164
<i>Graf 7:</i> Míra nezaměstnanosti v USA, 1990 - 2010 (%)	165
<i>Graf 8:</i> Současný vývoj produktivity práce a míry nezaměstnanosti v USA, 1960 - 2007 (%)	166
<i>Graf 9:</i> Současný vývoj produktivity práce a míry nezaměstnanosti v USA, 1993 - 1999 (%)	167
<i>Graf 10:</i> Poměr obyvatelstva nad 65 let k ekonomicky aktivní populaci v USA, 1950 - 2080	168
<i>Graf 11:</i> Celkové federální příjmy v USA, 1990 - 2010 (mld. USD).....	169
<i>Graf 12:</i> Podíl celkových federálních příjmů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%).....	170
<i>Graf 13:</i> Celkové federální výdaje v USA, 1990 - 2010 (mld. USD).....	171
<i>Graf 14:</i> Podíl celkových federálních výdajů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%).....	172
<i>Graf 15:</i> Celkové federální výdaje v USA, 1940 - 2010 (mld. USD).....	173
<i>Graf 16:</i> Výdaje na obranu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD).....	174
<i>Graf 17:</i> Podíl výdajů na obranu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%).....	175
<i>Graf 18:</i> Podíl výdajů na obranu na HDP v USA, 1930 - 2010 (%).....	176
<i>Graf 19:</i> Deficit federálního rozpočtu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)	177
<i>Graf 20:</i> Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA, 1990 – 2010 (%).....	178
<i>Graf 21:</i> Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA, 1980 - 2010 (%)	179
<i>Graf 22:</i> Vývoj veřejného dluhu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)	180
<i>Graf 23:</i> Podíl veřejného dluhu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%).....	181

<i>Graf 24: Náklady dluhové služby v USA, 1990 - 2010</i>	<i>182</i>
<i>Graf 25: Federální dluh USA, 1940 - 2008 (bn. USD)</i>	<i>183</i>
<i>Graf 26: Federální dluh USA, 1940 - 2009 (bn. USD)</i>	<i>184</i>
<i>Graf 27: Podíl veřejného dluhu na HDP v USA, 1940 - 2009 (%)</i>	<i>185</i>
<i>Graf 28: Zadlužení domácností a vývoj HNP v USA, 1990 - 2010 (mln. USD)</i>	<i>186</i>
<i>Graf 29: Federální úroková míra a reálný HDP v USA, 1959 - 2008 (%)</i>	<i>187</i>
<i>Graf 30: Federální úroková míra a míra inflace, 1975 - 2005 (%)</i>	<i>188</i>
<i>Graf 31: Současný vývoj nominálního HDP a federálních úrokových sazeb v USA, 1997 - 2010 (%)</i>	<i>189</i>
<i>Graf 32: Současný vývoj míry nezaměstnanosti a míry inflace v USA, 1970 - 1999 (%)</i>	<i>190</i>
<i>Graf 33: Vývoj cen ropy, 1996 - 03/2008 (USD/Barel)</i>	<i>191</i>

Tab. 1: Průměrný roční růst HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Hrubý domácí produkt (roční procentní změna z předchozího období)				
	Rok	Změna HDP na bázi současné hodnoty USD (%)		Změna HDP na bázi USD z roku 2005 (%)
	1989	7,5		3,6
	1990	5,8		1,9
	1991	3,3		-0,2
	1992	5,8		3,4
	1993	5,1		2,9
	1994	6,3		4,1
	1995	4,7		2,5
	1996	5,7		3,7
	1997	6,3		4,5
	1998	5,5		4,4
	1999	6,4		4,8
	2000	6,4		4,1
	2001	3,4		1,1
	2002	3,5		1,8
	2003	4,7		2,5
	2004	6,5		3,6
	2005	6,5		3,1
	2006	6,0		2,7
	2007	4,9		1,9
	2008	2,2		0,0
	2009	-1,7		-2,6
	2010	3,8		2,9

Zdroj: Bureau of Economic Analysis, U. S. Department of Commerce (cit. 4. 10. 2010);
dostupné na <http://www.bea.gov/national/#gdp>

Tab. 2: Čtvrtletní změny HDP USA v meziročním srovnání, 1989 - 1999 (%)

Hrubý domácí produkt (čtvrtletní procentní změna z předchozího období)			
	Čtvrtletí	změna HDP na bázi současné hodnoty USD (%)	změna HDP na bázi USD z roku 2005 (%)
	1989 1čt.	8,6	3,8
	1989 2čt.	7,1	3,0
	1989 3čt.	5,9	3,2
	1989 4čt.	3,6	0,9
	1990 1čt.	9,4	4,2
	1990 2čt.	6,4	1,6
	1990 3čt.	3,7	0,0
	1990 4čt.	-0,3	-3,5
	1991 1čt.	2,4	-1,9
	1991 2čt.	5,7	2,7
	1991 3čt.	4,9	1,7
	1991 4čt.	4,0	1,6
	1992 1čt.	6,6	4,5
	1992 2čt.	6,9	4,3
	1992 3čt.	6,1	4,2
	1992 4čt.	6,7	4,3
	1993 1čt.	3,2	0,7
	1993 2čt.	4,9	2,6
	1993 3čt.	4,0	2,1
	1993 4čt.	7,7	5,4
	1994 1čt.	6,2	4,0
	1994 2čt.	7,6	5,6
	1994 3čt.	5,1	2,6
	1994 4čt.	6,7	4,5
	1995 1čt.	3,3	1,0
	1995 2čt.	2,7	0,9
	1995 3čt.	5,4	3,4
	1995 4čt.	4,9	2,8
	1996 1čt.	5,2	2,8
	1996 2čt.	8,7	7,1
	1996 3čt.	4,8	3,5
	1996 4čt.	6,8	4,4
	1997 1čt.	5,8	3,1
	1997 2čt.	7,1	6,1
	1997 3čt.	6,6	5,1
	1997 4čt.	4,6	3,1
	1998 1čt.	4,5	3,8
	1998 2čt.	4,6	3,6
	1998 3čt.	7,0	5,4
	1998 4čt.	8,4	7,1
	1999 1čt.	5,5	3,6
	1999 2čt.	4,6	3,2
	1999 3čt.	6,8	5,2
	1999 4čt.	8,9	7,4

Zdroj: Bureau of Economic Analysis, U. S. Department of Commerce (cit.4. 10. 2010);
dostupné na <http://www.bea.gov/national/#gdp>

Tab. 3: Čtvrtletní změny HDP USA v meziročním srovnání, 2000 - 2010 (%)

Hrubý domácí produkt (čtvrtletní procentní změna z předchozího období)			
	Čtvrtletí	změna HDP na bázi současné hodnoty USD (%)	změna HDP na bázi USD z roku 2005 (%)
	2000 1čt.	4,3	1,1
	2000 2čt.	10,2	8,0
	2000 3čt.	2,8	0,3
	2000 4čt.	4,6	2,4
	2001 1čt.	1,4	-1,3
	2001 2čt.	5,5	2,6
	2001 3čt.	0,2	-1,1
	2001 4čt.	2,7	1,4
	2002 1čt.	4,9	3,5
	2002 2čt.	4,0	2,1
	2002 3čt.	3,8	2,0
	2002 4čt.	2,5	0,1
	2003 1čt.	4,6	1,6
	2003 2čt.	4,5	3,2
	2003 3čt.	9,3	6,9
	2003 4čt.	5,8	3,6
	2004 1čt.	6,5	2,8
	2004 2čt.	6,4	2,9
	2004 3čt.	6,0	3,0
	2004 4čt.	6,7	3,5
	2005 1čt.	8,0	4,1
	2005 2čt.	4,5	1,7
	2005 3čt.	7,4	3,1
	2005 4čt.	5,6	2,1
	2006 1čt.	8,6	5,4
	2006 2čt.	5,1	1,4
	2006 3čt.	3,2	0,1
	2006 4čt.	4,8	3,0
	2007 1čt.	5,3	0,9
	2007 2čt.	6,5	3,2
	2007 3čt.	4,4	2,3
	2007 4čt.	3,8	2,9
	2008 1čt.	1,0	-0,7
	2008 2čt.	4,1	0,6
	2008 3čt.	0,4	-4,0
	2008 4čt.	-7,9	-6,8
	2009 1čt.	-3,9	-4,9
	2009 2čt.	-0,4	-0,7
	2009 3čt.	2,3	1,6
	2009 4čt.	4,7	5,0
	2010 1čt.	4,8	3,7
	2010 2čt.	3,7	1,7
	2010 3čt.	4,6	2,6
	2010 4čt.	3,4	3,2

Zdroj: Bureau of Economic Analysis, U. S. Department of Commerce (cit. 4. 10. 2010);
dostupné na <http://www.bea.gov/national/#gdp>

Tab. 4: Vývoj federální úrokové míry, 01/2003 - 01/2011 (%)

Datum	Federální úroková míra (Federal Funds Rate)	
2008	Změna	Nová úroveň
16. Prosinec	-1 to -.75	0.00 - 0.25
29. Říjen	-.50	1.00
8. Říjen	-.50	1.50
30. Duben	-.25	2.00
18. Březen	-.75	2.25
30. Leden	-.50	3.00
22. Leden	-.75	3.50
2007		
11. Prosinec	-.25	4.25
31. Říjen	-.25	4.50
18. Září	-.50	4.75
2006		
29. Červen	+.25	5.25
10. Květen	+.25	5.00
28. Březen	+.25	4.75
31. Leden	+.25	4.50
2005		
13. Prosinec	+.25	4.25
1. Listopad	+.25	4.00
20. Září	+.25	3.75
9. Srpen	+.25	3.50
30. Červen	+.25	3.25
3. Květen	+.25	3.00
22. Březen	+.25	2.75
2. Únor	+.25	2.50
2004		
14. Prosinec	+.25	2.25
10. Listopad	+.25	2.00
21. Září	+.25	1.75
10. Srpen	+.25	1.50
30. Červen	+.25	1.25
2003		
25. Červen	-.25	1.00

Zdroj: Board of Governors of the Federal Reserve System (cit. 2. 11. 2010);
dostupné na <http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html>

Tab. 5: Vývoj federální úrokové míry, 01/1995 - 11/2002 (%)

Datum	Federální úroková míra (Federal Funds Rate)	
2002	Změna	Nová úroveň
6. Listopad	-.50	1.25
2001		
11. Prosinec	-.25	1.75
6. Listopad	-.50	2.00
2. Říjen	-.50	2.50
17. Zář	-.50	3.00
21. Srpen	-.25	3.50
27. Červen	-.25	3.75
15. Květen	-.50	4.00
18. Duben	-.50	4.50
20. Březen	-.50	5.00
31. Leden	-.50	5.50
3. Leden	-.50	6.00
2000		
16. Květen	+.50	6.50
21. Březen	+.25	6.00
2. Únor	+.25	5.75
1999		
16. Listopad	+.25	5.50
24. Srpen	+.25	5.25
30. Červen	+.25	5.00
1998		
17. Listopad	-.25	4.75
15. Říjen	-.25	5.00
29. Zář	-.25	5.25
1997		
25. Březen	+.25	5.50
1996		
31. Leden	-.25	5.25
1995		
19. Prosinec	-.25	5.50
6. Červenec	-.25	5.75
1. Únor	+.50	6.00

Zdroj: Board of Governors of the Federal Reserve System (2. 11. 2010);

dostupné na <http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html>

Tab. 6: Vývoj federální úrokové míry, 01/1990 - 12/1994 (%)

Datum	Federální úroková míra (Federal Funds Rate)	
1994	Změna	Nová úroveň
15. Listopad	+.75	5.50
16. Srpen	+.50	4.75
17. Květen	+.50	4.25
18. Duben	+.25	3.75
22. Březen	+.25	3.50
4. Únor	+.25	3.25
1993		
Bez změny		
1992		
4. Zář	-.25	3.00
2. Červenec	-.50	3.25
9. Duben	-.25	3.75
1991		
20. Prosinec	-.50	4.00
6. Prosinec	-.25	4.50
6. Listopad	-.25	4.75
31. Říjen	-.25	5.00
13. Zář	-.25	5.25
6. Srpen	-.25	5.50
30. Duben	-.25	5.75
8. Březen	-.25	6.00
1. Únor	-.50	6.25
9. Leden	-.25	6.75
1990		
18. Prosinec	-.25	7.00
7. Prosinec	-.25	7.25
13. Listopad	-.25	7.50
29. Říjen	-.25	7.75
13. Červenec	-.25	8.00

Zdroj: Board of Governors of the Federal Reserve System (cit. 2. 11. 2010);
dostupné na <http://www.newyorkfed.org/markets/statistics/dlyrates/fedrate.html>

Tab. 7: Měsíční změny míry nezaměstnanosti v USA, 1990 - 2010 (%)

(Sezónně očištěno)

Rok/měsíc	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec
1990	5,4	5,3	5,2	5,4	5,4	5,2	5,5	5,7	5,9	5,9	6,2	6,3
1991	6,4	6,6	6,8	6,7	6,9	6,9	6,8	6,9	6,9	7,0	7,0	7,3
1992	7,3	7,4	7,4	7,4	7,6	7,8	7,7	7,6	7,6	7,3	7,4	7,4
1993	7,3	7,1	7,0	7,1	7,1	7,0	6,9	6,8	6,7	6,8	6,6	6,5
1994	6,6	6,6	6,5	6,4	6,1	6,1	6,1	6,0	5,9	5,8	5,6	5,5
1995	5,6	5,4	5,4	5,8	5,6	5,6	5,7	5,7	5,6	5,5	5,6	5,6
1996	5,6	5,5	5,5	5,6	5,6	5,3	5,5	5,1	5,2	5,2	5,4	5,4
1997	5,3	5,2	5,2	5,1	4,9	5,0	4,9	4,8	4,9	4,7	4,6	4,7
1998	4,6	4,6	4,7	4,3	4,4	4,5	4,5	4,5	4,6	4,5	4,4	4,4
1999	4,3	4,4	4,2	4,3	4,2	4,3	4,3	4,2	4,2	4,1	4,1	4,0
2000	4,0	4,1	4,0	3,8	4,0	4,0	4,0	4,1	3,9	3,9	3,9	3,9
2001	4,2	4,2	4,3	4,4	4,3	4,5	4,6	4,9	5,0	5,3	5,5	5,7
2002	5,7	5,7	5,7	5,9	5,8	5,8	5,8	5,7	5,7	5,7	5,9	6,0
2003	5,8	5,9	5,9	6,0	6,1	6,3	6,2	6,1	6,1	6,0	5,8	5,7
2004	5,7	5,6	5,8	5,6	5,6	5,6	5,5	5,4	5,4	5,5	5,4	5,4
2005	5,3	5,4	5,2	5,2	5,1	5,0	5,0	4,9	5,0	5,0	5,0	4,9
2006	4,7	4,8	4,7	4,7	4,6	4,6	4,7	4,7	4,5	4,4	4,5	4,4
2007	4,6	4,5	4,4	4,5	4,4	4,6	4,6	4,6	4,7	4,7	4,7	5,0
2008	5,0	4,8	5,1	5,0	5,4	5,5	5,8	6,1	6,2	6,6	6,9	7,4
2009	7,7	8,2	8,6	8,9	9,4	9,5	9,4	9,7	9,8	10,1	10,0	10,0
2010	9,7	9,7	9,7	9,9	9,7	9,5	9,5	9,6	9,6	9,6	9,8	9,4

Zdroj: Bureau of Labor Statistics, U.S. Department of Labor (cit. 16. 2. 2011); dostupné na <http://data.bls.gov/PDQ/servlet/SurveyOutputServlet>

Tab. 8: Vývoj míry inflace v USA, 1990 - 2010 (%)

Rok/měsíc	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec	Roční průměr
2010	2.63	2.14	2.31	2.24	2.02	1.05	1.24	1.15	1.14	1.17	1.14	1.50	1.64
2009	0.03	0.24	-0.38	-0.74	-1.28	-1.43	-2.10	-1.48	-1.29	-0.18	1.84	2.72	-0.34
2008	4.28	4.03	3.98	3.94	4.18	5.02	5.60	5.37	4.94	3.66	1.07	0.09	3.85
2007	2.08	2.42	2.78	2.57	2.69	2.69	2.36	1.97	2.76	3.54	4.31	4.08	2.85
2006	3.99	3.60	3.36	3.55	4.17	4.32	4.15	3.82	2.06	1.31	1.97	2.54	3.24
2005	2.97	3.01	3.15	3.51	2.80	2.53	3.17	3.64	4.69	4.35	3.46	3.42	3.39
2004	1.93	1.69	1.74	2.29	3.05	3.27	2.99	2.65	2.54	3.19	3.52	3.26	2.68
2003	2.60	2.98	3.02	2.22	2.06	2.11	2.11	2.16	2.32	2.04	1.77	1.88	2.27
2002	1.14	1.14	1.48	1.64	1.18	1.07	1.46	1.80	1.51	2.03	2.20	2.38	1.59
2001	3.73	3.53	2.92	3.27	3.62	3.25	2.72	2.72	2.65	2.13	1.90	1.55	2.83
2000	2.74	3.22	3.76	3.07	3.19	3.73	3.66	3.41	3.45	3.45	3.45	3.39	3.38
1999	1.67	1.61	1.73	2.28	2.09	1.96	2.14	2.26	2.63	2.56	2.62	2.68	2.19
1998	1.57 %	1.44	1.37	1.44	1.69	1.68	1.68	1.62	1.49	1.49	1.55	1.61	1.55
1997	3.04	3.03	2.76	2.50	2.23	2.30	2.23	2.23	2.15	2.08	1.83	1.70	2.34
1996	2.73	2.65	2.84	2.90	2.89	2.75	2.95	2.88	3.00	2.99	3.26	3.32	2.93
1995	2.80	2.86	2.85	3.05	3.19	3.04	2.76	2.62	2.54	2.81	2.61	2.54	2.81
1994	2.52	2.52	2.51	2.36	2.29	2.49	2.77	2.90	2.96	2.61	2.67	2.67	2.61
1993	3.26	3.25	3.09	3.23	3.22	3.00	2.78	2.77	2.69	2.75	2.68	2.75	2.96
1992	2.60	2.8	3.19	3.18	3.02	3.09	3.16	3.15	2.99	3.20	3.05	2.90	3.03
1991	5.65	5.31	4.90	4.89	4.95	4.70	4.45	3.80	3.39	2.92	2.99	3.06	4.25
1990	5.20	5.26	5.23	4.71	4.36	4.67	4.82	5.62	6.16	6.29	6.27	6.11	5.39

Zdroj: Bureau of Labor Statistics (cit. 14. 2. 2011); dostupné na

http://www.fintrend.com/inflation/Inflation_Rate/HistoricalInflation.aspx

Tab. 9: Celkové federální příjmy v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

Celkové federální příjmy za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Celkové federální příjmy v USA (mld. USD)	
1990	5800.5	1032.09	a
1991	5992.1	1055.09	a
1992	6342.3	1091.33	a
1993	6667.4	1154.47	a
1994	7085.2	1258.72	a
1995	7414.7	1351.93	a
1996	7838.5	1453.18	a
1997	8332.4	1579.42	a
1998	8793.5	1721.96	a
1999	9353.5	1827.64	a
2000	9951.5	2025.46	a
2001	10286.2	1991.43	a
2002	10642.3	1853.40	a
2003	11142.1	1782.53	a
2004	11867.8	1880.28	a
2005	12638.4	2153.86	a
2006	13398.9	2407.25	a
2007	14077.6	2568.00	a
2008	14441.4	2524.00	a
2009	14258.2	2105.00	a
2010	14623.9	2165.12	r
Legenda: a – aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentrevenue.com/downchart_gr.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=l&title=Total%20Federal%20Revenue&state=US&color=c&local=s

Tab. 10: Podíl celkových federálních příjmů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Celkové federální příjmy za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Podíl celkových federálních příjmů na HDP v USA (%)	
1990	5800.5	17.79	a
1991	5992.1	17.61	a
1992	6342.3	17.21	a
1993	6667.4	17.32	a
1994	7085.2	17.77	a
1995	7414.7	18.23	a
1996	7838.5	18.54	a
1997	8332.4	18.96	a
1998	8793.5	19.58	a
1999	9353.5	19.54	a
2000	9951.5	20.35	a
2001	10286.2	19.36	a
2002	10642.3	17.42	a
2003	11142.1	16.00	a
2004	11867.8	15.84	a
2005	12638.4	17.04	a
2006	13398.9	17.97	a
2007	14077.6	18.24	a
2008	14441.4	17.48	a
2009	14258.2	14.76	a
2010	14623.9	14.81	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentrevenue.com/downchart_gr.php?year=1990_2010&view=1&eexpand=&units=p&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=l&title=Total%20Federal%20Revenue&state=US&color=c&local=s#usgs302

Tab. 11: Celkové federální výdaje v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

Celkové federální výdaje za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Celkové federální výdaje v USA (mld. USD)	
1990	5800.5	1253.13	a
1991	5992.1	1324.33	a
1992	6342.3	1381.65	a
1993	6667.4	1409.52	a
1994	7085.2	1461.91	a
1995	7414.7	1515.88	a
1996	7838.5	1560.61	a
1997	8332.4	1601.31	a
1998	8793.5	1652.68	a
1999	9353.5	1702.04	a
2000	9951.5	1789.22	a
2001	10286.2	1863.19	a
2002	10642.3	2011.15	a
2003	11142.1	2160.12	a
2004	11867.8	2293.01	a
2005	12638.4	2472.20	a
2006	13398.9	2655.44	a
2007	14077.6	2728.94	a
2008	14441.4	2982.55	a
2009	14258.2	3517.68	a
2010	14623.9	3720.70	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Total%20Federal%20Spending&state=US&color=c&local=s

Tab. 12: Podíl celkových federálních výdajů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Celkové federální výdaje za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Podíl celkových federálních výdajů na HDP v USA (%)	
1990	5800.5	21.60	a
1991	5992.1	22.10	a
1992	6342.3	21.78	a
1993	6667.4	21.14	a
1994	7085.2	20.63	a
1995	7414.7	20.44	a
1996	7838.5	19.91	a
1997	8332.4	19.22	a
1998	8793.5	18.79	a
1999	9353.5	18.20	a
2000	9951.5	17.98	a
2001	10286.2	18.11	a
2002	10642.3	18.90	a
2003	11142.1	19.39	a
2004	11867.8	19.32	a
2005	12638.4	19.56	a
2006	13398.9	19.82	a
2007	14077.6	19.38	a
2008	14441.4	20.65	a
2009	14258.2	24.67	a
2010	14623.9	25.44	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Total%20Federal%20Spending&state=US&color=c&local=s

Tab. 13: Výdaje na obranu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

Výdaje na obranu za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Federální výdaje na obranu v USA (mld. USD)	
1990	5800.5	342.15	a
1991	5992.1	320.45	a
1992	6342.3	348.52	a
1993	6667.4	344.00	a
1994	7085.2	336.31	a
1995	7414.7	326.39	a
1996	7838.5	316.23	a
1997	8332.4	325.05	a
1998	8793.5	323.10	a
1999	9353.5	333.24	a
2000	9951.5	358.69	a
2001	10286.2	366.29	a
2002	10642.3	421.82	a
2003	11142.1	483.15	a
2004	11867.8	542.58	a
2005	12638.4	600.08	a
2006	13398.9	621.23	a
2007	14077.6	652.64	a
2008	14441.4	729.58	a
2009	14258.2	794.01	a
2010	14623.9	894.97	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=30-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=&state=US&color=c&local=s

Tab. 14: Podíl výdajů na obranu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Výdaje na obranu za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Podíl výdajů na obranu na HDP v USA (%)	
1990	5800.5	5.90	a
1991	5992.1	5.35	a
1992	6342.3	5.50	a
1993	6667.4	5.16	a
1994	7085.2	4.75	a
1995	7414.7	4.40	a
1996	7838.5	4.03	a
1997	8332.4	3.90	a
1998	8793.5	3.67	a
1999	9353.5	3.56	a
2000	9951.5	3.60	a
2001	10286.2	3.56	a
2002	10642.3	3.96	a
2003	11142.1	4.34	a
2004	11867.8	4.57	a
2005	12638.4	4.75	a
2006	13398.9	4.64	a
2007	14077.6	4.64	a
2008	14441.4	5.05	a
2009	14258.2	5.57	a
2010	14623.9	6.12	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=30-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Defense%20Spending&state=US&color=c&local=s

Tab. 15: Deficit federálního rozpočtu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

Federální deficit za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Federální deficit v USA (mld.USD)	
1990	5800.5	221.17	a
1991	5992.1	269.34	a
1992	6342.3	290.44	a
1993	6667.4	255.18	a
1994	7085.2	203.34	a
1995	7414.7	164.09	a
1996	7838.5	107.56	a
1997	8332.4	22.08	a
1998	8793.5	-69.05	a
1999	9353.5	-125.41	a
2000	9951.5	-235.97	a
2001	10286.2	-127.89	a
2002	10642.3	158.01	a
2003	11142.1	377.81	a
2004	11867.8	412.90	a
2005	12638.4	318.59	a
2006	13398.9	248.57	a
2007	14061.8	160.96	a
2008	14369.1	458.55	a
2009	14119	1412.69	a
2010	14508.2	1555.58	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=G0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=&state=US&color=c&local=s#copypaste

Tab. 16: Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Federální deficit za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA (%)	
1990	5800.5	3.81	a
1991	5992.1	4.49	a
1992	6342.3	4.58	a
1993	6667.4	3.83	a
1994	7085.2	2.87	a
1995	7414.7	2.21	a
1996	7838.5	1.37	a
1997	8332.4	0.26	a
1998	8793.5	-0.79	a
1999	9353.5	-1.34	a
2000	9951.5	-2.37	a
2001	10286.2	-1.24	a
2002	10642.3	1.48	a
2003	11142.1	3.39	a
2004	11867.8	3.48	a
2005	12638.4	2.52	a
2006	13398.9	1.86	a
2007	14061.8	1.14	a
2008	14369.1	3.19	a
2009	14119	10.01	a
2010	14508.2	10.72	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=G0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=&state=US&color=c&local=s

Tab. 17: Veřejný dluh USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

Veřejný dluh za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Veřejný dluh v USA (mld. USD)	
1990	5800.5	3206.29	a
1991	5992.1	3598.18	a
1992	6342.3	4001.79	a
1993	6667.4	4351.04	a
1994	7085.2	4643.31	a
1995	7414.7	4920.58	a
1996	7838.5	5181.46	a
1997	8332.4	5369.21	a
1998	8793.5	5478.19	a
1999	9353.5	5605.52	a
2000	9951.5	5628.70	a
2001	10286.2	5769.89	a
2002	10642.3	6198.40	a
2003	11142.1	6760.02	a
2004	11867.8	7354.65	a
2005	12638.4	7905.30	a
2006	13398.9	8451.35	a
2007	14061.8	8950.75	a
2008	14369.1	9986.08	a
2009	14119	11875.85	a
2010	14508.2	12033.67	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=H0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=US%20Federal%20Debt%20&state=US&color=c&local=s

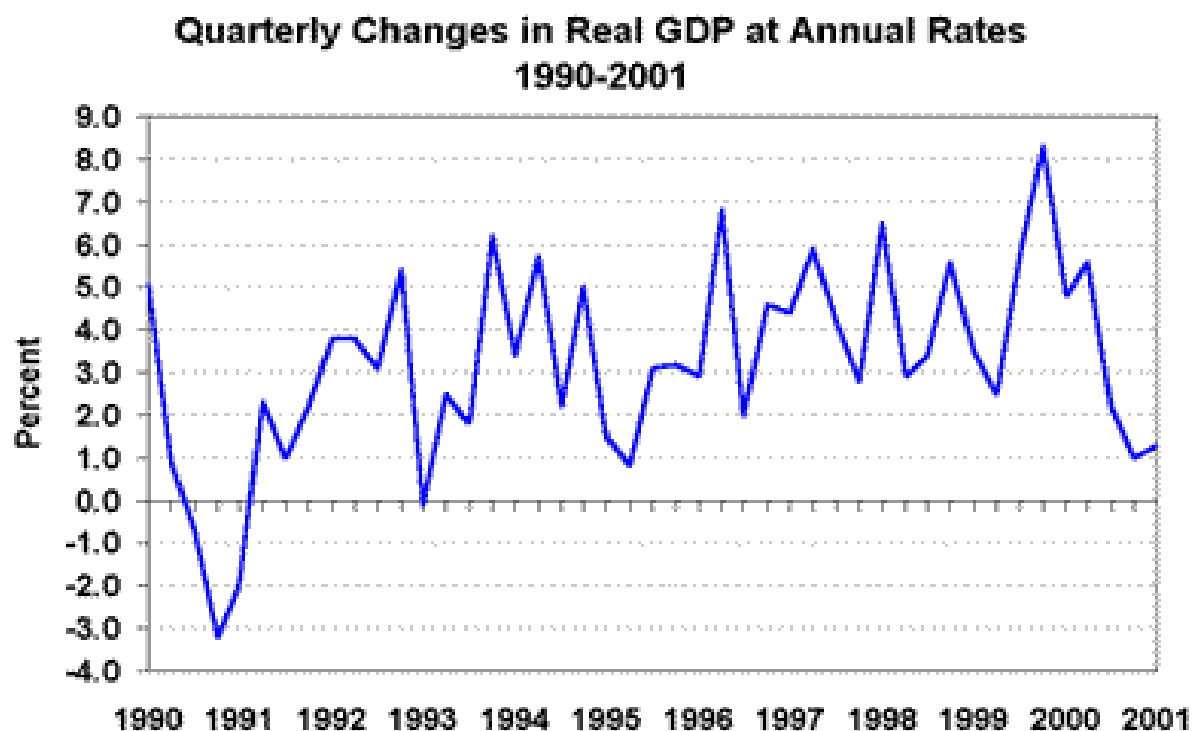
Tab. 18: Podíl veřejného dluhu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Veřejný dluh za rozpočtové období 1990 - 2010			
Rok	HDP v USA (mld. USD)	Podíl veřejného dluhu na HDP v USA (%)	
1990	5800.5	55.28	a
1991	5992.1	60.05	a
1992	6342.3	63.10	a
1993	6667.4	65.26	a
1994	7085.2	65.54	a
1995	7414.7	66.36	a
1996	7838.5	66.10	a
1997	8332.4	64.44	a
1998	8793.5	62.30	a
1999	9353.5	59.93	a
2000	9951.5	56.56	a
2001	10286.2	56.09	a
2002	10642.3	58.24	a
2003	11142.1	60.67	a
2004	11867.8	61.97	a
2005	12638.4	62.55	a
2006	13398.9	63.07	a
2007	14061.8	63.65	a
2008	14369.1	69.50	a
2009	14119	84.11	a
2010	14508.2	82.94	r
Legenda: a - aktuálně zveřejněná hodnota ke dni r - rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010			

Zdroj: US Census Bureau (cit. 4. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=H0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=US%20Federal%20Debt%20As%20Percent%20Of%20GDP&state=US&color=c&local=s

**Graf 1: Čtvrtletní změny reálného HDP USA v meziročním srovnání,
1990 - 2001 (%)**

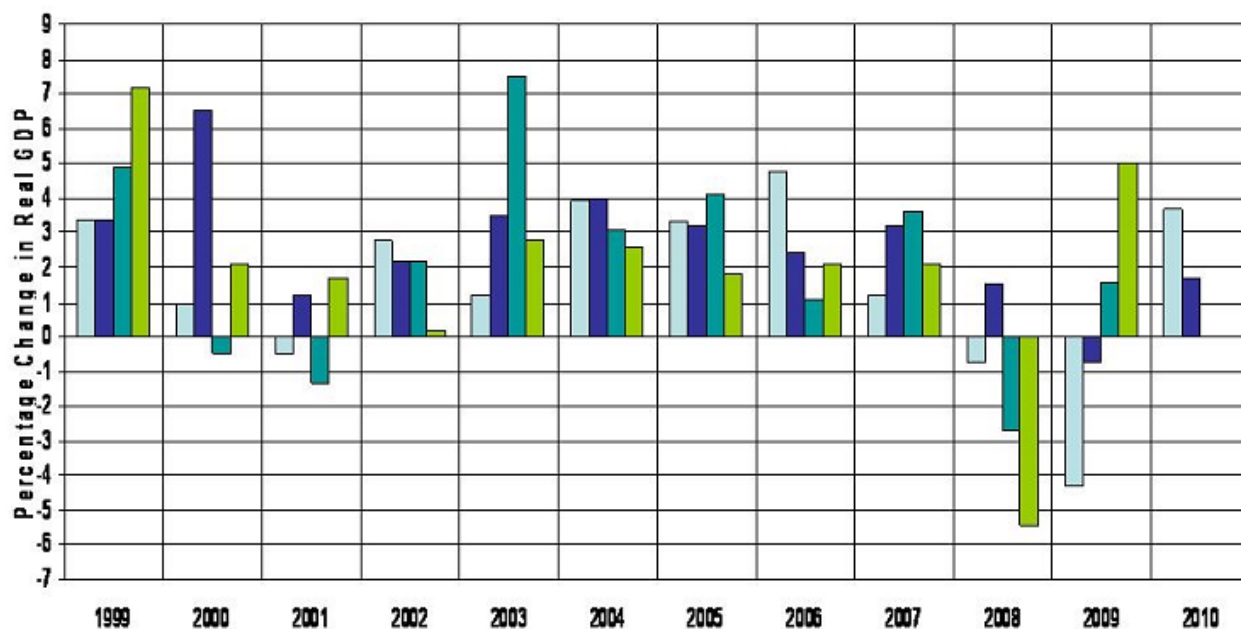

Legenda: Percent – procenta (%)

Zdroj: Focus on Economic Data: Gross Domestic Product - May 2001, Council for Economic Education
(cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.econedlink.org/lessons/index.php?lid=170&type=student>

Graf 2: Čtvrtletní změny reálného HDP v USA, 1999 - 06/2010 (%)

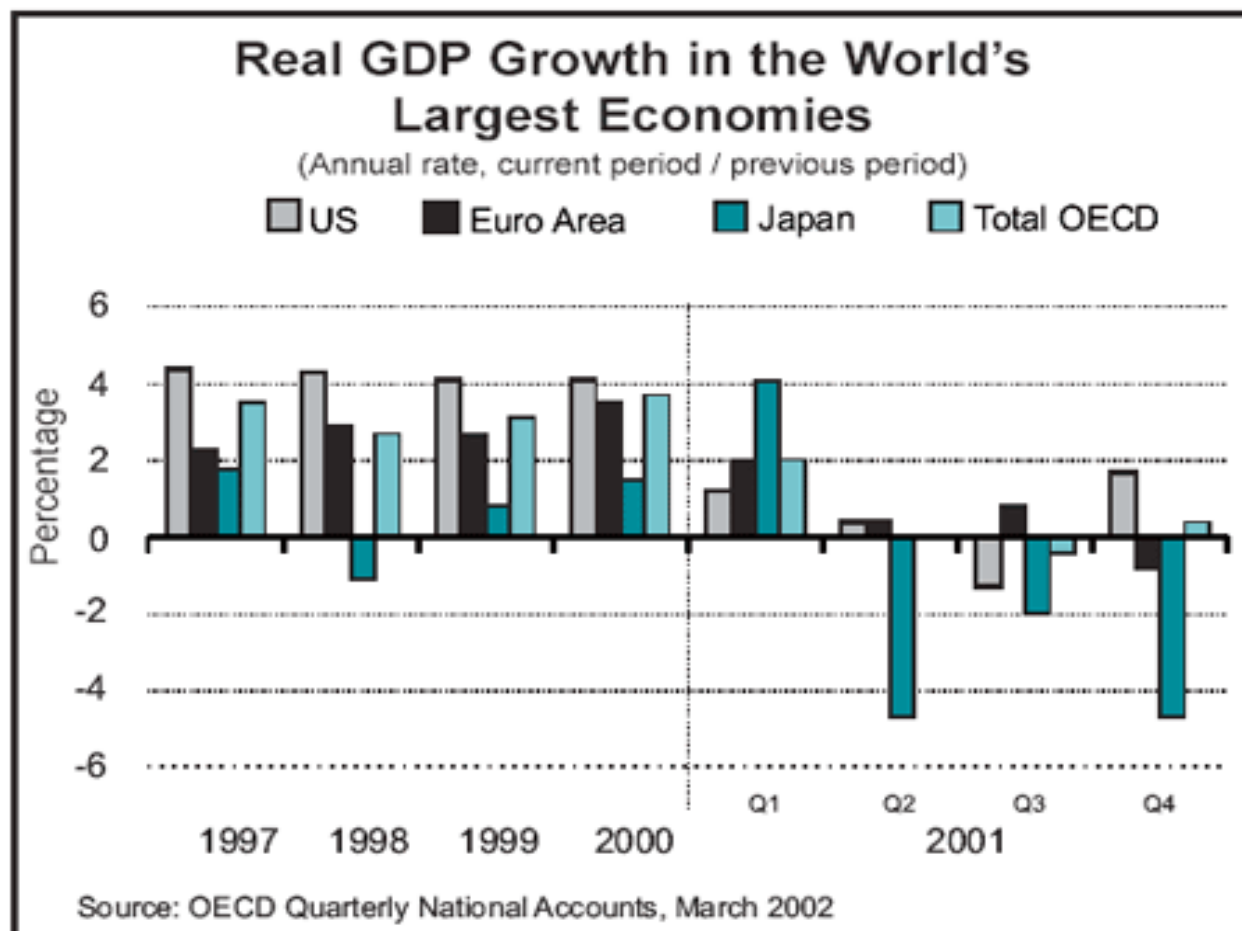
**Figure 2: Quarterly Changes in U.S. Real GDP
(1999-2010)**

Legenda: Percentage Change in Real GDP – procentuální změna reálného HDP

Zdroj: *Focus on Economic Data: U.S. Real GDP Growth*, September 30, 2010, Council for Economic Education (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.econedlink.org/lessons/index.php?lid=960&type=educator>

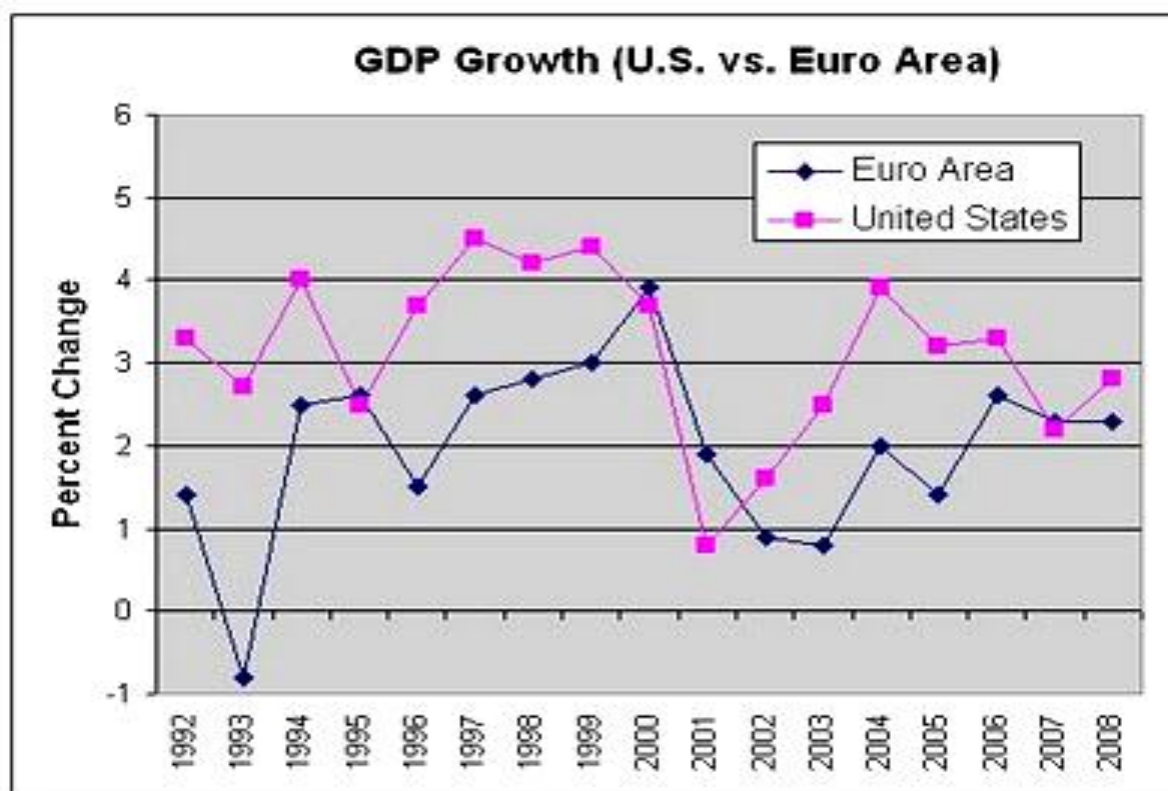
Graf 3: Růst reálného HDP ve světových hospodářských centrech, 1997 - 2001 (%)

Legenda: Annual rate – roční míra
 Current/previous period – současné/předěšlé období
 Percentage – procentuální škála (%)
 US – Spojené státy
 Euro Area – eurozóna
 Japan – Japonsko
 Total OECD – všechny země OECD

Zdroj: DEA, Ch., DUGAN, B., KUSTEC, S., LAPOINTE, M., *Current Labour Market Conditions and Outlook*, Quarterly Labour Market and Income Review - June 2002 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://www.hrsdc.gc.ca/eng/cs/sp/hrsd/prc/publications/quarterlies/2002-000061/page01.shtml>

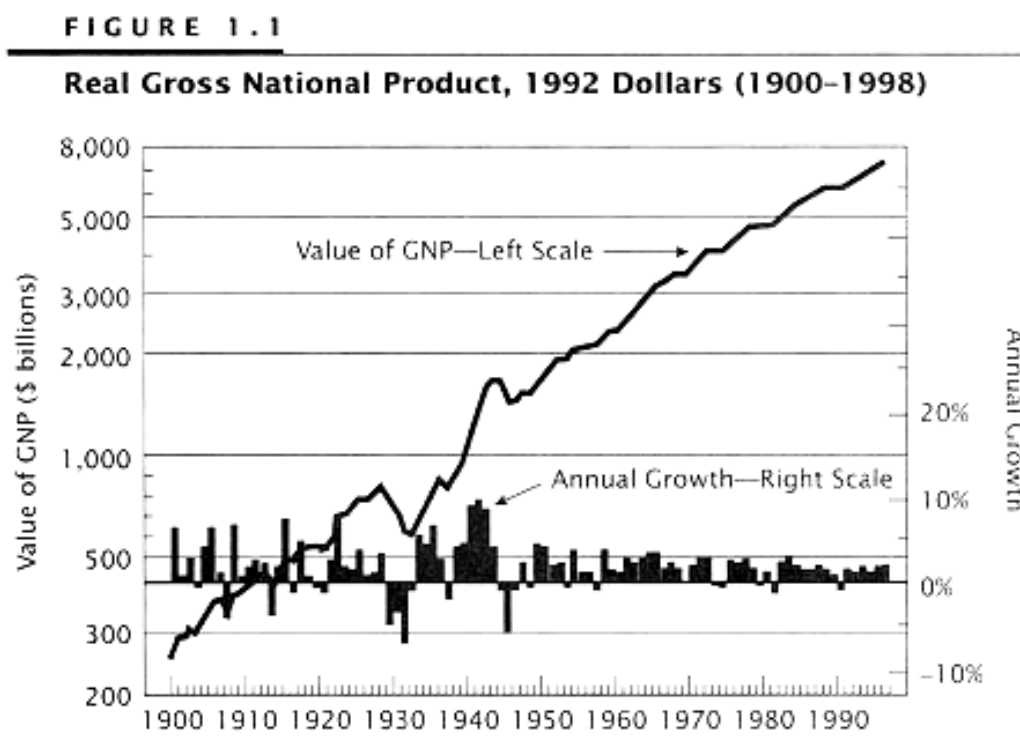
Graf 4: Průměrný růst HDP v USA a Eurozóně, 1992 - 2008 (%)

Legenda: Percentage Change – procentuální změna reálného HDP
GDP Growth – růst HDP
United States (U.S.) – Spojené státy
Euro Area - eurozóna

Zdroj: SIDDHARTH, B., *Role of Fiscal and Monetary policy: American context (Part 2)*, 22. 9. 2009 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://bhasker-siddharth.blogspot.com/2009/09/role-of-fiscal-and-monetary-policy_22.html

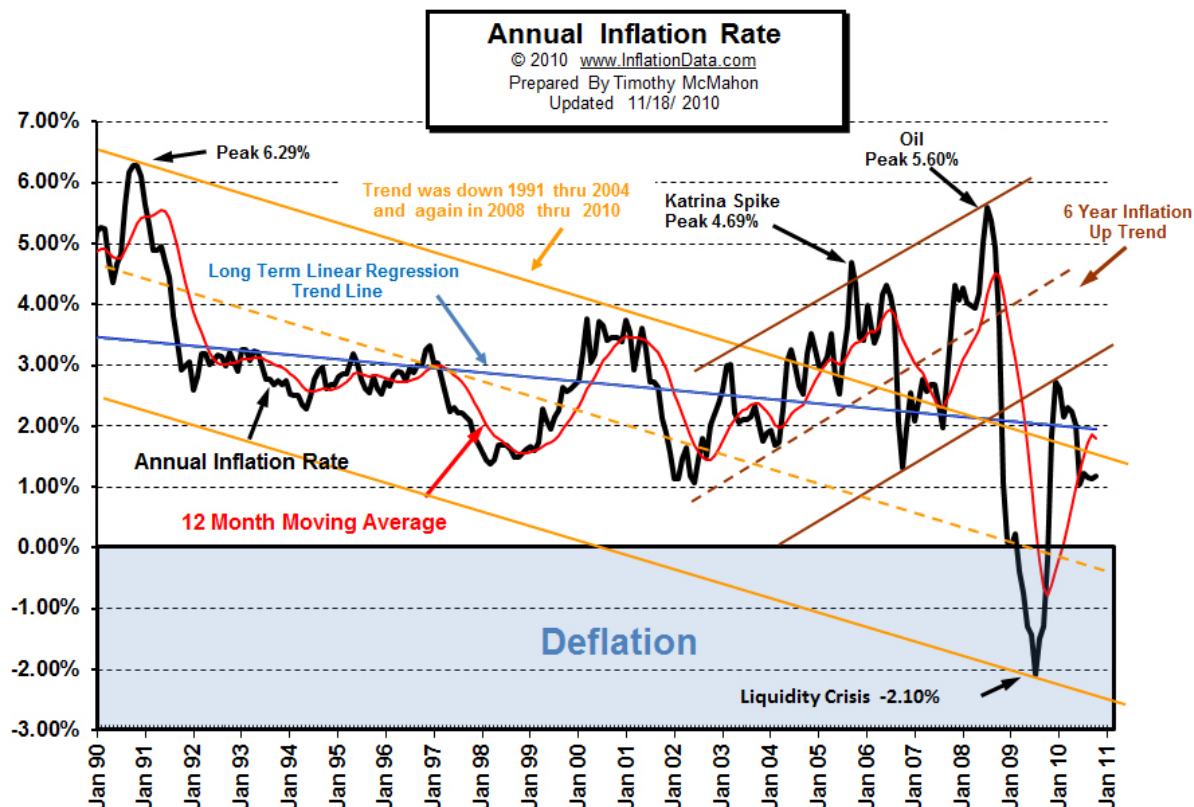
Graf 5: Vývoj reálného HNP v USA, 1900 - 1998 (na bázi roku 1992)

Legenda: Real Gross National Product – reálný HNP
Value of GNP – hodnota HNP
Annual Growth – roční nárůst
Left/right Scale – levá/pravá osa
Billions of Dollars- miliardy amerických dolarů (mld. USD)

Zdroj: BOGLE, J. C., *A Long-Term Perspective: The Seasons of the U.S. Economy*, Common Sense on Mutual Funds: New Imperatives for the Intelligent Investor, John Wiley & Sons, 2000 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://finance.yahoo.com/funds/understanding_investing/article/100562/A_Long-Term_Perspective:_The_Seasons_of_the_U_S_Economy

Graf 6: Vývoj míry inflace v USA v meziročním srovnání, 1990 - 2010 (%)

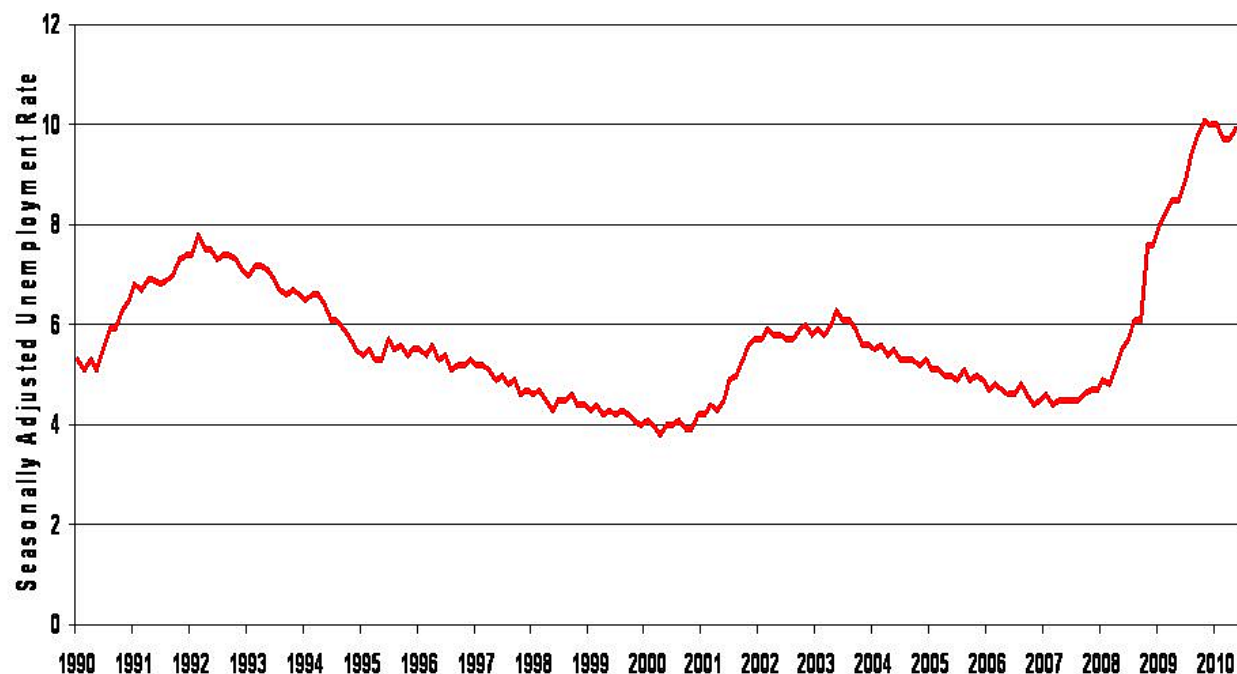

Legenda: Annual Inflation Rate – roční míra inflace
12 Month Moving Average – dvanáctiměsíční pohyblivý průměr
Annual Growth – roční nárůst
Long Term Linear Regression Trend Line – trendová křivka dlouhodobé lineární regrese
Trend was down 1991 thru 2004 and again in 2008 thru 2010 – trend měl klesající tendenci v obdobích 1991-2004 a 2008-2010
Deflation – deflace
Peak – vrchol
Katrina Spike – zásah hurikánu Katrina
Oil – ropa
6 Year Inflation Up Trend – šestiletý trend stoupající inflace
Liquidity Crisis – krize finanční likvidity

Zdroj: US Bureau of Labor Statistics CPI-U (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://inflationdata.com/inflation/Inflation/AnnualInflation.asp>

Graf 7: Míra nezaměstnanosti v USA, 1990 - 2010 (%)

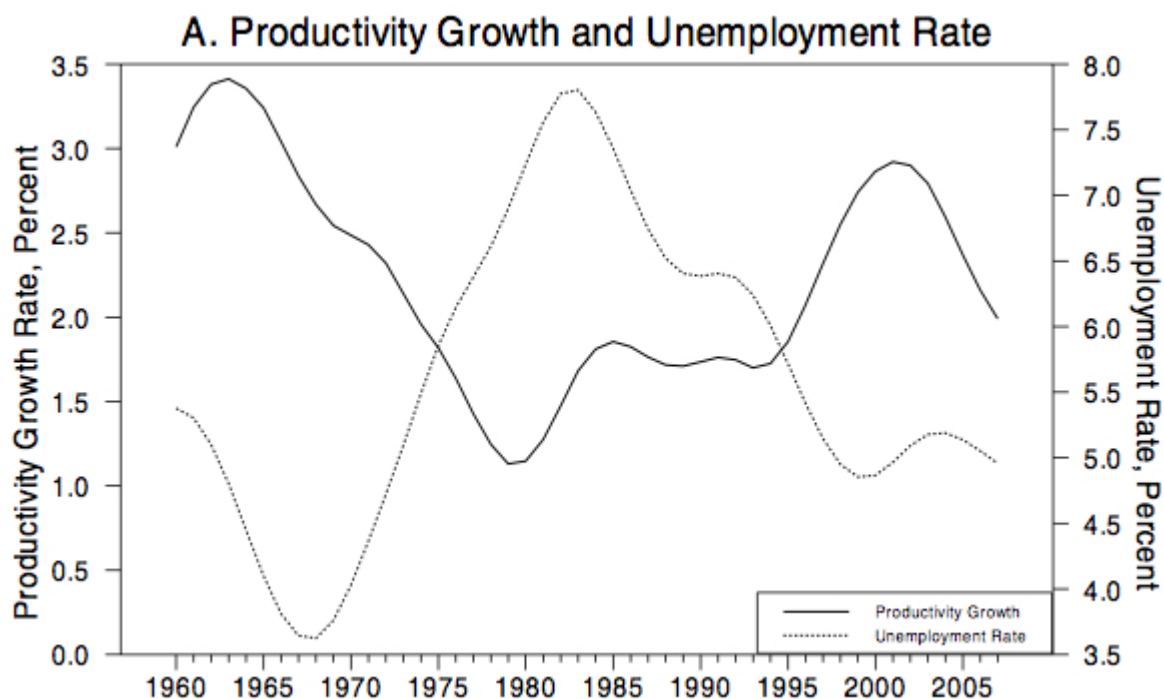
Figure 1: The US Unemployment Rate since 1990

Legenda: Seasonally Adjusted Unemployment Rate – sezónně očištěná
míra nezaměstnanosti

Zdroj: *Focus on Economic Data: U.S. Employment and the Unemployment Rate*, Council for Economic Education, 7. 5. 2010 (cit. 7. 11. 2010);
dostupné na <http://www.econedlink.org/lessons/index.php?lid=915&type=educator>

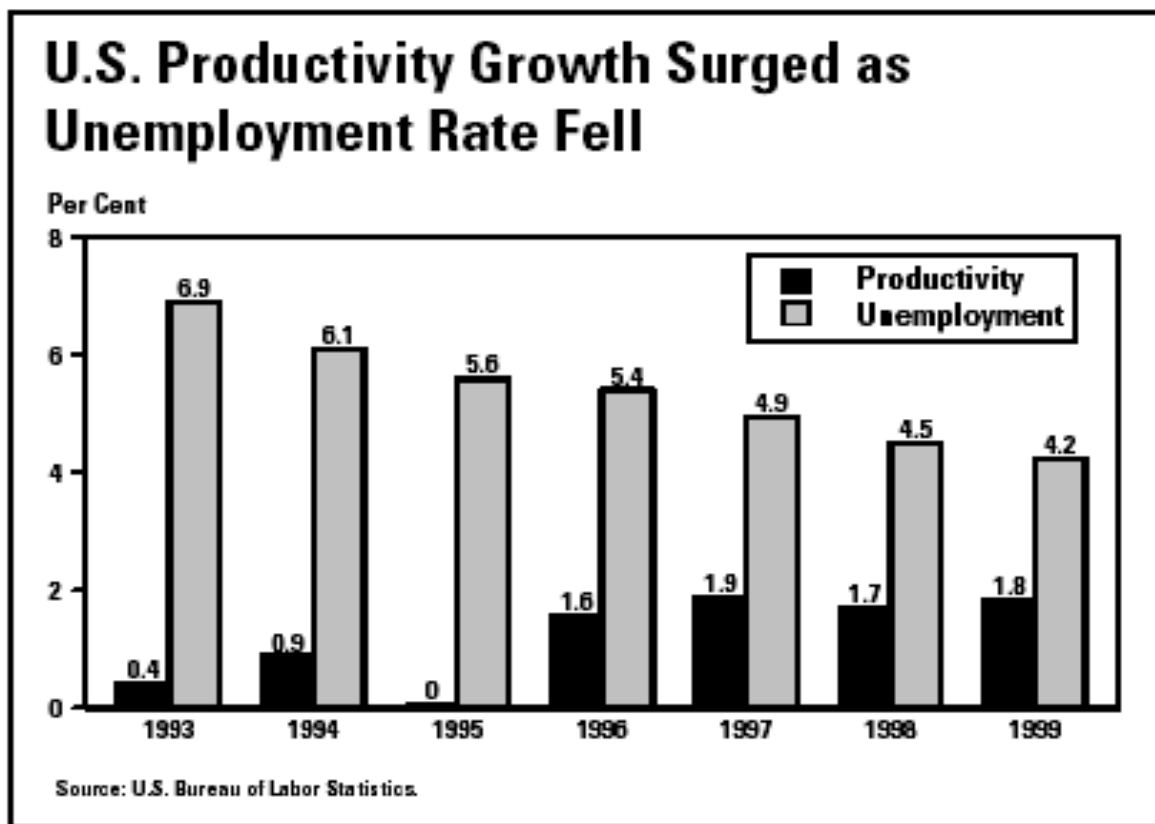
Graf 8: Současný vývoj produktivity práce a míry nezaměstnanosti v USA, 1960 - 2007 (%)

Legenda: Productivity Growth – produktivita práce
Productivity Growth Rate – míra produktivity práce (%)
Unemployment Rate – míra nezaměstnanosti (%)
Percent – procenta (%)

Zdroj: ELSBY, M. W. L., SHAPIRO, M. D., *Stepping Off the Wage Escalator: A Theory of the Equilibrium Employment Rate*, University of Michigan and NBER, 1. 4. 2008 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na <http://delong.typepad.com/sdj/2008/04/elsby-and-shapi.html>

Graf 9: Současný vývoj produktivity práce a míry nezaměstnanosti v USA, 1993 - 1999 (%)

Legenda: U.S. Productivity Growth Surged as Unemployment Rate Fell –
produktivita práce v USA rostla při současném poklesu míry
nezaměstnanosti

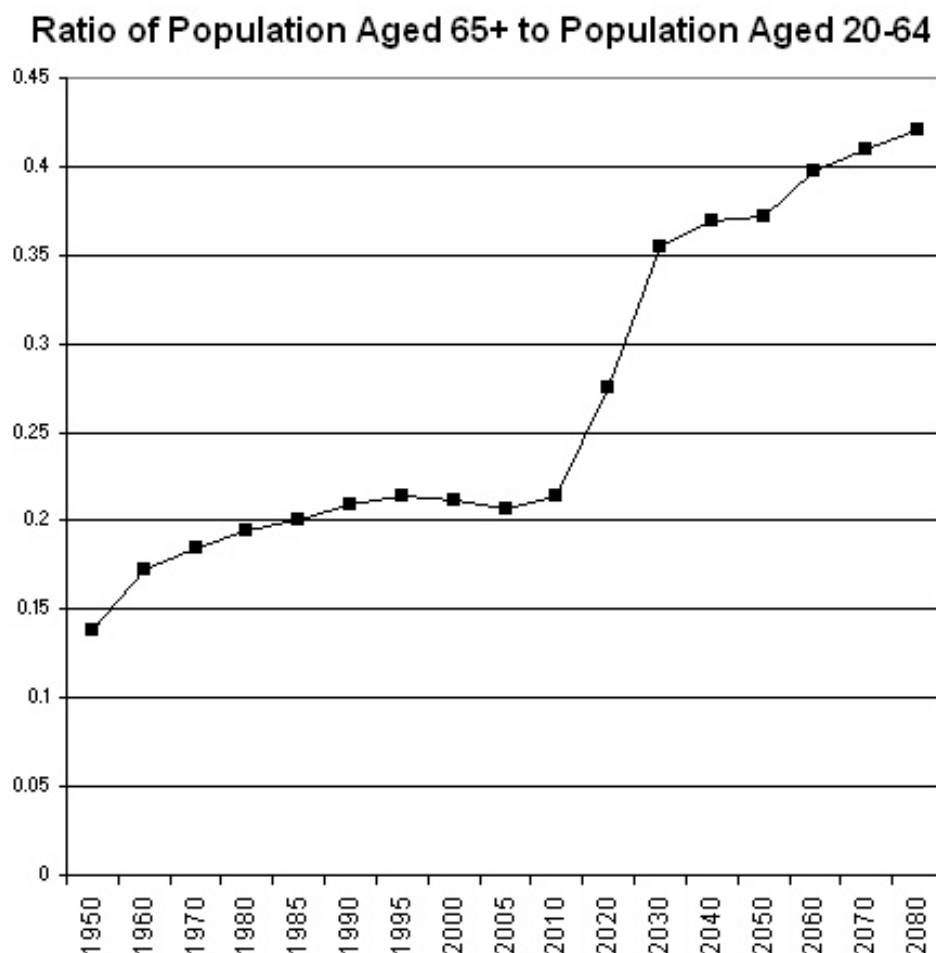
Productivity – míra produktivity práce (%)

Unemployment – míra nezaměstnanosti (%)

Per Cent – procenta (%)

Zdroj: U.S. Bureau of Labor Statistics (cit. 7. 11. 2010); dostupné
na <http://www.fin.gov.on.ca/en/budget/ontariobudgets/2000/00e.html>

Graf 10: Poměr obyvatelstva nad 65 let k ekonomicky aktivní populaci v USA, 1950 - 2080

Legenda: Ratio of Population Aged 65+ to Population Aged 20-64 –
poměr populace starší 65 let k populaci v produktivním věku

Zdroj: CAPLAN, B., *Two Graphs About Dependency*, Library of Economics and Liberty,
28. 1. 2008 (cit. 7. 11. 2010); dostupné na
http://econlog.econlib.org/archives/2008/01/two_graphs_abou.html

Graf 11: Celkové federální příjmy v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

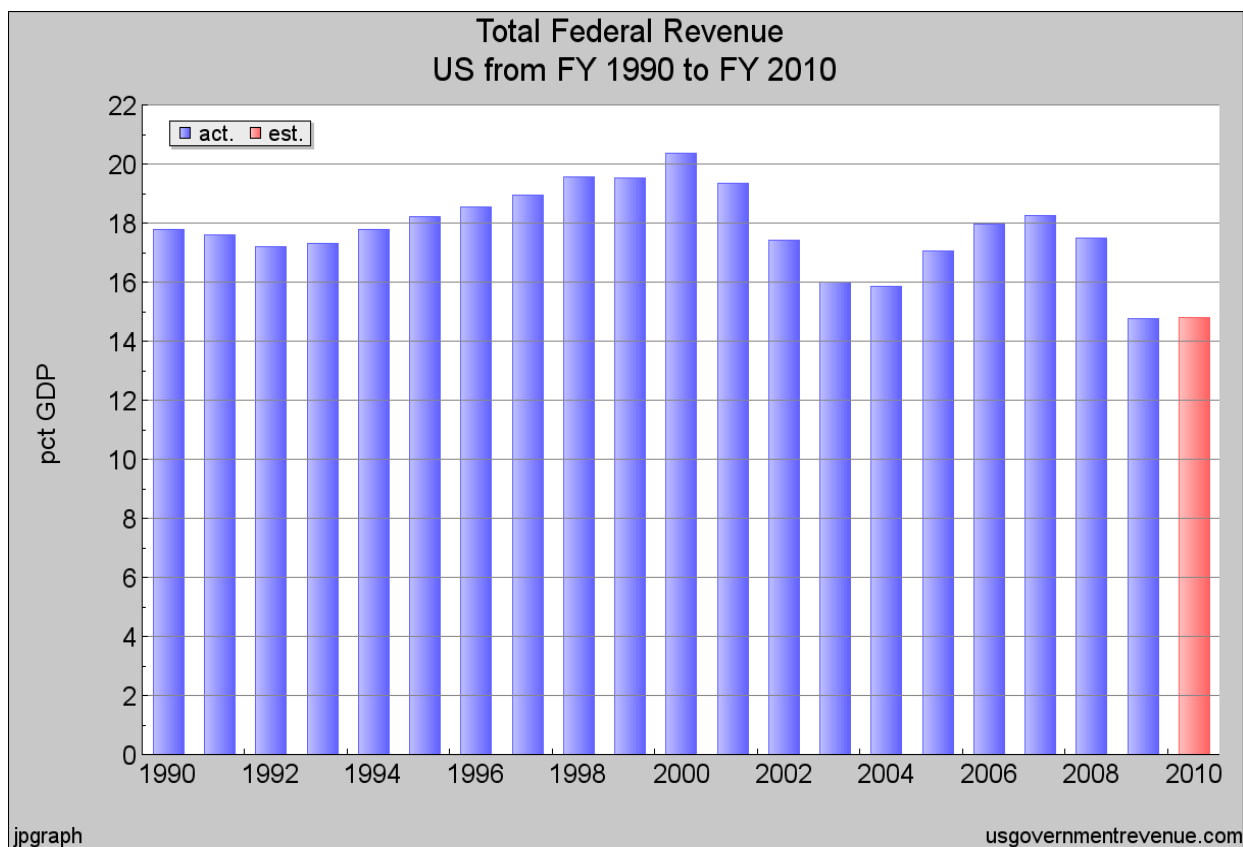

Legenda: Total Federal Revenue US from FY 1990 to FY 2010 – celkové federální příjmy v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
billion – miliarda (mld. USD)
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentrevenue.com/downchart_gr.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=l&title=Total%20Federal%20Revenue&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 12: Podíl celkových federálních příjmů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

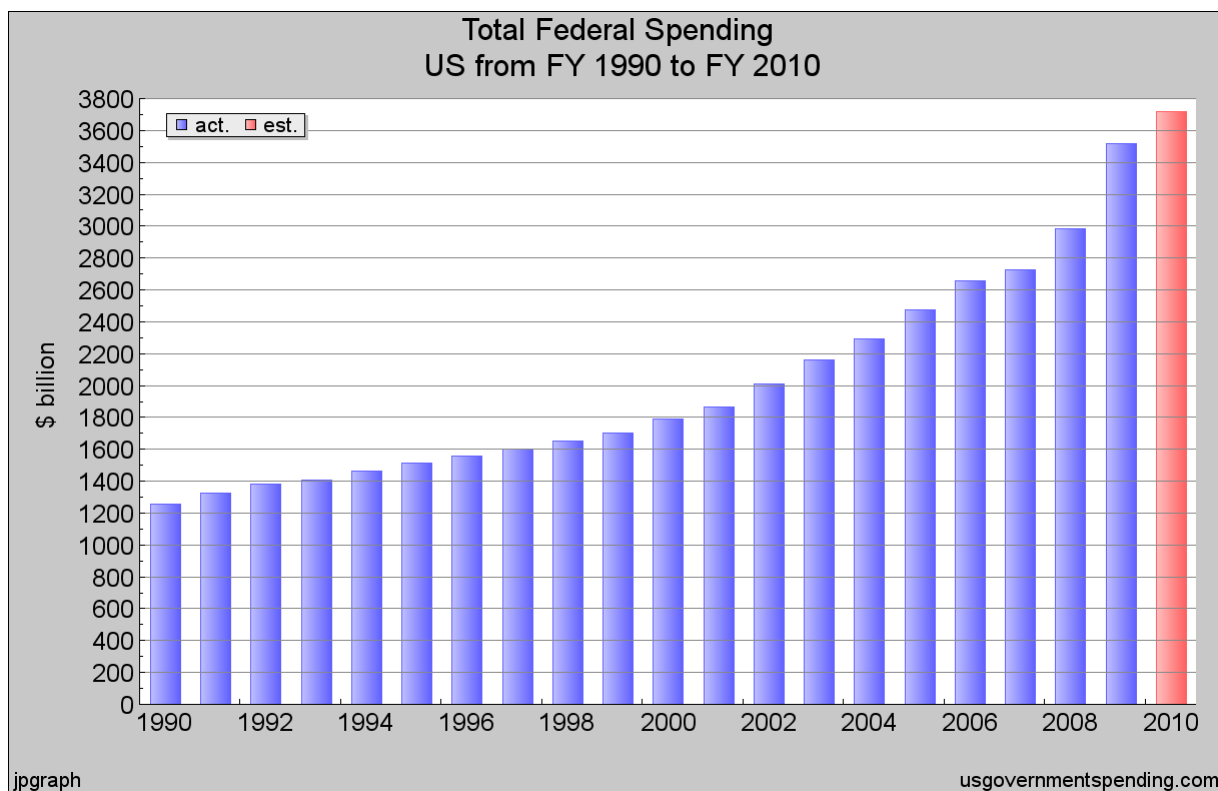

Legenda: Total Federal Revenue US from FY 1990 to FY 2010 – celkové
federální příjmy v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentrevenue.com/downchart_gr.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=1&title=Total%20Federal%20Revenue&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 13: Celkové federální výdaje v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

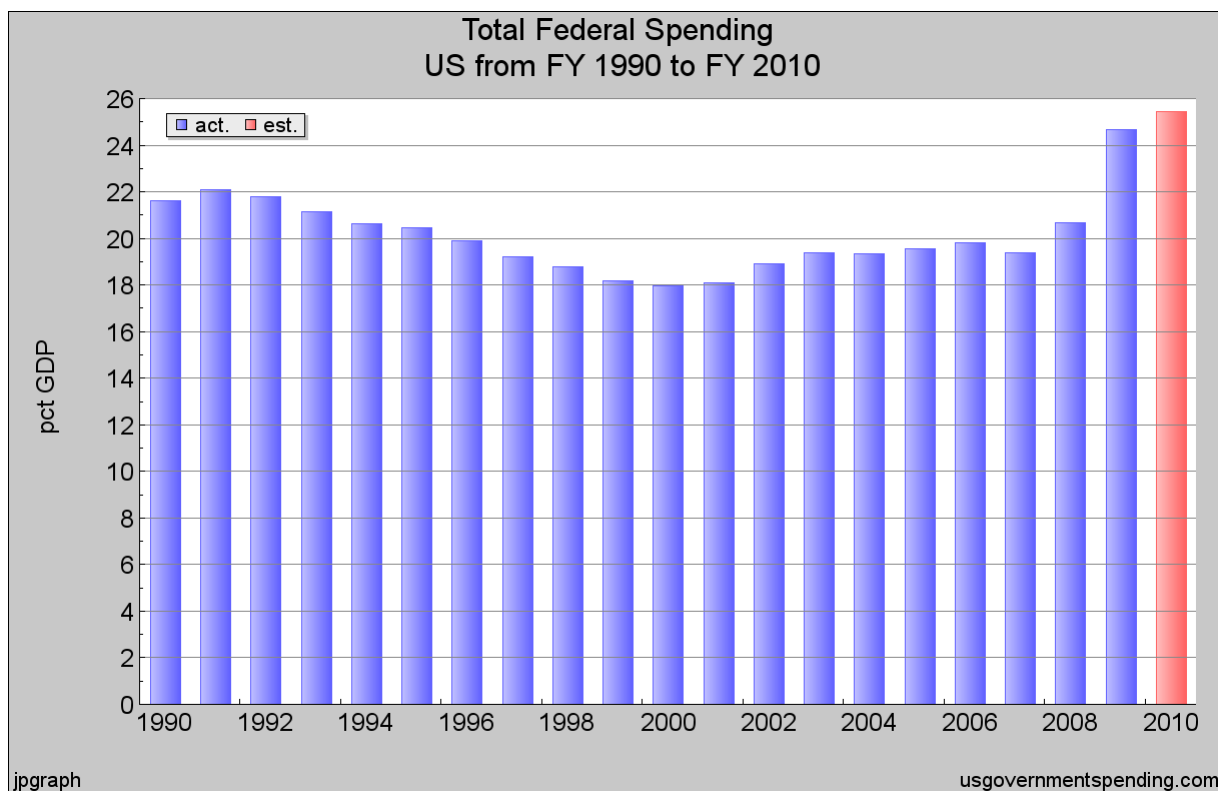

Legenda: Total Federal Spending US from FY 1990 to FY 2010 – celkové federální výdaje v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
billion USD – miliarda (mld. USD)
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&unit=b&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Total%20Federal%20Spending&state=US&color=c&local=s#usgs330

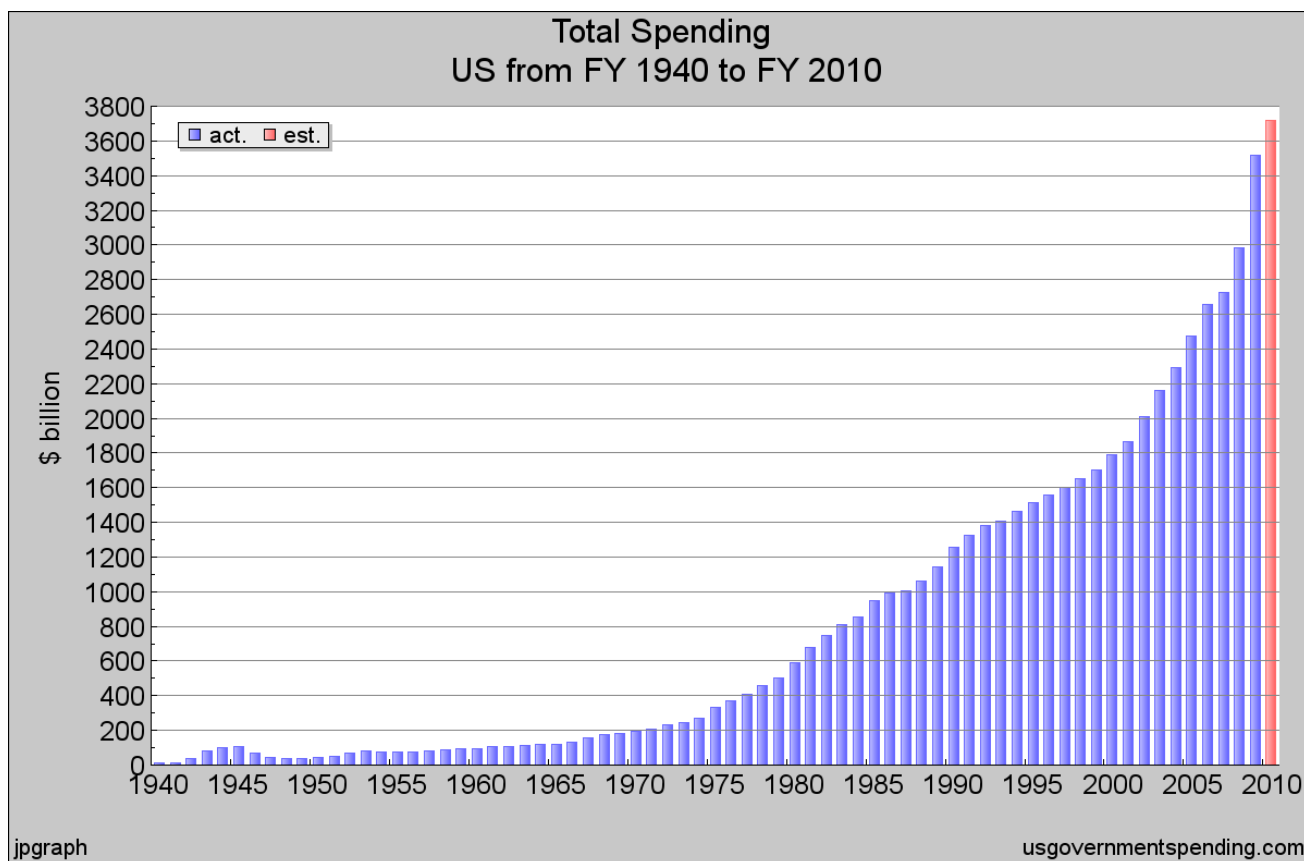
Graf 14: Podíl celkových federálních výdajů na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Legenda: Total Federal Spending US from FY 1990 to FY 2010 – celkové
federální výdaje v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na
[http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Total Federal Spending&state=US&color=c&local=s](http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Total%20Federal%20Spending&state=US&color=c&local=s)

Graf 15: Celkové federální výdaje v USA, 1940 - 2010 (mld. USD)

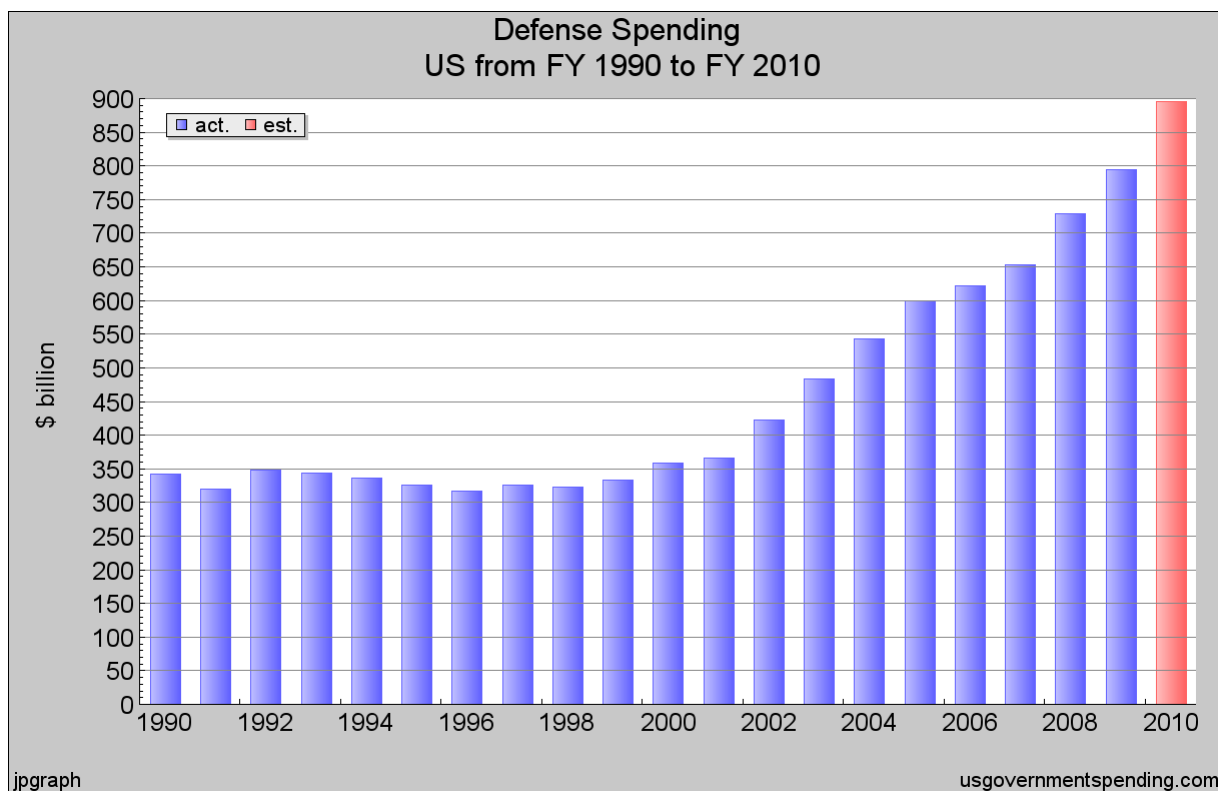

Legenda: Total Spending US from FY 1940 to FY 2010 – celkové
federální výdaje v USA za rozpočtové období 1940 - 2010
billion – miliarda (mld. USD)
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentsspending.com/downchart_gs.php?year=1940_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=F0-fed&bar=1&stack=1&size=1260_837&title=&state=US&color=c&local=s&show=

Graf 16: Výdaje na obranu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

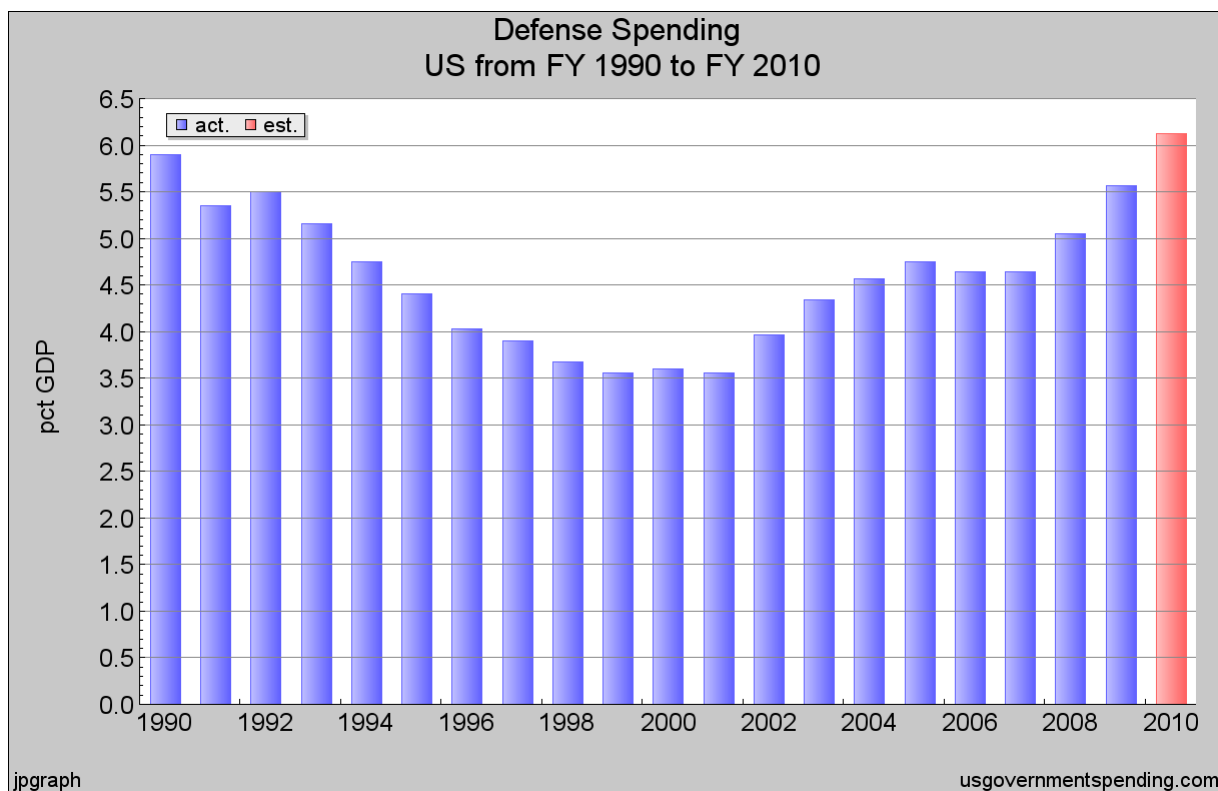

Legenda: Defense Spending US from FY 1990 to FY 2010 – výdaje na
obranu v USA za
rozpočtové období 1990 - 2010
billion – miliarda (mld. USD)
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&uunit=b&fy=fy11&chart=30-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Defense%20Spending&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 17: Podíl výdajů na obranu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

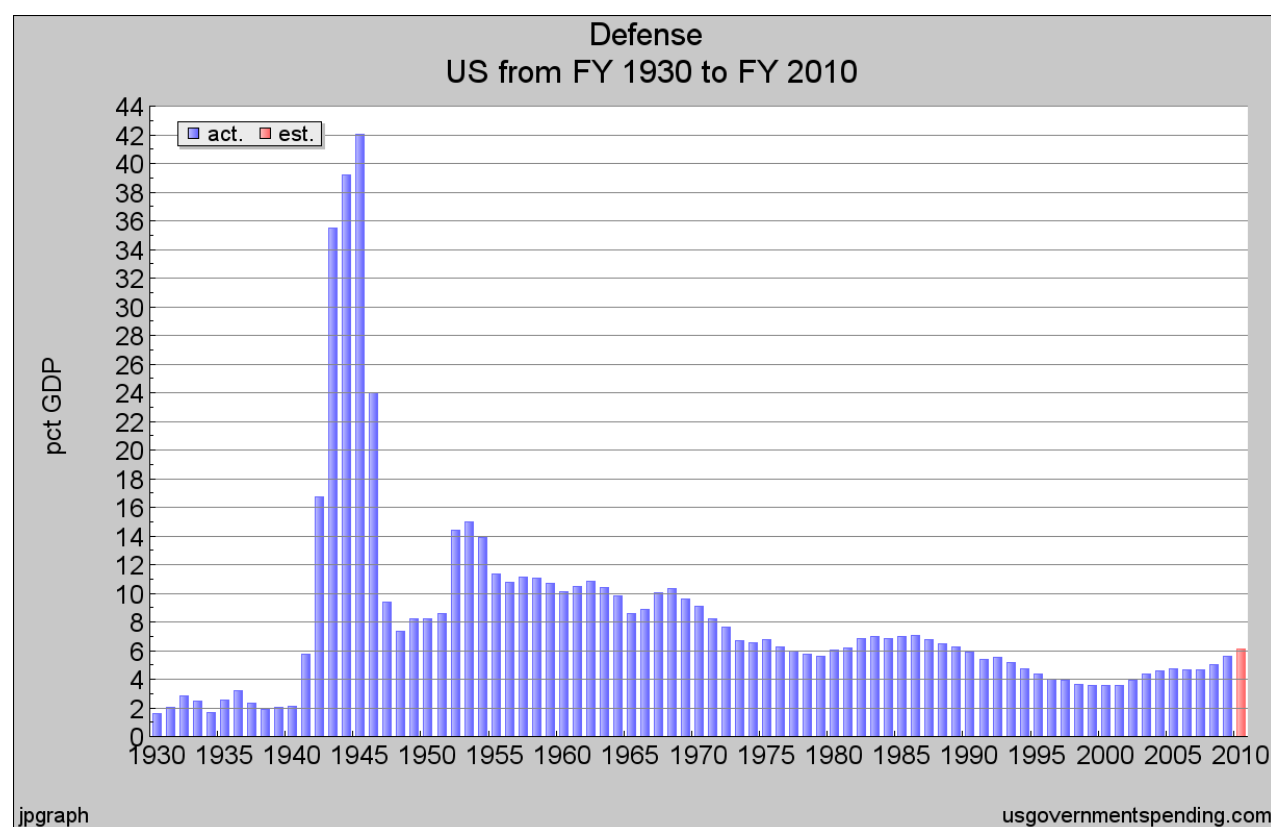

Legenda: Defense Spending US from FY 1990 to FY 2010 – výdaje na
obranu v USA za
rozpočtové období 1990 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentsspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&uunit=p&fy=fy11&chart=30-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Defense%20Spending&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 18: Podíl výdajů na obranu na HDP v USA, 1930 - 2010 (%)

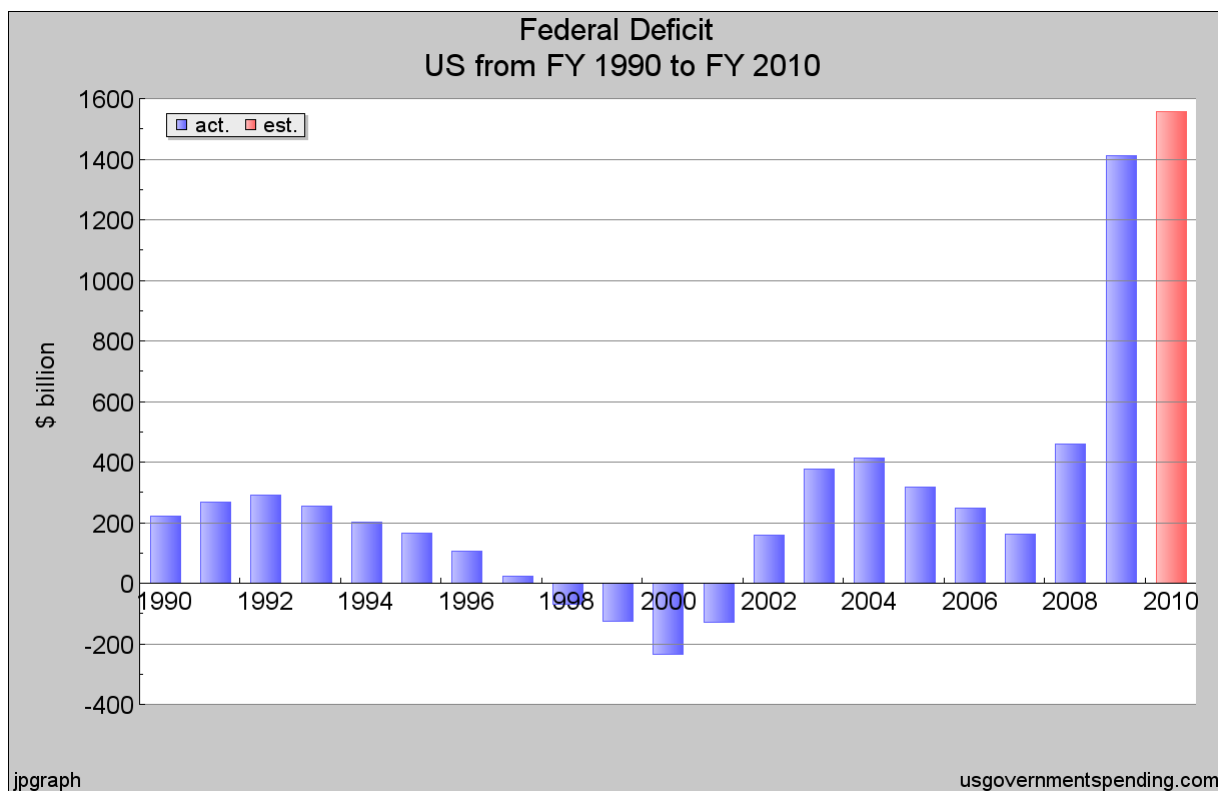

Legenda: Defense US from FY 1930 to FY 2010 – výdaje na obranu
v USA za
rozpočtové období 1930 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1930_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=30-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=&state=US&color=c&local=s#usgs302

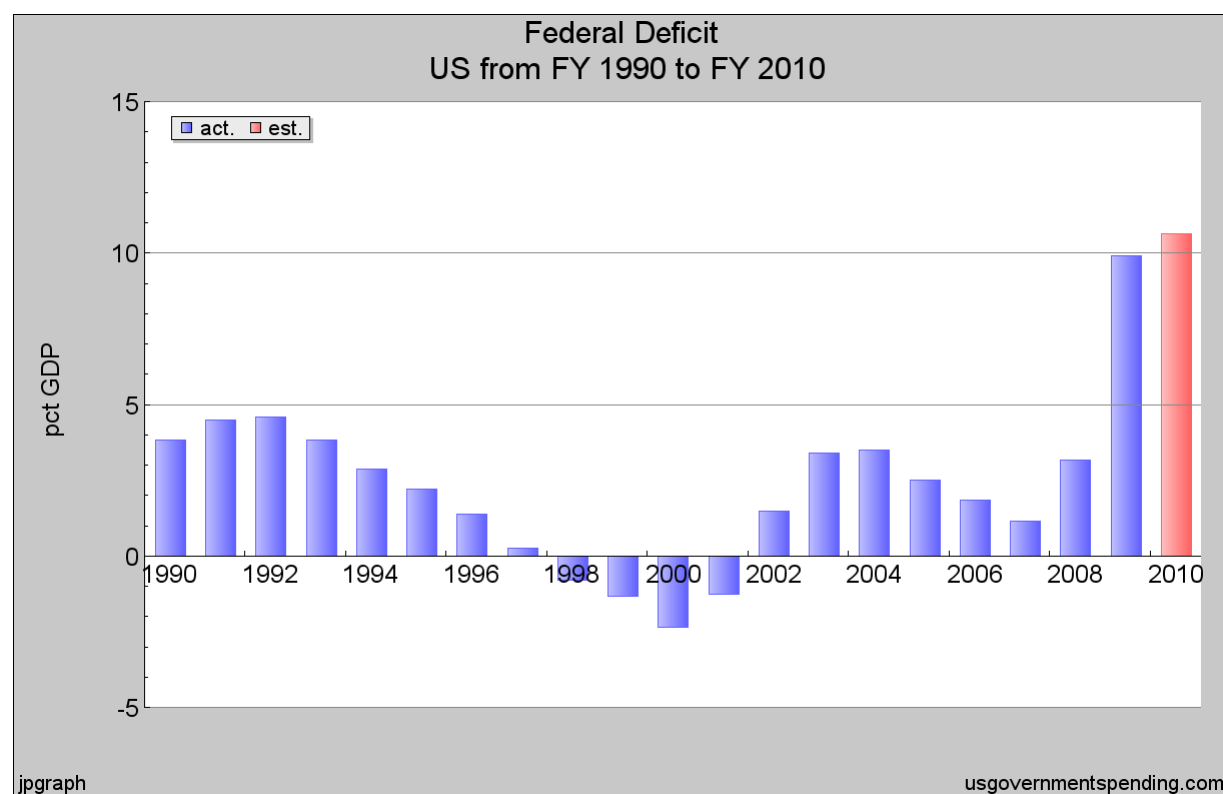
Graf 19: Deficit federálního rozpočtu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

Legenda: Federal Deficit US from FY 1990 to FY 2010 – deficit
federálního rozpočtu v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
billion – miliarda (mld. USD)
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na
http://www.usgovernmentsspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy11&chart=G0-fed&bar=1&stack=1&size=l&title=&state=US&color=c&local=s#usgs302

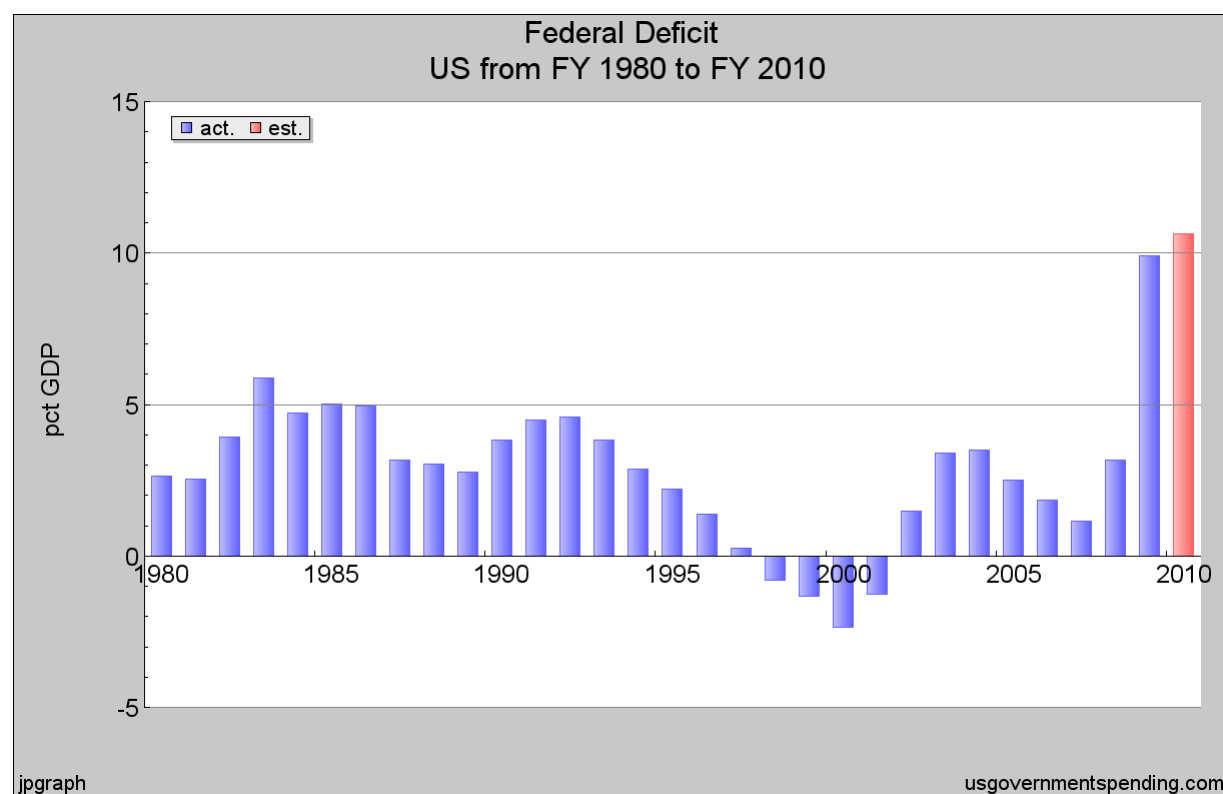
Graf 20: Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

Legenda: Federal Deficit US from FY 1990 to FY 2010 – deficit
federálního rozpočtu v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na
http://www.usgovernmentsspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&ununi=p&fy=fy11&chart=G0-fed&bar=1&stack=1&size=l&title=&state=US&color=c&local=s

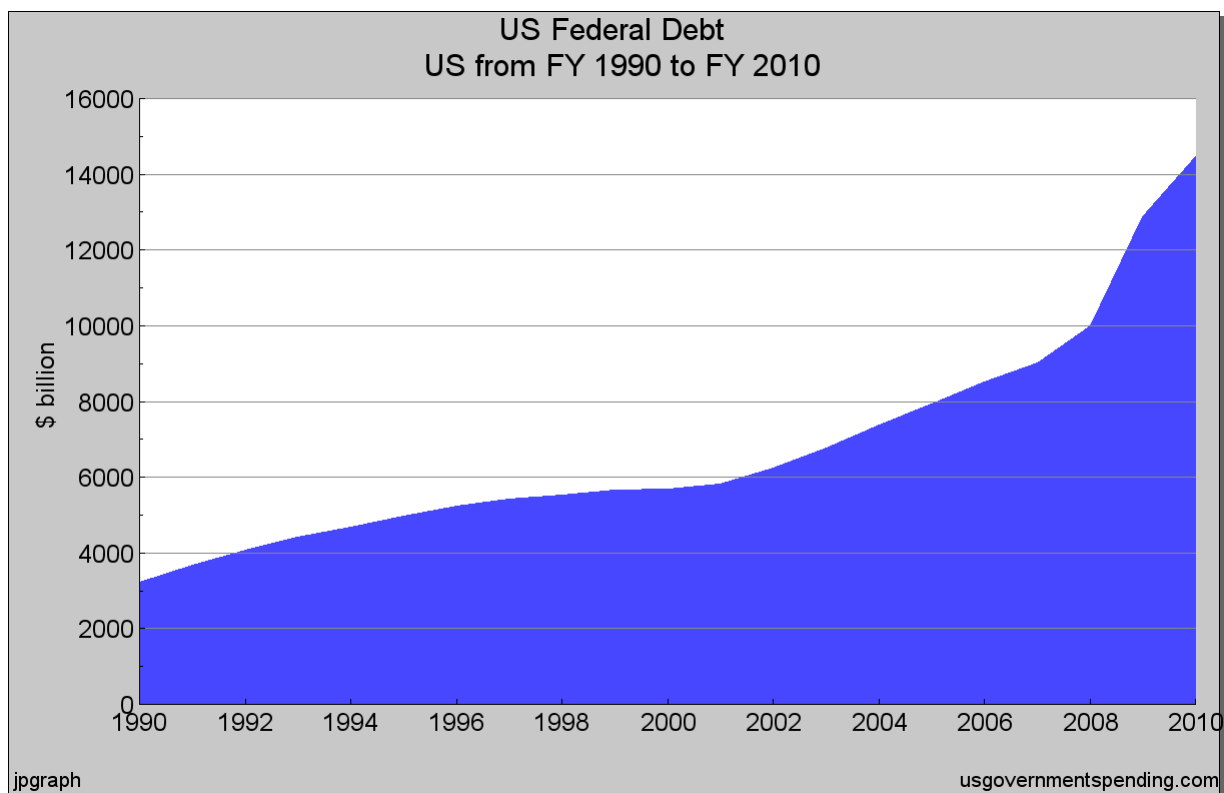
Graf 21: Podíl deficitu federálního rozpočtu na HDP v USA, 1980 - 2010 (%)

Legenda: Federal Deficit US from FY 1980 to FY 2010 – deficit
federálního rozpočtu v USA za rozpočtové období 1980 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP
act. – aktuálně zveřejněná hodnota
est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na
http://www.usgovernmentdebt.us/downchart_gs.php?year=1980_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=G0-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 22: Vývoj veřejného dluhu v USA, 1990 - 2010 (mld. USD)

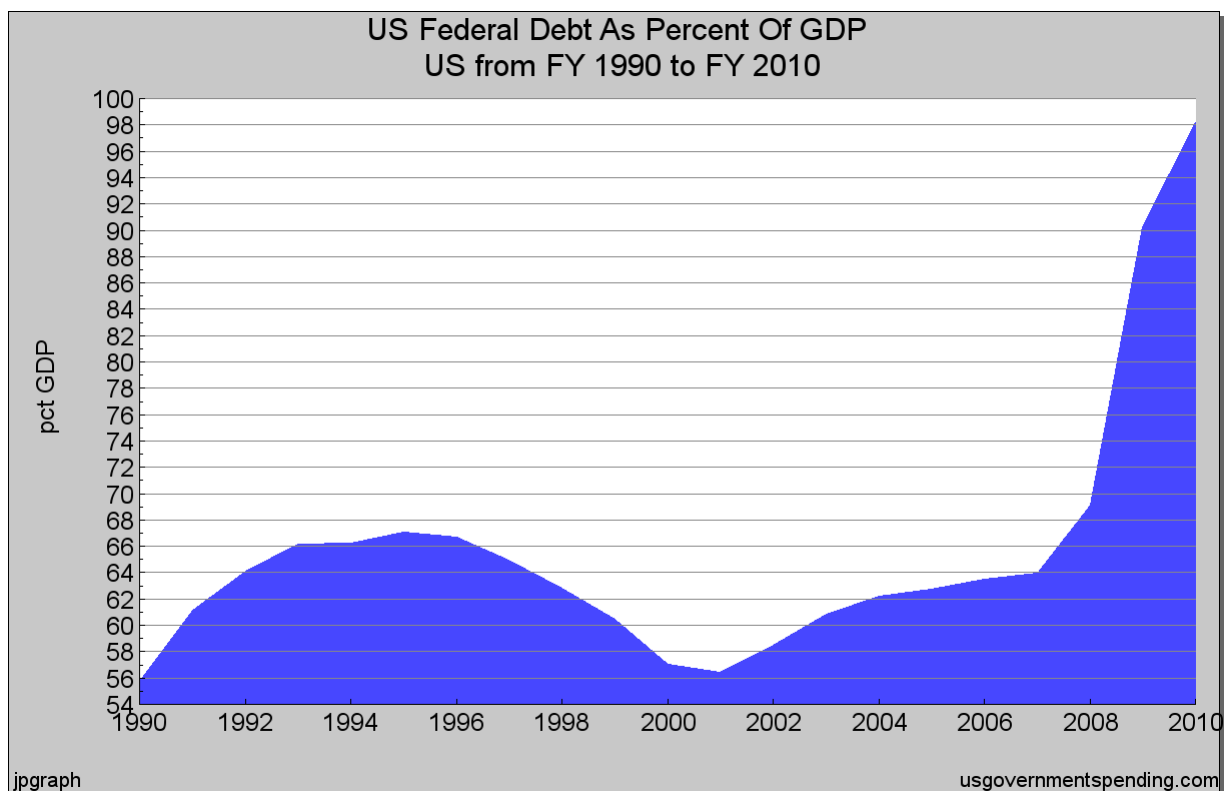

Legenda: US Federal Debt from FY 1990 to FY 2010 – vývoj veřejného dluhu v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
billion – miliarda (mld. USD)

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=b&fy=fy10&chart=H0-fed&bar=0&stack=1&size=m&title=US%20Federal%20Debt%20&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 23: Podíl veřejného dluhu na HDP v USA, 1990 - 2010 (%)

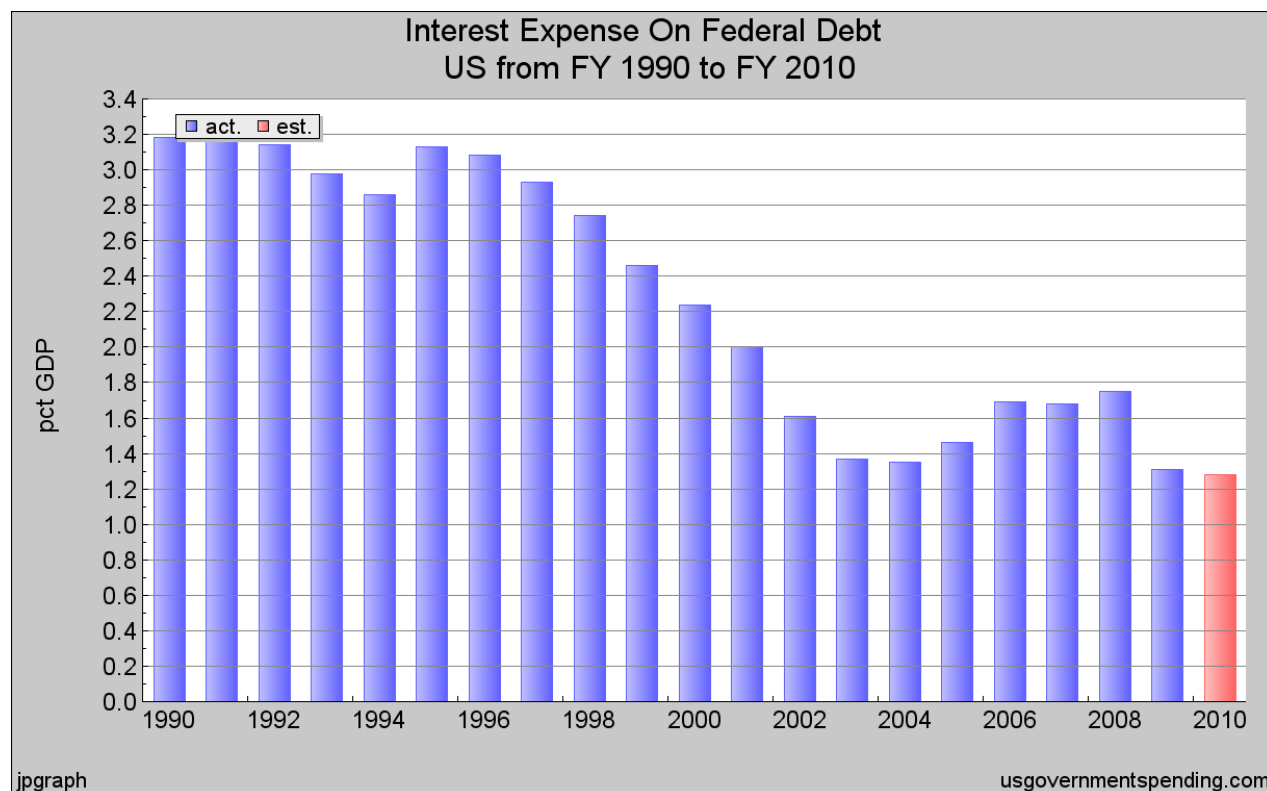

Legenda: US Federal Debt As Percent of GDP US from FY 1990 to FY 2010 – podíl veřejného dluhu na HDP v USA za rozpočtové období 1990 - 2010
pct GDP – procentuální podíl na HDP

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy10&chart=H0-fed&bar=0&stack=1&size=m&title=US%20Federal%20Debt%20As%20Percent%20Of%20GDP&state=US&color=c&local=s#usgs302

Graf 24: Náklady dluhové služby v USA, 1990 – 2010 (%)

Legenda: Interest Expense on Federal Debt US from FY 1990 to FY 2010
– úrokové náklady veřejného dluhu v USA za rozpočtové období
1990 - 2010

pct GDP – procentuální podíl na HDP

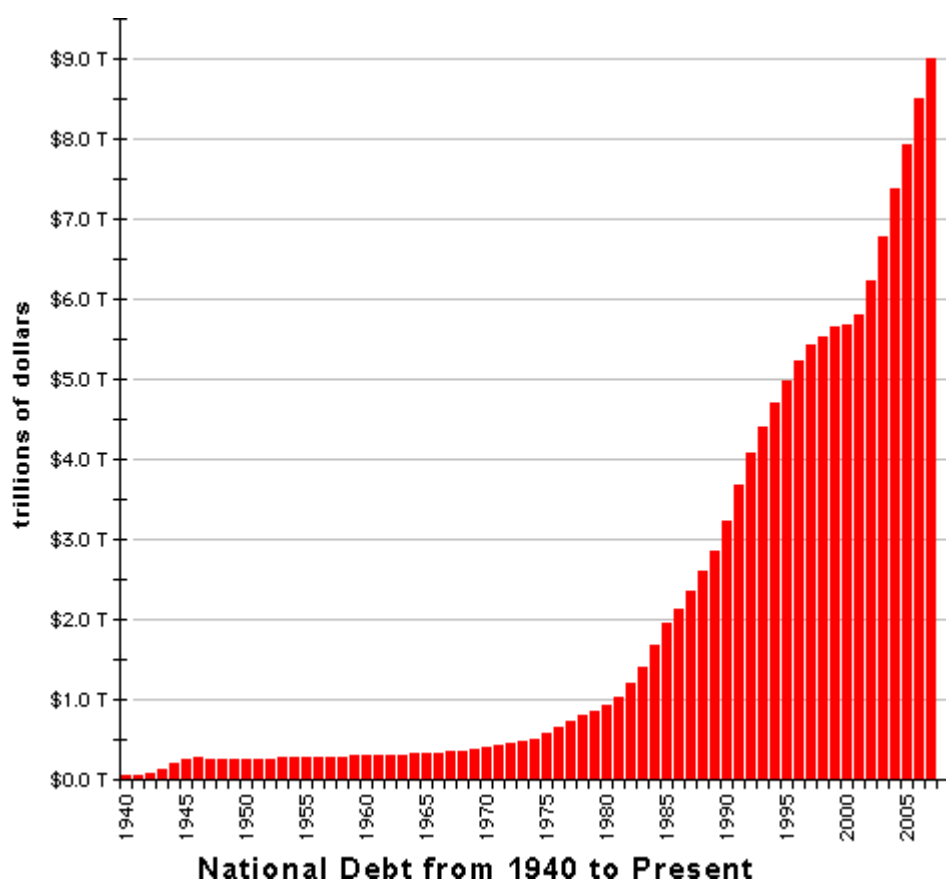
act. – aktuálně zveřejněná hodnota

est. – rozpočtový odhad pro fiskální rok 2010

Zdroj: US Census Bureau (cit. 5. 11. 2010); dostupné na

http://www.usgovernmentspending.com/downchart_gs.php?year=1990_2010&view=1&expand=&units=p&fy=fy11&chart=90-fed&bar=1&stack=1&size=m&title=Interest%20Expense%20on%20Federal%20Debt&state=US&color=c&local=s#usgs302

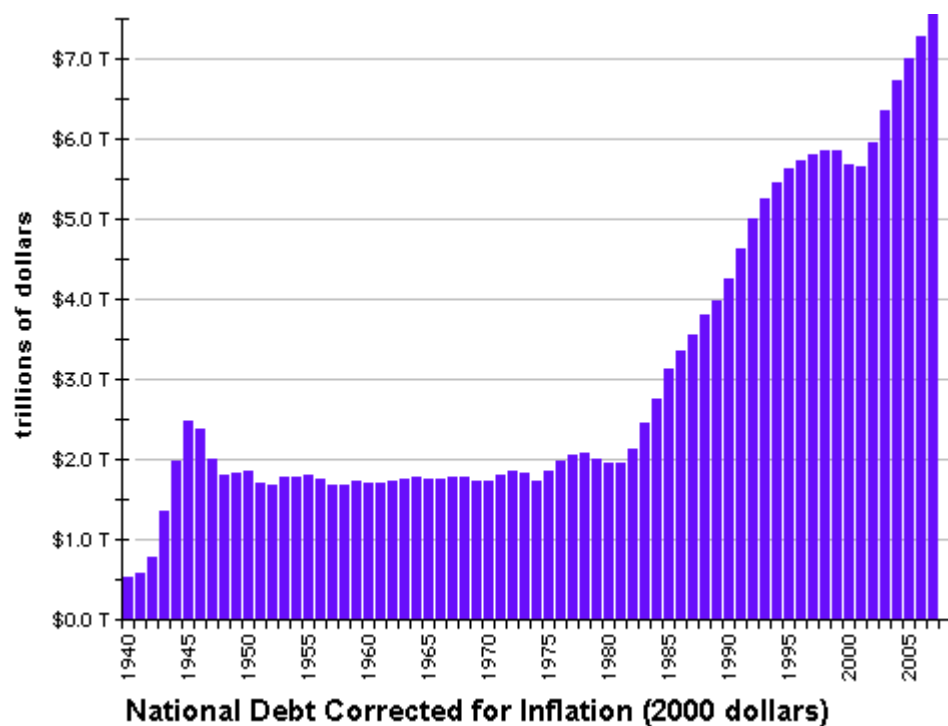
Graf 25: Federální dluh USA, 1940 - 2008 (bn. USD)

Legenda: National Debt from 1940 to Present – národní dluh USA od roku
1940 současnosti
trillions of dollars – biliony dolarů (bn. USD)

Zdroj: U.S National Debt Clock (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://www.brillig.com/debt_clock/faq.html

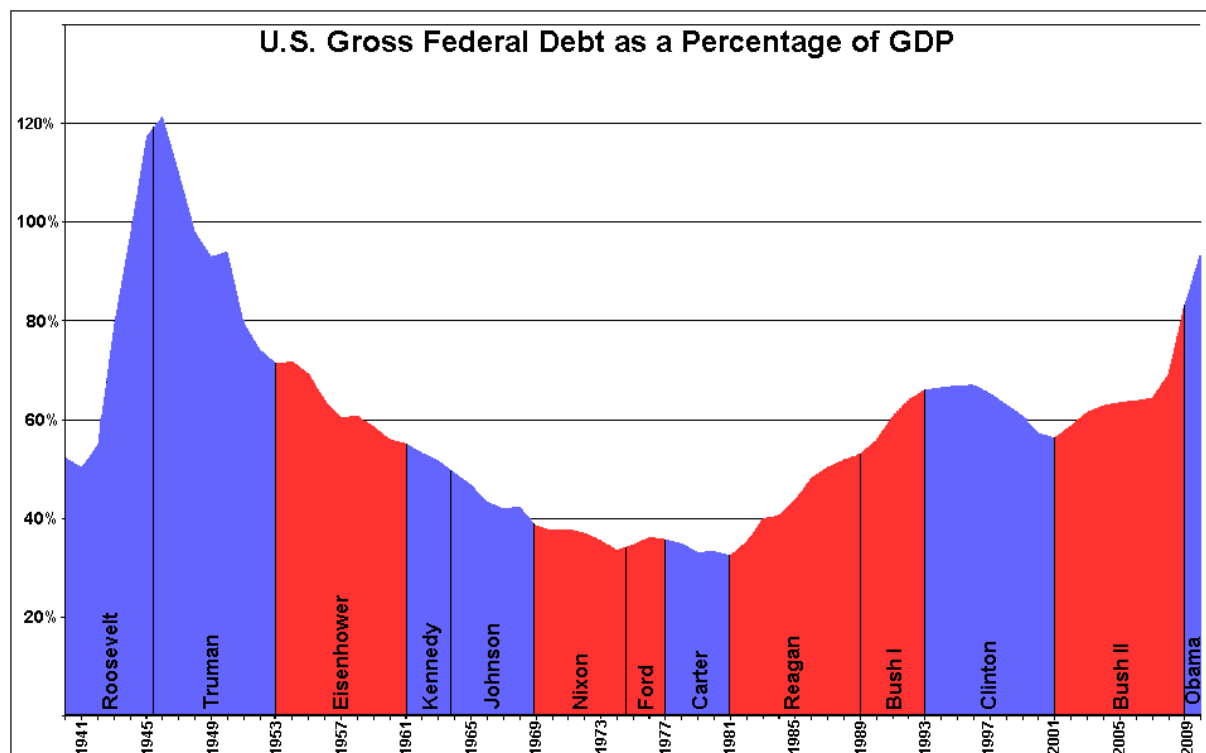
Graf 26: Federální dluh USA, 1940 - 2009 (bn. USD)

Legenda: National Debt Corrected for Inflation (2000 dollars) – národní dluh USA očištěný o inflaci (na bázi roku 2000)
trillions of dollars – biliony dolarů (bn. USD)

Zdroj: U.S. National Debt Clock (cit. 7. 11. 2010); dostupné na http://www.brillig.com/debt_clock/faq.html

Graf 27: Podíl veřejného dluhu na HDP v USA, 1940 - 2009 (%)

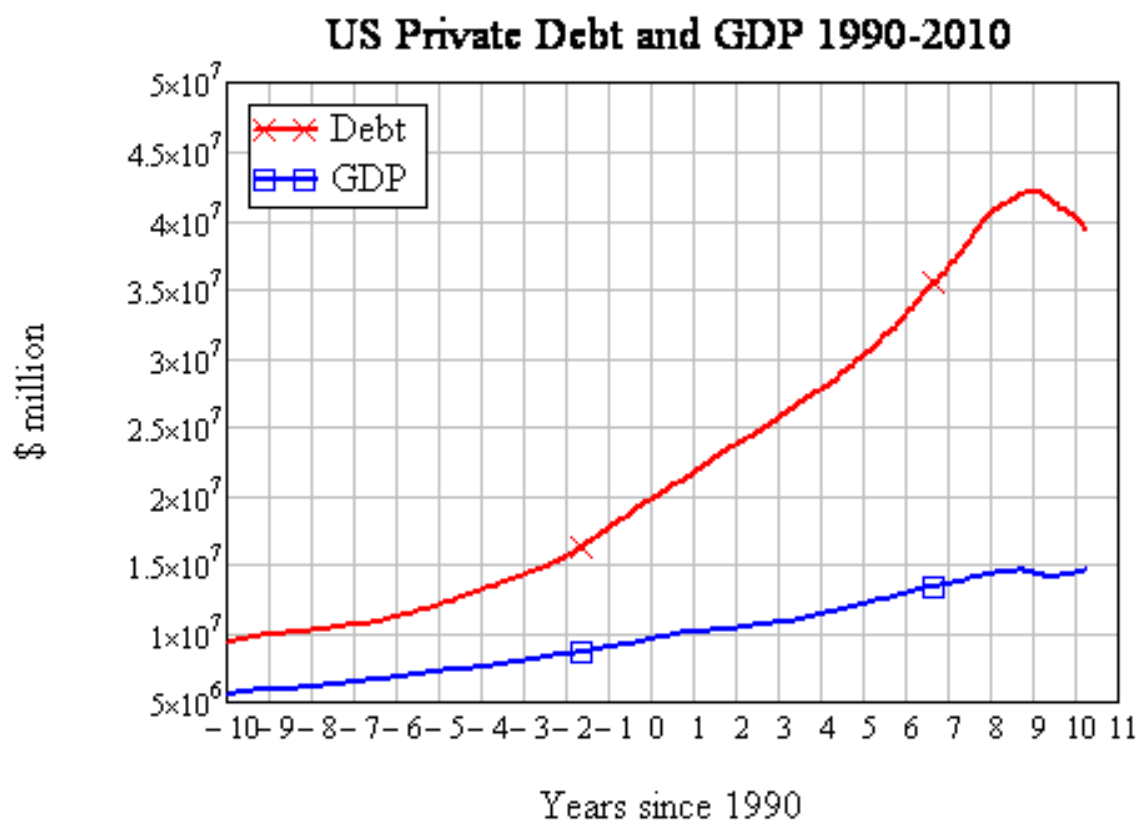

Legenda: US Gross Federal Debt as a Percentage of GDP – procentuální podíl veřejného dluhu na HDP v USA

Zdroj: *File:US Federal Debt as Percent of GDP by President.png*, Wikipedia, the free encyclopedia (cit. 7. 11. 2010); dostupné na

http://en.wikipedia.org/wiki/File:US_Federal_Debt_as_Percent_of_GDP_by_President.png

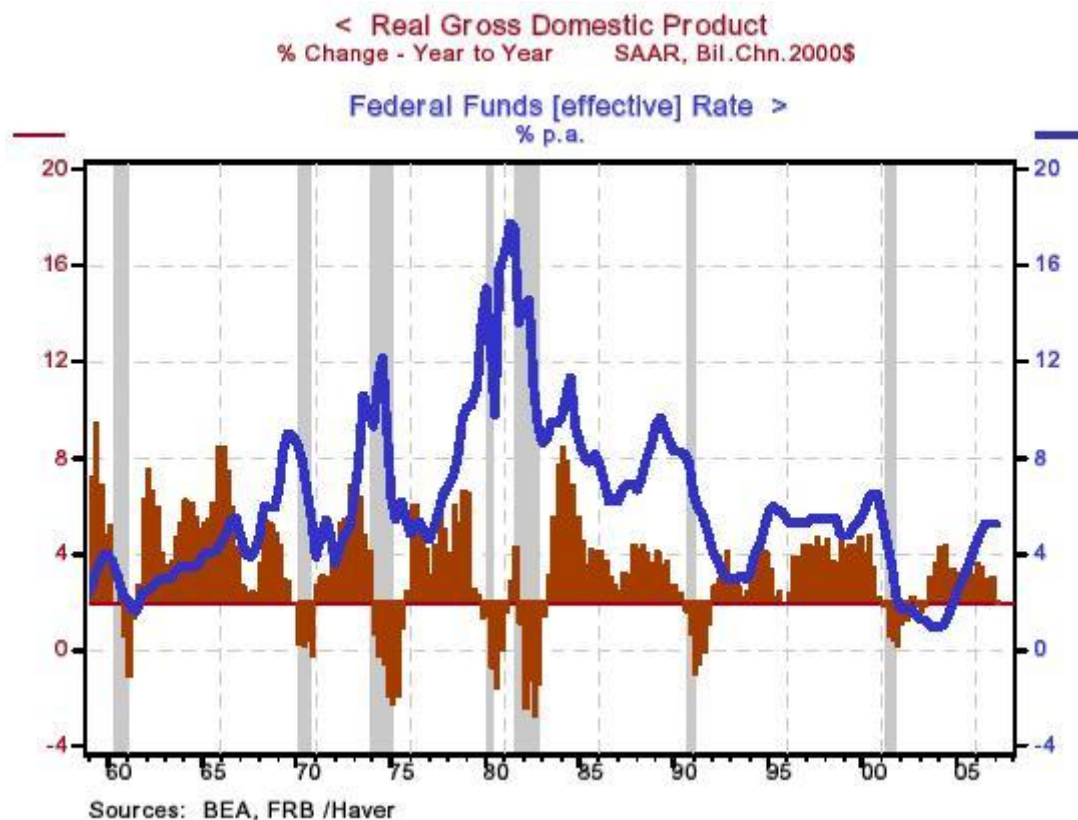
Graf 28: Zadlužení domácností a vývoj HNP v USA, 1990 - 2010 (mln. USD)

Legenda: US Private Debt and GDP 1990-2010 – dluh domácností a HDP
v USA v letech 1990 - 2010

Zdroj: KEEN, S., *Empirical and theoretical reasons why the GFC is not behind us*,
Debtwatch: Analysing the Global Debt Bubble, 13. 6. 2010 (cit. 7. 11. 2010);
dostupné na <http://www.debtdeflation.com/blogs/2010/06/13/empirical-and-theoretical-reasons-why-the-gfc-is-not-behind-us/>

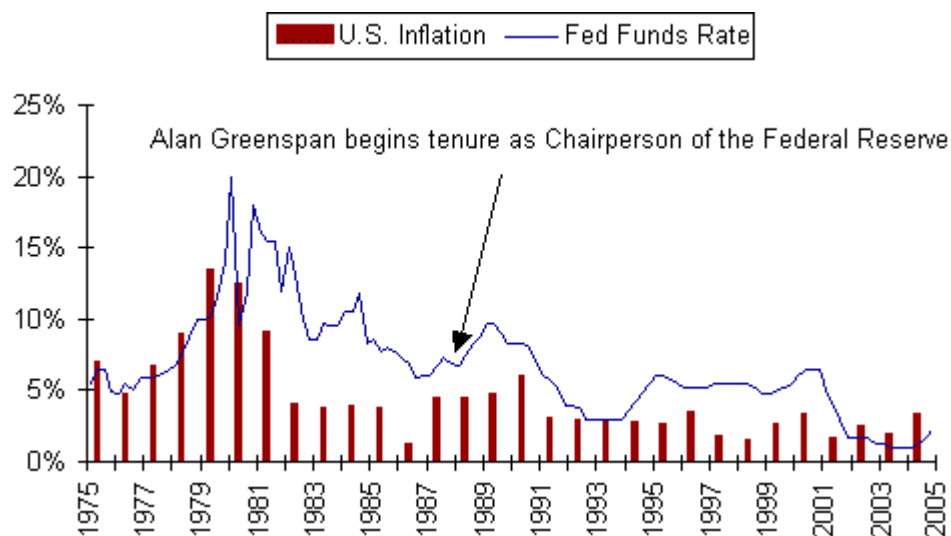
Graf 29: Federální úroková míra a reálný HDP v USA, 1959 - 2008 (%)

Legenda: Real Gross Domestic Product – reálný HDP
% Change-Year to Year – roční procentuální změny
Federal Funds (effective) Rate – federální (hlavní) úroková sazba
p.a. (per annum) – za rok

Zdroj: Bureau of Economic Analysis (cit. 7. 11. 2010); dostupné na
<http://www.marketoracle.co.uk/Article1203.html>

Graf 30: Federální úroková míra a míra inflace, 1975 - 2005 (%)

Legenda: U.S. Inflation – inflace v USA

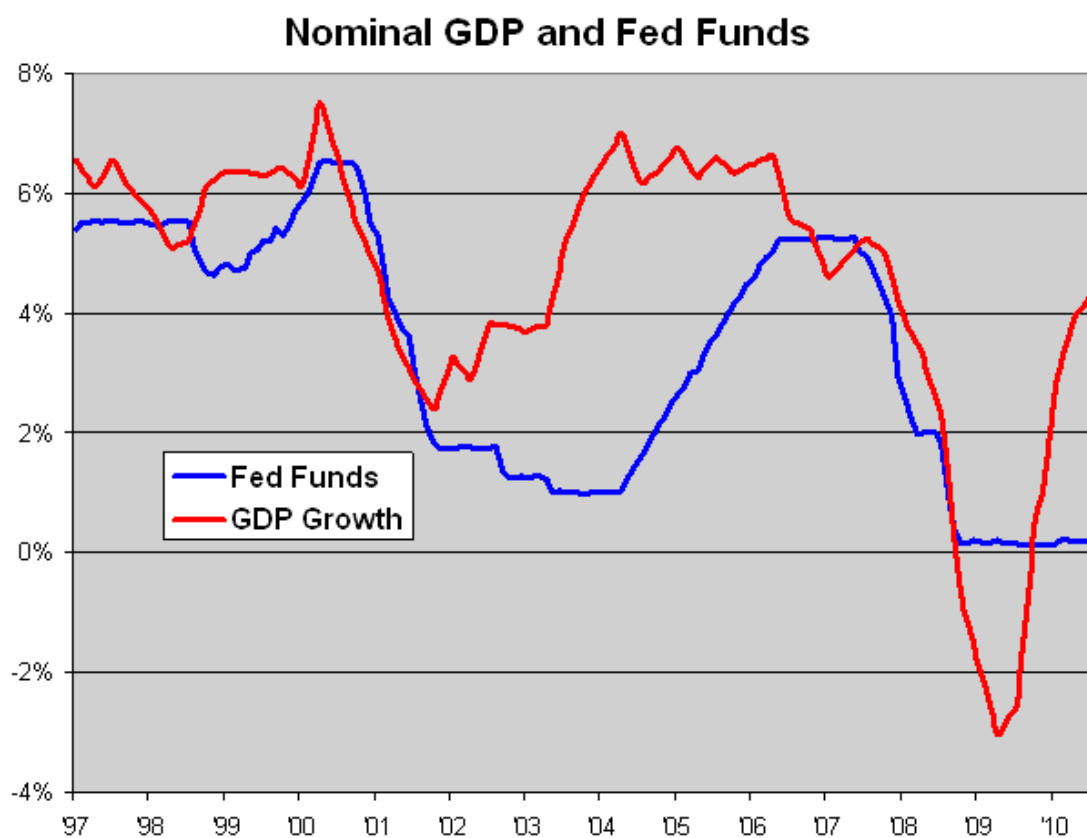
Fed Funds Rate – federální (hlavní) úroková sazba

Alan Greenspan begins tenure as Chairperson of the Federal Reserve – Alan Greenspan začal působit v čele americké centrální banky (FRS)

Zdroj: Bloomberg (cit. 7. 11. 2010); dostupné na

<http://www.icmarc.org/xp/rc/marketview/chart/2005/20051104inflationinterestrates.html>

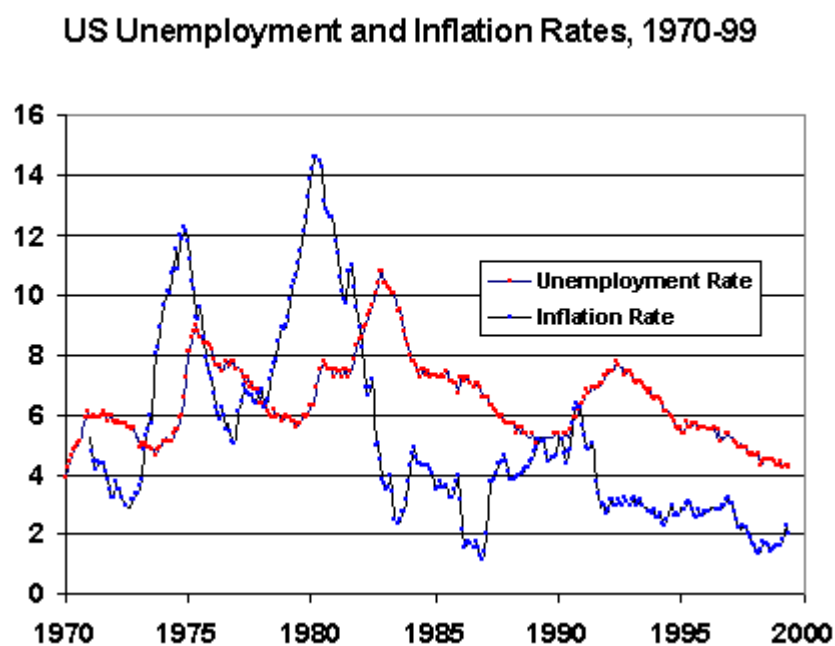
Graf 31: Současný vývoj nominálního HDP a federálních úrokových sazeb v USA, 1997 - 2010 (%)

Legenda: Nominal GDP and Fed Funds – nominální HDP a federální
(hlavní) úroková sazba
Fed Funds – federální (hlavní) úroková sazba
GDP Growth – růst HDP

Zdroj: ELFENBEIN, E., *Time to Raise Rates?*, Crossing Wall Street, CNN Money, 2010 (cit. 7. 11. 2010);
dostupné na <http://www.crossingwallstreet.com/archives/2010/10/time-to-raise-rates.html>

**Graf 32: Současný vývoj míry nezaměstnanosti a míry inflace v USA,
1970 – 1999 (%)**

Legenda: US Unemployment and Inflation Rates – míra nezaměstnanosti a
míra inflace v USA

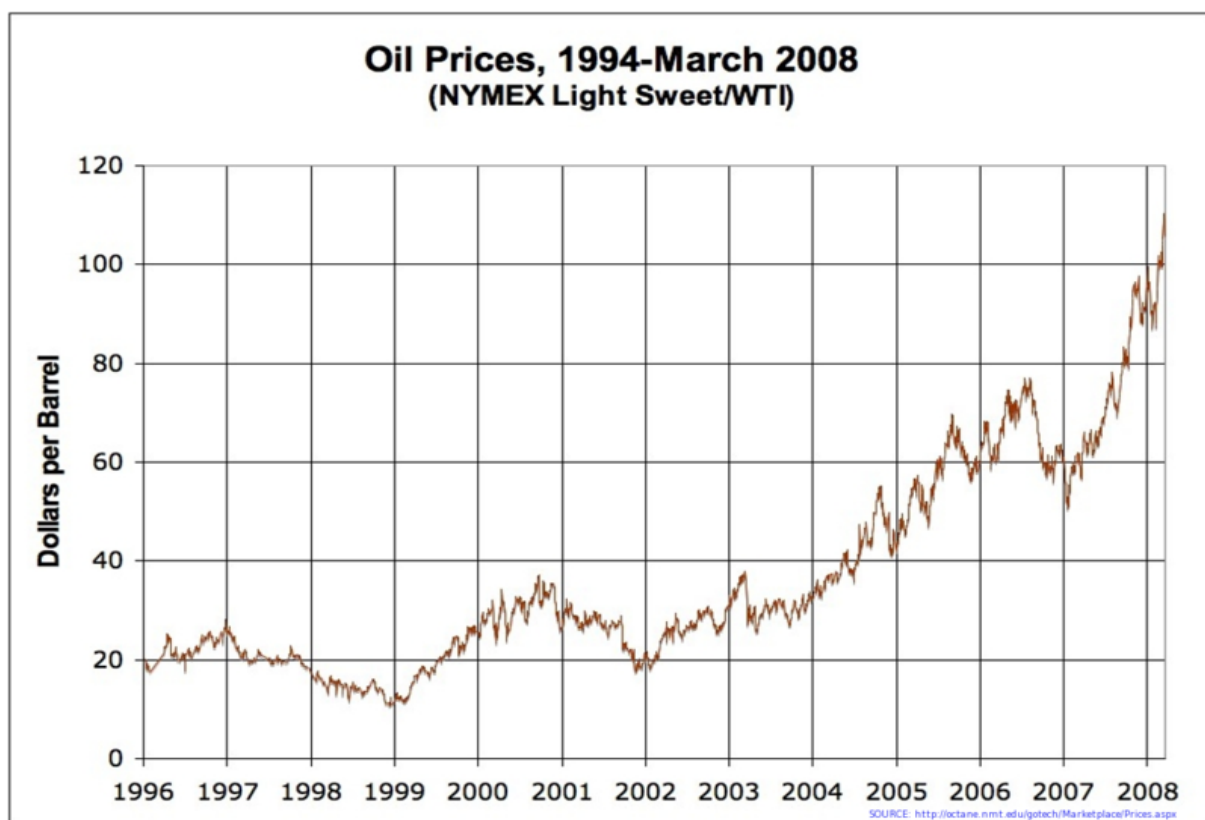
Unemployment Rate – míra nezaměstnanosti

Inflation Rate – míra inflace

Zdroj: US Bureau of Labor Statistics (cit. 7. 11. 2010); dostupné na

<http://gbr.pepperdine.edu/2010/08/balancing-act-for-employers-in-todays-labor-market/>

Graf 33: Vývoj cen ropy, 1996 - 03/2008 (USD/Barel)

Legenda: Oil Prices – ceny ropy

Dollars per Barrel – cena za barel ropy v USD

Zdroj: Petroleum Recovery Research Center, North American Oil and Gas News (cit. 7. 11. 2010);
dostupné na http://www.greatdreams.com/oil/peak_oil_consequences.htm